

ВНЕШНЕГО ДЕЛА
МИНИСТЕРСТВА
ВНЕШНЕГО ДЕЛА

II

ДВУХ МЕСЯЦА

6

18 КОЛЕТ

200

МИНИСТЕРСТВО

ВНЕШНЕГО ДЕЛА

МИНИСТЕРСТВО

МИНИСТЕРСТВО ВНЕШНЕГО ДЕЛА

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

18. KÖTET

A RAJONGÓK

Írta

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND

II.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1904

A RAJONGÓK

REGÉNY

IRTA

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND

MÁSODIK KÖTET

R. HIRSCH NELLI RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda.

1904

10. könyv.
1179

KÖNYVTÁRSÁG

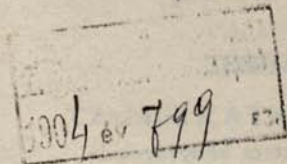
FRANKLIN-KEMÉNY ZSÉMONY

Minden jog fentartva.

808663

~~011721~~

Franklin-Társulat nyomdája.

HARMADIK RÉSZ.

1.

Különös álom volt, valóban különös és rendkívüli!

Klára, midőn fölnyitá szemeit, nem látott csatlósokat villogó csákányokkal, nem látott gögös főurat megvető tekintettel, de hallá a légben e szót: kém, suttogva, sivitva a démonok nevetésével, az angyalok sóhajával vegyülve. A hallgatag est a néma éjnek akarta átadni az átkos szót, és visszhangozá az egész láthatár, hogy soha feledve ne legyen.

Szegény Klára! . . .

Elemér emelte föl a hideg földről, s tartá karjaiban.

A halvány nő körültekintett . . . keresett valakit, s nem talált reá.

Ki fejt meg e csodálatos eltűnést?

S ime vele egy idegen van, egészen ismeretlen arcú, s az arcon azon részvétellel és fájdalommal, melyet régi barátainknál keresünk.

De mi történt? Mi vetett véget a fenyegető helyzetnek a férj és a fegyveres kíséret közt?

Talán vért ontottak?

Nagy ég! könyörülő Isten! mi történt?

Nehezen találta meg Klára a szót, s oly fuldokolóan mondá ki.

— Hol van . . . ő?

— A Miklós-kapu felé ment, válaszoló Elemér, s úgy hiszem, már szállásán lehet.

Klára fölemelte fejét, s az ifjú a halvány holdvilág mellett is észrevehé, hogy a bánat és szépség vonalait küzdő benyomások rezgetik, s hogy a két könnyező szem olyat kérdez, mit az ajk nem tud, vagy nem mer említeni.

Mily örömmel mondaná Elemér, hogy ő tudja Laczkó István lakását, de nem volna-e gyöngédtelenség! Hátha a nőt e tolakodás megszügyeníti?

— Kérem, vezessen szállásomra! sóhajtá Klára, vigasztalhatatlan és mély fájdalommal.

A mint az ifjú karjára támaszkodott, a mint lassan menve haladtak a kijelölt vendéglőhöz, minden perc új meg új sebet vert Klára vérző szívébe, míg az iszonyú helyzet, melybe férje sodortatott, a bős esetlegek egész kíséretével együtt lelke elébe lépett, hogy a szenvedőt összezúzza . . . vagy fölemelje.

Szóváltás nélkül érkeztek a vendéglő utcaajtájához, mely a közterembe nyílt.

Klára megköszönte vezetője szivességét, hirtelen fölnyitá az üvegajtót s eltűnt.

Elemér határozatlanul állott egy hosszú perczig az utcán, mintha küzdött volna magával. — Tisz-tába kell jönnöm, gondolá, s még mielőtt nagybátyámmal találkozom.

Fridrik, a pék és méhsör-árus, lakása felé irányzá lépteit.

Tárogató és síp hangzott a késő estig zajos boltból, vagy igazabban csapszékből, hol Fridrik süte-

ménynyel, kalácscsal, turós lepénnyel, pogácsával, méhsörrel, s ha épen szükség volt: finomabb ételekkel és a fejedelmi pinczéből csodálatos utakon hozzá került rózsamáli borral is, szokta érdemes vendégeit traktálni, kik közé néha még a felsőbb körökhöz tartozó uracsok is vegyültek.

Most javában folyt a mulatság. Egy kisdud nő, pergő nyelvvel, fürge kézzel, és arczán némi maradványával azon szépségnek, melyet egykor talán többen is bámultak, mint a férj óhajtotta, s jogaival megférhetőnek találta — szóval, Fridrik pék tűzről pattant hitestársa üvegek és tálak közt trónolva, gyors rendeleteket osztta a fiatalabb pékinasoknak, kik esténként a pinczér szerepét játszották, míg az idősebbek az épület hátulsó osztályában a teknő és sütőkemenczék mellett fáradoztak.

Elemér ezeknél talált Fridrikre, ki épen akkor a hiven teljesített kötelesség önérzetével guggolt a lisztes hombáron, álomúzóül égett bort szörpölgetve, és hanyagabb cselédeit dorgálva.

A pék sütőkemenczéjéből kevés fánk vagy lepény kelt el oly melegen, mint a mily frissiben jutott ő minden városi hír és pletyka birtokába. Hogyne tudta volna tehát, hogy Elemér mezei kapitánynya neveztetett ki, és már csak ez okból is fontos személy? Hát még, ha a hatalmas rokont, Kassai Istvánt, tekintjük? s ha a repeső hír valósulna, hogy véghagyományilag roppant örökség néz rá?

Fridrik gyorsan ugrott le a hombárról, csupa aiázatosság volt, s alig lelt szavakat a ritka szerencsének, melyben a látogatás által részesül, méltó kifejezésére.

— Vezessen kegyelmed oly helyre, hol magunk lehetünk.

A pék a szomszéd kamarába nyitott.

— Itthon van-e az idegen, ki kegyelmednél pár hét óta lakik?

— Laczkó Istvánt érti a nemzetes és vitézlő kapitány úr? . . . Gyertyavilágot látok ablakán. Bizonyosan honn van, s ha a kapitány úr parancsolja, tüstént ide hívom.

— Nem szükség. Előbb kegyelmedtől akarok valamit tudakolni.

— Szolgálatára állok — szólt a pék, magát hajtogatva.

— Honnan tudja, hogy Laczkó István az én nagybátyám kémje?

— A pék ijedtében elsárgult. — Kémje, vitézlő uram? Ő nagyságának kémje volna? veszszek el, ha tudom! Nem is mondtam soha. Ki vádolhatott engem oly igazságtalanul?

— Kegyelmed Szeredi ő nagyságának mondta.

— Én? De már, hogy mondhattam volna? Ne méltóztassék hinni! Senki sem tiszteli nálamnál inkább Kassai István méltóságos és nagyságos személyét. Hogy mernék én, az alacsony helyzetű ember, a főrangúak dolgába elegyedni? Csókolom kezét az úrfinak . . . hogy mernék?

— Tehát hazugságban hagyja Szeredi ő nagyságát?

— A mennybeli szent Istenért! hogy tenném én azt? Még az volna csak tőlem gyalázatos s pofoncsapásra méltó gaztett, ha az én kegyes patrónusomat, ki

egyedül tartja bennem a lelket, ily gorombán megbántanám.

— Úgy hát csakugyan mondta Szeredi uramnak, hogy Laczkó István a nagybátyám kémje?

— Égesse meg az istennyila a lelkeket, omoljon össze minden süttőkemenczém, és sülyedjen házam a föld alá, ha valaha mondtam! Hogy is merném én Kassai István ó nagyságát rossz hírbe keverni! Inkább tövestül kitépetném nyelvemet.

— Fridrik uram! kend azt hiszi, hogy velem lehet tréfálni; talán azért, hogy nem szeretek senkit megkardlapozni. De a tudósok azt állítják, hogy minden szabálynak van kivétele. Ért-e kend engemet?

— Hogyne, midőn a nagyságos úrfi világosabban szól, mint a nyílt parancsolat! Igenis, én látom, hogy meg akarnak ölni, s jobb is lett volna nem születnem, vagy némán, vagy vakon, vagy néma-vakon és siket-némán!

Fridrik törölgette tenyerével a homlokát, melyről serkedezett a veríték, s tenyerét kendőjével, mely tüstént megnedvesedett.

— Úgy hiszem, szólta Elemér, elfeledtem valamit kendnek előre megmondani, mit tudatnom szükséges volt. Most utánpótolom. Én Fridrik mester vallo-másával nem akarok visszaélni. Nem közlöm Szeredi ó nagyságával, sem nagybátyámmal. Egészen magamnak tartom, mint elidegeníthetlen titkot. Sőt kész vagyok érette két egész súly florenczi aranyat adni, s ezeket Fridrik mester kezébe ezennel le is teszem. Ihol a pénz. De ha nem találna igazat mon-

dani, akkor éppen azt művelem kenddel, mit a török szokott a csalárd pékekkel. Tudja-e?

— Igenis. A fületem az ajtóra szegezi.

— Csalhatatlanúl. Tehát mit beszélt kend Laczkó Istvánról Szeredi ő nagyságának?

Fridrik vakarta nyakacsigáját. — Csakugyan nem árul el a kapitány úr?

— Biztosíthatom.

— A történet hosszú.

— Van elég időm.

— De kegyes engedelmével, hozok előbb egy pohár finom rozsólist. Készítését csak én tudom, becsületesemre, egész Erdélyben csak én. Szabad szolgálnom meleg herkentyűvel? Most vették ki a tep-siből. Vagy talán inkább tetszenék marczipán? Van töpörtyűs lángosom is és egy tésztábasült derék sonkám!

— Nem szükség semmit hozni, Fridrik mester!

— De bizony szükség. Tudom én, mi a becsület. Ezzel a pék a szobából kiperdült.

— Még elszökik hazunna! gondolá Elemér, s nyomába indult, de aggodalma fölösleges volt, mert a pék összelármázta cselédségét, s azok egyszerre tele rakták a kamara egyik hombárát frisztókkal és csemegékkal.

— Fogjunk hát a lakomához, azonban mindenek előtt a beszélgetéshez. Mit mondott kend Szeredinek Laczkó Istvánról?

— Követem alásan! messze kell kezdenem.

— Csak rajta.

— Az én vendégem, nagyságos úrfi, derék férfiú,

de a fejébe tücsök van. Néha órákig néz a fehér falra, hol semmi látni való nincs. Máskor bezárkózik szobájába, és öklével fenyegeti a levegőt. Megtörténik, hogy neki megy az asztalnak s földönti, mintha vak lenne . . . a minap is hat üvegemet törte el, és csak a nagy zajra vette észre, hogy mit cselekedett. De ezelőtt két hónappal egészen más természete volt. Dalolt, nevetett, mulattatá vendégeimet. Azonban alig volt két hétig börtönbe, s azzal úgy megváltozott, mintha kicserélték volna. Úgy-e, csodálatos?

— S miért vitték börtönbe?

— A szombatosságért. Úgy-e, csodálatos?

— Nem tartom annak. De kend nem iszik, csak engem kínál.

— Iszom, nagyságos úrfi, mint a csap. Az is furcsa, hogy Laczkó István nálam lakik. Pedig otthon szép felesége van, kit örökké dicsér, gyermekei, kikre könnyek közt emlékeznek, s háztartása, melyre, mint látszik, nem akar gondolni.

— Talán itt igazítani való dologra talált.

— Ezt gondoltam, kapitány úr! én is; de senki sem tudja, miben jár. Többnyire szobájába zárkózik. Csak esténként megy ki. Ha pere volna, nappal zörgetne — mint szokás — a bíránál és prókatoroknál. Ha állomást keresne, azután, remélem, nem kell esténként leskelődni. Ha szombatos, rossz helyül itt a törvény szeme előtt. Ha meg akar térni, a főtisztelendő püspöktől nappal sietne oktatást venni. S miért dicséri nejét, ha szeretője van? S pedig este kihez járna máshoz? Nem igaz-e, kapitány uram?

— Igaz lehet, de mindez nem tartozik ahhoz, miről mi akarunk beszélni.

— Sőt semmi sem tartozik inkább, mert fölgerjesztette kíváncsiságomat, elvette étvágyamat és álmodomat. Mindig azt kérdeztem magamtól: vajon mit csinál ő? miért mulat Fehérváron, s nem Kolozsvárott, Beszterczén vagy Segesvárt? És ha itt van, miért nem megy ki tíz órakor, délben, délután háromkor, félötre, vagy egynegyed hatkor. Miért szereti a bagolylyal a homályt, s nem velem, vagy a kapitány úrral és más felebarátunkkal együtt a napfényt? Gyötrött, kínozott az újságvágy. De talán a kíváncsiság nem bűn! Jól mondom?

— Erény sem, Fridrik mester. Azonban folytassa előadását.

— Csak innék az úrfi legalább egy pohár rozsólist; mert így mindig azt hiszem, hogy magamnak szárad ki a torkom. Hol is hagytam el? Kíváncsiságom nőtt, s akkora bögye lett mint a gödénynek. Elnyelte minden örömemet, nyugalمامat. Látván pedig, hogy ha még nagyobbra hagyom növekedni, akkor ez egy indulat miatt soványabbá leszek a páczolt héringnél, végre eltökéltem, hogy Laczkó Istvánnak — persze illendőleg és minden rossz szándék nélkül — utána fogok lesni. Nálam a gondolatra nyomban jön a tett. De kegyelmed, kapitány úr, abból a gyöngéd herkentyúból nem eszik. Mi tagadás, én bizony . . . de kegyes engedelmével egy kevés égett bort szűrcsölök előbb.

— Tessék, Fridrik mester. S mi sikere volt kém-

kedésének? mert sejtem már, hogy Laczkó Istvánt nyomról-nyomra kísérte.

— Igenis, Pécsi Simon ő nagyságáig. Oda ment esténként a jámbor orgonálni és dalolni.

— És onnan?

— Többnyire haza jött lefeküdni.

— S mikor kivételként nem jött?

— Épen az a bökkenő, hogy magam se tudom, hová ment. Szent igaz . . . egyszer, de ne haragudjék Elemér úrfi, egyszer Kassai ő nagysága háza előtt láttam. Bement-e, vagy kijött, vagy pedig se be nem ment, se ki nem jött, csak a jó Isten tudja. Azonban, midőn Szeredi ő nagyságának ezt elbeszéltem, hát rögtön erősíté, hogy Laczkó István alkalmasint híreket hord Pécsi Simon ő nagyságának, s hogy e szerint valóságos kém.

— És kegyelmed, Fridrik mester, mit felelt rá?

— Ki emlékeznék, kapitány úr, minden szóra? Magam is mondtam valamit. De sülyedjek el, ha nem ostobaságot.

— S minő ostobaságot?

— Hát olyanformát, hogy a mai világban vannak kémek, és nem-kémek, s hogy bár az utóbbiak száma sokkal nagyobb, én nem merném a kezemet saját testvérem becsületéért is a tűzre tenni. Nincs-e igazam? Kiki feleljen csak magáról. Én például Fridrik mestert nem tartom kémnek, és nincs okom nehezeltetni, ha Laczkó István sem tartja magát annak. De végtére is, a ki nem beszéli el titkait, ne csodálja, ha a világ azt, a mit elrejtett, rossznak tartja.

— S mer-e megesküdni, hogy nem tud többet Laczkó Istvánról?

— Szegezze az úrfi fületem az ajtóhoz, ha mindent el nem mondtam. Szeredi ő nagysága gyűlöletből, vagy mert félreértette, szavaimból többet magyarázott ki. Isten őrizzen! hogy hazugsággal vádoljam, sőt inkább magamra vallok mindent, ha másként nem lehet, de szegezze az úrfi fületem az ajtóhoz, mihelyt kisül, hogy kegyelmed előtt valamit elhallgattam.

Elemér egészen meg volt nyugtatva. Ez is tehát csak oly pletyka, gondolá, melyet nagybátyjáról torzítva, vagy néha minden alap nélkül hoznak forgalomba.

— Most Laczkó István urammal akarnék szólni. Vezessen hozzá!

— Talán jobb lesz, ha ide hívom. Lehet, hogy már lefeküdt, s átallanná, ha meglepnék.

Fridrik mester szapora léptekkel tartott a kised szobához, zörgetett, s midőn semmi választ nem nyert, az ablakhoz sietett, hogy bekukkantson.

— Nincs benn. Hová lehetett? Ni, ni! a gyertya félre ég; bele egészen lekonyult. Még meggyulad a házam. A gondatlan ember!

E félelem és panasz közt Fridrik mester az ajtóhoz siet, sarkából egy kevéssé kiemeli azt, mire a faretész rovatból kibillen, s a szoba föltárul.

Papirook voltak a gyertya körül, s a lehulló hamú által könnyen meg is gyuladhatnak.

— A szeleverdi még koldussá tesz!

Ekkor a világot ki akarta oltani; de a szeme

véletlenül saját, kövér betűkkel leírt, nevére tévedt.

«Kérem Fridrik mester ő kegyelmét, ne nehezteljen távozásomért s holnap reggel szolgáltatassa az asztalon fekvő levelet nemzetes és vitélő Kassai Elemér uram kezébe.»

Pékünk alig tagozta ki a czédula tartalmát, midőn némely apró költség, mely Laczkó számlájához tartozott, eszébe ötlék.

— Vendégem a nagy harangra bizta három forint és tizenkét denár visszafizetését! sóhajtá, és a levél után nyult, hogy a kapitányhoz vigye; azonban nagy öröme, épen annyi pénzt fedez föl a levél mögött.

— Ki gondolt volna ekkora pontosságot! De, hogyan feledte el meggybársony süvegét és mentéjét? Hisz! ott lógnak a szegen!

A pék kíváncsisága fölébredt.

Fürge kézzel nyitá ki az asztalfiókot.

Ott vala a biblia.

Egy utiládát emelintett meg, és súlyosabbnak találá, mintsem hogy üres lehessen.

— Csak azon ruhával ment el, mely hátán vala. Hm! visszajön holnap, legfőlebb holnapután. Nincs miért lármát üssek.

Ezzel eloltá a gyertyát és Elemérhez sietett.

— Jelentennem kell a kapitány úrnak, hogy Laczkó István rövid időre eltávozott Fehérvárról. Ime! levele.

— Hozzám?

— Igenis.

Elemér csodálkozással bontá fel.

«Egy ismeretlen, a ki kegyelmedet nemcsak kül-

sőleg, de nemes indulatjáról is jól ismeri, e lepecsételt soroknak azon nő kezébe szolgáltatásáért esdeklik, kit kegyelmed közel a Pécsi Simon udvarához ájultan talált, a földről fölemelt, s mint lovagiassága után hinnem szabad, haza kísért.»

Az Elemér levelébe zárt irat nem volt czímezve.

Más talán szép alkalmat látott volna kalandokra; de Elemér megborzadt.

Eszébe jutott Laczkó István alázatossága, melylyel egy mélyen sértő bántalomra válaszolt, s eszébe a düh, mely a rabszolgai csúszást megelőzte. S bár fölfogni alig tudá a roppant változást, melyen e férfiú másodpercz alatt átment, érzé, hogy ily végletekre kész jellem, a szenvedély pillanataiban semmitől sem retten vissza, és eljárása mentől talányosabb, annál rémítőbb lehet.

Elemér abban meg nem ütközött, hogy Laczkó István őt ismeri, mert Gyula-Fehérvár nem volt oly nagy város, melyben az egyén egészen elenyészszék, s kilétét csak egy baráti köröcske tudja a kérdezőnek megmondani. A polgárok itt majd minden urat ismertek, s az ország legfőbb hivatalnokának unokaöcsöcse minden szerénység mellett sem hiheté, hogy az, kinek ő bármi okból a szemébe tünt, a nevé hamar meg ne tudhassa. De éppen ebben rejlik Elemér aggodalmára új ok; mert valószínűnek látszott, hogy Laczkó Kassai Istvánért lőn figyelmessé az unokaöcsre.

— S ha csakugyan bátyám kémje volna? gondolá az ifjú, s visszaborzadt, hogy eszméi megint azon ösvényen száguldanak tovább, melyről éppen a múlt

pillanatban annyi helyes ok, annyi meggyőző érv terelte le.

Legmegfoghatatlanabb, legszívrendítőbb volt pedig az a tény, hogy Laczkó egy némbert, ki érette ájultan rogyott össze, a segédére érkező idegen karjai közt tudott hagyni, s a helyett, hogy most fölkeresné, szintén idegen kézre bízott levélben értesít . . . s vajon miről?

Elemér sejté, hogy valami gyászos, valami remény-ölő és vérfagylaló rejlik a pecsét alatt.

Lelke elébe idézte a némbert, kinek bájos körvonalaít az est félhomálya sem rejthette el egészen. *Mily fiatal! igéző alak!*

— Neje lehet, kit csak most vezetett az oltár elé . . . hisz oly viruló még! Vagy talán szeretője? De nem mondá-e Fridrik mester, hogy Laczkó el van ragadtatva hitvese szépségétől . . . A vadállat bánhatik csak így; vagy a kit a fájdalom tönk örlötté! . . . Talán meggyilkolta magát!

Ez iszonyú eszme úzé az utczára Elemért, hogy siessen Klarához.

A toronyóra épen kétnegyedet ütött kilenczre.

— Bátyám vár! s holnap korán kell állomásomra indulnom! sóhajta. Talán jobb, ha nem találkozom vele. Lelkem tele gyanúval, és e gyanúk igazságtalanok . . . lehetnek. Oh! átok, hogy csak lehetnek!

II.

Klára ölébe ragadta gyermekét s csókjaival hinté el a haragos kis arczot, mely tele volt nehezteléssel és daczczal.

— Alig tudtam már tartóztatni, ki akart menni, hogy fölkeresse mamáját — szólt a szobából kiptegetve egy vén asszony, a fogadósné öreg cselédje.

— Miért nem hoztad el apámat. Megigérted. Miért nincs itt apám! tudakolá duzzogva és fenyegetve Endre.

— Feküdjél le kis fiam, feküdjél le, majd elmesélem, mit izent neked, és mesélek az aranyhajú angyalról is, ki álmodban akar veled találkozni. Siess, kedvesem, hunyd be szemedet, különben nem lel otthon szép vendéged, és aztán elrepül a jó gyermekekhez, kik őt alúva várják . . . Fogd össze kacsóidat, imádkozzunk. Én elkezdem, te utánam mondd . . . Úgy kedvesem, feküdjél már le.

— De hát miért sírsz, anyám?

— Miért nem akarod behunyni szemeidet?

— Újját szemére tette Endre, hogy fedve tartsa, s míg Klára egy lassú dallamot mormolt, élénkebb pír terjedt a gyermek arczán, lélekzete valamivel erősebb, gyorsabb lőn, és elszenderült.

Az anya pedig inkább átengedhette magát a gyötrő kínoknak, melyek annál mélyebben égtek, marcangolták belsejét, mentől szigorúbb fék alatt tartá.

Férje bűnét tudta már, de indokait nem, nem az iszonyú kísértést, nem a sötét jövődőt, nem azon megfejthetetlen módot, melylyel egy nemes, egy kiváló természetén oly hamar birt a gonosz szellem diadalmaskodni.

— Ő visszarettent tőlem! Magamra hagyott, midőn eszméletemet vesztém! sohajtá.

Ha az erény rendes hiúságát ismerte volna Klára,

akkor vérző sebére balzsamcseppet ejtene azon sejtelen, hogy férje nem mert a vétekekkel együtt hozzá közelíteni, s hogy a világ kárhoztatását inkább képes elviselni, mint az ő vádnélkül való tekintetét, mint ajkainak, melyek egykor óva intették, gyöngéd és könnyörülő hallgatását.

— Kétkedik-e szerelmekben? e kérdésre, melyet remegve intézett magához, sűrűn omló könnyek vették át a gondolat helyét, s néhány hosszú perczet töltött Klára a nélkül, hogy fájdalma kitörésének hárt szabni akarna. De jelleme erélyesebb, cselekvényre hajlóbb volt, mintsem az első roham lefolytával ne összpontosítsa elméje minden tevékenységét.

— Meg kell mentenem őt, ismétlé újra és újra, mintha a határozott szavakban keresne segílyt kedélyének ellágyulása ellen.

Arcza sötét, gondolkodó, de nyugodt kifejezést nyert.

Nem akart könnyezni, sóhajtani, nem akart saját szerencsétlenségére emlékezni, csak férje megszabadítása forgott elméjében.

S mitől szabadítsa meg?

A bűnből kellett férjét kiragadnia.

Ah! de ha szabaddá tette . . . megmentheti-e a lélekvádától?

Klára visszaborzadt a komor, a válságos órák előérzetében.

Mit tegyen, ha férje elveszti önbecsülését, vagy ha a szégyent nem tudva hordozni, a tisztító bánat helyett a vad kétségbeesés örvényébe sülyed?

Az előzmények után lehetetlen volt Klárának nem

hinni, hogy férje valami titkos és nagy kísértés miatt, letért az erény útjáról, meghasonlott az Istennel, s földi érdekekért örökkévalókat kockáztatott.

Azzal sem ámíthatta magát, hogy az elkövetett bűn inkább csak tévedéshez hasonlít. Hisz hallá megneveztetni, s ismeré, egész szörnyű jelentőségében.

S vajon nincsenek-e kimaradhatatlan következményei, melyeken a megtérés sem változtathat többé? Nincs-e már családok becsülete, vagyona, élete visszafordíthatlan válság elébe vive?

Klára csak a «kém» szót hallotta. De kinek részére s ki ellen? Erről semmi tudomása nem volt.

Azonban a mint mélyebben kezdett gondolkozni, a mint fölidézett emlékében minden szót, melyet férje a börtön után, a Fehérvárra indulást megelőző napokon, és a búcsúzás alatt ejtett, a mint lelke elébe vonult a keserűség és düh, melylyel akkor Kassai István nevét egy csoport homályos czélzattal összekötve említé, a mint Klára a múlt rémítő töredékeit egybe illesztette, hogy belőle a jelenről fölvilágosítást nyerjen, mindinkább át volt azon sejtelemtől hatva, mely Kassaiban kereste a csábítás ördögét, a kísértő lelket.

Tehát az ország legmagasabb hivatalnokával kellett egy erőtlen nőnek küzdeni.

S minő fegyverrel tegye ezt?

Hol van kilátás a sikerre?

Kit ismer ő, az elhagyatott nő, Fehérvárott?

Hisz még azt sem tudja, hogy férje hol lakik!

Még az utczákat sem ismeri, nemhogy a palotákat és azokat, kik benne laknak, ismerné!

Csüggedten hajtá le fejét, s a mint gyermeke ágya előtt ült sápadtan, merengő és levert tekintettel, nem véve észre az ajtó megnyílását, a közelgő lépteket, s ijedten rezzent össze, midőn a korcsmáros cselédje, hogy jelenlétét értésül adja, köhögni és lábával zsurolni kezdett.

— Egy úr akar még ma este az asszonyal beszélni.

Klára szive hön dobogott, arca kipirúlt.

— Mégis fölkeresett! rebegete.

Férjét képzelé. S milyen természetes volt, hogy őt várja az érkezőben! Hisz órák teltek el a rémítő történet után, órák, mióta a férj tudhatta, hogy hitvese itt van. S mily kicsiny Fehérvár! Mily könnyen lehet a városban ismeretesnek a megérkezőre találni, ha keresi, ha szereti, ha félti, ha életét veszélyben hiszi, ha bánatban hagyta és vigasztalásért kell fölkeresnie.

— Ő az! ő az!

Klára e gondolattal sietett elébe.

S midőn könnyű alakja az ajtón kilebbent, midőn szerető és remegő karjait ölelésre akarta terjesztetni, oh! akkor azon idegent látta maga előtt, ki hazavezette, s ki bár részvétéért köszönetet érdemelt, jelenlétével keserű érzéseknél egyebet nem ébreszthetett, minthogy a megaláztatás tanuja volt, és tudta az iszonyú szót, mely férjét megbélyegzé.

Mintha Klára lábai a földhöz gyökereztek volna, mintha meleg tagjai egyenkint szobordarabokká akar-

tak volna merevedni, mintha minden élet az arczra tódult volna, hogy egy fájó csodálkozásban hagyja ott az utolsó kinyomatot, s aztán eltűnjék!

Az ellentétes érzések e hatása rendkívüli lehetett, mert Elemér is leirhatatlan zavarba jött.

Mi volt e gyönyörű nő szépsége azon szédítő varázshoz képest, melyet az öröm és csalódás gyors változása az arczvonalakon és az egész alakon előidézett.

Elemér értette mindazt, a mi a nő lelkében történt. Nem kellett ahhoz szó. Egy tekintet mindent elbeszél.

— Asszonyom! mondá az ifjú, csak azon ok, mely sürgető kötelességemmé tette az idejövetelt, mentheti látogatásom szokatlan óráját.

Itt elemér elakadt.

— Min kezdje?

A történet egyszerű volt, s mégis teli kényes pontokkal.

Vagy nem átalja-e Klára, hogy a férjére ruházott gúnyos névnek vannak tanúi? Nem kerül-e mindent, mi ide vonatkozik? S vegyülhet-e ő, az idegen, oly család ügyébe, melyhez nem tartozik sem a vérség kötelékei-, sem az ajándékozott bizodalomnál fogva? Mit mondjon? Átnyujtsa-e a levelet minden fölvi-gosítás és magyarázat nélkül? De, akkor, hogy jutott hozzá? Nem fog-e titkolódzása szokatlannak látszani? Vagy elbeszélje-e, miért és miként ment Fridrikhez? Megmondja-e, hogy ő azon Kassai Elemér, ki saját nagybátyját, Kassai Istvánt, gyanú alá vétén, elment a pékhez nyomozni, de nem talált a vádra elégséges adatokat? Mily nyomorultnak fogná a

férje iránt oly gyöngéd nő, a nagybátya iránt gyöngédtelen unokaöccsét találni? Hosszú történetek, sajátságos viszonyok, kivételes kedélyállapot s egy egész mult élményeinek és szenvedéseinek elbeszélésére volna szükség, hogy jobb színezetben tűnjék föl az, a mi csak könnyedén odavetve legalább is visszataszító cynismusnak látszanék. És azért jött-e Elemér, hogy egy nőt, ki saját szerencsétlenségével van elfoglalva, idegen ügyekkel untasson?

Klára figyelemmel tekintett az ifjura, s várta, a mit ez mondandó leszen.

— Asszonyom! egy levelet kell önnek átadnom. Ne kérdeje, miként jutottam birtokába.

Klára föltöri a pecsétet. S a mint olvas, arczáról eltávozik minden vér. Inkább halotthoz hasonlított, mint élőhöz, inkább a halott sírjára tett fehér márvány emlékhöz, mint a halotthoz. Kezei nem reszketnek, szempilláin nem csillog könny, s midőn olvasni megszűnik, hideg nyugalommal fogja össze a levelet és köténye zsebébe rejti.

Mennyi belküzdelmet takart e csend!

— Az imént nem fejezhettem ki, mondá Klára, köszönetemet a kegyelmed nemeslelkűségéért, s most, midőn másodszor kötelez hálára, érzem, mily szegény vagyok a szavakban.

— Bár tudtam volna, válaszolá Elemér, óhajtságom szerint folyni be megnyugtatóra; de félek, hogy készségem csak növelte az aggodalmakat, a helyett hogy oszlatná.

— Abban is van valami megnyugtató, ha a szerencsétlenséget egész terjedelmében látjuk.

Klára oly szilárd, de bánatos hangon ejtette e szavakat, hogy Elemér túlragadtatva az illem és gyöngédség határain, egész hévvel mondá: — Meg vagyok győződve férjének ártatlansága felől.

A nő arczát lehellet-könnyű pir futotta el, de a vonalak továbbra is megtarták a bú és merengés kifejezését.

— Én állhatatosan hiszem, hogy őt rágalmazzák, folytatá Elemér mindinkább túlragadtatva.

— Az Isten színe előtt nem mindig az a valódi bűnös, ki megbotlott, szólt Klára. A nyíl öl-e, vagy az a kéz, mely czélt? Ah! hisz az embernek szabad akarata van!

Két nagy könnycsepp gördült a nő arczára, de mintha szégyelné a fájdalom e jeleit, félig elfordulva, kezét nyujtott az ifjunak, s hirtelen távozott.

— Talán ő is nagybátyámra gyanakszik! sóhajtá Elemér, míg haza indult. Oh! én gyáva, oh! én nyomorult! Örökös kétség közt hányatom, s nincs szívemben erő merészebb elhatározásokra. Átallom rokonomat és nem tudok szakítani vele. Nem hiszem a vádakát azon alakban, a mint ellene fölhozzák, nem hiszem teljes ártatlanságát, akkor is, ha nem vádolják. Más vagy széttépné a vér kötelékeit, vagy védné a megbántott rokon becsületét, szóval és karddal. Ez oly természetes! S én, ki csekélységért vívtam párbajt, vizsgállok, hallgatok, kétkedem, hiszek és hánykódom a végletek közt. Mi zsibbasztja el kezemet, mi homályozza be szememet, mi bilincseli le akaratomat? Szeredit kellett volna feleletre vonnom. De számát bezárta egy balsejtelem bátyám

bűnössége felől. Fridrik mester vallomásai elháríták gyanum okait s ime, a szerencsétlen nő ajkain el-
lebbent homályos czélzat ismét a kétkedés örvényébe
sodort. Oh! én nyomorult, oh én gyáva! Bár telt
volna el már az éj! Bár lenne már hátam mögött
Fehérvár, minden emlékével, minden viszonyával!
Legyen ártatlan, legyen bűnös, nem akarok többé
semmi kapcsolatot nagybátyám és én közötttem!

III.

Klára soha sem volt Fehérvárott.

Midőn megérkezett, gyermekét elhelyezé, s a
vén cseléd gondoskodása alá bizta, első gondja volt
férje szállása után tudakolni.

Egy lelket sem ismert az egész városban.

Kérdőzködött utczáról utczára menve, de Laczkó
István nevű idegenről fölvilágosítást nyerni igen
nehéz föladat volt.

E név senki előtt nem volt ismert.

A szép nő sokak figyelmét magára vonta, s kivált
a fiatalabb lovagok szívesen adtak volna minden ki-
telhető utasítást, de tudakolásaikra Klára mit felel-
hetett? Elmondja-e, hogy egy szombatos papot ke-
res? Kétségkívül így könnyebben rá talál. Azonban
nem ejti-e veszélybe? Nem üldözik-e a szombatoso-
kat? Nem volt-e férje épen e gyanu miatt bezárva?
Klára tovább nem mehetett kérdezősködéseiben,
mint hogy kézdivásárhelyi embert keres, kit Laczkó-
nak hívnak. Senki sem utasíthatá nyomára.

Mit tegyen? merre forduljon?

Férje finom izlését ismerve, a várban, takarékoságát tudva, a külvárosokban vélte föltalálhatni őt. Elfáradott és siker nélkül.

Aggodalmi közt maga is neveté bohóságát, hogy lehetségesnek hiszi az eredményt.

De a jó szerencse, a lélek vonatása a lélekhez, az a véletlen, mely néha egy percz alatt kibonthatatlan nehézségeket oldoz föl, az a kegyes gondviselés, mely a hiveket akkor vezeti össze, midőn magokat legtávolabb vélték egymástól, mind e vezérei sorsunknak, kimaradjanak-e a játékból? Egyik se nyujtsa-e karját a keresőnek? egyik se vigasztalja-e a bánkódót? egyik se nyisson-e alkalmat a gyöngé néembernek, ki a megpróbáltatástól visszaborzadt, hogy hamar mondhassa el: Uram! férjem! rettegtem az elválás perczében a te lélekcsöndedért elvállalni minden nyomort és megaláztatást. Magzataimat féltém a zord elemektől, a tudatlanságtól, az elvadulástól s a kaján élet ezer üldözéseitől. Ez volt oka, hogy én otthon maradtam és te, kétségbeejtő gondolatok közt, távoztál. Hála, hála! a szent Isten hamar fölvilágosította elmémet. Most tudom, hogy a nőnek mindenek előtt engedelmeskedni kell, föltétlenül követve férjét és a férj akaratát. Itt vagyok tehát. Egyik gyermekemet elszakítottam keblemről, a másikat kitettem a zord időnek, a nyomornak, az örök bujdosásnak. Parancsolj velünk. Menjünk a sivatag világba! tévedezzünk ösvénytelen utakon! aludjék ki előttünk melege a hívogató tűznek, távoli mécsvilága a csendes kunyhónak, és végcsilláma az elhamvadt reménynek! Legyen körülünk sötét, fe-

nyegető és vigasztalatlan sötét! Csak az egymás kezére, arczára hullatott könnyek által tudjuk meg, hogy ki él még közülünk és ki hiányzik örökre, mert már nem sír! Essünk minden csapáson át, a mit az ész kitalálhat, de a nyelv elbeszélni képtelen. Férjem! itt van nőd, itt van gyermeked. Eljöttek kötelességek szerint fölláldozni magokat, csak azt kérik, válaszd bátran a szerencsétlenséget minden kigondolható alakban, de a bűnt tartsd el magadtól, ha pénznek, kényelemnek, tekintélynek hívják is, tartsd el, ha észrevétlenül született, név nélkül él és titokban hal is meg!

Ah! hát nincsen nemtő, nincsen légi hang, nincsen intőjel, titkos kém és vigyázó szem, mely a nőt, midőn ily szándékkal jár, összehozza férjével, kit oly hosszasan és oly hasztalan keres?

Klára phantastikus képzelődése minden utczaszögleten férjét vélte megjeleni. Ha a piacon nem talált rá, bizonyosan egy sikátorból fog kilépni. Ha a paloták czímeres kapuiból czifra urak jönnek, amott a tőzsomszédban egy szerény polgári ház, s annak utczajátóját talán Laczkó István, az ő férje, nyitja ki?

— Mily bohó vagyok, gondolá Klára mosolylyal, s a szempilláira szivárgó könnyel, mily együgyű vagyok, hogy a véletlenre támaszkodom! Istenem, már alkonyodik és mennyi drága időt vesztegettem el!

Aztán vádolni kezdé magát. S hogy ne? Hiszen mily természetes okból történt minden fáradozásainak sikertelensége! Legalább tizenötezer ember lakik Fehérvárott s hogy kívánhatja, hogy oly sok

közül épen azon egy jöjjön elébe, kit ő keres! Végre is, nem a falusi néember féltékenysége hozta-e őt zavarba? Nem mondták-e még Balázsfalván, hogy menjen egyenesen Pécsi Simon ő nagyságához, mert ott rögtön útba fogják igazítani? Ha nem átalja e magas helyzetű úr pompás termeibe lépni, már rég rendben lett volna minden, már rég tudná férje szállását, már rég tisztában lennének szándékukkal, már rég lehullott volna lelkéről az a súly, melyet alig bír hordani. S mily megbocsáthatatlan könnyelműség volt oly fontos ügyben csupa átallás miatt ennyi időt veszteni.

Klára helyre akarta hozni hibáját.

Haza sietett. Fölvette a legszebb ruháját, mint a magas ranguakhoz menőtől az illem követelése. S bár a kelmét, melyet tündéri termetén horda, a fejedelmi városban igen egyszerűnek tarthaták, annyi legalább valószínű, hogy a büszke Pécsi Deborah is, mi a csínt és izlést illeti, meg lett volna lepve a gyönyörű falusi nő öltözékétől.

A dúsgazdag Pécsit ki ne ismerte volna?

A legelső, kivel Klára találkozott, tudott utasítást adni.

Nem is volt messze a pompás «remeteség».

S midőn a szombatosnő majdnem a kapuig érkezett, akkor látja Szeredi kíséretétől és csatlósaitól az utat elállva, akkor hallja az iszonyú szót, akkor ismer a meggyalázottban férjére, akkor rogyik össze, és akkor történt mindaz, a mit már tudnak olvasóim.

Elemér távozása után Klára még egyszer elővette férje levelét.

Nyugodtan akarta elolvasni. Ah, abban semmi sem volt világos és minden oly rémítő, mint a sötét éj, mely a vándor előtt befödi a mélységeket, s csak villámlások által leplezi föl néha.

Laczkó István rejtélyes sorai a következők valának :
« Szerencsétlenség gyermeke. Nyomor jegyese, oh!
Klárám! miért jöttél ide!

Neved hangzott ajkaimról, midőn rád ismertem, s te eszméletedtől megfosztva rogytál össze. Oh! hogy kimondtam e drága nevet, s veszélybe ejtettelek, fölfedeztelek, elárultalak általa!

Fuss az átok városából, fuss az üldözés helyéről!
Ne tekints többé vissza gondolatodban is! Feledd el, hogy fekvését soha meg ne magyarázhasd gyermekeidnek!

Oh! én szegény kisdedeim!

Szórd el őket magadtól, hogy ne találják meg a poroszlók veled együtt.

Vedd le rólok nevemet, e hazug nevet, melyet különben is úgy le fog tépni a törvény, mint a ruhát szokta a bakó a tolvajról, mikor meztelen testére bélyeget akar sütni.

Ne sirasd őket, ha a halál elviszi, mert veszélyesebb, ha az élet magának rabul megtartja.

Fuss, Klára! fuss innen!

De, az Istenért! csak haza ne.

Ott kelepceében vagy.

Onnan tetszésök szerint hurczolhatnak a szennyhez, az éhséghez, a korbácshoz, a fertőzethez.

Bár volna már hátad mögött ez az egész ország,
s előtted a szabadság akármennyi nélkülözéssel!

Feledj engem!

Bűnös vagyok, s noha undorodom saját lélekze-
temtől is, még sem bánom, ha csak te mentve léssz,
hogy tanácsodat nem követtem.

Lakolni fogok érdemem szerint.

Imádkozzál érettem, élő férj özvegye!»

Az iszony hieroglyphjeit óra hosszáig vizsgálta,
találgatá Klára.

Eszébe jutott minden, mit férje a Kézdi-Vásár-
helyről távozást megelőzőtt napokon beszélt.

— Nemde azt mondá, fűzé össze gondolatait,
hogy a kontyomra tekert kendőn nehéz csöbröt fogok
a mezőre vinni, forró rekkenőségben naphosszat
aratok; sárban, meztláb és permeteg alatt az állvá-
nyokra téglát, meszet hordok, s kénytelen leszek
eltűrni, hogy a rongyoktól rosszul földött testemen
kőműves legények, uradalmi hajduk s koldus léhűtők
bujá szeme nyugodjék?

Klára megborzadt, mintha e buja szemek már is
tagjait néznék.

Fölkelt az ágy mellől, megcsókolta alvó gyermeke
homlokát s helyre igazítá a takarót.

— S miért kell a pór nép munkáját teljesítenem?
miért kell a legvadabb önkény alá védelem nélkül
vetni magamat? Azért-e, mert nem volnánk képe-
sek a mindennapi kenyeret más módon megkeresni?
Ah! már emlékszem, ő ezt mondá: mert a törvény
követeli. Istenem! hiszen azt tenné, mintha job-
bágyndó volnék! S gyermekeim? Tedd, mondja fér-

jem, erős barommá őket, mely terhet bírjon hordani, állati ösztöneit vadul elégtse ki, s a szerelem epedései helyett csak a testiség nyers kitöréseit áhítsa. Hisz ez annyit jelent, hogy az én gyermekeini jobbágyfiak! Irgalmas Istenem!

Klára térdre borult és hosszasan imádkozott az alvó gyermekért és a távollevőért, kit emlőjéről szakított le, hogy férjét, mielőtt késő volna, a bűn elől a rengeteg világba kísérje, elrejtőzni, elenyészni, meghalni.

— Ah! zokogá, mit írt? Nem azt-e, hogy vegyem le gyermekeimről a nevet, szórjam szét őket, hogy ne találják meg a poroszlók? Boldog Isten! mintha szökött jobbágyok volnának! És ki tart testökre, lelkökre jogot? Most is fülembé csendül egy iszonyú név. Vagy nem mondá férjem, midőn kivándorlásra ösztönzött: Jer, Klára, feledjük itt vagyunkat, különben Kassai azt állítaná, hogy tőle loptuk el? Ah! minden világos. A legmagasabb állású és a legiszonyúbb nevű férjü férjemre tette kezét. Az ő börtönébe hurczoltatott, örökre elzárva a világtól és tőlem. Ezért vagyok én élő férj özvegye! De miért zárták börtönbe? Világos, világos! Ah! fejem fáj és kábul az égető fény miatt! Esküszöm! mondotta a férj, a két gyermek apja, ha végzetem bűnbe sodorna, az a kísértés, mely engem elejt, meg fogná tántorítani még azokat is, kik legszigorúbb birái természetünk gyarlóságainak, s kiknek markában mindig van egy alkalomra váró kő, hogy vétkes felebarátjaikra dobják! Világos! Világos! Ó a bűnt választá, hogy minket megmentsen. Kassai kémjévé

ígérkezett, de nem tudott azzá lenni. És most ő fogoly, s ránk nyomor, elaljasodás és szolgáltság vár! Megfoghatatlan s mégis igaz!

Klára maga előtt látta az egész történetet, minden fejleményeivel együtt.

Szeretete nem engedte, hogy férjét határozottan bűnösnek tartsa.

Elemér nyilatkozata is e véleményben erősíté meg őt.

Hitte, hogy Laczkó István elvállalta családjá megmentésére a lealacsonyító szerepet, de minthogy a válság perczében lelkiismerete ellenállott, nem tudá ígérétét teljesíteni, s ezért vonta magára Kassai bossúját.

Nem kétkedett, hogy szökött jobbágyoknak tekintetnek, s hogy Kassai vagy mint földesúr, vagy mint hivatalnok, rendelkezhetik sorsuk fölött. De miért taszítatának egyszerre a szabadságból a szolgáltság bilincsei közé? Megfoghatatlan! Hát nem volna-e Klára nemes családból való? s férje nem fejedelmi puskás ivadéka-e? Ki merné tagadni?

A szegény nő sokkal inkább bálványozta férjét, hogy sem oda tévedjen gondolataival, hogy ez idegen nevet vett föl, s hat évnél tovább tartá őt folytonos ámtításban?

Azon kérdésre nézve, hogy kit akart Kassai Laczkó által kémleltetni, Klára tökéletesen homályban volt. Legszebb csalálmait oszlatná el s legpusztábbá tenné keblét az, ha férje saját hitfelekezetét, vagy annak főbb egyéneit lesni, és szerencsétlenségbe sodrani ígérkezett volna. Azonban ily eset

föltevésére Klára élénk, de tiszta képzelődése soha sem tévedhetne.

Midőn a nő egész nagyságában látta a veszélyt, aggodalmi az idegesség azon magas fokára emelkedtek, mely a finom lélekzést és a szellő halk mozzanatait is lázas szívdobogással kíséri, s melyre a legcsekélyebb zörrenés már elviselhetetlen hatást gyakorol.

Nyugtalanul bolygott a szobában.

Ha az őrárat a várkapu előtt vonult el, a jelentékeny távolság ellenére, meghallá a kardcsörgést s remegett férje életéért, kit talán éppen most hurczonak magokkal a vad katonák.

Ha az udvaron a komondor morgott és vonított, Klára Kassai poroszlóit megjöttnek hitte, kik gyermekét akarják tőle elszakítani.

S mily csendesesen pihent Endre! Álmához bizonyosan vendégül jött az anya által ígért szép angyal. A hajnal nyílásaként mosolygottak ajkai. Arcza egészen öröm és boldogság volt.

Oda tekintett Klára.

— Ah! gyermekem! — sikoltá, — téged akarnak elhurczolni!

Az ágyhoz rohant. Védőleg terjeszté ki kezeit az ártatlan fölött, mintha már érkeznének a poroszlók.

Endre a sikoltásra megmozdult, félig kinyitlak szemhéjai s megint bezárultak.

Az anya szorongása növekedett.

«Fuss az átok városából»: a férj levelének e szavait, mintha szellemek sugdosnák füleibe, mintha a székesegyház órája, mely tizenkettőt ütött, harsog-

tatná, s a csendes, halvány és méla éj könnyörülő lelke tanácsolná.

«Mentsd meg gyermekedet», mondák a lég párányai, s a rezgő holdsugarak, melyek egy ablak-karikán összegyűltek, és az árnyékba rejtett mécs helyett Endre vonalaira világítanak.

Minő zúgás, bongás Klára szívében és fejében!

Gyermeke vállára tette kezét, hogy fölébreszsze; meleg, égető ajkaival csókolta homlokát. Nyisd ki szemeidet, kisdedem! ébredj, serkenj Endre!

Ah! a fiú édesen, mélyen alvék.

— Istenem! eljön a hajnal s késő lesz a szabadulás — sóhajtá! — Oh! hová vigyem, az apátlant, a szegény árvát, és a másikkal, a csecsemővel, mi történik?

«Vedd le róluk nevemet! szórd el őket magadtól! Ne sirasd, ha a halál elviszi . . .»

— Nagy Isten! kit? Endrét és Barbarát? — kiálta Klára a férj levelére emlékezve és attól visszaborzadva . . . — Lehetetlen, hogy e kegyetlen tanács az Isten ujjmutatása volna! . . . Oh! én kicsinyhitű!

«Az Úr énnékem őriző pásztorom!

Azért semmiben meg nem fogatkozom» . . . . .

Hígy, Klára, és remélj!

Midőn a nő a vigasztalás forrását föllelte, megereedtek szemének könnyei, s a kegyes ég e jótékony harmatjától kedélye mindinkább üdült, éledt, megkönnyült.

— Szabaddá kell tennem férjemet, s az által az egész családot: — e merész határozat szilárdult meg benne. — Vesszünk vagy éljünk együtt!

Klára gyöngéd, finom vonalai aczélzott kifejezést nyertek a nagy szándékkal.

A csüggedést ismét tevékenységi vágy és önértzet váltá föl.

— Csak már vége volna az éjnek! — sóhajtá.

Homloka gondolkodóvá lett.

Tervet forralt.

Valóban különösek lehettek egy nő tervei, ki idegen városban van, s ismerős nélkül, ki vallásánál fogva részvétre nem hivatkozhatik, ki nem ismeri a világot és az eszközöket, melyek befolyásra vezetnek, s ki gyöngé létere az ország leghatalmasabb emberén akar diadalmaskodni, a nélkül, hogy egyetlen fegyverét, a szépséget, használni, és egyetlen vagyonát, becsületes nevét, kockáztatni akarná.

— Erőtlen nő vagyok; illő tehát, hogy igazamban a legerősebb nő védjen.

Ily ötlettel hajtá vánkosaira fejét, hogy még a hajnalszürkület előtt elszenderülhessen.

IV.

Laczkó István nem hunyta be szemeit, nem hajtá álmra fejét.

Kassai titkárja, míg az elutazásról intézkedni és urától rendeleteket fog venni, siettékben saját szobájába csukta a letartóztatott egyént, kinek körülményei felől hivatalos állása mellett sem volt még fölvilágosítva.

Órák teltek eredmény nélkül.

Az udvar csendes.

A kulcs nem nyikorog az ajtózárbán, s a közelgő lépések semmi nesze nem alkalmatlankodik.

Rejtelmes félelem környezi a szombatos papot.

Nem a bilincs, nem a börtön, nem Kassai, nem a hóhér, nem a mindennapi élet kínpadja, melyen cseppenként fog elvérezni, nem a lelkiismeret ijesztgeti őt.

Más baja van.

A megfoghatatlan, a csodálatos, a borzasztó, melyet ember nem érthet, melytől a gondolkozónak agya meggyulad és vére hagymázos gyorsasággal kering . . . a titokszerű, a megfejthetetlen zsidongta őt körül, ijesztgeté félhomályos, a légben elmosódott s megint összeálló alakjaival.

— Hogy van az, hogy Pécsinek a csillagok beszélték el bűnömöt? A zodiakus megszólalt, figyelemzetni őt az álbarátra, ki körülé forgolódik, hogy kelepczét vessen lába elé, ki karjába borul, hogy ölelés közt a szívbe döfje törét. A tisztos ősz, jól tudta: mi a czéлом? miért színlelek? miért ámstok? miért férközöm oldala mellé? Mindent látnokilag tudott. Avagy, nem hozták-e szobájába mérhetetlen távolból a bolygók sugarai azt a hírt: hogy Judás Iscariotes már elárulta őt? Igen, én Judás Iscariotes vagyok. Nevemet és czéloomat az ég jelentette meg neki. Ez a bűn átka! Nincs számára sötétség, hová rejtőzhetne! Midőn őt kutatják, világossá lesz az éj, s ha más tanú nincs ellene, beszél maga «a kiterjesztett erőség», s elmondja, a mit a fül soha meg nem hallott volna, a szem soha meg nem látna . . . Ejj! ejj! jobbágy vagyok. Mi közöm az Istennel!

A földesuram Kassai. Mi közöm mással . . . Hajh! de mégis különös, hogy arczomra az Isten ezt írta: kém. A szó arczomon van, tagadhatatlanul ott. Különben honnan tudta volna kiléteimet Deborah kisasszony es . . . ha! ha! ha! ha! a nőm?

Laczkó István e kaczaja a fájdalom nyöszörgésének és az őrjöngés ujongatásának különös vegyülete volt.

— A nőm, — folytatá rémes gondolatait, — a nőm mikor tanulta olvasni a titkos betűket? Szorgalmas Klárám! mikor virrasztottál Salamon gyűrűjével ujjadon a láthatatlan rejtélyek fölött? Mikor nézted galambszemeiddel azt a kegyetlen festéket, melyet, midőn agyamban a bűn fogamzott, homlokomra mázolt az észrevehetetlen kéz? Miért nem mostad le mindjárt azt a te tiszta könnyeiddel, szánakozó Klára! Hisz! te hatalmas vagy ártatlanságodban; neked sokat szabad elfedezni és kiengesztelni. Könyörögj a jobbágyért, magas hölgy! A jobbágy . . . a jobbágy még megjárná; de a bűnös! ebben áll a nehézség. Ezen kellene most törnöm a fejemet, ez nagy talány . . . szükséges, hogy a bölcsék is szóljanak hozzá. Nem lehet amúgy könnyedén venni az ily fontos kérdést. Most álljanak elő a különböző iskolák, jöjjenek el a hittudósok, hadd! halljuk a véleményt, de az előítélet nélkül, no! . . . mi a bűn! A mi arczodra van írva, Szőke Pista. Oh! ha én tudnám, hogy honnan tudják ők, a mi arczomon van! De hát csak számomra van bezárva, lelakatolva az a sokaktól olvasott könyv? Lássuk a könyvet.

Laczkó István szembeállott egy kis aczéltükörrel, mely a titkár asztalára volt helyezve. A halvány gyertyafény alig vetett valami világot a sima érczre, de a bele tekintő annál többet vett észre.

— Itt is jegy! ott is jegy! — sóhajtá.

Nézett merőn, nézett vadul. Összebonyolódtak vonalai, elveszték arányaikat, torz kinyomatot nyertek.

— Millió betű! A sátán tele írta képemet. Már ismerem a sátán kézírását. Elfáradhatott a sok munkában, de jól is használta ám az idejét. Csúffá tett engemet, a mint csak illett. Nosza! Szőke Pista, kérd el az első kuvasztól, mely rád ugat: a ketreczét, s bújj helyette bele; ott szépen rejtőzhetel.

A szerencsétlen szombatos a szoba szögletébe vonult, lekuporodott, előnyujtá nyakát, s egy órült ember ravasz figyelésével leste, hogy mikor mozdul meg az ajtókilincs? mikor nyilik a retesz? mikor jönnek?

Ily helyzetben találta Demeter és a titkár.

*

Kassai csak azután tudott elaludni, hogy a kocsi távozását meghallá.

Reggel tudakolt öcsösc után, s ő, ki végtelenül haragudott volna, ha Elemér meglepi, neheztelni kezdett, midőn hallá, hogy a kitűzött órán nem jött hozzá.

Tétézte rossz kedvét Elemér búcsú nélküli távozása is.

Tudta, hogy korán reggel el kelle mennie. Érzé,

hogy még az unokaöccsétől sem túrta volna a csendes hajnali álomból felköltetést, de mégis az egész ügy, a mint előtte állott, bizonyos idegen és szokatlan színt hordott magán.

A gyanú, éleslátásának és romlott kedélyének szülöttje, megint föléledt keblében.

— Bizonyosan Pécsiék iránti rokonszenve nyert valami új anyagot, — gondolá. — Ezért kerül engem: ezért sérte meg figyelmetlenségével. A háladatlan! Mily jó indulattal voltam iránta! S nem jött el. Utána kell járnom, hol tölté az estét? Addig mindig távol lesz Elemér szive tőlem, míg karját nem kénytelen Pécsi ellen fölemelni. Erre kell hatnom. De hol tölté az estét?

Kassai elégtelen, zsémbes volt, mert titkára távolléte miatt, néhány napig aligha jöhet azon titok nyomára, hogy az unokaöccse miért nem látogatta meg.

V.

Dajka János, az érdemes püspök rossz hangulatban vala.

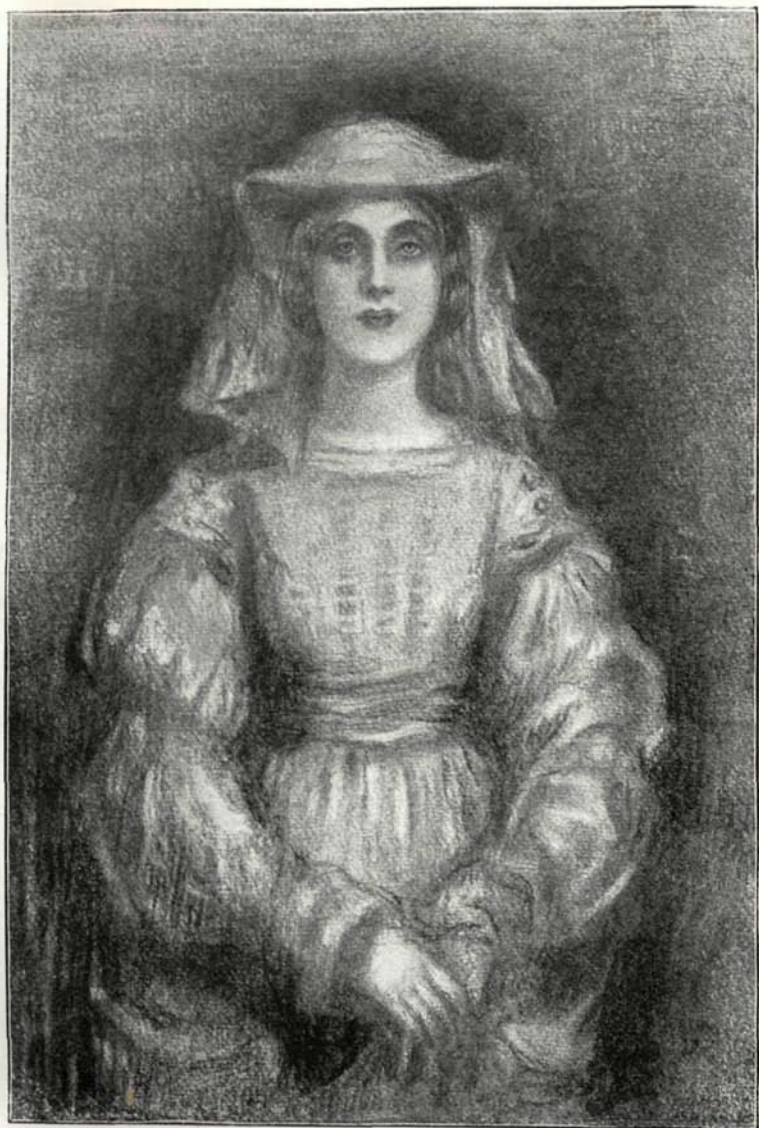
Sehogy sem haladott tovább az általa képviselt ügy.

Épen most vett levelet Stambulból, magától Zülkifártól, vagy más néven Bene Antaltól, a nagy befolyású csausztól, ki panaszolva említé, hogy ő fenésege még nem méltóztatott kegyelmesen elküldeni a vidraprémes új szabású bundát, fekete gránát boglárokkal, melyet nekie megígért vala; holott oly havas és zivataros idő van a hatalmas szultán

fővárosában, hogy a kutyát sem kellene a szobából kiűzni, és annál kevésbbé mehet a vidrabundátlan állapotjában a fővezér- és más méltóságokhoz naponként informálni, kivált miután az erdélyi residens ő kegyelme sem hajlandó a havi pénzt pontosan kezébe szolgáltatni. Bezzeg kínálják arannyal, ezüsttel a katolikus hatalmak követei, mert orrontják, hogy Rákóczi ő fensége a fényes kapunál engedélyt sollicitál a magyar király ellen háború indítására, bezzeg ajándékoznának kék vidraprémés téli ruhát is, de ő ámbár az izlamra tért át, szívében hű evangélikus maradt, s csak ne volna a residens fősvény és a nagyságos fejedelem emlékeznék meg becsületes szolgájáról, akkor úgy segéljen! még a kikelet megnyílásáig lehetne a padisahnál oly határozatot eszközölni — kivált ha Sáros-Patakról az öreg tallérok útba indíttatnának — melyektől a magyar király és a katolikus német rendek füle megcsendülne. Ezt ő, Zülkifár, a püspök úrnak csak azért írja, hogy szerény soraiban is régi jó indulatja elucescáljon. Ő, ha akarna, írhatna Pázmány érsek uramnak sokféle dolgokról; azonban nem teszi. Tudja, hogy megköszönné az érsek, és személyét a magyar király figyelmébe ajánlani nem mulasztaná el; de a nagyságos fejedelemtől ígért bundát és vékony hópénzt jobban tiszteli a skofiumos bársonypalástnál s a gazdag remunerációknál, melyekkel már untig ostromoltatott hűsége. Jelszava ezentúlra is Gyula-Fehérvár és nem Pozsony, csakhogy . . .

Dajka püspök igen búslakodott a csausz levelén.

Klára, a szombatos neje.

Elgondolá, hogy életének napjai már meg vannak számlálva.

Az Isten magához szólíthatja őt, még mielőtt a felső meggyék sérelmei fegyveres kézzel orvosoltatnának.

Maholnap elköltözhetik ez árnyékvilágból, a nélkül, hogy az Úr szőlőjében tett munkálkodásainak sikerét láthatná.

S ki az oka ennek?

Kassai István.

És miért nem akar Kassai István háborút?

Mert nem tud lóra ülni, mert félénk, s mert a kik lóra tudnak ülni és bátrak, könnyen kicsikarhatnák kezéből a hatalmat.

Serédi, Kornis, Kemény János, Szeredi és más régi családú igazi uraké volna akkor a világ.

Dajka püspök, könyvei közt ülve és a vasárnapi predikációról gondolkodva, így elmélkedett, midőn a tanulószoba ajtaján gyöngé kopogást hallott.

Nem volt inyére ugyan a megzavartatás, de azért lelkipásztori nyájassággal mondá, hogy szabad.

Fiatal némbér lépett be, gyöngéd, finom alakú, szelid kifejezésű és ígéző szépségű némbér.

Arancysillámos gazdag sárga haját fejkötő szorította le, de arcza, az ifjukor üde és hótiszta színezetével, a szende leányéhoz hasonlított, ki még a pártát hordja, anyai gond alatt virít, és az életet inkább tavasz-álmok, mint küzdelmek után ismeri.

Volt ugyan halványdad vonalain némi izgatottság és volt szenvedés jele; volt sötétkék szemében me-rengés és bú. De ki mondhatná meg, hogy e könnyű

nyomait a szív viharának, nem egy hamar áthaladt csalódás, nem egyike a szép, de létesíthetetlen ábrándoknak okozta, melyet a boldogság szokott egyhangúsága közt a hajadon oly örömost teremt magának, hogy legyen, mit ő is megkönnyezhessen? Hisz! annyi ingerrel bír a könny, míg nincs, mit igazán sírassunk!

A néember csinos, azonban pipere nélküli öltözéke a vén Dajka szemében is föltűnt.

A püspök vendége szép szavakkal említé azt a bizalmat, melylyel ismeretlen létére iránta, a tiszta korú, helyzetű és valódilag keresztyén férfiú iránt viseltetik.

Dicséretében nem volt semmi túlzó és behizelgő, de Dajka püspök mégis azt hitte, hogy lekötelezőbb modorban ritkán beszéltek vele.

Csak akkor hökkent meg egy kevéssé, midőn a vendégnek, ki magát Bodó Klárának nevezé, kívánságát meghallá.

— A kegyelmes nagyasszony — szólta, e czím alatt a fejedelemlét értve — nem szereti, ha az udvarmesternőn kívül más akar az ő magas személyéhez valaki részére bejáratot eszközölni. A palota szabályai most szigorúbbak, mint Bethlen Gábor ő felsége uralkodása alatt. Nem azért, mintha dicső fejedelemlénk gögös, fényűző és a külsőségekhez túlságosan ragaszkodó volna, mint a brandenburgi nő. Isten mentsen! fenséges asszonyunknál nincs alázatosabb szolgálja egyházunknak. Azonban rész szerint már sokan éltek vissza jószívűségével; rész szerint pedig azzal gyanúsítják, hogy férjére még

országos dolgokban is szeret befolyást gyakorolni. Ezért tartja szükségesnek, hogy a ki valami ügyben kíván kihallgatást nyerni, e végett Petneháziné asszonyhoz folyamodják.

— A mely dologban a fejedelemné lába elébe akarok borulni, arról én egy szóval sem adhatnék Petneházinének fölvilágosítást. Kegyelmed, nagytiszteletű püspök uram, a közönséges kíváncsiság behatásain kívül áll, helyzete és évei fölül emelik a világ gyarlóságain, s a szent sátor alatt és az erős Sion templomában nem őrizték inkább a frigyládát, mint adott szavát meg tudná kegyelmed tartani és a titkot keblébe elzárni. S mégis nem bírok erővel, magának a püspök úrnak is megvallani az okot, melyért a fejedelemnő színe elébe kell lépnem. Szabadon csak annak nyilhatnék meg szívem, ki oly szent, mint kegyelmed: de nő. Csak Lorántffy Zsuzsánna, Erdély fejedelemnéje, ki a női szív minden gyöngéivel és erényeivel bír, s ki a hatalom eszközeivel is tudja támogatni, a mit igaznak hisz, csak az asszonyok asszonya hallhatja meg panaszaimat. Előtte tárom föl keblemet. Csak ő menthet, vagy semmisíthet meg. Petneháziné, kétségtelenül derék és szeretetre méltó asszonyság; de fog-e a nélkül, hogy kérdezne s a nélkül, hogy neki valamit elbeszéljek, a fejedelemné színe elébe vezetni? A ki egy csoport panaszlót naponként elutasít és bebocsát, az előtt a könnycsepp nem jelent annyit, mint másoknál. A ki kötelességet teljesít, midőn reményeket tör szét, a fájdalom éles színezéséhez szokott, s

hogy meg lehessen hatva, többet kíván, mint a mit én mondhatnék.

— Ime, megint egy elcsábított, megint korunk kicsapongásainak egy áldozatja! gondolá a püspök. Hiában! ha az egyházi fenyíték tágul, veszve van az erkölcs! — Leányom, — szólt atyai szemrehányással, — a fejedelemné szigorú. Megbünteti a bűnöst, ki a csábítás aljas eszközeihez folyamodott; de a méltó fenyítést az ellen is használja, a ki a sátán kísértésének engedett.

Klára meg volt ütődve, midőn a püspök oly czélzatot tett, mely Laczkó élményeire látszott vonatkozással bírni.

— Az istenre hivatkozom, hogy a vád minden súlya a csábítóra fog esni, — szólt átható kifejezéssel arcán s mély fölindulással keblében.

Csak ne volna főköttő a kontyán! A fejedelemné még szigorúbb a tévedt nők, mint az elámított leányok iránt, s jól teszi. Izrael népe megkövezte a hűtlen asszonyt. S bár Üdvözítőnk egy alkalomkor mondá: az vesse rá az első követ, a ki ártatlan; ezzel nem akarta a könyörületet a szigor helyére léptetni és föloldani a bűnt.

— Leányom! ha a fejedelemné ő fenségénél kopogtatunk és színe elébe bocsátanak: akkor nem lehet többé visszahúzodni, vonakodni, tétovázni. Hasztalan bánnád meg e fontos lépést, melyet most sürgetsz. Nagyasszonyunk nem tűrne semmi elhallgatást vagy kibékülést, s neheztelésének következményei rád nézve is iszonyúak lehetnek.

— Csak kihallgattatást akarok, a többit Isten bölcsességére bízom.

— Jól van leányom! Én mindent elkövetek. — Csak ne volna legalább főködtöje!

— S mikorra remélhetem sorsom eldőlését?

— Holnap, mint hiszem, már a fejedelemné előtt leszesz.

Klára hálától áradozó kebellei hajlott az aggastyán kezéhez, s ajkaival érinté.

Dajka püspök, midőn magára maradt, sokáig gondolkozott a világ esendősége fölül. Mily fiatal, mily szép, mily szerény és kellemes nő tévedt a kárhózat ösvényére; pedig nem élünk Báthori Gábor korában, midőn a csábítás vezére egyszersmind az ország feje volt. Rákóczi ő nagysága hű férj, a fejedelmné a tiszta erkölcs tükre, a női erények példányképe. S mégis . . .!

Ez eszmék a jámbor püspök kedélyére kellemetlenül hatottak.

De azután szeme előtt lebegett a kedves ártatlan alak, mely épen most hagyta el a szobát.

— Lehetetlen, hogy ily tiszta külső oly fekete bűnt és undok rothadást rejtsen magába. Iszonyúnak kellett lenni a csábításnak. S hátha még minden jóvá tehető! hátha még csak a veszély volt hozzá közel s nem a bűn!

Dajka e szelid elmélkedések közt elhatározá, hogy Klára iránt a legkimélőbb bánásra igyekszik a fejedelemtől hangolni.

— De vajon nem keverem magam ellenségeskedésbe az ország valamelyik főurával? — e kérdés

megvillant a püspök agyában. Előkelő házak feslettségét fölleppezni minden időben veszélyes volt. Azonban nem kötelessége-e a hivek erkölce fölött őrködni?

S mit féltsen egy görnyedt nyakú, ezüst fürtű aggastyán?

Dajka elgondolá, mi szép alkalma leend egyszersmind az evangélikus rendek ügyét a fejedelelemné szívére kötni.

S ha az udvarba megy, ha magát neheztelésekre és gyanukra teszi ki, miért ne ragadja meg a kínálkozó alkalmat politikai czélokra is?

Dajka elhatározá, hogy a Törökországból vett levelet közleni fogja a fejedelemmel, hogy élénk vonásokkal fogja ecsetelni a felső megyei evangélikusok helyzetét, hogy keményen megtámadja Kassai ravasz eljárásait, s igyekszik a fejedelemmé által annak kieszközlésére hatni, hogy a magas portánál a háború engedélyezése komolyan sürgettsék.

— Mint fog reám Kassai István uram haragudni? De hiszen most sem barátom. Elhív ebédre, mosolyog szemembe, de gyűlöl. Kő szive van. Lágýítsa meg az Isten, nem irányomban — mert miért tartanék tőle? — de a segélyért rimánkodó és könnyekben fürdő anyaszentegyházunk iránt.

VI.

Csekély köz választotta el a püspöki lakot Rákóczi György palotájától.

Kivált «a harmadik udvar» oly közel feküdt, hogy

az öreg urat még az őrváltás is néha fölzavará álmából. S hányszor nem úzte szét a reggeli trombita a szent elmélkedések legerélyesebb szavait, midőn már tollban voltak, hogy a papirra szálljanak? A püspök néha «a harmadik udvarból» a szitokhoz igen hasonló kifejezéseket is vélt hallani, és szive elszorodott arra a gondolatra, hogy a tettesek nem fognak megfenyíttetni; pedig ugyanazon udvarban hozattak a káromkodást büntető törvények. Ott van az országház, ott van a királyi tábla. S mégis szitkozódnak a testőrök!

Vagy talán nem hallott jól? Hisz! a püspök kapuja onnan alig van száz lépésre.

Dajka most rókamálós reverendában lépett ki a kapun.

Köszöntötték gyermekek és koldusok, közel s távol.
S van-e, a ki ne ismerné őt?

Épen ez a baj.

Merre forduljon?

Tegnap a harmadik udvaron át sietett a fejedelelnéhez. S mi történik?

Az első emelet egyik ablakából az utcára letekint Zsigmond urfi, ő fensége kisebbik fia, a leendő tudós, s tüstént «püspök bácsihoz» küldi komornyikját és tudakoltatja, hogy mikor lesz üres ideje, mert új értekezést, melyet most fejezett be, akarna neki fölolvasni.

A kapunál Dajka Kornissal, a fővezérrel, találkozott, s ez hosszasan panaszkodott Szeredi ellen, ki a fejedelelemnél igen gyakran látható, s kétségtelenül valami cselen törí fejét.

Az udvaron György úrfi, a fejedelem idősebb fia, vezetteté a temesi és szendrői basától ajándékba kapott arabjait, s a püspök bácsinak figyelemmel kellett végig hallgatni az írott képnél delibb állatok minden szép tulajdonait.

Midőn pedig a «második udvarban», hol a nagyasszony palotája volt, belépne, hát Csulaival, a ravasz káplánnal jön össze, s ez meg azt is ki akará halászni tőle, hogy mi okból megy a fejedelemnéhez s arról is adott szerény tanácsot, hogy ha szóbul szó támadna, ne mulasztja el a kegyes nagyasszonyt informálni a magyarországi evangélikus status újabb szenvedései felől.

Nem volt-e ezek szerint világos, hogy mind a béke, mind pedig a háború pártja, mind Kassai, mind a főurak közelebbről csak arról fognak beszélni, hogy a püspök a fejedelemasszonynyal valami különöst akar keresztül vinni.

— Még szerencsém, — gondolá Dajka János, lassan sétálva a palota felé, — még védpaizsom ez az asszony, kit magammal hozok. Különben másodszeri elfogadtatásom megerősítené azt a gyanut, hogy országos okok vezetnek a fejedelemnéhez.

A püspök ily szempontból megint a «harmadik udvarnak» tartott. Hadd! lássák annyian, mint tegnap! S miért ne? Hisz! akkor ki-ki elképzelheti, hogy nem cselszövésben jár.

De ekkor Klára mennyi kíváncsi szemnek lesz kitevé? A harmadik udvarban György és Zsigmond úrfi körül gyülröng az egész fiatalság, ott van lakása a magasabb udvari személyzet többségének; ott za-

jongnak a «nemesi társaság» tagjai . . . ezek a deli és elkényesztetett testőrök.

A püspök tévedt nőnek tartván Klárát, lélekvádát érzett, hogy oly sok merész tekintet, kíváncsiságra és gúnyra hajló arcz elébe viszi. S hát ha még e henye és élvezetvágyó csoport közt van az a bűnös egyén is, ki az igézet rendkívüli eszközeivel — mert közönséges csábítás utján nem hihető — semmivé téve ezt az ártatlan és szelid kinézésű nő becsületét, jövőjét? Valószínűleg magasrangúnak kellett lenni a jellemtelen ifjunak; mert Klára külseje, magaviselete és műveltsége jó családra mutat. Minő találkozás lesz ez, minő jelenetek fordulnak elő!

— Menjünk az «első udvaron» át — mondá a püspök, ki ez idő alatt nyugodt, hallgatag és összedett volt. Csak a szokottnál valamivel halványabb vonalai árulhatták volna el belizgatottságát.

Az öreg férfiú és a fiatal nő némán értek abba a kisdudorba, hová elbeszélésünk kezdetén a nép zajongva és követelve tódult.

Onnan néhány lépéssel Rákóczi palotája előtt voltak.

A fölépcső előtt kellett elhaladniok, hogy abba az udvarba jussanak, hol a fejedelemné és a hercegisasszony laktak.

Dajka a lépcsőnél egy vedlett, kopott kocsit vett észre.

Kerek, pircs és nyájas kifejezésű arczán szaporodni kezdettek a vékony redők.

— Sajnálom, — szólt egy éles, de tiszta csengésű hang, — igen sajnálom, hogy nagytiszteletűségedhez

a mult kedden nem lehetett szerencsém. Vékony ebéd volt, szent igaz; de oly philosophoknak, mint mi ketten, a tál fenekén is elég étel van. Socrates egy drachmával egész ebédre való olajgyümölcsöt vásárolt, s még maradt belőle annyi apró pénze, hogy Diogenes, ha akkor él, bámult volna gazdagságán. De talán kegyelmed, hum! hum! Pliniussal és Senecával tart, kik csak fejedelmi terítékű lakomák után szerették Stoa mértékletességét dicsérni.

— Nagysád, — válaszolá a püspök, — jobban ismeri szerény háztartásomat, mintsem feleletet várna kérdésére. Egyébiránt igen sajnálom, hogy akadályozva voltam Elemérre, távozása előtt, áldásomat adni.

— Soh'se búsuljon azon kegyelmed; Elemérnek saját nagybátyja áldására sem volt sürgető szüksége, he! he! . . . Talán a püspök úr unokahugát mutatja be ő fenségének?

— A méltóságos nagyasszonyhoz megyünk — válaszolá Dajka némi zavarral.

Most Klára látá a kiseded alakot két csatlóssal a kocsiból leemeltetni. — A fejedelemasszony szokatlan órában nyujt kihallgatást: — jegyzé meg a földre tett egyén . . . S tehát unokahugunk! Gratulálok! Valóban csinos leányzó, he! he!

Klára az aránytalanul nagy fejet egészen feléje fordulni látta. Bokros szemöldök alól éles szürke szemek vizsgálták őt, s a sűrű fátyolon át is égették, meggyulasztották arcját.

Rémülten szorítá meg Dajka karját, s öntudatlanul szökelt ajkaira a halk sikoltás: Hisz ez Kassai!!

— *Hisz ez Kassai!*

— Igen, gyermekem! én Kassai vagyok, Kassai bácsi, a vén Kassai, he, he! — mondá vigyorogva a korlátnok.

Klára reszketett. Dajka meglepetve néz védenczére és a főurra. Nem tudá, mire magyarázza a nő félelmét és az aggastyán kémlő tekintetét.

— Kincsem, — szólt Kassai cynicus mosolylyal, — talán dajkád a sátán helyett velem ijesztett, ha sírtál, midőn az ágyból felvett, he! he!

— Igen! — rebegte Klára, halálfehér arczczal és tikkadt hangon.

Az öreg Kassai tréfásan nyujtá ki vázujjait, hogy Klára állát megcsipkedje, de ez végerőlködéssel taszítá el a feléje terjeszkedő kezét.

— He! he! nagy tisztelendőségednek ugyan vadóc huga van.

— Most jött először a városba. Falun nevelkedt. De bocsánatot kérek, hogy sietnünk kell. Jer, leányom!

— A nagy tiszteletű úr huga a legtökéletesebb nevelést kapta azon esetben, ha kezem ifju kéz volna.

Ezzel Kassai a tornác felé fordult, s vezettetve lassan haladott a lépcsőn.

A püspök teli telt aggodalmakkal.

Világos volt, hogy a szeme előtt eljátszott jelenet mély jelentőséggel bírt.

S ha első perczre nem is tulajdonítana a történeteknek nagy fontosságot, a nő még mindig remegő tagjai ellenkezőről győznék meg.

Klára úgy nézett ki, mintha láza volna.

— Ily állapotban nem mehetünk a fejedelelemnéhez.

E figyelmeztetésre a kis nő összeszedte erejét, s oly esdeklő tekintetet vetett az agg férfiura, hogy az készséggel folytatá útját a «második udvar» felé. Azonban a mint a Rákócziné lakta épülethez közeledtek, Dajka igen nyugtalanító elmélkedésekbe mélyedt.

— Na! ugyan megjártam, gondolá. Halálos ellenséggé válik Kassai István uram! Ki hitte volna?, . . . De, hisz az még sem lehet! Erőtlen vén róka! . . . még sem lehet. . . . Leányom, — szólt, — Kassai nagy úr.

— Százszor nagyobb a gonoszsága.

— Hallgass, Klára! Az udvarban nem szabad így nyilatkozni . . . Csakugyan igaz! De még sem lehet. Öreg, rongált . . . még sem lehet. Leányom! Kassai ó nagysága, a mint gyanítom, nem ismert rád.

— Mert soha sem látott.

— S te hol láttad őt?

— Sehol.

— S hogyan ismertél rá?

— A hienát sem láttam soha s mégis tudnám, hogy az.

— Hallgass, Klára! A falnak is füle van . . . Elemér volt tehát . . . De, hisz ez becsületes, komoly és tiszta kedélyű ifju. Igaz, hogy fiatal . . . de még sem lehet. Kassai István uram, — szólt a püspök, — nem oly szigorú nagybátya, mint a világ hiszi.

— S vannak még rokonai is?

— Van unokaöccse. S nem ismered?

— Nevét sem hallottam.

Dajka megállott, s mélyen, hosszan nézett Klárára.

— Tekintetedet a fátyol elfödi, de hangod nem látszott csalni. Szemeim gyöngék! S valóban nem ismered Kassai Elemért?

— Nem.

— Úgy én, — szólt nyugtalanul a püspök, — úgy én attól tartok, hogy, hogy . . .

A püspök elakadt. Nem akará kisérni a fonalat. Szégyelte önmagától a szavakat, melyek már ajkain lebegtek.

Szerencséjére a palotánál voltak.

Klára csak a tündérmesékből ismerte az uralkodók dísztermeit.

S ha nem képzelte is, hogy gyémánt- és smaragd-kövekkel rakott arany trónon, uszályos hosszú bársonyköntösben szoktak a fejedelemnék reggeltől estig ülni, s hogy diadémjeik középköve a rátekintő szemet megvakítja; ha nem hitte is, hogy az óriási porfirteremben beláthatatlan hosszú sorban vannak fölállítva a czifra apródok s igézetes szépségű delnők; ha nem gondolta is, hogy a padlózat a jégnél simább s átlátszó, és a tükör-falakkal együtt annyiszor veti vissza az ember alakját, hogy a ki megmozdul, lehetetlen el nem siklania és saját árnyaitól meg nem rémülnie; ha mindezt Klára nem képzelte is, de csakugyan szertelen fényt, pompát és ünnepléységet kötött össze a fejedelmi lakkal és az elfogadtatásokkal. Kétségtelenül nagy elszánás kellett arra, hogy e kis falusi nő Rákócziné színe elébe merjen lépni, s ne remegjen a phantastikus képletektől, melyeket azon szerencsés lények körül vélt

föltalálni, kiket a gondviselés milliók fölébe emelt, határtalan hatalommal, kimeríthetetlen kincscsel, s talán a többi embereknél méltóságosabb alakkal és kiválóbb lelki tulajdonokkal is ruházott föl.

A Kassaival kötött véletlen ismeretség miatt ingerültségbe hozott kedélyére tehát csillapítólag folyt be az, hogy a püspök meglehetősen terjedelmű, de igénytelen külsejű épülethez vezeté, melynek új cserépfödele és régi falai még csak a szépség varázsával sem hatnak rá s annál kevésbé a nagyszerűség megdöbbenő arányaival.

Üvegtáblákkal elzárt folyosóra érkeztek, mely a szoba rendes légmértékeig volt fűtve, s melynek kockaköveit durva szőnyeg borította, hogy a járókelők zaja a termekig ne hatolhasson.

Égetett agyagú virágvedreken egy csoport ritkább növény terjeszté zöld ágait és ékes virágkelyhét a sugarak felé.

Klára közülök majd mindeniket megismerte.

Régi barátnői voltak, kik vagy gyógyerejük, vagy szépségök és megkülönböztetett külsejük miatt, a kis szombatosné kegyét birták.

S bármennyi gond terhelte Klára szívét, egyenként észrevevé őket, mintha nyájasan köszöntötték volna, s a bókot viszonzni kellene.

A fejedelemné magánhasználatra föntartott folyosója szárnyas tölgyajtón végződött, hol a bejáratot nagy rézgombú pálczával egy vörös ruhás és ezüst zsinóros csatlós őrzé, ki a Klára által látott suhancoknál aligha nem volt egész fővel magasabb.

Ez alak már emlékezteté a szombatosnót azon

mesékre, melyeket a kis Endrének a hosszú téli este-
teken beszélt a királyi udvarok óriásai és törpéi felől.
Óvatosan simult közelebb a püspökhöz, s ütereit
gyorsabban vertek.

A csatlós vidám tekintettel nyitott ajtót.

Tárt szobákon mentek keresztül.

A bútorzat mindenütt kényelmes, derék, tömör
és tartósságra készített volt; de fényűzés és hival-
kodás nélküli.

Klára látott karszéket, mely szakasztott olyan volt,
mint boldogult atyjáé; látott rózsafa-asztalkát, mely
az anyjáéhoz hasonlított: látott a keleti szövetű és
valószínűleg igen drága divánok mellett kerevet-
és székpárnákat, melyek az általa hurkolt, himzett,
s rojtozott darabok másai lehetnének.

Mint tetszett ez neki! Mint megnyugtató és ke-
csegtető ez őt!

A falon életnagyságú képek függtek, különböző
korú némbereké és férfiaké. Volt vénebb magánál
a püspöknél, de katonásabb tartású. Volt a kis Endré-
vel egyidejű is: elég csinos alakú, de talán még sem
olyan szép, mint a Klára gyermeke. A nők és haja-
donok többnyire barátságos tekintetűek voltak és
szelidek. Közülök egy sem határozottan kevély. Pe-
dig ez az egész társaság alkalmasint a fejedelem és
fejedelemné őseiből alakult. Férfiak, nők a két család
multjához tartoztak. Testükön nem volt bíborpalást,
tekintetükön lenézés vagy harag. Jámbor, vendég-
szerető magyar uraknak és asszonyságoknak látszo-
tak, kik Klárát bátorították, hogy ne tartson semmitől,
s mondja el őszintén, a mi szívéen fekszik.

A szombatosnő meg is fogadá a becsületes képek tanácsát, s míg a püspökkel a nyitott szobák hosszú során áthaladtak, arca egészen derültté, magatartása biztossá vált.

Hihető, hogy e kedvező eredményre szintén hatottak a fejedelelné cselédjei is, kik a mint a különböző ajtókon mentek, jöttek, tiszteletteljesen hájták meg magokat a püspöknek és Klárának, s egyenként valami dolgot igazítottak, zaj, sietség, követelés nélkül.

Szóval a palotában semmi sem volt visszataszító, sőt minden oly szelid, mint a kolostorban, oly megnyerő mint egy igazi nőnél és oly rendezett, mint a józan embereknél kell lennie, kik a világgal és magokkal békében élnek.

Azonban, míg Klára reménnyel és bizalommal telt el, Dajka János aggodalmai minden nyomon sűrűbben jelentkeztek.

A csak imént történtek után alig hozhatta kétségbe, hogy ez a némbér, kit ő most a fejedelelné elébe visz, Kassai István személye vagy családja ellen emel panaszt.

Ez lidércznyomásként nehezedett a szent férfiú kedélyére.

Ő kész volt ugyan vallása érdekében megküzdeni bármely magas állású egyénnel, ha e vakmerősége okvetetlen bukásra vezetné is.

Kassai ellen már többször lépett föl; nyíltan a fejedelmi palotában, czélatokkal a szószékből. A tanácskozományokban adott szavazata, s a predikációkba szőtt intései, sokkal határozottabb színezet-

tel bírtak, hogy sem Kassai neheztelését magokra ne vonják, s a püspök urat némely kellemetlenségnek ki ne tegyék.

De ez nem tántorítá meg a jámbor öreget.

Igyekezett Kassai politikáját háttérbe szorítani, s a háborút óhajtó párt malmára hajtani a vizet.

Helyzeténél fogva bejárása lévén az udvarba, több versen informálta a fejedelmet, s mint tudjuk, most arra is rászánta magát, hogy a nagyasszony befolyását vegye igénybe. De, boldog Isten, mekkora különbség, a nézetek fölötti tusa helyett, a személyiségre vonatkozó vádakra keresni eseteket, nyújtani alkalmat!

S lehet, hogy nagy bánatmal követett el Kassai azon csodálatos némberen, ki a fejedelemné védelméért akar folyamodni; de vajon oly természetű-e e bánatalom, minőnek a püspök képzele?

Kassai István képtelen a csábításra koránál, Kassai Elemér pedig jelleménél fogva.

Egyébként kell tehát főnforogni.

És ekkor nem követett-e el maga a püspök talán még nagyobb megbántást Klára ellen, mint Kassai?

Vagy nem célzott-e a fejedelemnénél csábításra, megcsalásra?

Nincs-e a magas nő, bár homályos szavakkal, mintegy arra előkészítve, hogy egy tévedt nő vagy leányzó esd becsületének helyreállításáért?

S mit használ, ha a kifejezések befátyolozottak voltak, midőn a fejedelemné éles fölfogású, s beható tekintettel bír?

Mit használ, hogy a püspök csak sejtelemről be-

szélt, holott a némberek tiszta hírét, a gyanu legvékonyabb köde is elsötétíté.

Ilyforma elmélkedések fordultak meg a jámbor Dajka János elméjében.

Igen kényelmetlenül érinté kedélyét mind Kassai, mind Klára.

Mit tegyen?

Gondolkozásra nem volt ideje, mert a nyílt terem sor végén az apród hirtelen föltárta a végzetes ajtót. Két kis szobába lehetett most betekinteni, s ottan látható volt a fejedelemné alakja, a mint a háttérben egy palotahölgy kezéből nehéz vászondarabokat vesz át, s figyelmesen vizsgálva rak az asztalra.

A püspök karon fogta védenczét, bátorítván őt.

Klára az első megdöbbenés után elég időt vett, hogy szemét a fejedelemnére vethesse.

Erdély és a magyarországi részek nagyasszonya alig haladta túl a negyvenedik évet s viruló egészségnek örvendett.

Vonalai inkább jellemzetesek mint finomak, s egészséges kinézésű arczán bizonyos parancsoló kifejezés, bizonyos áhitatos szigor mérséklé a jókedvet, az élettelt és a szertelen tevékenységi vágyat, mely más előzmények mellett és más életviszonyok közt, mindent magához sodró végjéig fejlődhetett volna ki.

Rákócziné néhány lépést tett a püspök felé, ki a szerényen hátravonult Klárát magához inté.

— Istenem! tanu előtt kell nyilatkozni! — gondolá a szombatosnő s minden ereje és nyugalma, melylyel szívét a szelid ős-képek biztatásai betöltötték, mint a fészekből a madár, egyszerre elröppent.

Lorántffi Zsuzsánna.

— Élnek-e szülőid, Bodó Klára? — tudakolta a fejedelemné, miután a püspök az alázatos bemutatást s védenczének a legmagasabb kegyben ajánlását bevégezvén, engedelmet kért, hogy Zsófia hercezkisasszonynál tehesse tiszteletét.

— Meghaltak, kegyelmes asszonyom!

— S kinek mentél gyámsága alá?

— Még néhai édes anyám kimulása előtt szerencsém akadt.

A fejedelemné szigorú tekintetet vetett Klárára.

— Egy derék, egy nemes érzésű férfit boldoggá tett keze- és szívével.

— S te az ő jószágát hálátlansággal jutalmazád?

— Teljes szívemből igyekeztem gondolatait is teljesíteni; s bár soha panasza nem volt ellenem, úgy hiszem, sokkal maradtam adósa, mert szerelmemen kívül mivel fizethettem volna azon végtelen boldogságért, melyen hét év óta részeltetett? Kegyelmes asszonyom! jámbor életű, nagy műveltségű, gyöngéd érzelmű férj neje vagyok, s két angyal anyja. Az ég minden áldása szállott reám, érdemetlenre.

— Gyalázat! gyalázat! . . . midőn ily bűnös vagy s még színem elébe mersz jönni?

Klára megrettenve tekintett a fejedelemnére.

— A hűtlenséget a férj rosszasága sem menti, s midőn férjed érdemeit hozod föl, még megköveztetésedet is szelid ítéletnek kell hogy tartsd.

— Asszonyom! ki mondotta, hogy hűtlen volnék? . . . Szent Istenem! úgy nézek-e én ki?

Klára feledve minden illetet, megragadta a fejedelemné kezét.

— Szombatos vagyok. . . . Hitsorsosaink közt nincs elvetemült nő.

Ekkor észrevevé helytelen magaviseletét, arcán eláradt könnyekkel omlott a fejedelelné lábaihoz.

— Bocsánat! kegyelmes asszonyom, megbocsáthatatlan vakmerőségemért! Térden állva esdeklek, ne utasítson ki méltó haragjában! Midőn e terem-ből távoztam, végem van, s vége egy egész családnak!

— Kelj föl, Klára! Az Istent is nem térdünkkel, szívünkben tiszteljük. Miért borultál le egy szegény szolgáló előtt, ki épen csak úgy tartozik, mint te, az alázatosság köntösében járni. Bálvány vagyok-e én? Mit sársz? mit zokogsz? Kelj föl hamar!

Mekkora zavarban lett volna a tisztos, az ősz fürtű püspök, ha e jelenetnek tanujává lett volna; de ő már a lépcsőkön is jement, s Zsófia herczegkisasszony fényes lakához közelít. Útközben alkalmasint azon eszmével tépelődött, hogy talán Klára felől tévedésben volt, s elejtett czélzataival félrevezette a fejedelelnét is; mik lesznek ily botlás következményei? nem fog-e neheztelni a nagyasszony? s mekkora hordereje lehet annak, ha ő csakugyan rosszul fogta föl védencze panaszának mivoltát? Ezek mind oly kérdések, melyek az érde- mes férfit bizonyára elkísérik a herczegleány ter-meibe is.

Egyébiránt a jámbor püspök félreértése a végzet teljesülését segítette elő, mert Rákócziné a közlelbbi időkben annyira óvakodott oly dolgokba ve-gyülni, melyek szorosán nem tartoztak köréhez, hogy

a püspök minden közbenjárása hasztalan lett volna, ha az erkölcsiség kényes pontja nem forog fönn. Klára soha sem nyert volna kihallgatást, ha a csábítás megbüntetése, a ballépések jóvá tétele, a hiterkölsős élet terjesztése nem lett volna azon czél, melyért Lorántffi Zsuzsánna, a kegyes és tisztaéletű nő minden egyéb tekintetet háttérbe szorít. E kérdésben ő nem akart óvakodó lenni, itt mindig kész volt férjére nyílt és vissza nem utasítható befolyást gyakorolni.

VII.

Klára fölemelkedve, a nagyasszony kezét megsókolá.

— Töröld le könnyeidet. Ne fuldokolj; úgy szavadat érteni nem tudom. Pihenj előbb, s azután beszélj! . . . Mily iszonyú tévedések martalékává lehet az emberi értelem! — sohajtá a fejedelemné, míg Klára kendőjével törölgeté szemeit. — Lengyelországból a legglázasabb képzelődés teremtményei jönnek be hozzánk, s ti makacs sectáriusok azt állítjátok, hogy az vallás, hogy az istentisztelet, s hogy az a szentkönyv meg nem hamisított tana. Még csodálkoztok, ha az ország törvényei szigorral lépnek föl ellenetek. Férjem, a fejedelem, remélvén, hogy a szombatosok a tévedések átkos örvényéről az igazság útjára önként vissza fognak térni, példátlan engedékenységgel hagyta aludni a törvényt; de már béketűrése egészen kifogyott, csordultig megtelt vétkeitek pohara. Egy csöpp még hozzá, s elkezdődik a büntetés, föl-támad megrontásotokra a törvény.

— Férjem már szenvedett is büntetést. Börtönbe volt zárva; — szólt lassú hangon Klára.

— Hol? — kérdé hévvel a nagyasszony.

— Itt, Fehérvárott.

— Az nincs úgy! . . . S ha úgy történt volna is, a törvénynek tétetett elég. És te e miatt jöttél hozzám panaszra?

— Nem, kegyelmes asszonyom. Én egy hallatlan, csodálatos és általam is megfoghatatlan ügyben járok a fejedelemné . . . s nem is az ő, hanem a legigazságosabb és legszentebb akaratú asszony elébe . . . Hogyan tudnám férfiaknak elmondani azt, a minek egy része, míg keblemben temetve csak iszonyú titok, csak védelem nélküli megsemmisülés; de gyöngédtelen kedélyek előtt föltárva ezerszer rosszabb, mint a halál, mert a gyalázat lehet.

A szombatosnő szép csengő hangja, erélyes szavai, lángoló tekintete, a vonalok ártatlan kifejezésével és szűzies szemérmével együtt, a nemes indulatú fejedelemlére megnyerő hatást gyakoroltak.

— Beszélj, — mondá szelíden.

A kis szombatosnő a költészet és élethűség csodálatos varázsával, mely mindent megelevenít és a szem elébe hoz, beszélt el férje rejtélyes helyzetét, az első aggodalmon kezdve az első gyanuig, úgy, a mint élményeibe szöve voltak, úgy a mint történek, úgy a mint fejlődtek Kassai elleni váddá.

Midőn a Pécsi «remetesége» előtti jelenetet lerajzoló, a fejedelemlé élénkén tudakolt azon főúr külsőjéről, ki kémnek mondá Laczkó Istvánt.

— A hold bágyadt fénye és rémületem, — szólt

Klára, — nem engedték, hogy arczvonalait fölfoghassam. Kicsiny, száraz s hanyatló korú úr lehetett. Hangja éles, kellemetlen volt. Sasorra, hosszú keskeny feje mélyen él emlékemben. Ha jól meg tudtam különböztetni, kék ruhát hordott.

— Nejét gyászolja, — mondá a fejedelemné. — Folytasd férjed történetét.

Midőn Klára az ifjunak, ki haza kísérte, másodszori látogatást említé, Rákócziné megint kérdé:

— S milyen alakú volt?

A szombatosnő a legpontosabb személyes leírását adá.

— Valóban furcsa! Hisz ez Kassai István unokaöccse! Es miért keresett föl még aznap este tégedet?

— E levelet adta át.

Klára átnyujtja a férj búcsúsorait, s csak akkor, midőn Rákócziné figyelmesen kezd olvasni, jutott eszébe, hogy Erdély uralkodójának nejét sérthetik a levél némely kifejezései.

— Alattvalóink még eddig nem költöztek sem a török hódoltságokba, sem a magyar király birtokaiiba. Prága a cselszövőknek, Stambul az árulóknak nyitá meg kapuit: Erdély az üldözötteknek adott menhelyet. Ez történetünk; ebből következett dicsőségünk és szenvedésünk. Férjed kibujdosást tanácsol, de országunk határain csak azok szoktak átszökni, kik törvényeink igazságos boszujától félnek. Lehet, hogy Kassai István uram ő kegyelme szigorú volt férjed iránt; de az is megtörténhetik, hogy csak jogát követeli fölöttetek.

A fejedelemné a szombatosnő halálsápadt arczára tekintett, s megszánya a szenvedőt, kegyteljes mosolylyal kérdé:

— S csakugyan képes volnál annyi módon, mint férjednek említéd, a mindennapi kenyeret megkeresni?

— Isten és jó emberek segítségével igenis.

A fejedelemné csöngetett, s e jelre a szolgálattevő palotahölgy lépett be.

— Ez az a leányzó, — szólta a fejedelemné, — a kit oly régen kerestettem. Bodó Klárának hívják. Lakása udvarunk nemes hölgyei közt leend. Szakmáját add neki át.

Klára nem tudta mire magyarázni e nyilatkozatot de érzé, hogy sorsának jobb fordulatára vezethet. Könnyel szemében csókolta meg a fejedelemné kezét. A könny a kis Endréért villogott feketeselyem pilláin. Vajon mi történik a fiával, kit a fogadósno gondjaira bízott? S mitevő leend ő, az anya és nő, mint hajadon? Mily balhelyzetbe jutott. De ha a fejedelemné parancsolja!

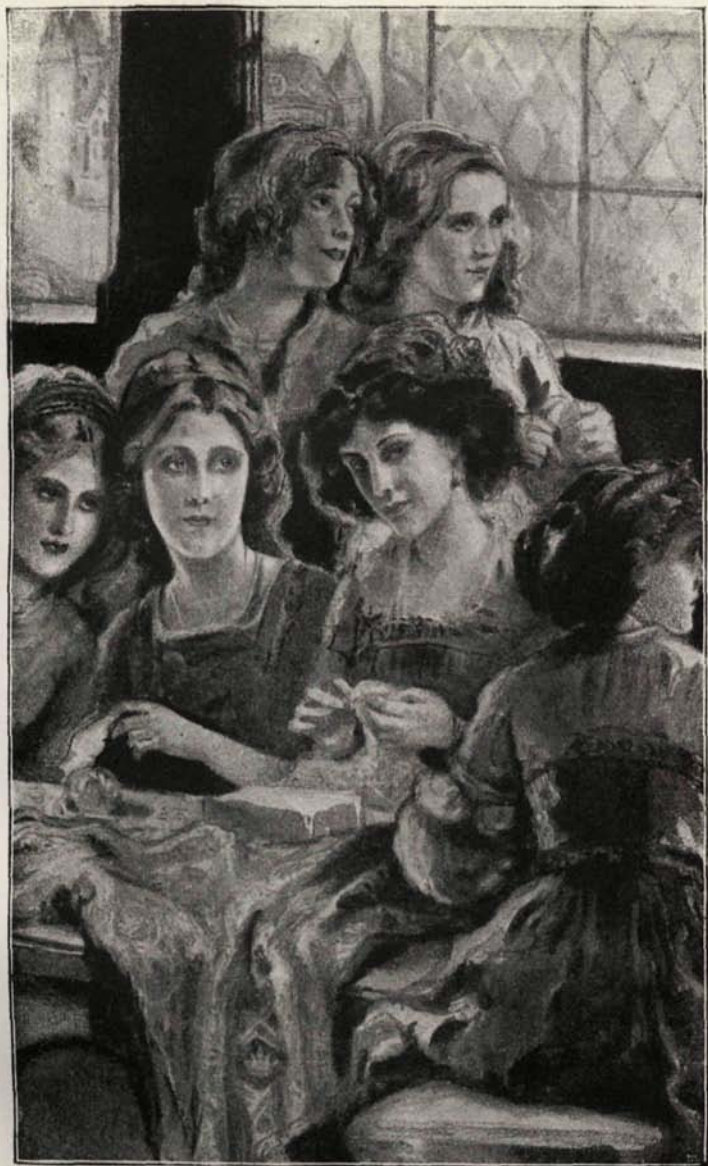
Klára visszautasítva minden okoskodást, mely ostromlá és üldözé, csendesesen kísérte a palotahölgyet.

Lépcsőkön mentek le és a nőszemélyzet szobáin haladtak tovább, mígnem óriás boltozatú s nagy ablakoktól világított terembe értek.

Itt hosszú asztalokon végekben vagy munka alatt roppant mennyiségű kelme feküdt.

Nehéz selyem ruhák, melyeket szét kellett bontani, palástra szánt bíbor és tengerzöld bársony, drága

Különböző, többnyire fiatal és kecses arcz fordult felé.

csipke finom lenszövet mellett, ezüst-, aranygyöngy és tarka színű fonalak sodrásra, szegélyekre, rojtokra, varrásra, himzésre rendeltetve, igen kényes természetű tűzés, mely az erős szemet is próbára teszi s közben durvább nemű nőmunkák, ezek vették a nagyteremben legalább húsz nő szorgalmát igénybe.

Klára belépése hatást tett a társaságra.

Különböző, többnyire fiatal és kecses arcz fordult felé.

Némely kéz félretette egy kevéssé a munkát; némely fürt a lehajtott főről mélyebben gördült a himző-ráma felé, s e fátyol alól biztosabb kémlési szabadságot engedett a szemérmes, de kíváncsi tekintetnek; némely kérdő fekete, némely beszédes kökény és határozatlan akaratú kékszem pihent Klára vonásain, öltözékén, s mesés parányiságú papucsáig is letévedt.

Volt leány, ki kláris-ajkait bigyeszté, s volt, a ki sajtáságosan mosolygott.

A szombatosnő észrevév, hogy egypár közülök jelekkel is beszél; de ha vajon mellette vagy ellene cserélnek eszmét, sejteni sem tudta.

A társaság egészben inkább jó, mint rossz benyomást tett rája.

A palotahölgy a teremből ékesen butorozott szobába vezeté Klárát.

Puha pamlogon éltes asszonyság ült, orrán kerek szemüveggel, lábzsámolyán borzas ölelbel.

Csinosan öltözött apród olvasott föl egy kegyes értekezést, oly hanghordással, mely a szószéki éke-

senszólás elég hű utánzása volt, s néha majdnem éneklésbe ment át.

Épen érdekes hely következett, mit világosan tanusított az, hogy a szemüveges asszony az ajtónyíláskor mutatóját intőleg emelte a belépők felé, s Klára vezetője, ki a házi szokásokkal ismeretes volt, mozdulatlan és áhítatos figyelemmel állott meg, míg az apród egy igen hosszú s kenetes körmondatot orrhangokkal befejezett.

— Kedvesem, mi járatban vagy? — kérde a pamlagon ülő.

— A fejedelemné ő fensége parancsolá, hogy mondjam meg édes asszony nénémnek, hogy e léányzó az (ekkor Klárára mutatott), kit oly régen keresztetett.

Az udvarmesternő levevé szemüvegét, hogy jobban lásson, azután ismét föltekete, hogy még jobban lásson, s midőn így sem nyugodhatott meg, nyájasan tudakolá a palotahölgytől:

— Úgy-e, kedves hugom, ezt a derék leányt Kátólaszezi Borbálának hívják?

— Igenis, Bodó Klárának — válaszolta a palotahölgy. — Ő fensége kegyelmes rendelete szerint az udvar nemes hölgyei közé tartozik.

Az udvarmesternő fölkel a pamlagról, Klarához közeledik, s megcsókolja homlokát, ki e szívességet kézcsokkal viszonozza.

— Kegyelmes asszonyunknak forma-készítőre volt szüksége, ki a himzők, varrók és hurkolók számára szép mintákat rajzoljon, s ezért küldött, édes gyermekem, utánad . . . csakhogy azt nem tudom kép-

zeln, hogy miért hívnak téged a mostani neveden?

— Az a fejedelemné titka, — válaszoló Klára.

— Nekem kellett volna téged a mi kegyelmes nagyasszonyunkhoz bevezetni. S hogyan jutottál az ő fenségébe színe elébe?

— Nagyságos asszonyom! az is a fejedelemné titka.

Petneházy né aligha örvendett a rejtélyen, mely az idegen nőt előle elleplezé. Nem minden csipősség nélkül mondá tehát:

— Jöjj velem, «fejedelemné titka», hogy mutassam meg szobádat, a hol lakni fogsz, jelöljem ki a helyet, a hol dolgoznod kell, és vezesselek a többi nemes kisasszonyokhoz.

Klára csinos kis szállást kapott s név szerint megismerte azon leányokat, kik félórával előbb nagy kíváncsisággal függeszték reá szemeiket.

*

Ezalatt a fejedelemné fontos intézkedéseket tett.

Laczkó István történetét minden részleteivel összefoglalván, nem kétkedett, hogy Kassainak érdekelve kellett lenni a fejleményekben.

Klára elbeszélése két dologról győzte meg, arról, hogy a korlátnok törvényes joggal bír a szombatos pap személye fölött, s arról, hogy e jogaival való fenyegetéssel vette rá a szerencsétlent a szombatosok és főleg Pécsi Simon elleni kémkedésre.

Rákócziné, bár a hit kérdéseiben férjénél szigorúbb volt, a szombatosok tévelyeit nem üldözte.

Udvarában több oly cselédre lehetett találni, kiket rosszakaróik e rajongókhoz szítással vádoltak. De ha a fejedelemné a kitagadott és törvényesen megbélyegzett felekezet esküdt ellensége is lett volna, azért még sem szünnék meg erélyes jellemének egész hevével kárhoztatni azt az eljárást, melynek gyanuja Kassait terhelé.

Laczkó rögtöni eltűnését is inkább hitte Kassai boszújának, mint akár öngyilkosság, akár megszökés eredményének.

Egy perczig tehát azzal küzdött, vajon nem volna-e czélszerűbb Kassait magához hivatni és nyilatkozatra bírni; de gyakorlati eszével hamar belátta, hogy minden elsietés az eredményt kockáztatná.

S bár mennyire volt Klára arczára az őszinteség kinyomva, és előadása az igazságnak bármily kétségtelen bélyegét hordá magán, mégis szabaú-e, illő-e a bűn jelenségeinek megállapítása nélkül hitelt adni oly vádnak, mely becsületet sérthet, s be sem bizonnyítva homályt vet arra, a ki ellen intéztetik?

A szombatosnő elbeszélése az elővizsgálatra több kiinduló pontot nyújtott, mert a börtönőr tanuskodhatott Laczkó bezáratásáról; Fridrik, a pék, Fehérváron mulatása körülményeiről adhatna fölvilágosítást; azon társaság végre, mely Pécsi Simon nyári laka előtt megtámadta, ez iszonyú jelenet részleteit, s talán okait is fölleppezhetné.

Klára leírásából a fejedelemné Kassai Elemérre tüstént ráismert; a kiméletlen öreg úrban pedig, ki az izgágát előidézte, Szeredit gyanította.

Rögtön magához hívatta őt.

S nem csalatkozott.

Szeredi a legapróbb részletekig elbeszélte a történeteket, s midőn rokonától, a fejedelemtől meghallá Laczkó eltünését, a Kassai ellen forralt boszútól hajtvá, sokat változtatott a szerencsétlen szombatos felőli véleményén.

— A jámbor, az érdemes férfit! — sóhajtá. — Látszott egész valóján, hogy nincs bűnre, aljasodásra teremtve; de a ki Kassaihoz közel jut, ha angyal volna is, előbb-utóbb számot tarthat a kárhozatra. Mondtam én mindig nagysádtoknak, hogy Dajka püspök és Csulai uram minden ékesszólása sem tisztíthat annyit az erkölcsökön, mint a mennyit Kassai magaviselete egy óra alatt ront. Ha a becsületesség aranyrúd volna, az ő lehelletére rozsdát kapna; pedig az aranyat nem szokta a rozsdá bántani. Ő fensége a fejedelem magas kegye szerint rendelkezhetik alattvalói fölött. Oszthat méltóságokat és hatalmat függetlenül. De én Kassai uramat azon izmaeliták utódjának képzelem, kik az Árpádház végivadékai alatt meglópták a kincstárt s a királyi korona pántjának legszebb köveit, a nép szeretetét és az országnagyok hűségét, kifeszíték százados helyeikből, hogy a gyémántot üveggel pótolják, mely hamar törik, s ha épen is maradna, akkor sem érne semmit. Kassai uram nem való az én uram-fejedelmem tanácskozó termébe . . . őszintén mondom, az előszobájába sem méltó. Boldog Isten! mit nem tehetett azzal az emberséges Laczkó Istvánnal is? A jámbor férfit kétségkívül nem akart Pécsi ellen föladó és hamis tanu lenni. Az én atyai dorgálásom is hathatott kedélyére.

Bizonyosan kikérte a vén farizeustól, hogy vele ne készíttessen koholt okmányokat, ne kovácsoltasson hamis vádakat; s íme, Kassai a Marosba dobatta, vagy megfojtatta és holttestét a mult éjjel az akasztófa alá temetteté. Az én kegyelmes fejedelmem nem akar nekem hitelt adni, s tudom, nagyságod is ki fog szidni e szavaimért; de engem nemcsak alattvalói hűség, hanem a vér legszentebb kötelékei is csatolnak a Rákócziak és Lorántffiakhoz. Ha a vén Szeredi hallgat, akkor ki merje megmondani az igazat? Ha én sem vagyok elszánva uram fejedelmem és családja neheztelését fejemre vonni, hogy a dicsően uralkodó háznak használhassak, vajon akkor kicsoda fogná helyzetét koczkáztatni azért, hogy öntudata előtt megérdemelhesse a kegyelmet, melyet igaz szándéka miatt elveszt?

Rákócziné rég megszokta Szeredi vádaskodásait, élczeit és sopánkodását. Majdnem oly keveset adott, mint a férje, e vén rokon politikai nézeteire. De tudta, hogy senki sem bír jobban kifürkészni titkokat és senki sem hajlandóbb egy kevés botrányért tömérdek időt, fáradságot hozni áldozatul. Szeredinek a kósza fecsegés mellett az ildomos hallgatás is tulajdona volt. A fejedelelemnének, minthogy Klára előadása tevékenységre ingerelte, épen ily emberre volt szüksége.

— Nem arról van most szó, — mondá feddőleg — hogy kegyelmed miként vélekedik a mi legfőbb tanácsosunk hivataloskodása és magánélete felől. Jól tudjuk, hogy a kik a kormány élén állanak, vádoltatni szoktak azok által, kik nem vesznek a kormányzás-

ban részt. Midőn Pécsi volt a kancellár, kegyelmed őt tartotta a legrosszabb embernek, most helyébe Kassai lépett, most ő legbűnösebb . . . míg a váradi kapitányság betöltve nem lesz.

— A leendő váradi kapitány elleni vád könnyen vonható nyakamra notapört. De ezt sem tekintve, hiszem tehát, hogy mindig a legrosszabb embernek marad Kassai.

Mosolyogva kockáztatta e megjegyzést Szeredi, s a fejedelemné sem akará észrevenni a benne rejülő gúnyt. Hisz nagyobbik fiának kapitánysága a leggondosabban őrzött udvari titok volt.

— Kegyelmedet egészen haszonvehetetlenné teszi rögzött gyűlölete; pedig épen hű szolgálatát akarám igénybe venni.

— Rendelkezzék fönséged fáradságom, vagyonom, életem fölött s rögtön tapasztalni fogja, hogy jobbagyi kötelességem elől minden más tekintet háttérbe vonul.

— Szeretném tudni, mi történt Laczkó Istvánnal? Gyanítom ugyan, hogy kétségtelenül jogos okból, Kassai uram hatalmába esett, de szeretném erről bizonyossá tétetni.

— Legfőlebb egy hó alatt mindenről értesülve lesz nagyságod. Laczkó Istvánt vagy élve, vagy halva előkerítem. Ha Kassai, mint a bitang marháát, vásáron adta is el, faluról-falura fogom nyomon kísérni, míg rátalálok; ha négyfelé vágatta is, mint régen az országos rablókat szokták, mind a négy részt ki fogom kutatni, hogy együtt hozhassam el.

— Ekkora buzgóságra nincs szükségem. Elég lesz,

ha kegyelmed az elveszett egyén sorsáról értesít. Tájékozásul szolgálhat az a nézetem, hogy Kassai uram valószínűleg Laczkót szökött jobbágyként vitette valamelyik jószágába.

— Most értem már a jámbor férfinak hozzám intézett végszavait. Főnséged bölcsesége új világot derített fejemben. Menten a munkához fogok.

— De kettőt kötök ki. Először, maradjon minden titokban; másodsor, kegyelmed Kassai indokainak kutatásába ne elegyedjék. Csak arról értesítsen bennünket, hol van Laczkó és minő állapotban?

— Szigoruan fogom nagyságod utasítását követni, válaszoló mély bókkal Szeredi.

A fejedelemné kegyesen nyujtá kezét a rokonnak, melyet ez a régi barátság és a magas rang iránt tartó tisztelet vegyületével emelt ajkaihoz.

Szeredi távozása után visszajött Dajka püspök.

— Tisztelendő atyám! a kegyelmed védenczét erkölcsös magaviseleteért udvarom nemes leányai közé soroztattam be.

A szegény püspök égni vélte lába alatt a szőnyeget.

— Főnséged kimondhatatlanul kegyes, — szólt el nem palástolható zavarral.

— Reménylem, hogy Bodó Klárában sok ügyességgel bíró egyénre tettem szert, ki szorgalmával a többi kisasszonyoknak is jó példát fog adni.

— Mindenesetre a választás rendkívül szerencsés volt. Klára eszét eléggé tanusítja az is, hogy engem ráfogások és hazugság nélkül tudott tévútra vezetni, s így szerzett magának alkalmat a fenséged színe elébe jutásra.

A különben szelid Dajka e megjegyzésében az átálláshoz némi keserűség is csatlakozott.

— S hogy találta kegyelmed a hercezkisaszszonyt? — tudakolá a fejedelemné, a társalgásnak más irányt adva.

— Épen midőn bejelentettek, hajékét tépte le s eltávozott, hogy újra fodroztassa fürteit.

— A szeszélyes gyermek! s püspök uram nem dorgálta meg?

— Leültem, s vártam, míg visszatér.

— S akkor?

— Akkor Zsófia kisasszony elővétette új ruháit, s okvetetlenül tudni akarta, melyiket tartom közülök legszebbnek?

— Soha sem jön meg az esze! — sohajtá a fejedelemné. — S kegyelmed miként utasítá őt rendre?

— Mondám, hogy világi hiábavalóságokhoz nem értek; de arra megfogta kezemet, s nem akart a ruhatártól elereszteni, míg ítéletet nem hozok öltözékeinek szépségeiről. Azt állítá, hogy inkább sírni is kész, mintsem szabadon bocsásson, ha nézetemet nem fejtem ki.

— Ezért szigorúan meg fogom szidni. S kegyelmed mit tett?

— Ítéletet hoztam, s egy világos narancsszínűnek adtam elsőséget.

A fejedelemné mosolygott.

— S mit monda Zsófi?

— Összecsapta kezét, kaczagott, és azt állítá, hogy semmit sem értek a ruhához, mert a mit megdicsér-

tem, annak a színe és szabása a legszerencsétlenebb.

— S kegyelmed, püspök uram, mit választott?

— Csak azt, hogy már most én szeretném tudni, vajon mit tart a herczegkisasszony *Az ábitatos lelkek számára virágokkal beültetett és gyomoktól kilakáritott kert* felől, melyet a mult vasárnap olvasás végett átadtam?

— Ez igen helyes kérdés volt. S mit mondott Zsófi?

— Előmutatá a könyvet, és láttam, hogy eléggé szét volt tépve.

— Legalább tehát tanulmányozta! — vigasztalá magát és a püspököt a fejedelemné.

— Úgy hívém, és ennél fogva kérdeztem, melyik virága a kertnek tetszik leginkább?

— S mit felelt?

— Hogy az ilyen virágokhoz ő csak annyit ért, mint én a nővirágokhoz.

— Addig olvastatom vele, — szólt haraggal a fejedelemné, — addig olvastatom a püspök uram könyvét, míg könyv nélkül mondja el.

— Ez esetben új példányt hozok, fönséges asszonyom, mert a régi már nem állja ki a hosszas forgatást.

*

A fejedelemné a püspök távozása után is néhány perczig neheztelt Zsófiára; de a Rákócziak e szégyes és elkényeztetett leány irányában gyöngédek, sőt gyakran gyöngék voltak; úgy a férj, mint az asszony. Kápráztatta szemeiket a Báthori család dics-

köre. A Báthoriak közül vajda, országbíró, nádorispán, fejedelem, s halhatatlan emlékű király volt már azon korban, mikor a Rákóczi és Lorántffy név csak keskeny körben volt ismeretes.

A hatalomra jutott új családok nagy áldozatok árán is keresik a régi családokkal való rokonságot, s bár a nyugodt kedélyű és biztos itéletű Rákócziné soha sem nyomhatta el azt az aggodalmát, hogy fiát Zsófia boldoggá nem fogja tenni; de gyanui és szorongásai ellen mindig talált oszlató szert a herczegkisasszony fiatal éveiben.

— Majd megjön az esze, — vigasztalá magát most is, — hisz a tapasztalás mutatja, hogy egyik néember még a párta előtt, a másik csak a főkötő alatt érik meg. Zsófiánál hamar fejlett a test, s épen azért bontakozik ki későn pólyáiból a lélek.

Nem tudjuk, mennyi érvvel bír e nézet; de az bizonyos, hogy Rákóczinét megnyugtatá.

Tevékenysége ismét Klára ügyére irányult.

Néhány sort vetett papírra, s miután a levelet bepecsételte, a szombatosnőt magához parancsolá.

— Könnyezned nem szabad azért, a mit most tőlem hallani fogsz, s kivált udvarom előtt egy sóhajjal sem árulhatod el bánatodat.

Klára viaszsápadt lett.

— Férjed sorsa függ lelkierődtől!

Klára összeszorította ajkait, mintha daczolni akarna a kínszükszökökkel, melyek testére alkalmaztatnak.

— Fiadat az ide alig félórára fekvő Portusra viszik. Jámbor, istenfélő házban fog növekedni, míg ismét átveheted. Az özvegy, kihez e levél szól, a kis

Endrét saját édes magzatának fogja tekinteni. Tüstént megrendelem az örményesi uradalom igazgatójának, hogy keresse föl a csecsemő leányodat, s vigye magához. Nálam bátorságban van! barátnődnél rátalálhatnak. Nincs-e valami jegyed, melyet az áttért szombatosnő ismer?

— Csak a mátkagyűrűm. Jesta volt a nyoszolyóleány, midőn az evangélikusok szertartása szerint férjhez mentem.

Míg a szent ereklyét Klára lehúzta ujjairól, megereedtek szemének könnyei.

— Nem parancsoltam-e, hogy rendben tartsd magad? — szólt a fejedelemné komor arcczal

— Csak ne hullanának rám a boltozat kövei! — gondolá Klára, forogni vélvén maga körül a termet.

— Ha gyöngé vagy, távozzál innen! — ismétlé a nagyasszony.

Klára mozdulatlanul állott, mintha szellemek láncozták volna föloldhatatlan köteléssel a padlózatához. A vért lázas szíve orczájára hajtotta, de onnan megint visszautasítá eltökélése. Arcza fehér rózsza és piros rózsza volt föl váltva, míg néhány másodperc alatt a súlygyen helyreállott, s a szenvedő szombatosnő úgy nézett ki, mintha álmából ébredt volna föl, s nem tudná, mi rezzenté el a phantastikus képeket, melyek körüllebegtek.

— Már távozhatol, — mondá a nagyasszony. — Sokat foglalkozzál, hogy kevés időd maradjon a gondolkozásra.

VIII.

Gyulai nem tartott sokat a szombatosságot fenyegető veszélyekről, s azt sem hívé, hogy Pécsi Simon, midőn a hitújítás kérdése komolylyá válnék, még egy hajszálát is meggörbíteni hagyja a fényes kövű új Jeruzsálem miatt.

De bár mekkora Tamás volt a Deborah atyjának elvszilárdságában, bár mennyire hitte, hogy a volt korlátnok minden ábrándossága mellett sokkal tapasztaltabb róka, mintsem az együgyű kezek vetette törben magát elfogassa, mégis az estéli borzasztó jelenet, Szeredi bélyegző szavai, és a kémkedéssel vádolt Laczkó dühe s megaláztatása akkora befolyást gyakoroltak kedélyére, hogy soha sem tudta szemeit behunyni, álmában is titkos kémek álarczát látta letépni, és az ájuldozó nők alakját eltakaró sűrű fátyolokra boszankodott.

Ah, a fátyol, s hogy Elemér jött az ájult néMBER segítségére, ébren is nagyon nyugtalanítá az ifju kamarást.

Mit beszéljen el már Anna néninek, midőn a történet regényes része mást illet? Neki csak mellékszerep jutott, s a tudakolóknak azt sem fogja megmondhatni, hogy az a Klára, kinek nevét kétségbeeséssel hangoztatta a kém, kék vagy fekete szemből ejt-e ki a könnyet, midőn magához tért, s fájdalommas mosolylyal vagy mosolygásban elhalt fájdalommal hálálta meg a hazakisérő lovag részvétét... És minő lény lehetett Klára? Ha bűbájjal bir, úgy Elemér még Fehérvárott mulat. És vajon elutazott-e?

Gyulai Ferencz e gondolatra odahagyta szobáját, s tekintett Elemér szállására.

Takarítottak, rendeztek. Új lakosa volt, szintén a testőrfisztek közül.

— Vagy Klára szépsége kisebb szerencsétlenségénél, vagy pedig Elemér inkább szereti Deboráht, mint saját maga hiszi, — ez elmés megjegyzéssel tért vissza Gyulai.

— S most már mit csináljak újdonsággal? — fűzé tovább eszméit. — A nő nem látszik különös érdekekkel bírni, s én teremtek-e részére szépséget, szellemet és kalandot? Azután Elemér nevét sem hozhatom föl oly történetnél, melyben Szeredi tulajdonkép Kassai István uram ellen is szólott, a nélkül, hogy az unokaöcs által rendreutasíttatnék. Kassai István ő kegyelmét szintén nem nevezhetem meg, mert ha fecsegésem fülébe jutna, szörnyen neheztenne reám, s haragja előmenetelemet gátolhatná. Tehát a cselekményből még a magamén kívül legalább két nevet ki kell hagynom. Sőt kérdés, mit csináljak Szeredi ő nagyságával is? Fölingerelem-e ellene a hatalmas Kassait, holott éles nyelvével maga is eléggé bőszi magára? S mi hasznom lesz, ha hireszteléseim miatt végre a fejedelemné rokona, vagy a fejedelem első tanácsosa között kell választanom, föltéve, hogy mind a kettőt egyszerre nem veszítem el? Hüüm! Az előmenetelre szükségesebb a hallgatás, mint a beszéd. Bízunk Szeredi ő nagysága csatlósaira a botrány terjesztését; mi fiatal kamarások, kikre szép jövő néz, legyünk titkolódzók, midőn a nyíltság haszna kétséges... De, hát Pécsi

se tudjon semmit a történetekről? . . . Kár volna nyugtalanítani, midőn veszélytől komolyan nem tarthat. A szombatosság sajtóságos őrjöngés lehet; de az ország nyugalalmát fenyegető bűnné még Kassai sem bélyegezheti. Azonban, midőn a boldogult Bethlen Gábor fejedelem Pécsit börtönbe csukatta, a szombatossági vád is keringésbe hozatott, hogy a lázadási kísérleteket rejtélyes nevével fedje. Atyámtól hallám a kegyvesztett korlátnok czimborálását az elégületlenekkel. S vajon most is nem ilyent szaglál-e Kassai ő kegyelmessége? A pártok békétlenek, Zólyomi rokonai a portát ingerlik a fejedelem ellen, a katolikus urak hátratételről panaszkodnak, a palatinus titkos küldöttjei által rokonszenvet toborz. S midőn a huzalkodásra annyi jelszó és kedv van, csodáljam-e, ha a különcz észjárású Pécsi oly viszonyok közé bonyolítja magát, mely halálos ellenségét végdiadalra s őt bilincs közé vezetheti. Leányára s hetven falvára nincs ugyan sok vágyam, de csak annak szolgáljunk-e, kitől szerencsénket várjuk? Ez nagy önzés volna. S miért ne figyelmeztetném, bár általánosan, Pécsit arról, hogy kémek veszik körül, lesik lépteit, szavait? Azonban hátha részletek után tudakol? Akkor inkább rejtélyes maradok, mint csevegő. A homályos szavak, a ködbe takart czélszatok Pécsire nagyobb benyomást tesznek, mint az elősorolt tények s az indokolt vélemény. Meglátogatom őt és figyelmeztetem.

Gyulainál a gondolatra hamar szokott a tett következni.

Mihelyt foglalatosságait elvégezte, s az udvarban

reá többé nem volt szükség, a «remeteség» felé tartott, de alig ért a Miklós-kaputól a külvárosba, alig kezdett azon utczára belejteni, hol a mult este csatlósok állották el Szőke István útját, midőn káprázatos fény özönlött feléje.

Bár felleges és sötétszürke est volt, melynek holdja bujkált és csillagai csak lopva mosolyogtak a komor ég kárpíttjáról, Pécsi lakása tündérin csillogott, világosan és nevetőn. Száz meg száz színes lámpa derítette föl a kert útját, és ösvényeit.

Czímeres hintók, czifra csatlósok és huszárok állottak az oszlopos folyosó előtt, és sok szolgakéz lobogtatott fáklyát, emelve a világítást, mely különben is pazar és magát fitogtató volt.

A kéjlak minden ablakain a csillárok fénye reszketett, kivévén azon rejtelmes szobát, hol a zodiacusban forgottak a bolygók s a végzet titkait szokták az ábrázoló Pécsihez lehozni.

Gyulai a kapunál vissza akart térni, mert csak a házi kis körre számított, csak Pécsivel kívánt találkozni; de megzendült a nagy terem, gyorsan lebegtek el az ablakok előtt az árnyak, s a zene és táncz, a kíváncsiság és élvezetvágy ostromolni kezdte a mulatságra hajló, a víg kedvű ifjut.

Akkor még a szoros illem helyett a szívesség kormányozta a társadalmat. Az egyosztályú egyének, ha a házban, hol a vigalom vert tanyát, idegenek nem voltak, nem vártak formaszertinti meghívást, s örömmel látott vendégei valának a házi úrnak, ki büszke volt arra, hogy lakomáiban és tánczestélyein sokan vesznek részt.

Gyulai némi tétova után a folyosónak tartott, s csak a mint az ékes szobákon s az urak és deánok csoportozata közt tovább haladott, kezdé mindinkább érezni, hogy a társaság, melybe lépett, több igényű, mint rögtönzött alkalmakkor kell lennie.

Később tudta meg, hogy a házi úr születése napját üli.

Az üdvözlések azon időben elmaradhatatlanok voltak, s elég czifra szavakkal fejezte ki azokat minden új érkező.

Gyulai is siet Pécsit fölkeresni.

Kornis Zsigmond, Mikó, Haller Péter és Kemény János társaságában találja.

Az öreg úr magas, egyenes, méltóságteljes alakja, arczának szelid, de komoly kifejezésével, a figyelmes nagy szemekkel, melyeken mégis visszatükrözött a merengés, és a gondolkodó homlokkal, melyen a derű, mint a napsugár a gyér fellegek közt, játszott és el-eltűnt, oly különös hatást gyakoroltak most Gyulaira, hogy a porból felvergődött férfiút hajlandó lett volna királyok ivadékának vélni, vagy legalább azon római senatorok egyikének, kik nem szorultak trónra a végett, hogy uralkodjanak és a pártfogásért esdő tartományok hódolatát elfogadják.

Pécsi szerencsés és haljóslatú napot ünnepelt. Kedélyében csodálatosan szőtte be magát a szorongás az öröm közé, s az elhagyatás érzése a kielégített büszkeség nyilatkozataihoz ellentétül vegyült.

Hogyne örvendene, midőn maga sem tudja miért, oly sok főember is megemlékezett születése napjáról, kik évek óta e részben példás feledékenységet

mutattak? S hogyné süllyedne merengésbe, midőn a mult éjjel, a mint az éjféli közeledett, az állatkör a legfenyegetőbb csoportozatokat tüntette föl, s neve napjának hajnala közé az életveszély a családi romlás sötét árnyait veté? Mely halandó tudná eltalálni a végzet ujmutatásait? Miért látogatják csoportosan a kegyvesztett államférfiut épen akkor, midőn az ég kegye feől leginkább kétkedik? Melyik a rossz jel már? melyik a biztató? melyik az óvaintó? Az emberek mosolygó vagy a csillagok komor arczára tekintsen-e az, ki a mától a holnap számára utasítást akar venni?

Nem rajzoljuk tovább az astrolog kételyeit, mert Pécsit a legkellemesebb meglepetés várja.

A fejedelemfi, a remélt trónutód, megérkezése jelentetett.

Ennyi kitüntetést a volt korlátnok még sem várt.

Bethlen Gáborral, a nagy uralkodóval több évig állott ugyan baráti viszonyban, de az udvar kedvezéseitől elszoktatva, s oly hosszas idő alatt még az aristokratia büszkébb részétől is mellőzve, természetes vala, hogy György úrfi látogatása most mélyebb benyomást gyakorolt Pécsire, mint régen maga a római császár által történt kitüntetése is.

A csarnokig ment magas vendége elébe, ki a kisérétehez tartozó fiatal urak egész csoportjával jelent meg.

Az agg férfiú a daliás, de negéddel telt ifju előtt kész lesz vala talán magát a túlságig lealázni, ha méltóságos termete s vonalainak imponáló kinyomata a szolgáltság jeleinek fölvételére egészen alkalmassá tenni képtelen nem lett volna.

György úrfi baráti kezét szorította az öreggel s a jövő perczben a nők társaságába vegyült.

IX.

A lassú palotás többé sort nem nyerhetett.

Idősbjeink buzdították a fiatalokat, kiknek nem volt arra szükségök, vagy visszavonultak a velök egykorú asszonyságokhoz, hogy régi emlékeiket hasonlítsák az új nemzedék örömeihez, s a mult szerint rostálják meg a jelent.

Gyulai a tánczolók közé vegyült.

Társa kökényszemű leányka volt, ki egész hálával fogadta azon kitüntetést, hogy a nagyvilágban élő úrfi tartja őt, a gyermekszobából még ki nem vezetett, pártás hajadonnak.

Elismerőbb alig lehet valaki, mint egy növendék-leány szokott azon kétséges bókért, hogy idő előtt tekintik kifejlettnek. Mintha a bevezettetés percze nem volna kezdete a szülői házból kiköltözés kísérleteinek, s mintha a békés révben nem ekkor feszítenék föl a vitorlákat, nem akkor tartanák kézen az evező rudakat, hogy egy gyöngé és töredékeny csónak az első kedvező széllel ismeretlen, viharos és be nem látható tengerre ragadtassék, hányatni, elsüllyedni, vagy véletlenül szerencseparthoz jutni.

Gyulai, minden hajlam nélkül ily bölcselésre, fogta át a kis karcsú teremtés derekát, forgatá a könnyű alakot maga körül, ereszté szabadon, csalogatta vissza, szóval: tánczolt, egészen csak arra gondolva, hogy mulat. De szemei véletlenül Deboráhra tévedtek, s

e percz óta tánczosnője már sejdítheté, hogy még nem nagy leány, s hogy örömeire nézve több köszönettel tartozik leventéje elkésésének, mint gyöngéd figyelmének. Vagy nem lejt-e Deborah annyi kecsesel s minden mozdulatában nem él-e annyi varázs, annyi utánozhatatlan és megragadó bűbáj, hogy Gyulai alig fordíthatja el róla tekintetét? S nem volna-e a hetedik égben, ha cserélhetne tánczosnőt azzal, a kinek vállára Deborah most teszi kezeit?

Bizonyára a kis leányon kívül még más is lehetett oly véleményben, hogy az ifjú kamarást a házi kisasszony megigézte. Különbön miért vétené el az ütemet és tánczlépést, midőn a csába szombatos-leány hozzá közel jön.

Bohóság! Gyulait csak a művészeti szépség hatotta meg, csak azt látta, hogy soha még tökéletesebb tánczosnő nem került szeme elébe, csak azt hitte, hogy a könnyű Atalanta, ki egykor az alig meghajtott buzakalász fölött lebbent végig, a tündérországból visszatért a nehézkes emberek közé, hogy fölvillanyozza magát a tompa és bágyadt mindennapiságot is. Gyulai csodálattal telt el. De hányszor nem fordul elő, hogy bámulatunk aránylag kevés viszonyban áll rokonszenvünkkel, s hogy az, kit szeretünk, hajlamunkat rendkívüli tulajdonok nélkül szerezte meg?

Gyulai szive nem dobogott gyorsabban, midőn szemei a feltűnésig kísérték Deborah hódító mozdulatait. Keble hideg volt; tekintete részvékeny, meleg és átengedő.

A büszke és hiú szombatos-leány, ki a közfigye-

lem lelkesítő ereje nélkül nem bírta volna annyi bűbájba olvasztani minden mozdulatait, most a mint az aggok is tódultak a terem felé, s a mint a tánczosok siettek megragadni az alkalmat, hogy nézővé válhassanak, kezdé észrevenni Gyulai tekintetén a rendkívüli hatást, melyet reá gyakorolt. Hisz a kis kökényszemű leánynak szüntelen kellett tánczosát figyelmeztetni, hogy rendetlenség ne történjék, s hogy kibontakozhassanak azon tévegből, melybe emennek szórakozottsága az egész tánczvonalt bebesodorni látszott.

— Igen elfáradtam, — szepegé végre a szerencsétlen gyermek, az alkalmatlan helyzetből menekülni akarván.

Gyulai örvendett, hogy már szabad kedve szerint nézheti Deborahát, s Deborah szive tombolt örömben, hogy a régi mellőztetés megtorlására alkalmat nyert. Mert mire is magyarázná egyébre az ifjú elnyelő nézését, mohó bámulatát, mint szerelemre, mint a szépségnek egy vértezett és hideg kedély fölött nyert diadalára?

Midőn a táncznak vége volt, György úrfi, Erdély leendő uralkodója, közeltett a bámult szombatosnőhöz.

Lekötelező lehetett, a mit a fejedelemsfi mondott, sőt igen hizelgőnek kellett lennie, mert a hallott szavak után a leány tekintete még ragyogóbbá, arczszíne még élénkebb kifejezésű lett, s vonalain a kellemes meglepetést a vizsga szemek messziről olvashatták.

Gyulai a figyelmezők közé tartozott.

György úrfinak jelenléte is e házban az ifjú udvaronc előtt feltűnhetett, minthogy rég tapasztalta, hogy Pécsi a kegyvesztettek sorsát, a mellőztetést uradalmi s nagy elméje mellett sem kerülhette ki; mennyivel inkább kellett tehát csodálkoznia a rendkívüli megkülönböztetésen, mely Deboráht érte, midőn a fiatal herczeg udvariasságát az egész nőtársaságból egyedül csak reá halmozta. Valóban több volt György úrfi nyájasságában, mint pusztá illem, mint köteles bók a ház kisasszonya iránt.

— S mi lehet e kegy indoka? — kérdé magától Gyulai tünődve, mintha nem volna elég magyarázat azon közelragadtatásban, melyet a gyönyörű szombatosleány utánozhatatlan szépségű táncza idézett elő. — A herczegfi szigorú erkölcsű, s jegyesét szereti; ha ezt nem tudnám, — fűzé tovább gondolatait, — még elhihetném, hogy kalandon jártatja esztét.

Míg Gyulai találgatásokba merült, az urak és asszonyságok kört alkottak a teremben, s a herczegfi a középhe vezette Deboráht.

A hangszerek megzendültek.

Régidő óta szebben és szebb pár nem tánczolta a kettőst, mint a daliás kinézésű herczegfi és «Sáron rózsája», a deli szombatosleány, kinek ruháját néhány héttel előbb pórnök akarták az utcán letépdelni, s ki most királynénak látszik, kegyet oszt, hódolatot fogad el, minden mozdulatával igéz, s egy tekintete, egy mosolya elég, hogy irigység tárgyává tegye azt, ki szerencsés volt általa a többi halandók fölébe emeltetni.

Régidő óta szebben és szebb pár nem lánczolla a kétlőst.

Hisz maga a herczegúrfi ad példát a tömjénezésben, mintha mondaná: balgatagok! nem vevétek észre, hogy az úrhölgyek gyöngye, a szépség eszményképe, a kellem tündére e «remeteségben» lakik, a világtól félig visszavonulva, a nagy rangú és finnyás hölgyektől félig lenézve, félig rettegve. Hol volt a szemetek, hogy eddig nem találtatok rá, vagy hol volt izléstetek, hogy látva őt, kételkedtetek magasabb természetében? De talán a kegyvesztett apa miatt voltatok tartózkodók? Ugyan miért hittétek a felhőt, mely a napot betakarta, alkonyinak? Fény és homály gyorsan váltja fel egymást az életben. Nekem bizalmam van Pécsi jövője iránt.

György úrfi kiséréte alkalmasint így magyarázta a történeteket, s Deborah a kettős táncz után annyi hódolótól volt körülvéve, s annyi tánczra fölkérve, hogy Gyulai hozzá többé alig közeledhetett.

S míg a leányt az ifjak isteníték, György úrfi az apát fogta karon, és a szomszéd terembe vezette, hol lassanként az élemedett korúak a volt korlátnok és a leendő fejedelem körül csoportot alakítottak, s a mint Gyulai a lassú beszédből és az arczok élénk kifejezéséből gyanítá, közérdekű tárgyak felől cseréltek nézeteket.

— Minden arra mutat, — gondolá az ifjú kamarás, — hogy változásnak kellett az udvar hajlamai-ban vagy a világ ügyeiben történni. Pécsi megint szerepelni fog. Talán ezt sejti Kassai, s azért lesett minden lépte után. Figyelmeztetem a veszélyre. De vajon kell-e tennem? Midőn hatalmas erők surlódnak össze, ki szeretne közéjük állani? Maradjunk

az általánosság mellett, mint idejöttünkkel volt czélunk. Pécsi jóakaróm, Kassai nem ellenségem. Helyzetem csak romolhat a változtatással. Tánczoljunk, mulassunk!

Gyulai midőn e szándékkal közelít a nagy teremhez, hol rövid szünet után a zenészek már résen vannak, Deboráht látja maga előtt.

— Épen keresem, — szólt mosolyogva a leány, — hogy miután megfeledkezett rólam, én kérjem tánczra. Semmi mentség! Semmi menekvés! Bár mint került, hosszasan kell miattam fáradnia és unatkoznia.

Gyulai elmés bókokkal válaszolt, karját nyujtva a táncz tündére felé.

— Úgy hallom, — súgá Deborah, közelebb hajolva az ifjúhoz, — hogy barátja Fehérvárról végkép el akar távozni.

— Kicsoda? — kérdé Gyulai, nem tudván, kit ért tánczosnője.

— Az ifju Kassai.

— Elemér tegnap elutazott.

Deborah lesüté szemét. Arczán a szomorúság és megdöbbenés volt észrevehető.

Ez ingerelte Gyulai hiúságát.

— Csodálkozom, — szólt, — hogy barátom, ki az illem szabályait nem szokta megsérteni, búcsúlátogatást nem tett.

— Közte és atyám közt az utóbbi időkben oly idegenkedés támadt, mely mindkettőjüket a félreértésekre fogékonyakká tette. S hol van Kassai Elemér állomása?

— Közel Balázsfalvához, csaknem szomszédságukban.

— Ah! — rebegé Deborah érdekes zavarral arczán.

— Kisasszony, a táncz kezdődik! (Velem tetszelg, Elemért szereti. Borzasztóan kaczer.)

Tánczoltak, Deborah kecscei, bűbájjal, negéddel s Gyulai, a leány nagy elégületlenségére, igen szabályosan, pontosan és figyelemmel.

— Nyugalma ellenére a féltékenység fulánkja megvérezte szívét, vigasztalta magát Deborah.

— Kaczer s mégis hideg, gondolá ezalatt Gyulai.

— Fáradt vagyok, — súgá a leány, az első alkalmat a pihenésre megragadván.

Gyulai ülőhelyhez vezeti, de midőn odaérkeznek, a herczegfi jön, s Deborah édes meglepetéssel hagyja magát a táncz örvényébe sodortatni.

Ott lebegett könnyen, vidáman, egészen új erővel, oly üdén s a bágyadás minden jele nélkül, mintha csak most harsant volna meg a zene, s most kezdődnék meg egy hosszú, renyhe nap untató órái után a szórakozás és multság.

— Borzasztóan hiú, — gondolá Gyulai, más tánczosnót keresve.

Midőn Deborah a szünet alatt öltöző-szobájába indult, hogy hajékét rendbehozza, a melléktermek egyikében atyjával együtt találta Gyulait.

— Sohasem fölösleges, — szólt Pécsi, — semmiségünkre emlékezni. Magasság nem lehet annak megfelelő mélység nélkül, és szerencsésnek azt szoktuk nevezni, a ki sokat veszíthet.

Volt az öreg hangjában valami oly megható és vonalain oly mélabús, hogy Gyulainak eszébe jutott az esteli kaland, melyet el akart hallgatni.

— Születésem napján mindig szorongás fog el mértéktelen szerencsém miatt. Öcsém! ezelőtt ötven évvel kisebb tekintélyű háznál, mint most a magamé, örömetem lettem volna pohárnok vagy udvarmester.

Sötét pír borította Deborah arczát, midőn atyja nyilatkozatának végét hallá.

Gyulainak ajkain, ki a leány fölindulását ellesé, finom, alig észrevehető mosoly lebbent el.

(Nevet atyám együgyű beszédén! Ah, mennyi kéj volna megalázní őt!)

— Leányom, Báthori Zsófia heczegkisasszonyon kívül a leggazdagabb ara leend. Pedig én ezelőtt negyven évvel alig merészelttem boldogult nőm kezét megkérni, mert ötven jobbágytelke volt. Helyes szokás, öcsém, hogy minden esztendőben van egy nap, mikor a koronás fő is leborul és megmossa a koldus lábát. Születésem napján érzem a megalázódás szükségét. De öcsém, talán te nem is tudod, hogy atyám ki volt? Megsúgom neked . . . szücsmester.

Deborah elosont a szobából; bár a különben büszke agg nyilatkozata még Gyulaira is, kit kényes izlésű és hideg ifjunak tartottak, nagy hatást gyakorolt.

— Belátom, folytatá Pécsi, hogy a végzet igazságtalan volna, ha minden halandó ajakkal rendre meg nem kóstoltatná a keserűség kelyhét, s ha az

emberiség egy része örökké verőfényben élne, míg a más rész szüntelen vak és vigasztalatlan éjben bolyong. Hadd jósoljon tehát szerencsecsillagunk néha szerencsétlenséget is! Ez a világ rendje! Ugy-e, nem gondoltad, hogy számos kitünő vendéggel fogsz ma nálam találkozni? A nap, ha leáldozik, megaranyozza a felhőket és színben sokkal gazdagabbnak látszik, mint midőn magasan függött a láthatáron!

— Urambátyám, szólt Gyulai meghatva, már kóstolta a keserűség kenyerét, volt börtönben is, és birtoka egy részét elkobozták. Nincs oka megdöbbenni változatlan szerencséje miatt.

— Tévedsz, barátom; midőn Bethlen Gábor Kővárba zárt, csillagházam fénylett s elárasztá a boldogság előjeleivel lelkemet. S a bolygók nem csaltak meg. Úgy lőn, mint jóslák. Becsületemről lehullott a folt, birtokaim szélesedtek, s Deborah, ki növendék-lyány korában beteges és keveset ígérő külsejű vala, egyszerre fejlődni kezdett szépségben és szellemben. S hol van most vele versenyző? A mit te fölhoztál, nem volt szerencsétlenség. Egészen mástól tartok e perczen.

— Hogyan? — kérdé Gyulai meglepetéssel.

— A világi körülmények rendkívül kedveznek nekem, de a csillagoknak fenyegető constellatiójok van. Földi termemet látogatással tisztelte meg a fejedelemfi; de égi házamhoz ugyanakkor közel lépett a skorpio. Saturnus szikrázik és lángol, Jupiter arca elhalványult. Nehéz idők következnek.

— A skorpio legfőlebb egy kémet jelent, ki

urambátyám szívéhez közel lopódzott, szól Gyulai, elfeledkezve szándékáról.

— Ugy-e Deborahától hallottad ezt? kérdé Pécsi, az ifjura szegzett szemekkel.

— A kisasszony velem keveset beszélt s egészen más egyénről.

— S kiről szólt veled?

— Elemér távozásáról tudakozódott.

— Választaná el bár e fiatal embert akkora köz tőlünk, mint a déli sarkot az északitól, mert úgy nem áradna rá a bűn, reánk a veszély.

Elemér nemesszívű egyén. Ő nem hogy nagybátyja, de Keletindia minden kincseért sem lehetne kém.

— Ki hinné ezt felőle? . . . de sok hivatás veszélyesebb, mint a kém nyelve, s némelykor végzetünkben van a méreg, mely mást megöl, s nem kedélyünkben.

— Ha szabad lenne általam egészen ismeretlen ügybe avatkoznom, inkább azon egyén iránt volnék bizalmatlan, ki tegnap este bátyámnál volt.

— Vendégeim várnak, szólt kedvetlenül Pécsi, siessünk közéjük.

Ezzel az ajtó felé tartott, de érezvén, hogy a társalgás e rövid félbeszakítása sérthetné Gyulait, karonfogva őt, s mosolyogva mondá: — Deborah nagy rábeszélő tehetséggel bír.

— Szavamra! ő nem is említé azt, kire czéltam.

— Helyesen tón, mert az erény halántékaira illik ugyan a töviskoszorú, de van elég kéz, mely ezt

számára megfonja a miénken kívül is. Azon férfiú, kiről szóltál, a Kassai börtönéből szabadult ki, s leányom gondatlan szavai miatt távozott el most Fehérvárról. Mélyebben sebzé őt Deborah nyelve, mint tudnák Kassai kíneszközei. Kérlek, ne vedd mondásomat szigorú értelemben. Leányom nemes természet. Apa nem lehet büszkébb nálamnál magzatára; . . . de ő is tegnap igazságtalan volt egy felebarátja iránt. Szerencsés, hogy először tette életében!

Pécsi és Gyulai a társaság közé vegyültek. . . .

IX.

A fényes diadal, melyet Deborah este aratott, már éjfél után sugarak helyett árnyakat is vetett az ő benyomásokra kész kedélyére.

Midőn vánkosaira hajtá fejét, képek és visszaemlékezések jelentek meg ágya körül, hogy az álmot hátraidézzék.

A fejedelmi előzékenysége még mindig hizelt neki, de már sejdítetté vele a büszkeség, miként a rögtönzött kitüntetés oly körülményekkel függhet össze, melyek sem atyjának társadalmi helyzetével, sem az ő szépségének tett hódolattal nem állanak szoros viszonyban.

Szintén kellemesen hatott rá Gyulainak őt oly sokszor kísérő szeme és bámulata. Ez az ifju csakugyan leigézettnek mutatkozik. De mit jelent hát ama finom és gúnyos mosoly, melyet Deborah néha ajakain átsuhanni vélt, s melyet világosan látott

akkor, midőn atyja egykori szegénységét és homályos sorsból lett fölemelkedését gondatlan elérzékenyüléssel emlegeté?

— A gögös uracs utolsó benyomásul mégis azt vitte el tőlünk, hogy . . . . szűcsmester unokája vagyok.

Dehorah saját gondolatja miatt arczát kipirulva érzé.

Eszébe jutott a ma estve kifejtett tetszelgéseinek minden egyes vonása, s különösen az Elemér névvel való visszaélés csak azért, hogy féltékenység által ingerelje Gyulait, kivel sorsát végtére sem vágyott összekötni, s kit — legalább saját hiedelme szerint — a szerelem által nem boldogítani, de büntetni akart.

S miért is vette szájára Elemér nevét?

Ha e névvel nem játszott vala, most talán csendesebben tudott volna aludni.

Mit tudja ő miért? de azon régi jó napok kezdettek szívében zsongani, midőn atyja Elemér nélkül még nem birt leánya boldogságára gondolni, midőn oly természetesnek látszott az, mi most lehetetlen és gyűlölt.

Akkor ki hozta volna kétségbe, hogy szerelmök változatlan, mint maga az igazság, hogy ők egymásért vannak teremtvé, hogy kezet kézben tartva vándorolnak az élet útján végig, s hogy a menyegzői nyoszolyájok és család-kriptájok között fekvő közt, ezt az arasznyi tért, egymással osztott örömeik s egymásért hozott áldozataik emlékeivel fogják beépíteni.

De most! . . . Deborah keblét sóhaj emelte. Miért eped? kit vádol? mi az, mi elégtelenné teszi önmagával? s honnan vonult a szív hamvazószerdájának komor, méla és vezeklő hangulata a bál tündérképei, a kellemes benyomások, a fényes diadalok közé?

Hogyan tudna mindenről számolni Deborah?

Ő sem sejdíti, mi mozgatja keblén a finom leplet, kedélyében a betakart érzéseket.

*

Gyulait hazatértekor a házikisasszony művészi tánczánál sokkal inkább foglalatostudatát az a talány, hogy miért kereste föl Pécsi Simont néhány eddig tőle egészen visszavonult főúr és a fejedelmi? Miért jutott épen most eszökbe oly férfi születésnapja, kire máskor nem, vagy érdemeihez és tekintélyes állásához képest szerfölött ritkán gondoltak?

Volt a vendégek közt olyan, ki a kegyvesztettől már szerencsétlensége első percében visszavonult, s csak most találta jónak a feledett baráti viszonyt emlékezetbe hozni; volt, a ki a hatalom délpontján sem szívelte Pécsit, s most mégis nyájas arcczal közelített hozzá!

Ekkora átalakulása a kedélyeknek aligha történt tisztán csak belső okokból.

Valami rejtélyes van folyamatban, gondolá Gyulai, s e sejtés izgató erejének lehet tulajdonítani, hogy a szép Deborahnak tündéri táncza nem volt oka a hosszas virrasztásnak és tárgya a rákövetkezett rövid hajnali álomnak.

Gyulai gyakorlati irányú jellemével a találgatásból hamar lépett át a tudakolásba.

Könnyű volt észrevennie, hogy Fehérvárott meglehetősen figyelmet keltett a Pécsit ért kitüntetés.

Még harmadnap is sokat beszéltek arról az úri rendűek, különösen a nők.

Figyelmét nem kerülte el bizonyos változat a hangulatban is.

Eddig az urak csak szidták Kassait, most olykor dicsérni kezdék Pécsit.

Eddig a nők sok kivetni valót találtak Deborah születésében és modorában, most kevesebbet emlegették polgári származású őseit, s magaviselete iránt is engedékenyebbek lettek volna, ha rendkívüli szépsége és gazdag hozománya folytonosan nem ingrcsené a kedélyeket.

Gyulai arról szintén értesült, hogy a korlátnok most még inkább dühöng bukott elődére, mint máskor.

És szemeivel látta a «remeteséget» sűrűbben fölkereső vendégek fogatait, nyerges lovait és kíséretét.

S a mi több, az öreg Pécsi a fejedelmi palota harmadik udvarában megfordult, s az a hír is lábra kapott, hogy mielőtt György úrfinál tette udvarlását, szerencsés volt a fejedelemné által elfogadtatni.

Ennyi kegy a régi mellőztetés után alkalmasint politikai tekintetekből fejlődött ki, s a pártérdekek üvegházi növénye volt.

Gyulai nem képzelheté a hanyatló korú s ábrándokba merült Pécsit jelentős törekvések élén, de

neve zászlóul szolgálhatott, mely serget von maga köré.

Igaz, hogy egy kevésbé már elrongyolott e zászló, s midőn még ép is vala, talán alig lőn többször megkoszorúzva, mint bemocskolva, s talán a küzdő sorok előtt sem lobogott, a szerencse szelétől dagasztva és a lelkesedéstől védve, oly gyakran, mint a hányszor a megvert, a fegyelmetlen tábortól elhagyatott, vagy bevonatott, hogy a pogyász közt kényelmesen tovább czepelethessék; igaz, hogy Pécsi nevét rendkívüli siker, rendkívüli fény nem tette villanyzó hatásúvá, de mégis kétségtelen, hogy az ország nagy többsége Kassai ravasz, önző és méltóságnélküli kormányzata miatt Pécsi hibáit és bűneit csak azért is el tudná feledni, mert e rövid emlékezése mélyen sértené azt, kinek most kezében a hatalom.

Gyulai Kassai ellen intézett támadásnak kezdé hinni a Pécsire halmozott bókokat.

Az ifju udvaroncز éles elméje, midőn e gyanura jutott, kétszeres hévvel kutató a körülményeket, melyek a főurakat följogosíthaták most kezdeni a fejedelem kegyelte korlátnok ingerléséhez.

Fáradozásai azonban kevésbé kamatoztak.

Sem a külviszonyokban, sem a beligazgatás terén nem mutatkozott a változásokra biztos előjel.

Kassai a szokott órában tanácskozott a fejedelemmel, a szokott éles humorral és vádakkal sértette az aristocrátiát, a szokott kiméletlenséggel bánt saját hivatalnokaival, a szokott ármánynyal küzdött a hadpárt befolyása ellen, a szokott ügyességgel igyeke-

zett az udvar előtt gyanussá tenni azokat, kik őt hasonló buzgalommal gyanusították.

Rákóczi most is csak oly határozottan kegyelte Kassait, mint régen, s Rákócziné most is csak oly gonddal kívánta elpalástolni, hogy nem kegyeli.

Maga Anna néni sem beszélhetett Gyulainak többet a korlátnok ellen forgalomban tartott udvari pletykákról, mint a Pécsi Simon nevének divatba hozatalát megelőzőtt napokon.

Ily adatok a fiatal udvaronczt azon hitre vezették, hogy az ellenzék újabb mozgalma nem erő, de ájultság jele.

A főurak, a hadpárt szónokai, a Kassai esküdt ellenségei épen, mert érzik e gyűlölt férfiú állásának folytonos szilárdulását, mérgökben az eszély intéseire nem tudnak többé figyelni, s folytonos csipkedésekkel vesznek elégtételt vigasztalatlan jövődjökért.

— Csakhogy ne keserüljék meg merészségöket! gondolá Gyulai, Zólyomi bukására és számos nóta-pörre emlékezve. A hatalmas tanácsosok elleni törekvés észrevehetetlenül vezeti a pártokat az uralkodó személyével való elégtületlenségre; ez veszélyeket teremt, melyek ellen védelem kell, s az önfentartás, kényszerűség nem válogathat többé sem jelszavakban, sem az eszközökben. Csoda-e tehát, hogy a ki hazája érdekében küzd a kormány bűnei ellen, egyszerre maga ellen fordulva látja a törvényt és hazát, s a mit hűségből kezdett meg, árulással végzi be?

E sötét, de tapasztalatokon nyugvó világnézet a vidor kedélyű Gyulait aggodalomba ejté.

— Félek, hogy csúfosan le fognak tiportatni, s birtokaikkal Kassai falvainak számát gyarapítani. Miért is vegyültem közéjük?

A nagyreményű udvaronc megdöbben a félreértésen.

Hátha Kassai a cselszövény részesének tekinti.

— Mindenkinék el fogom beszélni, hogy Pécsi évnapiján történetből vegyültem a társaságba, s távolról sem sejdítém az összejevetelt. . . . De vajon, folytatá keblében a harcot egy fenköltebb szellem, vajon nem volna-e ez gyávaság? S mit féljek ott, hol György herczegfivel találkoztam? . . . No! sugá ismét az óvakodás, a mi a trónutódoknak csak pajzán ötlet és időtöltés, az nálunk kicsinyeknél bűn és bukás lehet. . . . S mégis szégyen volna gyáván menteni magamat oly félreértés ellen, mely meg sem született, s csak akkor lép világra, ha létezését előre felteszem. Legfeljebb gyériteni fogom látogatásaimat Pécsinél. S ezzel nem tartozom-e Elemérnek, kit Deborah — ha szavainak hihetek — még mindig szeretni látszik!

E végtére is inkább önző, mint nagylelkű eltökélést Szeredivel találkozása még inkább megszilárdítja.

A fejedelemné rokona félig tréfásan kérdé tőle: — Nem hallottad-e öcsém, hogy mikor fogja a vizes lepedőt Kassai uram alól Pécsi ő kegyelme kivonni? Szeretnék e kísérlet alatt jelen lenni.

— Nagyságod szavainak ködén az én lelki szemeim áthatni nem birnak.

— Csak tudni akartam, sokat tánczoltál-e a minap Pécsinél?

— Nem annyit, hogy korom és tánczszenvedélyem mellett elégnek mondhatnám.

— Hallom, mindnyájatokat megbabonázott Deborah. Ősz fürteimre! csak azért szeretnék ismét fiatal lenni, hogy legyen legalább egy, kit e varázslónő el nem bódíthat. Egyébiránt most az egyszer szerencsédre szolgál öcsém, ha mindig csak Deborahra néztél, s ha minden szavad csak neki esküdött hűséget. Különben még azt mondanák, hogy Pécsivel esküdtél össze, mint azok, kiknek maradt idejük a tánczolásnál egyébire, és nyelvöket másra használták, mint szerelmi bókokra.

— Így magamat sem hihetem a gyanu fölött állónak; mert sokat társalogtam Pécsivel s keveset leányával.

— Tehát neked szintén jelszavad a «szűcs» s nem az «erszénykötő?»

— Alig hiszem, hogy a fejedelem nagyobbik fia és több országtanácsos jelenlétében a zene, táncz és vigalom közt ily komoly ügyek hozattak volna vita alá.

— De az ármányos Kassai mégis ezt szeretné a világgal elhitetni.

— Tehát Pécsit azért vétette jó előre kémekkel körül?

— Micsoda kémekre czélzasz? — kérde Szeredi megütközéssel.

— A többek közt arra, kit nagyságod lealczázott.

— Ki? én? ugyan öcsém, mi jut eszedbe? válaszolja Szeredi hüledezve. — Talán el is beszélt rokonaidnak, ismerőseidnek, az egész világnak, hogy

a vén Szeredi vak volt és egy becsületes hazafit bizonyos semmiházi léhűtővel tévesztett össze?

— Tehát tévedésből történt minden?

— Szánandó félreértésből, öcsém. De csakugyan nem szóltál senkivel a reám nézve kellemetlen esetről?

— Csak annyit mondtam Pécsinek, hogy óvakodjék bizonyos egyéniségtől.

— És sejdítette-e, kire czélzasz?

— Rögtön észrevehé.

— S mit válaszolt?

— Neheztelt rám.

— Valódi bölcs! valódi nemes szív. . . . Ne is említsük többé e kellemetlen ügyet. Te fiatal vagy, de tudsz hallgatni. Rokonom, a fejedelemné, jellemednek épen ezen oldalát méltányolja leginkább. A minap is dicsért s képzelheted, hogy én sem maradtam hátra a szép szavak megválogatásában. Barátom! a tapasztalt és koros férfiak jó véleménye az a létra, melyen az ifju tehetségek lépcsőnként magasabbra emelkednek. Különben fölötte nehéz és kétes a siker.

Gyulai szépen megköszöné Szeredi figyelmeztetését, s azon tanulság mellé, melyet Pécsire nézve vont, még azt is csatolá, hogy a megtámadott szombatos pap történetéről mélyen hallgatni kell.

X.

Kassai István, a szemfüles államférfiú, hamar fölfedezte a titkos államrúgókat, melyek Pécsit rögtön felszínre emelték.

Szeredi egyik régi barátja tudniillik, ki a török hódoltságához tartozó magyar részek szomszédságában lakott, barátságos viszonyban állott a temesvári basával. De e barátság még sem akadályozá, hogy pogány martalócok ne hajtsák el gulyáját.

Erélyes és vakmerő férfiú levén, a rablás hírére minden menevéd nélkül a basánál termett.

Nem tudjuk, mind visszakapta-e lábasmarháit, vagy pedig kénytelen volt a prédálók megfenyítését is kárpótlásba számítani; de annyi bizonyos, hogy a basa nagy tiszteességgel fogadta és török őrizet mellett kísértette Erdély határáig.

Kassai, kinek Temesvárott biztos kémjei voltak, arról értesült, hogy a magyar úr és a török kormányzó közt nemcsak az elhajtott gulya, hanem még fontosabb tárgyakról is folytak beszélgetések. Különösen a basa figyelmezteté barátját a fényes kapu hangulatára, mely Rákóczi iránt engedékenyebbé, a magyar király ellenében pedig neheztelővé, majdnem ingerültté kezd válni. A budai basa nem veszi többé szigorúan az alattvalói által rögtönzött portyázókat a Duna felső vidékein, s esetek fordulnak elő, midőn a várőrökön kívül még hitterjesztő szerzetesek is a martalócok kezére kerülnek. Most van tehát ideje a vasat verni, ha a fejedelem ő nagysága az evangélikusokért saját szakállára, saját felőssége mellett háborút akar a magyar királlyal kezdeni. A basa nem áll jól arról, hogy ő nagysága megveretése esetében nem vonatik a hatalmas császár által a béke zavarásáért kérdőre; de a siker könnyen feledtetné a jogtalanságot, s a ki nyerni

akar, tartsa magát készen a bánatpénz megfizetésére is. A háború eseteiben mindig bűnös, a ki szerencsétlen. A győztes kardmarkolatját drágakövekkel rakják ki Stambulban, de ketté törik azt, mely kudarczot vall, ha szinte damaskusi aczélból készült is, és lapján a Korán legszentebb verseit hordozza. Mindig ez vala a fényes kapu nézete.

Kassai értesülvén a temesvári basa beszédéről, nem kételkedett, hogy a hazatért rokon azt okvetetlenül közlé Szeredivel.

Hogyan is hallgathatta volna el a fontos hírt, mely a hadpárt óhajtásaira kilátást nyitott és Szeredi cselszövényeire alkalmul szolgálhat?

— Bizonyosan, gondolá Kassai, a Temesvárról fuvó szél üdítette föl az elégtelen főurak fonnyadt reményeit.

Ezért kezdenek mozgani, s minden békétlenben czimborát keresni. Pécsi előttök nemcsak befolyásáért, de gyűlöleteért is jelentőséggel bír.

Miután a korlátnok éles elméje eddig hatolt, gyanakvó természete a többit kitalála.

— Engem akarnak láb alól eltenni, s Pécsit, mert halálos ellenségem, a porból fölkapják, hogy kezökben legyen egy dorong, melylyel míg más fegyverök nincs, agyba-főbe üthessenek. Találjanak csak utóbb bármi silány fringiát vagy buzogányt, a dorongot ismét oda dobják, a hol eddig feküdt. Hm! de mit várjam be ezt? . . . kiütöm a markukból, mielőtt rám emelhetnék! Úgy segéljen, ki fogom ütni!

Kassai első gondjai közé tartozott azt kutatni,

vajon a fejedelmi palotában tudják-e a temesvári basa nógatásait?

Semmi nyomra nem akad; de arról hamar értesült, hogy egy renegátnak, ki a csauszok közt nevezetes szerepet játszik, Rákóczi drága prémek ruhákat és pénzt küldött.

— Ez a fejedelemné műve! — sóhajtá Kassai. — Nagyasszonyunk vallásos rajongásból elősegíti semmirekellő rokona ármányait. Hogy Szeredi vegyíti a kártyát, csak onnan is bizonyos, mert Pécsihez nem ment, csufolódik azokkal, kik jelen voltak, s haragomról beszél, melyről semmi adatja sincs . . . he! Báthori Boldizsár magának Zsigmond fejedelemnek volt nagybátyja és mégis halállal lakolt. Mi haszna! kezem még addig sem ér föl, hogy a távoli rokonság emelvényén álló Szeredi álarczát letéphessem. De szükségtelen is. Sok rosszat tudott megkezdeni, semmit végrehajtani. Félénk a koczkáztatásra, s vereségein sem aggódik, ha epéjét barátaira és ellenségeire kiönthette. Mi közöm vele: Előttem Pécsi áll, a vén bolond, a vén bűnös; e fölfuvalkodott gőgös, ki leányát örömeztőbb tenné egy király kéjhölgyévé, mint egy mágnás hitvesévé, s inkább beleegyeznék abba, hogy a mágnás elcsábítsa, mintsem a rangtalan ifju az elvett becsületet kezével visszaszerezze . . . e pazar, e pénzt nyelő gődény, ki naponként száz becsületes ember munkájának sikerét emészti meg, és legszerencsétlenebb akkor volna, ha olcsó, de egészséges eledellekkel kellene élni, úgy, a mint én szoktam . . . ez az eszelős csillagjós és babonás bolond, ki az állat-

kör engedelmé nélkül meg sem mer mozdulni, s bujdosó égi testektől várja azt a belátást, a mely agyvelejében még nincs meg . . . he, he, he! ez a szónokló, versgyártó és az egyiptomi mumiák közt barangolt Pécsi ismét magára merné vállalni az ország ügyeinek vezetését! Hallatlan szemtelenség! . . . Nem kellett Deborahnak az egyszerű öltözetű Elemér, nem kellett az öreg Kassai olcsó butorzatú háza. Elszennyezhetné bársony- és selyemruháját az én szerény fedelem alatt. Jól van; helyeslem e tisztaságot; de hát azután miért akarja most Deborah atyja megragadni a kormány gyeplőjét? Nem tartotta-e e gyeplőt hosszas ideig kezében a ronda Kassai? he! he! nincsen-e azon az ő mosdatlan ujjainak mocska? miért szeretné finom kezét e gyeplő érintésével bepiszkolni Pécsi? Ej, ej! mily következetlenek az emberek!

Kassai elmékedéseit a titkár megérkezése szakítja félbe.

— Talán jól izlett kendnek a rápolti kenyér és peccsenye, he! hogy oly későn tért meg? — szólt a korlátnok mogorván.

— Tagadhatatlanul hosszasan mulattam Rápolton — mentegetődzék a titkár — de méltóztassék nagyságod kegyesen tekintetbe venni, hogy a compassuált egyén már az első állomáson meg kezdett bomlani, s minden embertől, kivel találkozánk, tudakolá: vajjon római vagy arab betűkkel van-e az ő arczára fölírva e szó: kém.

— Miért nem kötöttétek le a latrot?

— Szökni nem akart, nagyságos uram, sőt ha

abrakoltatni megálltunk, erővel kellett a kocsiból levonni. A száját betömni lehetetlen volt, mert az ember vasból látszik alkotva, s karizmai a Demeterénél is vastagabbak. Kényszerülve valánk tehát a vett útból folyvást kitérni, hogy mentől kevesebb jövő-menővel találkozzunk. Ez sok idővesztésbe került. Midőn pedig Rápoltra értünk, bűnösünk, vagy respective: patiensünk, magát ördögösnek állítá, s a falu népének hosszasan elbeszélé, mily fenyegetésekkel csábította Belzebub, hogy belsőjében állandó szállást adjon a gonosz szellemnek, mely a pokolból hozzá kívánt költözni.

— S nem jut kendnek valami a fenyegetések közül eszébe?

— Azt mondá, hogy az ördögök fejedelme a lelkiismeretet, a jóra való hajlamot és az Istenbe vetett hitet akarta az ő nejéből és két gyermekéből kiszívni, s miután testökben semmi sem maradt volna, a mi által az állatoktól különböznenek, belőlük rápolti parasztokat szándékozott csinálni.

— Miért nem löttétek agyon a kutyát?

— Nagyságod csak az elszökési kísérlet esetében tette kötelességünkké e szigort. Azután a nép megbabonázottnak tartja, s úgy kerüli, hogy a vén Marcsán kívül, kit többen láttak már a kürtön kirepülni, senki sem mer vele beszédbe elegyedni.

— S kend őt Marcsához szállásoltatá be?

— Nem, nagyságos uram.

— Megbocsáthatatlan mulasztás. Miért nem tartja részen az eszt, he? Még ma intézkedjék az örült átköltöztetéséről. S miről szólt még az a hóbortos?

Talán Belzebubbal együtt engem is említett? Hm! kitelik tőle!

A titkár elszörnyűködött arra a merész lehetőségre, hogy nagylelkű főnökén ekkora injuriát követhessen el halandó lény; annál inkább valami Pista nevű ember és kivált az ő füle hallatára.

— Már hogy szívelhettem volna el ilyest, kegyelmes uram! Avagy nem nagyságodnak köszönöm-e szép gyarapodásomat minden világi javakban? Nem csaphatott volna-e el nagyságod a beigtatási könyvtől, hogy helyemet érdemesebbnek adja? Nem vehette volna-e ki hónom alól a philerát, hogy ezen-túl Bógózi uram hordja az irodából ide, vagy pedig Márton Gáspár, ki szintén becsületes, talpra esett tisztviselő? S vajon e meleg ködmönt, melynek az úton annyi hasznát vettem, harmadidén megvásárolhattam volna-e, ha nagyságod uri asztalán nincs számomra tányér és asztalkendő, melyhez a számat törülhessen? Ily emolumentumok mellett könnyű az embernek gyarapodni, s bár szegény vagyok, és ha nagyságod kidobatna az ajtón, nem tudnám, hová hajtsam le fejemet, mind a mellett elüzetésemet magam indítványoznám, mihelyest nagyságod ily goromba bánalmaztatását vakmerészkedtem volna csendesen túrni.

— Jól van, jól; de azt talán mégis mondotta a hóbortos ember, hogy Belzebubnak szürke és hosszúszálú szemölde, kopasz feje, lapos ajka és széles álla van? hi, hi, hi!

A titkár iszonyú ijedtséggel tekintett Kassaira, mintha csakugyan emlékeznék az ördögök fejedelmének arczleírásából e jellemző vonásokra.

— Alkalmasint — gondolá magában — Demeter fecsegte ki. De hisz, nem beszélt még vele ő nagysága! Csakugyan tömérdek esze van az én kegyelmes uramnak! Mindent kitalál.

Kassai gúnynyal s mosolyogva nézett a hüledező hivatalnokra.

— Kend talán eddig észre sem vette — szólt ki mondhatatlan cinizmussal, — hogy én kopott, vedlett ember vagyok és elég formátlan arra, hogy minden czudar ördögöt hozzám hasonlítóknak higyenek? No! az még nem volna baj. A külsőről csak a boldond következtet belsőnkre. S mit mondott a rápolti új jobbágy a bűnről, melylyel Belzebub kelepcebébe ejté? Gyilkolásra, gyújtogatásra, templomrablásra, no! vagy mire vette rá hát a sátán őt?

— Nehéz volna, kegyelmes uram, meghatározni. Zavart eszének folyamában nem tudtam egyetlen értelmes dolgot kihalászni. Mindenikünket faggattott, mondanók meg, hogy tulajdonkép melyik felelős a beírt papirdarabért: a kéz vagy lélek? Mert ő csak a kéz, s mégis őt bünteti az Isten a gonosz szellem helyett, mely a kezét veszélyes betűk vetésére használta. Esküvék, hogy felét sem írta le az ördög betűinek, s mégis egész kárhozatot kapott érte díjul.

Kassai köszvényes lábai ellenére is élénken emelkedett föl a karszékről.

— Nem telik be hat hét, s kendből, érdemes barátom, levéltárnok lesz. Embert csinállok belőled, fiam! valóságos urat, kit vénségedre még talán a főispán is süvegelni fog. No! a pénzből, melyet útra adtam, sok maradt-e meg?

A titkár ámulása miatt el is feledte, hogy a kézbesített csekély összeget túlhaladták kiadásai.

— Szépen maradt, nagyságos uram! a mint benyújtandó számolatomból ki fog derülni.

Kassai belső szobájába vonult, s a titkár csakhamar erős záracsattanásokat hallott.

— Szegény principálisom azt a nehezen járó pénzládát nyitogatja! Maga szokta fölemelni belőle a zacskókat, maga görnyedez, bár melle el szokott szorulni. Szegény kegyelmes úr; és még az a penész is a régi tallérokon mennyi ártalmat okoz neki! Azután bár legalább a pénz olvasását bizná másra! Tiszta jó szívből segítenék; de nem akarja. Csak mosná legalább meg a kezét, mikor a számlálást elvégezi! De vajon micsoda költségei lehetnek most?

Míg a titkár így okoskodott, Kassai különválasztott néhány aranyat.

Letette az asztalra, rájok tekintett, s ujjai észrevétlenül mozgásnak indultak.

— Áldozat nélkül semmi sem megy — mormogá, s pár aranytal még szaporította a csomót.

— Ni, ni! ez a Bocskai pénze s ritkaságánál fogva külön becsűvel is bír.

Elvette az aranyat.

— Hát ez az V-dik Károly-féle mit keres itt? Ágostán épen fizetni valóm van és jól használhatom.

A rakásból megint elvont egy aranyat, hogy a zacskóba rejtse.

— Áldozat nélkül semmi sem halad előre, s nekem most bőkezűnek kell lennem! — sóhajtá Kassai, míg sovár szeme egy zechinán akadt meg.

— Nagybányai arannyal cserélem be, — gondolá, és kiválasztotta a már megapadt csomagból a zechinát; de a nélkül, hogy más pénzdarabbal helyettesítette volna.

— Apró pénzt is rakok melléjük. Áldozni kell! A vadnépek legsilányabb bálványai is áldozatokat kívánnak. Pécsi már is sok kincsembe került. Megfizeti kamatostul, a mit érette költöttem. Nekik nem kell Elemér; sem az apának, sem a leánynak. Jól van; de akkor ne várják tőlem, hogy behunyjam szemeimet, midőn kötelességem nyitva tartani. Ők gyűlölik a Kassai nevet: jól van; de azután ne sértsek meg a haza törvényeit.

Kassai az apró pénz közé most aranyakat csúsztatott be, gyorsan és félrefordított szemekkel, mintha saját magát akarná titkolni e rögtönzött bőkezűséget.

Ekkor megrázta a csengetyűt.

— Velem méltóztatik parancsolni? — kérde a besiető titkár.

— Kend, mint már említém, rendelést tesz, hogy szökött jobbágyunk a boszorkányságot üző Marcsához szállíttassék. Továbbá kend gyöngélkedő egészsége miatt szabadságot kér tőlem négy hétre. Helyét távolléte alatt Bögőzi uram tölti be. Még ma írja meg a folyamodványt.

— Oly egészséges vagyok, mint a makk, nagyságos uram! — szabadkozik a meghökkenő titkár.

— Tanácsolom is, hogy a betegségtől ótalmazza magát; mert folyvást úton kell lennie. Birtokaimat szemügyre veszi; számoltatja tiszteimet, tudósításo-

kat közöl eljárásaikról. Van köztük tolvaj, erdőpusztító, jobbágynyuzó, s vannak titkos szombatosok is. Eláradott a bűn, főleg a szombatoság mételye veszélyesen terjed. S mit akar kend tenni, no! mit akar, ha gazdatiszteim, cselédeim és jobbágyaim közt titkos szombatosokra fog találni?

— A tekintetes megye kezeibe szolgáltatom őket, hogy istentelenségökért méltó büntetésöket elvehessék.

— Kend a tehén szarva közt keresi a tőgyét. Ha én a vén Kassai titkára lennék, mindenekelőtt gondolatait ellesni, s politikájának mélységeibe hatni iparkodnám. No! mit mond erre domini frater!

— Kegyelmes úr! ha elmém akkora volna, mint buzgóságom, ritkán vonnám magamra nagyságod méltó megrovásait. De az én alacsony nézeteim, midőn nincs támaszuk, melyre csimpalykozzanak, okvetetlenül a földön fognak kúszni. A mit élembe szabnak, tudom teljesíteni; azonban mihelyst saját eszem után járok, a világtalant választottam kaulauzul.

— Az nagy baj, barátom! Ha én Kassai István titkára volnék, — szólt Kassai, — a titkos szombatosok szeretetét igyekezném megnyerni. Kipuhathatnám bűneiket, de hallgatást ígérnék és ha bizodal-mukat elsajátítottam, akkor könnyen kivehetném belőlük, kik az új Jeruzsálem oszlopai, kikre hallgat a nép leginkább, s kitől várja vallásának diadalát? He, he! jól fogtam-e föl a kend kötelességét?

— Tökéletesen, nagyságos uram.

— Midőn pedig a főizgatók névlajstromát bir-

nám, — folytatá Kassai, — kérdés: hogyan venném e nagy kincsnek hasznát? No! feleljünk rá?

— Rögtön kézbesítem nagyságodnak a talált kincset.

— Kend megint nem találta a szeg fejét.

A szegény titkár homlokáról permetezett a veríték.

— Én, — folytatá oktató hangon Kassai, — ha az erdélyi korlátnok titkára volnék, s ismerném a veszélyes időket, melyekben élünk, igyekezném a csendháborító, a pártütésre hajlandó és a haza törvényeit lábbal taposó szombatosok tekintélyesebb emberei közül a gyöngye jelleműeket, a nyomorral küzdőket, he! he! a megvesztegethetőket szép szavakkal, ígéretekkel behálózni, hogy rejtett szándékaik nyomára juthassak. A rajongók között sok szájjas koldus van, ki az egyiptomi húsos fazakokért lemondana a Kanaán távol fekvő vidékeire vándorlásról. Pénzt kell neki kölcsönözni titkokért, ételt az eszmékért. Igazam van-e könyvvivő . . . akarám mondani, levéltárnok? Kend az asztalon lát aranyt és kisebb pénznemeket. Vegye magához. Kolozsvárott forduljon meg; mert ott a mesterlegények közt vannak szombatosok. Mulasson Udvarhely-, Csik- és Háromszéken; mert ott birtokaim közelében néhány részeges kántor és koldus-énekeket szerző írónok szokott a szombatosok gyülekezetében predikációkat tartani, szent verseket dudolni. Főleg pedig egy fontos titkot kutasson ki, melynek létezését a rápolti őrült szavaiból gyanítom.

A titkár megsemmisülve volt, hogy ő semmi ilyest nem sejtett, sőt most sem tud képzelni.

— Avagy rosszul emlékszem-e a kend értesítéseire? — tudakolá Kassai.

— Hogyan, kegyelmes uram? — hebegé a titkár, dörzsölve kezeit. — Mit mondhattam én a szombatoságra vonatkozót? . . . Oh! most jut eszembe. De miként is tudtam oly buta lenni, hogy tüstént észre ne vegyem? Hiszen világos! Elmebetegünket lélekvád gyötri. Valami irományt emleget, melyért a felelősséget az emberi és isteni törvényszék előtt szeretné magáról elhárítani, hogy hatalmasabb ember vállára vethesse. S e főurat nevezi Belzebubnak.

Kassai, mint besötétült vonalaiból sejthető, most túlságosan éleslátónak találta titkárát. — Megint sántít a kend észjárása, — mondá, durva kitörésekkel feddve aggályát. — Hisz az elmebeteg engem tart az ördögök fejedelmének, s kétségtelenül azért, mert meg van győződve, hogy bizonyos lázító iratok nyomára akadtam, s hogy sejtem, honnan fú a szél. Vagy Gálfi, az elégületlenekhez szító gazdag szombatos, vagy talán épen maga Pécsi Simon használta föl a szerencsétlen ficzkót egy körlevél fogalmazására, mely a szombatosokat titkos gyülekezet tartására hívja össze. Kerítse meg kend egyik példányát e honárulási okmánynak. Adjon érte pénzt, tegyen ígéreteket; de okvetetlenül megkerítse.

— Kergessen ki hivatalszobámból nagyságod, ha a hazaárulók, ha az Istent szidalmazók és felségsértők kiáltványát meg nem szerzem. Nem is kell rá sok költség. Az okos szó, a maga idejében használt fenyegetés és a jól számított ígérek többet használnak, mint az arany; ámbár a pénz rábeszélő

tehetségét sem kívánom kétségbe hozni. Ha ő szent felsége is úgy akarja, hamar fognak hurokra kerülni a szombatosok, s a törvény és vallás gúnyolása méltó büntetését leli.

A titkár egészen kipirult lelkesedésében.

Ő e hitujstóknál veszélyesebb fajtájú embereket nem is képzelt.

Hisz az igaz vallást akarják fölforgatni, és az ország törvényétől tagadják meg a hódolatot!

Azután nem saját maga fogalmazta-e a nyilvános kihirdető által Fehérvár piacán felolvasott és a kulcsos városok kapuira szegzett kiáltványt, mely a szombatosok és pártfogóik ellen mennydörgött?

S mégis, az átkozott rajongók, úgy látszik, titkos gyűléseket tartanak, és kijátszani merészlik a hatóságoknak, sőt Kassai uram ő nagyságának is figyelmét!

Nem elég ok-e, hogy a titkár minden erélyét összeszedje a veszélyes izgatók leleplezésére, s ha lehet, kiirtására?

A levéltárnoki állomás megnyerésének reménye sem volt kedélyére hatás nélkül.

Mihelyest tehát Kassaitól távozhatott, fontos hivatására kezdett előkészületeket tenni.

Sejté, hogy segélyül szolgálhat a Laczkó István történetével megismerkedés.

Kassai eddig a szombatos nevét sem szoká előtte említeni, s ez elég ok volt, hogy a különben szemfüles titkár, ha másért nem, gyöngédségből is, legyőzze tudvágyát.

Fehérvárott tehát évek óta alig lakott egyén,

kiről részletesebb adatokkal ne bírna, mint éppen Laczkóról.

De most kötelességének hívé a nyomozást.

Az útikészületektől meglöpött időt mind erre fordítja, s még alkonyat előtt Kassai szobájában és Laczkó Istvánra vonatkozó adatokkal ellátva találjuk.

— Szeredi ő nagysága Laczkót gorombán támadta meg — szólt a titkár.

— Az utcán? — kérde Kassai.

— Pécsi kastélya előtt. Le akarta csatlósaival szuradni, s kémnek nevezé.

— Az én kémemnek, úgy-e?

— Tisztátalan nyelvén ez a rágalom is megfordult.

— Tehát rágalomnak gondolja kend? — tudakolá Kassai, páratlan cynismussal.

A titkár csodálkozóan tekintett védnökére, s azután hivatalos előterjesztéseit folytatá. — A szerencsétlen férfiú betegségére nagy befolyással volt Szeredi uram vádja, talán azért, mert kellő alappal nem birt.

— S csakugyan nem birt? — kérde Kassai, gúnyos arczkifejezéssel.

— Legalább több adat arra mutat. A csatlós, kitől a történetet hallám, mondá, hogy Szeredi ő nagysága szigorúan megtilta minden fecsegést, mely az esteli kalandra vonatkozik. Ez ösztönül szolgált nekem további kutatásra, s betértem a pékhez, kinél elmebetegünk tartózkodott. Soha rémültebb arcot nem láttam, mint az övé volt, midőn Laczkó Istvánra vezettem a beszélgetést. Szegény jótehetetlen ember! Szeredi uram kierőszakolta tőle, hogy Laczkót kémnek állítsa, s azóta halálos félelemben él. Min-

den vendégére kajszán néz. Mindenkit boszúfónak vél, s főleg nagysád haragjától retteg. Boldog Isten! hogy retteg!

Kassai uram arczán epésebb szín terült el. — Tehát Szeredi itt is keveri a kártyát! Hm! túlbecsüli családí viszonyainak erejét! Nem oly talisman az, mely őt minden nyavalyától megóttalmazhassa. Ám! bizakodjék csak! A ki utoljára nevet, az nevet igazán... S tehát Szeredi ő nagysági, mint mondád, Pécsi Simonnal elhitette, hogy kémét tartok a nyakán, még pedig egyet az ő vallásának angyali közül, he, he! Szeredi óvakodóvá akarja a vén szombatost tenni. Ezt állítja kend, úgy-e?

— Alázatosan esdeklem, nagyságos uram! de szerzett adatataimból épen ellenkezőjét kellett volna állítanom. Pécsi uram komornyikjától hallám, hogy Deborah kisasszony egy alkalomkor, midőn a reggelinél atyja által szemrehányásokkal illetteték, könnyezve mondá: — Adná az ég, hogy az emberekbe vetett túlságos bizodalma ne végződjék embergyűlöletben. Miért lenne valaki csak azért, mert szombatos és pap, minden gyanún fölü! Én, de ne haragudjál érette, titkos látogatásaira borzadás nélkül nem gondolhatok. Ki kezeskedik, hogy nem él ellenségeink zsoldjából, s nincs arra megbizva, hogy színlett kegyeskedésével szívedhez közel férve, a védelmetlen perczben törével vagy árulásával át-szúrja azt?

— A kigyó! az eszes kigyó! — mormogá Kassai. — S mit válaszolt Pécsi? — tudakolá, kíváncsian elényújtva fejét.

— Prédikátori hangon mondá: — Deborah! te soha sem fogsz arra méltó lenni, hogy e szent férfinak, ki az igazság tövises útján zarándokol, leoldjad saruit, megmossad lábát és tisztos fürtjeire illatos olajat önts.

— A buta nilusi barom! — mormogá ismét Kassai. — S nem hallottál-e még más hirt, mely Laczkóra vonatkoznék?

— A csatlós beszélt egy nőről, ki ájultan rogyott a földre, midőn a kémnek nevezett szombatos pap Szeredire rohant.

— Rohant? s dühhel? — kiáltá Kassai. — Czi-meres nemessé teszem, ha arczul csapta.

— Haragját és léptét a nő ájulása föltartóztatá. Úgy látszik, hogy e találkozás oly asszonylyal, kinek jelenlétére nem gondolt, s oly perczen, midőn meggyalázottnak hívé magát, főokul szolgált háborodására.

— Felesége, kétségtelenül felesége! — mondá Kassai. — Megtaláltad-e lakását? Tüstént le kell tartóztatni e nőt! Nemes születésű . . . hm! De köteles vagyok-e tudni? Mutassa ki előbb nemességét; majd akkor hátrálok jogommal. Csendesesen, zaj nélkül kell elfogni. Ne távozzál addig. Be kell csukni!

— Lehetetlen, nagyságos uram!

— Miért, he? Talán Szeredi ide is bemártotta ujját?

— Nem; de az asszony . . .

— Veszélyesen beteg? — szólt közbe Kassai. — Ne vedd számba. Hadd nyavalyogjon Rápolton. Ott

is van szalmazsup! . . . Beteg! . . . Miért oly érzékeny? Parasztnak nem kell érzékenynek lenni. A paraszt asszony ne ájuldozzék, ha férjét gazembernek mondják. . . Mi joggal fekszik le ő, mint a kényeztetett úrnő?

— Nem az a baj, nagyságos uram! hogy beteg, de eltűnt, s nem lehet nyomába akadni.

— Útba fog igazítani a pék, hol férje szállva volt.

— Fájdalom, nem látogatta meg férjét.

— A szívtelen, a szeretet nélküli való, az érzéketlen nő! — korholá Kassai a kezéből kiszaladt martalékot. — Indulj, kedves fiam! — szólt a titkárnak — indulj mielőbb, mert foglalatosságod szaporodott. Vitesd ez asszonyt szilaskeresztúri birtokomba. Onnan majd tovább szállítjuk. Tudod-e, hol volt Laczkó szombatos angyal?

— Szégyennel vallom meg, hogy még nem nyomozhatám ki.

— Szárdis városában.

A titkár bámulva tekintett főnökére.

— A judeismus hóbortosai Kézdivásárhelyt hívják Szárdisnak.

— Törjék ki a nyakok vakmerő névrontásokért! — sóhajtá a titkár.

— Amen, fiam! — szólt kenetes hangon Kassai.

*

Midőn szombatos-üldöző titkárunk a szobából kiment, bizonyos nyugtalanságot érzett keblében.

Igen hasonlított ez a hűtlen eljárásból támadó lélekvádhoz, azon hangulathoz, midőn a subalternus

érzi, hogy főnöke méltán elcsaphatná, s hogy ha még továbbra is ennek eszi kenyerét, ennek iszsza borát, és ennek kegyelméből emelkedik a hivatallépcsőn fölebb, akkor az isteni gondviselés több pártolásában részesül, mint voltaképen kellene.

Úgy van, titkárunk békétlenkedett saját magára.

Szeretett volna jobb és bal képére, őszintelen eljárásáért, egy-egy erélyes arczcsapást mérni; de érzi, hogy viszont kétannyi nyaklevest érdemelne, ha eljárásában egészen őszinte lett volna.

Szóval, kötelességei összeütköztek.

S nem lehetett egyrésztől tartozásának úgy tenni eleget, hogy másrésztől ne sértse meg kötelességeit.

Ő tudniillik a csatlósoktól hallá, hogy Elemér vezette el a szerencsétlenség színhelyéről a szombatosnőt; szintén hallá a péktől, bár igen általános kifejezésekkel, Elemér tudakolásait a szombatos kémsége felől.

Ebből bölcsen következteté, hogy a fiatal Kassai is érdeklél viseltetik a Laczkó-család sorsa iránt; de éles elméjénél fogva könnyű volt sejtienie, hogy az ifjú úr részvéte más természetű lehet, mint az öreg úré. Megtetszhetett a vitéz kapitánynak a szép nő, s talán ínye ellen volna, ha a komor nagybátyja hirtelen pórruhába öltözteti, hasonlóan a többi jobbagynőkhöz.

Mi szükség tehát értesíteni Kassai Istvánt, hogy Kassai Elemértől járjon utána a szombatos nő tartózkodása helyének? Mi szükség a nagybátyja és unokaöccse közé a viszály konkolyát hinteni? Nem kegyes pártfogója-e neki mind a kettő, s ha az

öregtől sokat vár a jelenben, a jövődőhöz, a bekövetkezendő évekhez szóló reménye nincs-e Kassai Elemér jó indulatjához, mint erős horgonyhoz, csatolva?

Ilyen tekintetek birták a titkárt óvakodásra.

Nem említett nyomozataiból semmi oly körülményt, mely Elemérnek alkalmatlanságot okozhatna.

De miután öreg pártfogóját most először csalta meg elhallgatással, megfogható volt, ha nemcsak az útrakészülődés perceit nyugtalanlás közt tölté, de még az éjjel egy részét is álmatlanul.

Titkárunk a maga nemében igen érzékeny lelkiismerettel birt, habár a lelkiismeret e neme inkább volt szolgának, mint embernek való.

XI.

Klára szorgalmával és ügyességével a fejedeleonné várakozását messze túlhaladta. Nem volt női munka, melyhez ne értett volna, s mely az ő keze közül kikerülve, sajátságos csínt és kellemet ne öltene magára. Ízléssel és költészettel birt, s a közönséges is nyert azzal, ha ujjai érinték, ha szelleme rája sugárzott.

Csakhamar határozott felsőséget gyakorolt a többi kisasszonyok fölött, s a «fehérnépek» termének vezetőjévé lett. Mindenki tőle kért utasítást, midőn foglalkozásában megakadt. A gyakorlottaknak segített, a gyöngéket oktató, és szívességeit annyi gyermekes örömmel, annyi pazar gondatlansággal osztá, hogy senkit meg nem szégyeníthetett azon előzé-

kenységgel, mely oly önként jött, hogy minden áldozat eszméjét kizárni látszik, s azon szeretettel, mely az önzéstől és hiúságtól ment lévén, mintegy föloldozta az elfogadót még a köszönet, még az elismerés sokak előtt alkalmatlan igénye alól is.

Petneháziné, a külsőségekre oly sokat tartó udvarmesternő, ki Klára fölvételének sajátságos módja miatt jogait és tekintélyét vélte megsértettnek, néhány napi hideg, kimért s csaknem üldözésre hajló magaviselet után szelidebb bánásra kezdett hajlani, s végtére Klára lélekemessége s megnyerő modora egészen meghódítá és bevallá a fejedelemnőnek, hogy fölügyelete alatt nincs senki, kivel annyira elégtelt volna, mint az idegen leánynyal, ki jó példával jár a többiek előtt, s mindeniket emeli azáltal, hogy jellemének folyvást szebb-szebb oldalait tünteti föl, és nemes versenyre buzdítja az önérdőbbeket . . . .

*

Klára kedélye visszavonultságért epedt, helyzete a szembe nem tűnést, a szerény feledtetést javasolta; de szelidsége, nyájassága és rendkívüli ügyessége mindig föltünőbbé tevék őt, pedig ennek alkalmatlanságai, sőt veszélyei is lehettek.

«A fejedelemnő titka» — mert így hívják pajzán barátnői — nem élhetett soká úgy eldugva, hogy szépségének híre a leányok szobája falain túl ne szárnyaljon.

Az udvari személyzet ujságvágya, melyet Klára rejtélyes megjelenése már az első perczen izga-

lomba hozott, naponként növekedett épen azért, mert semmi leleplezéssel nem nyert táplálékot.

A kik Dajka általi bevezettetéséről hallottak valamit, az öreg püspök unokahugának vélték őt; de a főpap rokonságával ismeretesekek nem tudták megfogni, miként nyilhatott e ritka szépségű virág oly kertben, melyet senki sem dicsért azon oldaláról, hogy a szemet gyönyörködtetné s hogy varázst gyakorolna bűbájával a mellette elhaladókra.

És ha csakugyan a püspök családjához tartoznék Klára, mi oka volna a fejedelemnének ezt eltitkolni? nem számíttatik-e ily magas hivatásnak élő férfiú rokonsága azok közé, kik a szegényebb sorsú nemes kisasszonyok sorában mindig helyet foglalhatnak? s aztán a fejedelemné különös részvéte és meglepő gyöngédsége Klára iránt, nem látszik-e inkább azt gyaníttatni, hogy rangja oly kitünő, mint külseje? s miért említi az udvarmesternő csak a legbiztosabb körökben és ott is suttogó hangon, a megfoghatatlan rejtélyt, mely e titokszerű lényt mint sűrű köd veszi körül, hogy a világ elől elleplezze? Mintha bizony a közönségest szokás volna duggatni! A kavics az országúton hever szétszórva, de a drágakő számára hozzáférhetetlen szekrényeket gondolt ki a leleményes ész.

Klára nem gyaníttá, hogy ismeretlen neve több részvétet gerjesztett, mint a mennyit szerencsétlenségének ismerése tudott volna. Társai közt egyedül, mély fájdalommal keblében, egyedül terhelve életgondokkal, egyedül üldözve a félelem rémalakjaitól: mégis ő volt az egyetlen, kit irigylésre méltónak hittek.

Gyöngéd, ideges alakja, s minden benyomásokat élesen kifejező tekintete az akarat erejének majdnem egészen alávetette magát.

Szorongó szívvel tudott nyugodt lenni.

Barátnői sokkal fiatalabbak voltak években és tapasztalásban, hogysesem gyaníthatták volna, mennyi küzdésbe került egyetlen mosolya, s a csendes és hallgatag vonalak mennyi sötét bánatot lepleznek be egészen, vagy szelidítenek félhomályos és tüneményes merengéssé.

Magát a fejedelelnét meglepte Klára magatartása, s figyelő természetének egész erejét kellett összpontosítania, hogy a szombatosnő multjának ismerete mellett se tévedjen, elégültet képzelvén a panasz nélkül szenvedőben, szerencsést az elhagyottban.

Csak ha az éjjel beszélhetne az álmatlan virrasztásokról és a nyugtalan álmokról; csak ha az égbolton ragyogó csillagok tudnának tanúskodni, hogy hányszor vonult Klára nyoszolyájához a kétségbeesés árnya, s a hit angyalának hányszor kellett e sötét szellem legyőzésére jönni? csak ha a szegény szombatosnő magányban töltött óráit valamely körülmény nyilvánosságra hozta volna, hogy midőn a részvétnek átadja, szentségétől megfoszsa: oh! csak ekkor lehetne a sivár erélyt egész nagyságában fölfognunk, mely képessé tevé e gyöngéd és oly törékeny alkatúnak látszó nőt reggeltől késő estig színlelni elégültséget, nyugalmat és mosolygó ajkakkal vegyülni a vigadók közé, mintha a boldogságra választottak egyike volna.

Klára a töviskoronát, melyet a szenvedés tett homlokára, oly szépen tudta repkényágakkal és rózsalevelekkel befödni, hogy az örömtől ajándékul hozott koszorúnak látszott.

*

Zsófia herczegkisasszony szeszélyes vágyai, s a menyegzőre történt folytonos előkészületek adtak a fejedelemné udvarában összegyűjtött leányoknak legtöbb foglalatosságot.

Klárának kellett a nagy ügyességet és műízlést igénylő munkákat elkészíteni vagy vezetni.

Zsófia nem birt ugyan sem elég kitartással, sem elég gyakorlottsággal, hogy leendő napája számára egy kötött selyemerszénynél vagy leendő férje névnapjára egy himzett vadásztáskánál nehezebb műre vállalkozhassék; de a szép iránt eléggé élénk érzéssel volt megáldva, az elkövetett hibákat könnyen tudta észrevenni és a művészi tökélyt mindenütt fölismerni.

Hamar észrevette a különbséget az előbbeni és a mostani finomabb készítmények közt.

Phantastikusabb eszméi is, melyek ellen Petneháziné, mint kivihetetlen, vagy a szemet és szokásokat sértő ötletek ellen tiltakozott, most már, ha a herczegkisasszony nem akart makacsságáról letenni, a létesítésnél nem szenvedtek hajótörést, mint eddig, s annyi kellemmel és czélszerűséggel voltak előállítva, hogy még az öreg udvarmesternőt is szelidebb véleményre csábították.

— Meg kell vallani, a fejedelemné kegyencze

megérdemli a kenyeret, — szóit egy alkalomkor Annánál, a hercegzkisasszony volt szárazdajkájánál és nevelőjénél.

— Az idegen leányt érti-e, nagysád? s csakugyan pártfogása alatt áll ő fenségének, a mi legkegyelmesebb asszonyunknak?

— A legnagyobb mértékben, kedves barátnóm! Uram bocsásd meg! de néha még azon badar gondolatra is vetemedem, hogy talán távoli rokonságban is lehet vele. Tudja, lelkem! a nagyasszony Istenben boldogult anyja, Zeleméri Borbála, díszes úri családból származott, de fájdalom! Izrael tizenkét nemzetiségével volt osztályos pere. A számos atyafiság közt mindig akad, kinek se vagyona, se rangja nem hozzánk való. Az ilyen helyzetből származott leányzókat pedig nem lehet palotahölgyekké kinevezni a közfigyelem fölébresztése nélkül. Ellenben, ki keresné őket a leányszobákban, és az alsóbb nemesség árvái számára kijelölt helyeken? Aztán fölvett nevet is adhatunk nekik. A szolgabíró, a bortized-bérlő és uradalmi igazgató, vagy a kurta várnagy, kinek kastélyán egy fapetárdával is rést lehetne nyitni, ha e leányzók közül valamelyikbe talál szeretni, nem sokat kérdezi nevét, hanem, mihelyt istenes szándéka van, nyomban megkéri feleségül, jól tudván, hogy a fejedelmi udvarból történő kiházásítás, ha csekély hozománnyal is jár, nagy kamatot hajt. Könnyű annak üdvözülni, drága hugomasszony, a kinek Krisztus a barátja: ezt tarja egy régi példabeszéd. Klára, kedvesem! a mi nagyasszonyunk becézje. De mi tagadás, meg is érdemli.

— Mégis előttem megfoghatatlan, hogy Klára, mint hallom, oly véletlenül jelent meg az udvarban, mintha az égből cseppent volna le. Senki sem tudja, honnan jött.

— A püspök hozta, kedves barátnóm.

— De mely vidékről?

— Az, asszonyom! a fejedelelné titka.

— Talán okkal-móddal lehetne a kárpitok közé tekinteni. Hisz a fejedelmi udvarokban van elég kíváncsi szem és figyelő fül.

— Kétségtelenül, drága hugom! de a mi kegyelmes asszonyunk szolgálatjában huszonnégy óráig sem maradna az, kinek szeméről és füléről ily tulajdonokat fedeznének föl...

A Petneházinéval folytatott beszéd a fecsegő Anna néninek anyagot adott Zsófi herczegnő mulattatására.

Növendéke egy óra mulva már szépen kiékesítve hallott tőle mindent.

A szeszélyes Zsófi czentúl kettős érdekléssel hallott Klára: mint művésznő és mint rejtélyes lény, kit titok vesz körül s takar be tündérfátyolával.

— Hidd el, Anna! ő valódi szépség. Szavamra állíthatom, hogy Klára gyönyörű leány; — erősítette Zsófia egészen rábeszélő tekintettel.

— De, hogyan mondhatod ezt, kisasszonykám! holott soha sem láttad.

— Nagy hiba volt, Anna! meg nem ismerkednem Klarával... valódi bűn volt. Csak Petneháziné ne volna közel hozzá! Hej! soha se lesz Klára oly rút, mint Petneháziné, s olyan vén se, ha mindjárt száz évig is élne. Meglásd, Anna! nem lesz.

— De hátha még most sem szép, kedves hercegnőm.

— Fogadjunk hát, hogy ragyogó szépség?... **Úgy-e**, én sem vagyok csúf? **Úgy-e**, György nem mondhatja, hogy könnyen kaphatott volna szebb arczú arát, mint én? Vagy talán szebb nálamnál a svékus királynak, a brandenburgi marchioznak vagy a lengyel respublika uralkodójának leánya?... Te hallgatsz, Anna! Miért titkolódzol? Talán félsz kellemtlent mondani?

Ezzel Zsófi a tükör elébe állott. Gazdag fekete fürteit simítá homlokán, s mint látszék, gyermekies elégyültséggel vizsgálta saját alakját. — **Rút vagyok-e**, Anna?

— Bűbájosabb vagy, hercegnőm, az álmoképnél, melyet akkor látunk, midőn az ég megnyilik szemünk előtt, s a másvilágból rózsaszín fellegeken himbál felénk a tündérek raja.

— Fogadjunk, Anna! hogy Klára nálamnál is szebb.

— Hercegnőm! miért kívánod mindig a lehetetlent?

— Csak azért is kívánom, hogy ő szebb legyen, mint én! S miért ne lehetne?... Ah! — tevé hozzá lágy sóhajjal, — mégis óhajtanám, Anna! hogy a mi Kláránk szőke legyen. Tudod, én barna vagyok. Fürteim ében-sötétek, de az övéi világosak. Bizom Istenben, hogy világosak. Jer Anna, nézzük meg.

E makacs teremtés szeszélyének nem lehetett el-lentállani.

Csakhamar a terrászon haladtak a fejedelemné laka felé.

XII.

A «fehérnépek» termében minden a legélénkebb foglalkozásban volt.

Szabtak, kötöttek, varrtak, hímiztek, selyem közé ezüst és aranyfonalat sodrottak, gyöngyöt fűztek, boglárokat illesztettek övre s bibor ruhadarabokra.

Kéz és szem úgy volt igénybe véve, hogy a herczegkisasszony belépése kikerülte a figyelmet.

Klára épen egy kerek rövid vállpalástot tartott kezében, midőn e halk szavakat hallá: — Nézd, Anna, nem szép-e? vagy talán azt hiszed, hogy ez nem ő? A többieket ismerem; de ha senkit sem láttam volna közülök, szintúgy tudnám, hogy ez ő.

Klára látta, hogy minden leány egyszerre fölemelkedik ülőhelyéről.

Követé tehát példájokat; azonban félénkségből vagy az illem iránt való finom érzékénél fogva, nem fordítá tekintetét azon irányba, honnan a lassú beszédet hallá.

— Csakugyan szőke, — folytatá az előbbi hang. — Anna! ah, mily fenséges aranyhaja van. Nem jósltam-e meg? Tarts számot rá, hogy az előérzet soha sem csal. Nekem gazdag tapasztalásaim vannak e részben. Többé ne mondd, hogy gyermek vagyok. Szólj, kinek volt igaza?

Klára lesüté szemeit, mert érzé a beszélő közelségét hozzá.

— Anna, szólítsd meg! Te vén vagy, s kétségtelen mindig okosan kezded meg a társalgást.

Klára félig fölemelte tekintetét.

— Anna! mily szép metszetü kék szemek! Megnyertem volna a fogadást... Kedves Klárám! Anna csak azt akarja neked mondani, hogy Báthori Zsófi rendkívül örvend minden apróságon, a mi a te kezdeből jön. Neki egyébiránt két palotahölgye van. Egyiknek kötelessége az ő haját befonni, a másik a fölöltöztetés többi részét teljesíti. Ezek a derék asszonyságok örömmel átadnák neked mára helyöket, s Báthori Zsófia rendkívül szerencsés volna, ha te, ki oly szép ruhadarabokkal ajándékoztad meg, saját izlésed szerint föl is öltöztetnéd. Úgy-e, Anna! erre akarod kérni Klárát, természetesen azon ígéret mellett, hogy a szokott fölolvadás terhe alól egészen föl lesz oldozva.

— Valóban, herczegnőm, e gondolat nem jutott eszembe, — szólt Anna megütközéssel.

— Kölcsonözd el hát tőlem a derék ötletet. Vagy talán még jobb lesz, ha egyúttal magam lépek elő, hogy a te nevedben a szép Klára szolgálatát igénybe vegyem.

Ekkor megfogta az elpirult szombatosnő kezét.

— Jer, Klára, jelentsük az udvarmesternőnek távozásodat.

Karonfogva vezeté a legnagyobb zavarban levő Klárát a mellékszobába, hol Petneháziné az udvari szertartások ekkora fölforgatásáról nem is álmodozva, csendes lelkiismerettel készült a fejedelemnéhez menni, hogy értesítse a nagyasszonyt mindazon szép és jó dolgokról, melyek a felügyelete alatt álló osztályban reggel óta történtek.

Alig képzelhető a szerencsétlen udvarmesternő

hüledezése, midőn a herczegkisasszony kívánatát meghallá.

— Lehetetlen! lehetetlen! — rebegették vékony és szintelen ajkai.

— Már mi volna abban lehetetlen, Petneházi néni? — tudakolá Zsófi negédesen. — Talán nem teszi föl Kláráról, hogy ne tudna engem fölöltöztetni?

— Én mindent fölteszek e leányzóról, a mi helyes; csakhogy a herczegnő öltöztetése bizonyos személyeknek van kötelességül téve.

— De tartozom-e én fölöltöztetni, ha öltözetlen akarok maradni?

— Reménylem, azt nagyságod nem fogja megtenni.

— Kétségtelenül nem, ha Klára öltöztet föl.

— A két palotahölgy fog tizenegy órakor a herczegkisasszonyhoz menni.

— Bizton jöhet a végett, hogy föl ne öltöztessen.

— Szörnyűség! Talán nagyságod elfeledte, hogy még délelőtt György úrfi ő magassága látogatást szándékozik nagyságodnál tenni?

— Jól emlékszem rá. De reggeli pongyolában fogadom. Miért ne? Rákóczi néni maga mondta, hogy az embert nem öltözéke teszi. Aztán, Anna! hány-szor erősítettetted esküvel, hogy pongyolában még szebben nézek ki? S nem kötelességünk-e, Petneházi néni, leendő férjünknek tetszeni? Meg vagyok győződve, hogy György elégtelt lesz kinézésemmel. Ő nem az ékköves pártát szereti homlokomon, nem a virágot fürteim közt, nem a gyöngyöt nyakamon, nem

a csipkét mellemen. Jó leszek neki így is, a mint most vagyok. Aztán nyájasságommal pótolom a kendőzés hiányait. Elbeszélem, hogy ne vessünk rajta, Petneházi néni töprenkedéseit. S úgy hiszem, van is jogom Györgytől szivességet kérni? A múlt őszszel azt kívántam: szerezzon nekem fekete gyémántot, a milyen a mesékben fordul elő. Ki hitte volna, hogy teljesítheti? de megtörtént. Most követelni fogom, hogy a régiék helyett keressen számomra két koromsötét palotahölgyet, a milyenek a mesékben szolgálják a hercegkisasszonyokat. Ki hinné, hogy kérésemet betölthetné? S mégis meg fog történni.

— Boldog Isten! miket nem érünk még meg! Vigye a kisasszony Klárát magával. De csak mára engedem át.

— Ki gondolna a holnapra, kivált midőn még fiatal! Úgy-e, Anna? . . . Jer Klára, menjünk. De most ne haragudjék rám, Petneházi néni!

Ezzel nyakába borult a vén asszonynak s homlokát megcsókolá.

*

Klára, ki a fejedelemné termeiben mindent inkább tiszteletre méltónak, mint szemkápráztatónak, inkább fénytelen kényelemre, mint meglepő hatásra számfoltottnak talált, most, midőn a hercegkisasszony lakosztályába lépett, alig tudá csodálatát visszatartóztatni.

A perzsaszőnyegek lába alatt, a nagy történeti, allegorikai és hitregei festmények a falakon, a bársony vagy mélykék atlasz borítékú és ezüst vagy arany himzésekkel, virágokkal ékesített butorok kö-

rúle, oly gyönyörűek, oly leigézõ hatásúak voltak, hogy csakugyan a tündérvilágban képzelte volna magát, ha titkolt bánata, melynek sajkását a meglepetések közt is folyvást érezé, nem figyelmeztette volna, hogy a regék vidám országa helyett végre is a siralom völgyébe érkezett el, egy csábító szépségû pont-hoz, melyen örömmel legel a szem, de a lélek nem frisül meg általa, s nem feledi azt, a mi nyomja, a mi csüggeszti, a mi zsibbadásban tartja.

Zsófia, a cselédek nagy bámulatára, kézen fogva vitte Klárát a laksoron tovább.

— Anna! — szólt, az õt követõ asszonyság felé fordulva, — téged most elbocsátlak. Miért untatnánk bohó fecsegéseinkkel? Majd visszavezetem e leányt, a honnan elragadtam. Bízid csak rám!

— Isten őrizzen, herczegnõm! azért engem itélnének meg és méltán.

Zsófia kedvetlenül bigyeszté ajkait. — Jól van! jöjj hát utána, midõn délre harangoznak.

— De herczegnõm, ha nálad találná Klárát György úrfi õ nagysága?

— Bemutatnám õt neki. Hisz mikor volt György ellensége a csinos alakú nõknek?

— De az illem!

— Bízid Petneházinéra e kérdés miatt az aggodalmat.

Anna kénytelen volt engedni.

Mihelyest magokra maradtak, szólt a herczegnõ:

— Válaszszuk ki, Klárám, a legtetszõbb öltözetet. Györgynek helyes ízlése van. Oh! õ Rákóczi bácsinál sokkal kellemesebb férj lesz. Deli és megnyerõ

külsejű ifju. Szeretném, ha véleményedet hallanám felőle. Születésed és multad ismeretlen előttem Klára! az a fejedelemné titka s nem is akarom tudni; de izléseid magas származású. Ha te Györgyöt nekem megdicséred, még inkább fogok azon magasztalásoknak hinni, melyeket róla szívem beszél.

Klára lesüté szemeit és arczát pir borította.

Most még inkább érzé, hogy a herczegleány phantastikus magaviseletére bizonyos elővélemények is hatottak, melyek vonatkozással lehetnek az ő születésére s polgári helyzetére. Soha inkább nem átallá, mint épen most, a hallgatást, melyre a fejedelemné parancsa és a viszonyok kötelezték.

— Ha te, ki többet láttál a világból, mint én, — folytatá Zsófia — Györgyöt tökéletes leventének fogod találni, akkor rögtön elhiszem, hogy őt nem szerelmem festi csak oly ragyogó színekkel. Mert tudd meg Klára: én halálosan szerelmes vagyok Györgybe. Ezt nemcsak Rákóczi néni, de maga Rákóczi bácsi is legalább százszor mondotta már.

— Adja az ég, hogy nagyságodat úgy boldogítsa szerelme, mint a milyennek én óhajtom; — rebegegé Klára kikerülön.

— Boldog! — sóhajta Zsófia, szép homlokát redőkbe vonva. — Éleseszű vagy Klára! kitaláltad, mi hiányzik nálam . . . Pompásak úgy-e termeim? . . . de én mégis a szegény Báthori Zsófia vagyok. Elvették Istenemet; arany bálványt adtak helyette . . . úgy-e hallottad, hogy áttértem? Ne szóljunk erről többet. Válaszd ki öltözetemet. Te szegénynek születted; én szegényenyé lettem.

Klára egy könnyet látott a herczegleány szemében, s ez megszünteté a végtelen közt, mely a két némbert a társadalmi téren különválasztá.

A szombatosnő közel érte magát a herczegkisasszonyhoz s nem volt többé zavarban, midőn a csodálatosan szeszélyes és bizodalmas szavakat ennek ajkairól hallá.

XIII.

Zsófia, mihelyest a ruhatárban szemlét tartának, leült és a szombatosnő rendező keze alá bocsátá fejét, s bár máskor nyugtalan magaviseletével legtöbb bajt épen az öltözködéskor okozott, most oly bárányszelid, oly vidám és mosolygó volt, mintha minden percz új meg új élvezettel lepné meg.

— Ah! neked Klára majdnem oly keskeny kezed van, mint nekem, — szólt a herczegleány, vékony, átlátszó ujjait elébe tartva, — lábad pedig, — folytatá fecsegését, — kicsinységben még fölülhaladja az enyémet is. Hirtelen meg sem tudnám mondani, hogy úrfiaink közt melyik érdemelne férjed lenni. Majd körülnézünk, Klára. Gyulai pártfogásom alatt áll, s természetes, hogy hibái iránt elnézéssel vagyok, jó tulajdonait pedig élesebb világításban látom. Különben vannak mások is, kik vele versenyezni fognak kezedért. Mert tudd meg Klára, hogy én téged férjhez adlak; neked velem egy napon kell menyegződet tartani.

Klára kénytelen volt szomorúsága mellett is mosolygani a herczegleány gyermekes ötletén.

— Vajon külsőnkért szoktak minket inkább sze-

retni a férfiak, vagy pedig belsőnkért? — kérde Zsófia, szabaddá lett karjaira tekintve. — Rákóczi néni csak a belsőnkért tart férjeink szerelmére érdemeseknek. Ez nagy megrövidítemem volna, Klára! mert még mamámtól is többször hallám, hogy igazi ördög vagyok s nehéz föladat belőlem valami helyest faragni. Túlzás biz' ez a rólam elterjedt rossz hír; de annyit önként megvallok, hogy a szépségnek is segítségemre kellene jönni, hogy György mindig hibátlannak találja magamviseletét. S te, Klára, egészen jó természetű vagy-e?

— Az emberek elnézésére folyvást nagy szükségem volt, herczegnőm!

— Épen ezért kell alázatosoknak lennünk, mint mondja Csulai uram, ki szívében alkalmasint kevésbé Sámuel főpapnál, pedig szüntelen hajlong, és hányszor nem láttam már a feje lágyát, noha sokkal magasabb nálamnál. Igazat szólva, valódi alázatosoknak én a mezitlábos barátokat tartom; de ezekről itt nem szabad beszélni. Te se említse őket Klára, mert az udvari szokás nem engedi, hogy őszintén elmondjuk nézeteinket. Aztán egyéb baj is van e kérdésre nézve... De remek kezded van, Klára, befontad hajamat, a nélkül, hogy éreztem volna! Mennyit tanulhatnának tőled palotahölgyeim! Mindig tépnek. Soha sem volt fejem ily kecsesen fodrozva... Már most ereszd föl a székről... Ül le a helyemre... Ne vonakodjál, kérlek!... Okvetlenül akarom, hogy leülj... Így ni!... Tudod-e, mi a szándékom?... Hát csak az, hogy most én fodrozom föl fürteidet; még pedig saját izlésem szerint.

Klára a sápadásig megijedt e szertelen leereszkedésen, s eleget is tiltakozott, de hasztalanúl.

A szeszélyes hercezkisasszonyt föltett szándékától le nem lehetett beszélni.

Alsószoknyában, szabad karokkal, s fésűvel kezében hozzáfogott a szombatosnő feje rendezéséhez.

Kibontá ennek aranysárga haját és sűrű palástként hagyá a földig hullámozni.

Azután szépségén és csillámán bámult.

— Tudd meg, Klára, hogy ha e hajzattal nem bírnád örökre lekötni leendő férjed szerelmét, akkor nincs varázs az egész világon, s igaza van Rákóczi néninek, midőn a talizmánról sem tart semmit. Képzeld csak, ő még a talizmánban sem hiszen! Ez a mi udvarunk, Klára, igen kétkedő. Ha egy hétig nem látná az égen a napot, azt állítaná, hogy bizonytalan, vajon ott van-e még? Sokat tudnék én neked erről beszélni; de tanácsosabb a hallgatás... Oh! minő szép hajad van, Klára!... dicséretet érdemel az enyém is; de mi tagadás, szeretnék veled cserélni, ámbár, miért ne vallanám be? karjaimat és vállamat talán nem adnám a tiedért. Egészen másként áll gyönyörű szemedre nézve a kérdés... Most már befonom hajadat, s ha tépni találnálak, kérlek, légy engedékeny tapasztalatlanságom iránt.

Épen hevében volt a munkának Zsófi, midőn a semmiről nem értesült két palotahölgy belépett.

Nincs toll, mely leírhatta e tisztelt úrhölgyek fölindulását.

Egyik nyitva feledé száját; másik kiejtette kezéből a könyvet, melyből olvasni akart.

— Talán nem vagytok megelégedve az alakkal, melyet a kisasszony hajzatának adtam? Igaz, én gyakorlatlan vagyok még; de szerencsémre itt teljesül a közmondás, hogy a szépen minden szépen áll.

Ezzel tovább folytatá a piruló Klárán művészetét.

— Mit fog mondani ő fensége, a fejedelemné!

— Istenem! egy herczegkisasszonyt ily foglaltosság közt találni! — sopánkodtak a palotahölgyek.

Aztán, midőn el kellett távozniok, összedugták fejöket, találgatásba merültek az idegen leány ki- és miléte felől, közlék nézeteiket ismerőseikkel, azok a magokéival, a nők a férfiakhoz vitték a talányt, a férfiak a nőkhöz hozták vissza, s pár óra alatt a fejedelmi udvar egész személyzete azon nagy kérdésen törte fejét, vajon kinek kedvéért lett fodrászleánynyá Zsófia herczegnő? Micsoda lény az a «fejedelemné titka»? Hol van családja, hazája? Ki akarja nőül venni? Kinek volna helyén áhítozni az udvar e kegyeltje után? Ki rendezhetné vagyónát a magas pártfogás alatt álló személy hozományával? Ki tehetne tönkre magát e fényűző s elkényeztetett teremtés pazarlása miatt?

Ah! mennyi suttogás, mennyi sürgés támadt!

S minderről épen semmit sem gyanítva, végezték be az öltözködést Zsófi és Klára.

A herczegleány, miután ékszerai közül egyet sem eröltethetett új barátnőjére, egy ibolyabokrétát tűzött ennek keblére, a közelgő kikelet ajándékát, a szerénység jelvényét.

— Ah! — sóhajtá most Zsófia, az órára tekintve,—

Györgynek már itt kellene lenni. Eddig soha sem késett. S hol van Anna? Miért nincs György nálam? Te talán nem is tudod, Klára! hogy minden perc, melylyel jegyesünk a határozott időn túl érkezik meg, vádlónak tekinthető. Györgynek már tizenkét vádlója van. Nem elég-e a kihallgatás nélküli elítéltetésre is?... S Anna miért feledte el kötelességét? Jer! siessünk az elfogadó terembe. Ha Anna kimarad, te léssz udvarmesternőm, a meddig a fiatal herczeg nálam mulat. Oh Istenem! hisz csak nem lehetek magamra.

Klára tűhegyen állott a zavar és átállás miatt.

Zsófi a díszterembe voná őt, fejedelmi méltósággal ült a kerevetre, s tanítgatá Klárát a szertartásos arczra és állásra.

— Most jól van. Neked komolynak kell lenni, mintha Anna volnál. Az udvarmesternő az ily elfogadásokkor kettős kötelességei bir: az illedelemnek furcsa, de talán hasznos törvényeire ügyel; értesíti a fejedelemt, ha valami szokatlan történik: szóval, félig nagynéne, félig kém. Vedd ezt szivedre, Klára. Saját érdekemben szeretném, ha arczod vén és redős volna; de a te érdekedben meg vagyok elégedve, hogy sem éltes, sem fonnyadt. Pótold, kérlek, komoly tekintettel az évek hiányát.

— Talán azt adja az Isten, — rebegé Klára, — hogy Anna ő nagysága megérkezik.

— Ne bizzál a véletlenben, gyermekem! légy oly komoly, mint a deczember hónapot festenek le a naptárban, ha nőnek hinnék.

Ekkor a kamarás, Gyulai Ferencz lépett be.

— Kassai ítélőmester és országtanácsos akarja alázatos udvarlását tenni.

— Nem fogadhatom el, — szólt durczásan a hercegleány. — Épen most várom György herceget.

— Kassai István ítélőmester és országtanácsos, ő fensége a herceg megbizásából remélt magasságodtól kegyes elfogadtatást, — szólt Gyulai.

Zsófia hercegnő tekintete kedvetlen benyomásokat árult el.

Küzdeni látszott szeszélyével, de talán kíváncsisága vagy aggodalma legyőzte azt.

— Helyettes udvarmesternőm itt van; tehát elfogadhatom a tanácsos urat, — szólt ünnepélyesen.

A helyettes udvarmesternő ott volt ugyan; de arca márványfehér lett s lábai alig birták tartani.

Gyulai pedig e fehér szoborra csudálkozó tekintetet vetett, mintha találgatni akarta volna, melyik görög istenség kifosztott templomából hozatott e műremek a fejedelmi palotába!

— Gyűlölöm Kassait, — sóhajtá Klára halkán, öntudatlanul.

— Gyűlölöm Kassait, hallá a kerevetről visszhangzani lassan, álomszerűen.

Az udvarmesternő a hercegnőre, ő rá veté szemét: mindketten megütödvén önkénytelenül föltárt eszméik rejtélyes összetalálkozásán.

Alig egy percz mulva az eltávozott Gyulai után Kassai lépett be.

XIV.

A vén ember szokott cynismusával vegyült szer-
tartásos tisztelgések közt közelített a herczegleány-
hoz, ki az érett kor komolyságát utánzó magatartás-
sal ült kerevetén, s a fejedelmi nőket megillető méltóságból mentől többet igyekszik arczkifejezéseire ruházni.

De ezen ünnepélyesség nem gátolja Kassait abban, hogy Klárához érve, szürke, bozontos szemöldei közül kutató tekintetet ne vessen rá, mi a szombatosnő szivét még összébb szorítá, s az údvarmesternői szerep eljátszására is igen zavarólag, hatott...

— Herczegnőm! — szólt Kassai kedélyes udvariassággal, — ő magasságához, a fejedelemhez voltam parancsolva, midőn az ifju herczeg, kinek résztvevő és könyörülő szivét minden szerencsétlenség mélyen meghatja, a palota előcsarnokában találkozott velem. Épen fönséges atyja belső szobáiból jött ki, s rendeletet adott, hogy rögtön nyergeljenek s hogy személyzete is üljön lóra, kísérje őt az áradat színhelyére. Nem vagyok bizonyos, szólt ekkor hozzám fordulva, visszajöhetek-e azon órára, melyben Zsófia herczegnőnél akartam tiszteletemet tenni? s valóban igen lekötelezne kegyelmed, ítélőmester uram, ha arról személyesen nyugtatná meg a herczegnőt, hogy óvatos fogok lenni és másokon segítve, éltemet botorul nem kockáztatom.

— Nem kockáztatja? — szólt ingerülten Zsófia. — Ő nem kockáztatja? S ezt akarja velem kegyelmed

elhitetni? Mindenütt együtt lesz a veszélyyel! Fölkeresi, a hol csak találhatja . . . Vagy nem ugratott-e kőfalakon keresztül, mélységeken át, hogy szememet iszonynyal hunytam be? Nem hallok-e naponként róla csodálatos híreket? Most lóháton megy föl a lépcsőkön; majd meg a seb miatt felbőszült bölény elébe rohan. És óvakodásáról mindig a legvakmerőbb vállalatok előtt biztosít. Nem építetek ígéreteire semmit. Rákóczi néni is mondta, hogy szoktassam el magamat a remegéstől; mert könnyebb nekem megtanulni, hogy ne féltsem őt, mint neki, hogy ne adjon folyvást a féltésre okot.

— Ez egyszer semmi komoly ok nem forog fönn. A gyors olvadás a Maroson megindította a jég-táblákat, s azok Portusnál összetorolva, kiöntést okoztak. Hisz ezt méltóztatott nagyságod már hallani?

— Most hallom először.

— Inkább segélyezésre van szükség, mint életmentésre.

— Nekem fölösleges úkszereim vannak, — szolt Zsófia.

— Kenyér kell nekik, egy kevés ruha és ideiglenes lakás; mert Portus és Váradja nagy részét vagy a Sebes vagy a Maros árja borítja, bár mindenütt gázolhatón. No! legfőlebb két házba tolult a hab az ablakon, s azok is viskók voltak. Csak egy üres bölcsőt láttak a Maroson úszni, s csak egy növény-dékgyermek hulláját találták a Sebes fűzei közt. Más szerencsétlenségről nem vagyunk értesítve.

— Szörnyű, szörnyű! Klára, gyűjtsd össze ruháimat, hogy osszuk ki a károsodtak közt . . . De hol

van Klára? . . . Udvarmesternőm eltűnt. Nem látta-e itélőmester uram, hogy merre ment?

— Úgy gondolom, az öltöző-szoba felé, nagyságos kisasszony! Egyébiránt reszketett, halálsápadt volt, s mint gyanítom, aggodalmai nem voltak közön-ségesek.

— Mindig így szokta Kassai bácsi az embereket ijesztgetni! — szólt Zsófia, egészen feledve méltóságát s az ünnepélyes fogadással járó feszes modort. — Többeket tudok már, a kik félnek csak rá tekinteni is a bácsi arczára.

— A herczegnő ideiglenes udvarmesternője talán épen ezek közé tartozik? — tudakolá mosolyogva Kassai.

— Majd megkérdem tőle.

— Ha jól emlékszem, már egyszer látott, s akkor szintén nagy zavarba jött.

— S csak egyszer? Azt kell hinnem, hogy többször is.

— S miből gyanítja nagyságod?

— Engedjen arról hallgatnom.

— És szabad-e tudnom, miként jutott a tőlem féltő hölgy azon magas hivatalba, melyben most találni volt szerencsém?

— Kinevezés által.

— S ki nevezte ki?

— Magam, — szólt Zsófia méltósággal. — Igaz, csak egy órára; de azzal bebizonyítám, hogy állandólag is lehetne azzá, a mivé tettem.

— Kétségkívül magas születése vagy rendkívüli tulajdonai jogosították e kitüntetésre?

— Hogy a magas születés nálunk az előmenetelre nem okvetlenül szükséges, azt a tanácsos úr saját magáról tudhatja.

— Nagysád tökéletesen meggyőződött a rangra nézve, — szólt cynicus vidorsággal Kassai. Csak még azt nem tudom, hogy a félénk hölgy, oly fiatal korában, s oly gyermekes modor mellett nagy képességeinek minő jeleit adhatta?

— Ez, ítélőmester úr, az én titkom.

— De legalább neve nem?

— Az, ítélőmester úr, a fejedelemné titka.

— S honnan jött ide?

— De nem tudná-e Kassai bácsi megmondani, hogy hová ment innen?

— Véghetetlenül sajnálom, hogy azzal a hercegnőnek nem szolgálhatok.

— Fájdalom! hasonló helyzetben vagyok én is kegyelmed azon kérdésére nézve, hogy honnan jött?

— Miután tehát szerencsém volt egy az udvari szertartás szerint fontos ügy felől nagyságodtól megnyugtató fölvilágosítást nyerni, kegyes engedelemért folyamodom más tárgyra nézve a hercegnő figyelmét igénybe vehetni.

— Udvarmesternőm eltávozott s kegyelmed, ki az udvari szertartásokra hivatkozott, bizonyosan nem feledte el, hogy az elfogadásoknál az udvarmesternő jelenléte szükséges.

— Valóban nagy hiba volt Komjáthi Anna ő kegyelmének, a hercegekisasszony udvarmesternőjének kimaradása, azonban miután az ügy, melyről szólani akarok, György ő fenségére vonatkozik, azért is el

kell hallgatnom Anna asszony mulasztását, mert ez kellemes alkalmat nyújt nekem, régi óhajomásom teljesítésére. Igen hercegnőm, négy szem közt vágytam nagyságoddal beszélni, s midőn most erre alkalom nyílt, háládatlan volnék, ha észrevétném másokkal azon hanyagságot, mely ily váratlan szerencsében részeltet.

— Tehát az ítélőmester úr elnézést ígér nekem elnézésért. De feledi, hogy György miatt aggodalomban vagyok? Hogy a szerencsétlenség martalékai segélyemet várják? Hogy Klára, kinek a könyörület teljesítésében oldalom mellett kellene lenni, csodálatosan eltűnt? Hogy általában túhegyen ülök itt? S hogy nem szeretek semmi kellemetlen érzést? Szóval, most Annára van szükségem, . . . ha tudniillik Kassai bácsi nem akar udvarmesternőm lenni.

— Valóban, nem tudom, bírok-e elég képességgel e fontos hivatásra. S mit kellene tennem, hogy legalább mint udvarmesternő elmondhassam azt, a mi szívemen fekszik?

— Bejön a ruhatárba s velem együtt kiválasztja a használható darabokat.

— Esdeklem alázatosan, a károsultak oly sorsú egyének, kiken nagyságod legdurvább vászna, legviseltebb ruhakelméje is valódi gúny volna előbbi állapotjok ellen.

— De aranylánczaimat és karpereceimet eladhatják.

— Nem értik becsét e drágaságoknak, potom áron adnának túl azokon; nem is említve, hogy a szolgabíró tolvajságért, csupa tévedésből, befogathatná őket.

— Reménylem, kegyelmed ért a drágaságokhoz?

— Valamennyire értek, herczegnőm.

— Tehát én most az udvarmesternőt elküldeném, hogy adja el az ötvösöknek csekélyebb ékszereimet. S ha kegyelmed udvarmesternőm lett, kiválasztjuk a szükségeseket, s rögtön elviszi az ötvösökhöz. A válogatás alatt megengedem, hogy beszélgessen arról, mit szivén hord, noha bevallom, inkább szeretném, ha ez időközben Klára beszélne velem.

— Csodálatos lény lehet az a Klára! S kell-e még egyebet is tennem, herczegnőm?

— Természetesen. Midőn a pénzt beszerezte, hintómba ül, elmegy a helyszínére, segít a szűkölködőkön, kiosztja adományaimat, s gyorsan visszatérve, pontos előterjesztést nyújt be hozzám a történetekről.

— A hintón kívül, herczegnőm, a többi feltételeket elfogadjm. Már hiába, inkább bizom saját lovaimban.

— Menjünk tehát a ruhatárba.

A gondviselés úgy akarta, hogy e válságos perczben lépjen be Anna.

Az elkésett udvarmesternő kipirult, midőn Kassait megláttá.

— Épen a tanácsos uram ő kegyelme ígérkezett kötelességeid betöltésére, Anna! s úgy hiszem, e megszegyenítés eléggé megbüntet.

Anna inkább a rettegett Kassai, mint a herczegnő előtt mentve magát, fölhozá, hogy saját szemével látta György urfi kilovaglását, s ebből a mai elfoga-

dás más napra áttételét következtetvén, szabadságot vett néhány perczig haza távozni.

— Most már a tanácsos úrra egész figyelemmel hallgathatok! — szólt Zsófia mosolyogva Kassainak, ki négy szem közt szeretett volna vele beszélni, kellemtelen helyzetén.

— Talán az árvíz miatt károsultak ügyétől vonnám el drága idejét.

— Sietni fogunk majd Annával a szükségesek kiválasztásában. Csak szóljon kegyelmed haladéktalanul, mert már kíváncsivá tett, s a nők, mint Anna mondani szokta, inkább uralkodhatnak még gyűlöletükön is, mint ujságvágyokon.

Anna megütközött ugyan a neki tulajdonított észrevételén, de kötelessége szerint hallgatott és szer tartásos szigorral tartá magát a néma tanúk szerepéhez.

Kassai a szerencsés alkalom elszalasztását eléggé fájlalá, de sokkal több tapintattal bírt akár arra, hogy egészen hallgasson, akár hogy mindent elmondjon. Szerette volna György urfit, ki Pécsi Simonhoz és Szeredihez közeledik, dícséretes ürügy alatt Fehérvárról eltávolítani, de Annában kétes jellemű segédnél többre alig számíthatott. Ez alkalommal tehát csak általánosságban, csak előkészítésként kellett működnie, különben kockáztathatá a sikert.

— György herczeg, — szólt tehát, mintha egy épen most félbeszakított tárgyat folytatna, — György herczeg a Maros kiöntése miatt veszélyben forgók jó nemtője lesz. Életét nem kockáztatva, megmentheti másokét, s a nép hálakönyeit szép tettének

adójául elfogadhatja, oly fölládozások nélkül, melyek a herczegnő és a haza aggodalmait igénybe vehetnék. Ezt nevezem én helyes gazdálkodásnak az erénnyel. De vajon mindig számító gazda-e az ifjú herczeg? A mult őszszel a meggyúlt pajtába rohant, mikor már a boronák töredezni kezdettek s a láng az ablakokon kitört. És miért koczkáztatá az életét? Hm! hogy megmentse egy parasztnőnek fejős tehenét. Hát nem lett volna-e helyesebb, ha már a károsultat szánta, más tehenet ajándékozni neki? A farsang végén Bánffy Gergely lakodalmán, melyre nyolcz vezetéken hozott paripával jelent meg, egyszerre bezáratta az udvarkaput.

— Hallottam, — szólt közbe Zsófi — részletesen hallottam a történeteket. Sorba állította a vendégek kocsiait, úgy, hogy az egész tért betöltötték. Ekkor a magával hozott rókát szabadon bocsátá. Lóháton, ostorral kezében és a szekerek közt nyaktörő ugratásokkal üldözte, csapkodá a szegény állatot, egyik menedékből a másikba szorítva. Hat lova fáradt ki, míg a veszélyes játéknak vége lőn. Egyébiránt a nász el volt ragadtatva György ügyességétől, s mindenki tudja, hogy Erdély ifjai közül senki sem győzheti le őt a lovaglásban.

— De mit mondott volna e nász, ha egy hitvány róka az országot leendő fejedelmétől, s a herczegnőt leendő férjétől fosztotta volna meg? Pedig ez könnyen történheték.

— Igaz, György vakmerőségének rossz vége lehet. Azonban rábeszélhetjük-e őt, hogy növő legyen, vagy otthon ülő törvénytudóssá?

— Nem, hercegnőm! De tevékenységének méltó tárgyat lehetne adni, s bátorságát magas czélok által összhangzásba hozni a megfontolással, a számítással és a valódi nagyságra szükséges többi kellékekkel.

— Kénytelen vagyok elismerni, hogy az ítélőmester úrnak igaza van.

— A nagyravágyást kell az ifjú herceg keblébe vetni, hogy lángoljon föl és hevítse hasznos erélyre, eredménydús hatékonyságra. Hm! de ki tehetné ezt inkább, mint hercegnő?

— Mert nő vagyok, úgy-e? S tiszteletes Csulai uram többször mondá nekem, hogy a kevély nők szokták kedveseiket, férjeiket a nagyravágyás bűnébe sodorni. Például hozta föl Tulliát, a büszke Tarquin feleségét.

— Csulai uram más nagyravágyást értett, nem az igazit, nem a nemest. A hercegnő buzdításai az ifjú herceget a történetkönyvben halhatatlan nevűvé tehetnék. Benne megvan az anyag, a fogékonyság... csak irányra van szüksége.

— Megvallom, nekem hajlamam van ilyen buzdításokra, s volnának is gondolataim. Már rég veszem észre, hogy ez a mi udvarunk kicsiny, minden czímével, fényével, szertartásaival együtt.

— No! hercegnőm! nem nagyon kicsiny biz' a, csak az emberek legyenek benne nagyok.

— Hígye meg, kicsiny, — szólt Zsófia fontoskodó arcczal. — Az ország is szűk.

— Megférünk benne, hercegnőm.

— A Rákóczi-család is még nem a legjavából való.

— Nem mindenik lehet spanyol király, herceg-

nőm! Elég szép vagyont, tekintélyt és hatalmat adott az Úristen ő magasságának, a fejedelemnek.

— Kezdetnek megjárja, ítélőmester úr! De már csak az tagadhatatlan, hogy az én őseim közül egyik lengyel király volt; miért ne lehetne György szintén azzá? Ez elég helyes tárgya a nagyravágyásnak, úgy-e, Anna? Te tégy mellettem tanubizonytságot. Vagy ha nem tetszik Györgynek Krakkóban lakni, fogadja el a magyar király czímét, mint Bocskai. Reménylem, előbbvaló a korona, mint a süveg! Szólj, Anna, igazam van-e? Vagy legjobb volna, hogy úzze ki a törököt Constantin várából, s aztán neveztesse ki magát a pápa által a keresztyénség kardjává. Mindezekre, úgy hiszem, nagyravágyás kell.

— S kigondolásokra a herczegnő igéző kedélye s fiatal kora, — szólt mosolyogva Kassai.

— Tehát mondja el kegyelmed a redős arczú nagyravágyás gondolatait.

— Én csak a György herczegúrfi számára való eszméken törtem a fejemet, s nem azokon, melyeken vagy már rég túlhaladt a hanyatló kor becsvágya, vagy soha többé nem képes létesítésöket elérni. Nézetem szerint arra kellene buzdítani ő magasságát, hogy vegyen részt a közdolgokba; kezdjen szolgálni, hogy tanulja meg a parancsolást; áldozza tevékenységét, bátorságát az ország egyik pontjának védelmére, hogy idővel értsen az egész ország védelméhez, s magasabbra emeléséhez.

— Szóval, arra kell őt rábeszelnem, hogy a kegyelmed hatósága és parancsa alá helyezésben keresse a nagyravágyás kielégítését.

— Vannak katonai állomások is, melyek a herceget ily kellemetlen összeköttetés alól fölmentik — válaszolá cynikus mosolylyal Kassai.

— Azaz, költöztessen el engemet: György valamelyik puszta végvárába. Eljössz-e oda, Anna?

— Én nagyságodnak csak árnyéka vagyok, s az árny sohasem válik el a testtől, kíséri azt mindennüvé — sóhajtá Anna.

— Kegyelmed, ítélőmester uram! közölte-e ezt a tervét Rákóczi bácsival?

— Tervről, hercegnőm! itt szó sem lehet! — válaszolta Kassai, kellemetlenül meglepetve Zsófia nem várt belátásán. — Bennem a herceg vakmerősége csak azon aggodalmat ébresztette fel, melyet a Maros kiáradása. S gondolám: vajon nem lehetne-e e bő hullámokat úgy vezetni, hogy medrökben maradjanak? A folyamokra nézve is beszélnek ily lehetőségről, bár bizonyost nem tudok felőle mondani, de azt már tapasztaltam, hogy a jellemekre alkalmazható a szabályozás.

— Csulai uram állítja, hogy ez főleg imádság és Isten kegyelme által történhetik meg. De míg mi együtt beszélgetünk, azalatt az árvíz áldozatainak inségén nem lesz könnyítve; siessünk, Anna! a könnyület filléreinek összeszerzésével.

— A kis kigyó! a kis sátán! — gondolá Kassai, midőn célját el nem érve, távozni vala kénytelen.

XV.

Klára egészen járatlan volt a herczegkisasszony palotájában.

Csak annyit tudott, hogy az udvari cselédeken kívül még sok más vizsga szemnek lesz kitéve, ha arra távozik el, a mely felől bevezették.

Ezért vonult az öltözőszobába, honnan, mint gondolá, hamar érhet a bástyára.

Az épületszárnyból, melyhez egy egészen földött falajtó vezet, csak a ruhatárnak nevezett termet ismerte.

Onnan több kijárat nyílt; s hogy melyiket válassza, volt-e ideje hosszasan vizsgálni a fölindult, a majdnem reszkető anyának, ki lába alatt égni vélte a földet s feje fölött roskadozni az eget?

Végre a herczegkisasszony hálósobájába tévedt.

A hely, hová engedelem nélkül hatolt, megdöbenté, a falajtón áthangzó női csevegés szintén elvevé bátorságát. Nem merte a kilincset kezével érinteni, noha képzelheté, hogy lehetetlen az épületből úgy távoznia, hogy épen senkivel se találkozzék.

Mit tegyen.

Tusakodásából az ajtó fölnyitása ragadta ki.

Két nő lépett be.

Az egyik komornának látszott, s halk sikoltással árulta el meglepetését; a másik, kinek övéhez kulcsok voltak horgolva, szigorú tekintetet vetett Klárára.

— A herczegnő elfogadást tart, s az udvarmester-nő nincs jelen, — szólt Klára föltalálva magát. — Hol van lakása?

— Ha a kisasszony parancsolja, elvezetem a nemzetes asszony osztályához — szólta a komorna, a tudakolóban most a hercegnő kegyelt idegenét sejtván, azt a rendkívül szerencsés ismeretlent, kit Petneháziné nem szokott megdorgálni, s kitől a palotahölgyek komolyan félthetik helyzetöket.

— Kérem, vezessen el! — válaszolá Klára. — Ugy-e, közel lakik az udvarmesternő?

— A szomszéd szobából a csigalépcső egyenesen az ő dísztermébe száll le.

Klára Annát figyelmeztette Kassai jelenlétére, s a koros nő csaknem lélekzetét veszve sietett az épület homloka felé, nem tartván illendőnek a rövidebb, de házias úton, a csigalépcsőn, menni föl növendékéhez, ki a szertartásokra szánt perczekben megszünt más viszonyban állani vele, mint a mi az úrnő az alárendelt helyzetühez.

Annától a bástyára s a fejedelmi kerteken át, melyek fokozatosan szállottak mindig alább, a vártöltés párkányának aljához ért Klára.

Most merre forduljon?

Leginkább Pécsi Simon palotája nyujtott neki tájékozási pontot.

A Miklós-kapun áthaladva, azon az iszonyú utcán kelle végig mennie, melyben férjét utolszor látta Szeredi és a gyalázat előtt meghajoltan, széttiporva. Minő emlék!

Úgy tetszett, mintha a pont, hová ajultan rogyott, most is azt követelné tőle, s minden porszem, melyet lába érint, a mágnes rejtelmes erejével vonná magához.

Küzdött, hogy fentarthassa testét, hogy szemei el ne homályosodjanak, hogy lélekzete mellébe ne szoruljon.

Végre megszabadult az átkos utczától.

Sietve hagyta oda a külvárost.

Könnýű öltözéke mellett sem érzé a hűvös szel-
lőt, mely fürteit rángatta, a nedvet, mely papucsán
áthatott.

Néhol apró tócsát formált az olvadék, néhol a hó
egyes hasábjai még láthatók valának.

Szöllők aljában, s mint a szokatlanúl élénk közle-
kedésből gyanítá, az országúthoz érkezett.

Szekerek, kocsik, ökrök és bivalyok által vont ta-
ligák egész falkája lepte el az utat.

A néptömeg egy része az áradat színhelyéről
tért vissza; a más pedig arra felé haladott. S ha
Klára a kíváncsiak közönyével járna e többnyire csak
látványt áhító sokadalom közt, ezer rémes törté-
net részleteit leshette volna el a beszédes ajkáról,
s a valódi özönvizet képzelhetné Portus és Váradja
fölött uralkodni, még pedig minden Ararát és mentő-
bárka nélkül. De szerencséjére az anyai aggodalom
nem engedett hallgatódzás- és tudakolásra időt.

Kettőzött lépésekkel hatolt mindig tovább.

Annyit látott, hogy az országút a portusi révhez
visz . . . ah! de ha odaérkezik, ki mondja meg neki:
hol keresse Eendrét? Ki mutatja meg az ép, vagy
már omló házat, s az épben a még kiszabadítható
gyermeket, a roskadozóban a halálra eljegyzettet és
az omladékok vagy hullámok közt a holttetemet.
Oh! ha a kétségbeesés minden képei egyszerre vo-

nulnának az anya szemei elébe, idegei talán megtagadnák finom, gyöngé tagjaitól a mozgató erőt, s a boldogtalan szombatosnő, a szentkönyv kifejezése szerint sóbálványnya válnék! De Klárának most csak az jut eszébe, hogy fiát meg kell szabadítania. A részlet háttérbe vonult a főszeme elől, mely őt kergeté, s mind gyorsabban . . . mind gyorsabban!

Selyem papucsá facsaró víz volt, ruháját befeeskendé a sár, arcza a hűs lég daczára is kipirult, lángolt.

Csaknem Portusig gyalogolt, oly szobákba való öltözékkel, melyeknek kandallóiban még tűz égett, azon phantastikus alakú fűrtökkel, melyeket fátyolkendő sem takart be, s azon egészen szabad nyakkal, melyre a herczegkisasszony emlékül vékony aranylánczról függő érmet akasztott. Már csak néhány percz kellett, hogy a pusztítás színtéréhez érjen, midőn az út kanyarulatánál hirtelen maga előtt látja a fejedelmi bérruhát viselő kengyelfutókat, kik kisdud fehér pálcájokkal a népet oldalra terelték, hogy szabad tért nyerjenek. Utánok hat szürke paripától vont hintó jött, leeresztett földéllel.

Klára ijedve ismert a fejedelemnőre s a mellette ülő éltés asszonyságban Petneházinéra.

Rákócziné figyelmes szeme tüstént észrevette őt. A kocsit megállott.

Nem volt menekülés.

A fejedelemné kezével intett.

— Üljet tüstént fel! — mondá száraz, megindulás nélküli hangon, s midőn Klára helyet foglalt és a hintó tovarobogott, folytatá félbeszakadt beszédét

Petneházinéval, oly közönyös hangon, mintha épen semmi sem történt volna. De bezzeg nehéz volt helyes választ nyernie a vén udvarmesternőtől, ki a csodálkozás miatt alig bírt magához jönni. Hosszas szolgálata alatt nem is fordult elő több ily eset, sőt kívül esett az minden szabályokon, melyek hagyomány szerint, vagy leírva, az udvarmesternők nézeteinek irányt adtak az illem és szokások felől.

Hol Klárára veté szemeit, ki mint a hagymázban szenvedő, ha fölügyelet alól menekül, a merre csak lába viszi, nyargalt vala az úton, nem eszmélve semmiről, nem ügyelve semmire; hol pedig a fejedelelemné tekintett, ki a sáros, lompos és zilált hajú Jeányt a kocsi bársony párnáira ülteti, s nem talál annak különös és botránkoztató magaviseletében semmi felötlőt, semmi tudakolásra méltót.

Klára, kit gyermeke iránti szeretet űzött az áradat színhelye felé, most, midőn a fejedelemlélt látta onnan visszatérni, a marczangoló félelemtől könnyülve érzé kebelét; mert nem hiheté, hogy a szerencsétlenek közt a kis Endre ne jutott volna a magas hölgynek eszébe; nem hivé, hogy egy anya fontos ok nélkül visszatartóztathatná az anyát, midőn siet magzata megmentésére; s nem képzelheté, hogy egy nemes s a külszigor mellett is érzékeny kedélyű nő minden megindulás nélkül nézhessen oly nőre, kit néhány percz mulva gyermeke vízbefulásáról akar értesíteni.

Aztán a hideg és nyugodt arczkifejezésben volt valami biztató is, melyet csak a szombatosnő éles figyelme vőn észre. S az, hogy a fejedelemlé tőle

semmit sem tudakolt, ellenben Pethneházinét egészen elfoglalá, annyi óvatosságot és gyöngédséget árult el, hogy Klára alig tartóztathatá vissza könynyeit, bámulatát, s pirulnia kellett saját erőtlenségén e nő csendes nagysága mellett.

Megérkeztek.

— Öltözzél újra, Klára, s máskor ne nyargalj utánunk. Te úgy sem segíthetnél sem a szerencsétleneken, mert nincs pénzed, sem rajtunk, ha valami bajba esnénk, mert nincs erőd. Dorgálja meg maga is Petneháziné asszonyom, ezt a gondatlan leányt, s ha ruháját megváltoztatta, küldje hozzánk.

A fejedelemné a kocsiról leszállva mondá e szavakat, s nem csoda, ha az udvari cselédek meghalák és elbeszélték.

Némelyik nevetett Klára bohóságán, de mindenik irigylé azon kedvező helyzetet, azon titokszerű viszonyt, mely mellett egy fiatal leány eszében ily bohóság megfordulhat.

— Fiadat veszély nem érte, — szólt Rákócziné, midőn a szombatosnő magát és öltözékét rendbehozva, ismét megjelent. — Egészséges, vidám, bátor gyermek. Jó lesz majd apródnak udvaromban.

Klára többnyire csak hálakönnyekkel válaszolt.

Oly szegény volt kifejezésekben, midőn annyi érzés ostromolta szívét!

A fejedelemné most szelíd szemrehányással mondá:

— Több megfontolást vártam tőled. Igaz, hogy az anyai szeretet aggodalmai erősek, de miattok férjedet hozhatád áldozatul. Mihez fogtál volna, ha az árvízhez érkezel? Ki ismeri gyerekedet? ki utasít-

hatna a lakásához? ki nyugtathatott volna meg, hogy még él? Csak figyelmet gerjesztettél volna magad iránt, s magzatodat hasztalanul keresve, férjed föl-lehetését tevéd vala lehetetlenné.

Klára aggódva tördelte kezét.

— Oh Istenem! — sóhajtá, — Kassai . . . Kassai uram ő nagyságának az árvíz pusztításairól hozott értesítései ragadtak magamon kívül. Elenyészett a világ, csak gyermekem képe, csak a halál rémarcza lebegett szemem előtt. Semmi tekintetre nem figyelve, semmi más veszélyt fontolóra nem véve, hagytam oda a hercezkisasszony termét. Ah! a vén ember bős tekintete kísérte színváltozásomat, mellem fuldoklását, bánatomat, rémületemet, tagjaim minden mozdulatát. Veszve vagyok. Ellopják gyermekemet, meggyilkolják férjemet. Kassai figyelme föl van ébresztve. Magamat nem mérsékelvén, a pusztulást hoztam családomra. Kassai észrevett mindent. Előle nincs menekülés.

— Hogy Kassai üldözi férjedet s bűnre vezetni igyekszik, az, Klára! — szólt a fejedelemné dorgálólág, — az még csak a te magánvéleményed és nincs semmi által igazolva. Ő a fejedelem első hivatalnoka, s nem illik előttem róla ily kifejezésekkel szólanod. Egyébiránt, ha tízszer is gonoszabb, mint te rajzolod, a védelmem alatt álló gyermekednek ártalmára semmit sem volna képes tenni. S nem ez aggodalom miatt, de egészen más tekinteteből hagytam meg, hogy egy derék úr, kinél csak jót tanulhat, vegye magához.

— Ah! csak ne szoknék el attól, hogy engem sze-

ressen! — rebege Klára könnyekkel szemében. — És a másik, ki az anyai kéztől az idegent megkülönböztetni sem tudja, hamar fogja-e elhinni, hogy van kebel, őt forróbban szerető, mint az, melynek emlőiből szívta a táplálékot, s hogy van érette hűben virrasztó szem, mint az, mely első játékaik fölött örködött és első lépését kísérte bátorításával? Oh! fenséges asszonyom, én rendkívül szerencsétlen vagyok!

— Az, ha túrni meg nem tanulsz.

— Túrnék, csak végre lemondani ne kellene.

— Lehetséges, hogy holnap férjedről is fogsz hallani. S talán előbb megláthatod gyermekeidet, mint gondolod. De most távozzál már. A délelőtti munka nélkül telt el, s kettőznöd kell szorgalmadat, hogy mulasztásodat kipótold. Különben is a bánat dajkája a henyeség.

Klára már boldog, mert remél!

Más most a levegő-ég, más a nap, más a fáradtság, más a pihenés, mások barátai, kik vele csevegnek, mások az álmok, melyek éjente meglátogatják, az egész világ mássá változott át, mert remélt.

Parányi e remény, de a mérhetetlen csillagok közül melyik volt valaha oly kedves, oly megható fényű, mint az a kicsiny sugár, mely egy friss falrepedésen véletlenül a börtön éjébe tör!

NEGYEDIK RÉSZ.

1.

Kassai és Gyulai Zsófia hercegnő palotájából egyaránt meglepetéseket vittek haza.

Az ifjú kamarásé kellemes volt.

Ő legszebb álmai képét vélte Klárában megtestesültnek.

Ott állott előtte a kicsiny, gyöngéd, bűbajos alak, mintha szivéből röpiült volna ki az életbe, azon szívből, melyben az önzés mellett is maradt még egy kevés hely az eszmény és ama vágyak számára, melyek nem anyagiak, nem az emelkedésre törekvő dicsváagnak valók, s melyeket az évek mindig nevetésgesebb színben fognak elébe rajzolni.

Mily különös játéka a véletlennek!

Épen csak az hiányzott Kláránál, mi nélkül Gyulai nem képzelheté hasonló kecsét a formáknak, hasonló átlátszóságát a bőrszínnek, hasonló melegét az arcvonaloknak, hasonló nemességét az egész külsőnek, csak a világi szerencse, csak a születés előnye hiányzott nála.

Gyulai a hódító szépség erős kinyomatait, a legragyogóbb tulajdonokkal fölruházott junói alakokat nem tartá semmi osztály kizáró sajátjának, de azon

syphideket, kik a lég könnyű gyermekeinek látszanak, kikben alig emlékeztet valami a súlyra, az ellentállásra, a durva anyagra, csak a palotákban, csak a sors elkényeztetett választottjai körében hitte létezhetőknek.

S ki ez a Klára? Micsoda titokszerű lény? tudakoló Annától, Pethneházinétól és általában azoktól, a kik felőle valót és meséket beszélhettek neki. Mohó kíváncsisággal hallgatá a badar hozzávetéseket, a dicséretet és rágalmat, s mindazt, a mi kiábrándíthatá, vagy álmokba ringathatá. De fájdalom! kevés volt a biztató adat, sok a kétségeket támasztó.

— Legfőlebb a szerelem titkolt záloga lehet! — sóhajtá az ifjú kamarás. — A fejedelem vagy fejedelemné rokonságából valakinek élettörténetét kellene részletesebben ismernem, hogy a rejtélyt elfedő leplet félrevonhassam. Szeredi viszontagságos multja talán fölvilágosíthatna. De volna-e hasznom ily fürkészetekben? Mit érdekel az, a mi helyzetemhez nem talál, s a mit mentől világosabban ismerek, annál kevésbbé fogadhatnék el? Legjobb e boszantó benyomás emlékét is kitörölni szivemből.

Zsófia herczegnő makacs szeszélylyel ragaszkodott Klarához, s Gyulainak többször volt alkalma a szombatosnőt látni a palotában, sőt párszor Anna néne szobáiban is.

Ilyenkor elég módja lett minden tekintetéért, mely az aranyfürtű tündérre tévedt, és minden szaváért, melyet e kétséges helyzetű s gyanus származásu lénynyel váltott, hosszasan vádolni magát.

Neheztelt saját esztelenségére, kárhoytatá szívet

a hóbotos érzések miatt, kinevette, kigúnyolta egy iskolás gyerekhez méltó dőreségeit, de utoljára is nem úzhette ki elméjéből azon gondolatot, hogy Deborah magasabb szépséggel bír ugyan, mint Klára, azonban alig lehetne az öreg Pécsi számára kedvezőbbet óhajtani, mint Klárát egyetlen leányul és örökösül. Ily csere mellett csak a legferdebb góg tudna még arra is emlékezni, hogy a dúsgazdag földes úr nagyatyja szűcsmester volt.

*

Kassai ingerülten tért haza, s mert számításában csalódott, elégtelen volt magával.

A fejedelemnél tudniillik nem talált nagy ellenhatásra a ravasz korlátnok azon javaslata, hogy György herczegfi közpályára lépjen. Mert Rákóczi szerette volna a választást még élteben fia számára végrehajtani, de mint tapasztalt férfiú ismerte alattvalói idegenkedését az alkotmány formáinak minden változtatása iránt. Tudta, hogy a rendek a szabad választási jogot bálványozzák. Családja népszerűségét még megszilárdítva nem hivé, s a Kassai által háttérbe szorított aristocratia erejéről sokkal mélyebben meg volt győződve, mintsem csalálmokban éljen fiának fejedelemmé kikiáltatása iránt azon esetben, ha ennek érdemei nem segítik az apa befolyását, s ha a támadható vetélytársak hírneves multját nem homályosítja el a herczegfi jövőjéhez kötött remény. Rákóczi tehát örömmel látta volna fiát a legcsekélyebb végvár parancsnokságában is, de csak közepszerű multtal bíró család feje lévén, az udvari

szertartások és illem szabályaihoz inkább ragaszkodott, mint a régi dynasták szoktak, kiknek nem kell a tiszteltetést kieroszakolni, sőt még fáradsággal megszerezni sem. Nem feledkezhetett el tehát arról, hogy a hagyomány szerint csak a váradi kapitányság volt a fejedelmi ház tagjaihoz méltó hivatal. A többi állomás igen csekélynek tekintetett egy hercegefi számára. De bízhatta-e Erdély kulcsát a jeles tehetségű, azonban iskoláját csak most végzett ifjúra? Nem kellene-e erre a közkivátnak erőltetni a fejedelmi apát?

Szóval, Rákóczi kéretni szerette volna magát családja és a főrendűek által.

Kassai tehát titkos céljára előbb az elkényeztetett Zsófit akarta megnyerni, utóbb a fejedelemlét, s midőn az udvar részéről semmi akadály nem forog fönn, az aristocratiát a meglepetés által hitte a beleegyezésre rávenni, vagy az ellenszegüléstől visszadöbbsenteni.

Lehet, hogy ő György urfinak a gyűlölt Pécsi iránt tanusított figyelme nélkül is hajlandó volna e tervre; de most saját érdekei csatlakoztak államférfiúi nézeteihez, most eltávolítani törekednék az ifjú herceget Fehérvárról, ha a Rákócziak dicsőségét szívén sem hordaná.

Ennélfogva könnyen megfogható volt boszankodása Báthori Zsófia szeszélye miatt, mely a jól kiszámított tervet, mint a könnyű rálehelés a kártyavárat, egyszerre romba dönté.

— E növendékleány a sátán belátásával bír, — ismétlé Kassai, nyugtalanul mozogva karszékében. —

Hinnem kell, hogy a zöld béka időt jósol, s a földingást a bölcs lova előbb érzi meg, mint maga, midőn e tapasztalatlan gyerek föl tudta fogni épen azt, mi a gondolkozásban megőszültek figyelmét is okvetlenül kikerülte volna. Máskép kell rendezni a dolgot, he! máskép.

Kassainak tömérdek segélyeszközökkel ellátott esze hamar lelne új tervet, ha eszméit a herczegnő palotájából hozott más benyomások nem vágták volna át.

Különösen a rögtönzött udvarmesternő magaviselete szerfölött nyugtalanítá.

— Miért nyert akkora befolyást a herczegkisasszonyra, s hol ért határt pártfogoltatása, mely semmivel igazolva nincs? Komornák fognak-e az udvarban szerepet játszani, s az alsóbb rangú cselédség hallgatja-e ki az állam első tisztviselőinek szavait? Hm! a kezdetnek útjába kell állani, mert ha a rossz elterjedt, késő az óvszerekről gondolkozás.

Kassai e nézete más, szintén komor okokban nyert istápot.

— Mondják, a fejedelemné is megkülönbözteti e leányt, — szötte tovább csendes elmélkedéseit az öreg úr. — Ha rokona volna, mit nem hiszek, akkor nehéz ellene föllépni, ha Dajka püspök családjához tartozik, akkor sietnem kell kiűzetésével, mert jelenléte vakbuzgó tervek előmozdítására használtathatik. S miért retteg tőlem? miért látszik engem gyűlölni? miért távozott reszketve, sápadtan s nagy fölindulások közt a palotából? Miről is beszéltem akkor? Mi hathatott szavaimból rá oly sujtólág? Meg fogom látogatni Dajkát.

Kassai cseppetett. A szokottnál későbbre haladt ebédet fölparancsolá, s rendelést tett, hogy az asztal elszedése után rögtön fogjanak be.

*

Dajka püspök örvendett a ritka szerencsének, mely akkora tekintélyű urat vezetett az ő szerény írószobájába, de ez örömét, mi tagadás, némi aggodalmak korlátozták.

Nem merte hinni, hogy az államügyek terhe alatt görnyedező korlátnok, kinek minden percze drága, csupa kedvtelésből jött hozzá, s kezdett meg oly szélesen kanyarított társalgást, mely Juvenal gúnyverseiből indulva ki, Martial finom élceire akart áttérni, s minden jelek szerint igen tudományos és hosszú arra, hogy czél nélkül közölhessen annyi szép és bölcs észrevételeket.

— Alkalmasint a dicső classicus korból mindinkább fog közelíteni Kassai uram ő kegyelme a mi éveinkhez, s csak akkor veszem majd észre, hogy mi végett idézé a sok szép verset, így okoskodott Dajka, a püspök.

Látható elfogultság mutatkozott tehát egész magaviseletén, mert attól tartott, hogy vendége a Konstantinápolyba küldött bundára s azon udvari apró mesterkélésekre tér át, melyek valaki vigyázatlanságából talán nyilvánosságra jöttek, s melyeknek szövésétől magát egészen tisztának a püspök sem érzé, ámbár a vallás érdekeit, nem pedig saját hasznát tekinté, midőn a titkos működésekbe vegyült.

Sejtelve csaknem bizonyossággá vált Kassai egyik

szintoly gyors, mint elmés fordulata által, melylyel Simon magustól, ki repülni akarván, nyakát töré, Pécsi Simonra tért át, ki szintén a rejtélyes tudományokkal foglalkozik, s könnyen megtörténhet, hogy a közönség szeme láttára próbálgatni fogja szárnyait és oly magasra emelkedik, mint a pacsirta, a nélkül, hogy a nyakát veszélyeztesse.

— Nem hallott-e kegyelmed főtiszteletű uram, he, he! ilyes szándékról?

— Nem én, nagy jóuram! s hát kegyelmed? — tudakolá a püspök átalkodott arczkifejezéssel.

— Hogy kérddheti ezt, kedves barátom? hisz a magamféle ember a mi Simon magusunk titkait sem fölfogni, sem méltányolni nem tudja. Szeredi ő nagysága e részben élesebb értelemmel bír. A derék jámbor úr, úgy hallom, örökös mozgásban van, hm! orvosai rendelték üdült nyavalyája ellen védszerül. Neki a lába erősebb, nekem a szemem. Az igaz, hogy gyarló lábaim vannak. Emlékszik-e kegyelmed utolsó találkozásunkra, ott a fejedelmi palota lépcsőinél? Akkor nagy csúzot kaptam, pedig bélélt botosom volt. De hát mi történt szép unokahugával, ki úgy megijedt tőlem? Emlékszik-e? hehe! mint megijedt! Hallom, kegyes nagyasszonyunk pártfogás alá vevé. Hehe! mint megijedt tőlem a kis bohó! Valóban gyönyörű rokona van főtisztelendőségednek, vetélkedik szépségben herczegkisasszonyunkkal is.

— A külső báj hamar mulandó. A leányok igazi szépsége az ártatlanság és szemérem.

— Bölcsen mondja a püspök úr. S unokahuga e részben is ritka példány.

- Akarom hinni. Egyébiránt ő nem unokahugom.
- Hát csak távoli rokon?
- Az sem.
- No! úgy sógorság útján fért be a kegyelmed igen tisztelt családjába.
- Tagadom ez állítást is.
- Hiszen hugának nevezte.
- Nem tehettem másként, válaszolá a püspök, örvendve, hogy ily kevéssé nyugtalanító tárgyra ment át a társalgás.
- Kicsoda hát ez a leány?
- Azt inkább kérdehetném én nagyságodtól.
- Tőlem?
- Igen, mert ismerni látszott vagy kegyelmedet, vagy a mit még inkább hiszek, az ifju urat.
- Kit? Elemért?
- Alkalmasint őt, s talán kevésbbé kedvező oldalról. De nem akarok senkit gyanúsítani, miután a fejedelemné nyilatkozata szerint a vád árnyéka sem férhet Bodó Klárához. Tekintete valóban oly megnyerő és ártatlan, hogy csak saját vallomása után hinnők el bűnösségét, de másrésről nehéz nagyságod unokaöcscséről is rosszat tenni föl, miután az ifjúság tükre volt mindig.
- Elemér erkölcsös magaviseletéről kezeskedem, azonban a lányra nézve püspök urammal ellenkező nézetben vagyok. Én benne egy finom képmutatót, egy kitanult Circet fedeztem föl, ki ördögi mesteriségével képes volna még oly tiszta életű ifjat is, mint az én unokaöcsém, elcsábítani. Eddig az egész evangélikus világ kegyes, jámbor életéért bámulta a

mi udvarunkat. Ne adja az Isten, de, hm! attól tartok, hogy az a csalfa Bodó Klára oly botrányt okoz, a minő csak Babylon ágyasházaiban történt, és Ninivében, a feslettség városában. Meggondolta-e püspök uram, hogy György úrfi heves természetű és tapasztalatlan, s hogy Zsófia hercezkisasszony szabad és szeszélyes magaviseletével sok aggodalmat szerzett már az udvari káplánnak, a derék Csulai uramnak. Melyiket féltsük hát inkább a híres képmutatótól? Az ifjú herceget-e, kit szépségével ronghat meg, vagy a hercegleányt, kit példájával szinlelésre és könnyelműsége szoktathat. Valóban nagy felelősség nehezült arra, ki az udvarba vezette őt. Jöjjön csak egyszer a mi fejedelmi palotánk a feslettség és hivalkodás hírébe, rögtön elveszti befolyását az evangélikusokra. Kunyorálhatunk aztán a töröktől háborúra engedélyt, mert a szultán minden janicsárjaival sem szerezhetjük többé vissza azt a tekintélyt, melyet egy szoknya miatt elvesztünk.

— Papi becsületesemre mondom, szólt elérzékenyülve Dajka, hogy Isten és ember előtt engem semmi vád nem illethet. Keresztyéni kötelességnek véltem eleget tenni, midőn őt nagyasszonyunkhoz vezettem. Oly merőben hivatásomhoz tartozó okból, melynek elhallgatása tisztemben áll, határozám ily lépésre magamat. A fejedelemné kegyes volt kijelenteni, hogy gyanításaimban csalódtam, noha, igazán szólva, Bodó Klára nyilatkozásai vezettek tévútra. Mivel nyerte meg e nő az udvar kegyét, mert mint nagyságod mondja, nagy becsülete van ott, kitalálni nem tudom. Vagy származása, vagy erénye, vagy

képmutatása adott rá okot. Egyébiránt, ha szánalomból hibát találtam volna elkövetni, midőn őt az udvarba vittem, annál szigorúbb leszek tanácsaimban, midőn eltávolítása szükségesnek fogna látszani.

Kassai elégült volt látogatása eredményével.

Mert lehetségesnek tartá, hogy Elemértől nyerhet fölvilágosítást, mert kitalálta, hogy mily oldalról ronthatja Bodó Klára helyzetét, mert szükségesnek sem hívé saját fáradozásait, minthogy a szigorú elvű püspök, kiben a gyanu fölébredt, maga is mindent meg fog tenni e részben, főleg azon roppant felelősség miatt, mely terheli.

Egyébiránt az asszonyok, midőn befolyásukat veszélyeztetve látják, oltalmazni fogják magokat, Anna a herczegnőnél, Petneháziné a fejedelemnénél, e lélektani következtetés is megnyugtató őt.

Épen búcsúzni akart tehát a püspöktől, de a ke-revetre megint visszahúzódott, mert az aggodalmakkal jól ellátott háziúr fölsóhajta: — Csodálatos, mennyire ragaszkodik az idegen nő nagyasszonyunkhoz! Káplánom beszélé, hogy gyalog nyargalt a fejedelemné kocsija után Portusra, midőn meghallá a kiáradt víz okozta veszélyt.

— Ezt atyaságod nagyasszonyunk iránti ragaszkodásnak tulajdonítja? kérdé Kassai, fürkésző éles szemekkel.

— A fejedelemné megszidta esztelen hűségéért.

— S ki hallotta?

— Az alabárdos, kinek fiát káplánom tanítja.

— Hm! félthetett a veszélytől mást is? De kicsodát féltett? Miért remegtek tagjai? Miért lett sá-

padtabb a halálnál? Nem volt-e ott apród, kamarás elég? Azonban honnan tudhatta, hogy ki van az udvari cselédségből jelen, ki nincs? Nem valószínűbb-e, hogy a Portuson vagy Váradján lakók közül rettgett valakinek életeért?

— Csupa parasztok laknak e helységeken, kivéven az öreg sóárendátort és nejét, válaszolá a püspök.

— Igaz, igaz, szólt Kassai.

— Kötelességünk jó indokot keresni, a hol a rosszra semmi biztos jel nem mutat, jegyzé meg a püspök.

— Tagadhatatlanul. S mégis megfoghatatlan e lázas ragaszkodás. Vagy rendkívüli hálával tartoznék-e nagyasszonyunknak? De miért?

— A hála nagyságát a szív nemessége határozza el.

— Úgy van. De miért tegyünk föl épen benne legnemesebb szívet?

— Hogy dicsérhessük az Istent művében, hogy magasztalhassuk az örök szeretetet, mely nem a gazdagoknak adja legdrágább ajándékát, s a világi szerencsétől gyakran választja külön a kedély kincseit.

— Mind igaz, azonban ő mégis képmutató, erősíté Kassai, összevont homlokkal.

— Akkor borzasztó tökélyre vihette a színlelés mesterségét.

— Hátha most mégis őszinte volt? Hátha csakugyan féltett valakit? dörmögé a püspök vendége, a kerevetről nehézkesen emelkedve föl.

Kassait, míg haza ért, állandóan foglalatostkodtatá e kérdés.

Nem ártana Portuson és Váradján körültekinteni, gondolá.

— Meg kellene nézni az árvíz dúlását. Az inségre jutottak panaszait miért ne hallgassuk meg? Pénz helyett tanácscsal is szokás segíteni, s a helyes intézkedés néha többet jövedelmez, mint az alamizsna. Ma késő az idő. Holnap, holnapután már gyérebber nyoma lesz ugyan a szenvedésnek, de elhárítani az eshetőségeket, az a valódi gondoskodás. A könyörület a szegénynek rongyokat ad, a belátás munkát. Közelebbről megszemléljük Portust és Váradját.

Ily elmélekdedések közt nyitott dolgozótermébe.

II.

Asztalán új csomagiratok heverték, de a többiek-től külön téve volt egy levél.

Kassai kezébe fogta, megnézte a pecsétet, aztán a címet.

Mohón nyult az ollóhoz, hogy a borítékot föl vágja.

E közben leeresztetett a függöny, s gyertyák hozattak.

A deák, kin a napsor volt, alázatos előhajlással állott a küszöb előtt, várva, hogy a kegyelmes úr parancsot ad a szokott fölolvadásra.

— Ki hozta a levelet? kérdeé Kassai.

— Egy gyorsposta, nagyságos uram!

Az ítélőmester a pápaszemét tokjából kivette, durva kék zsebkendőjével megtörle s orrára illeszté.

— Mit ácsorog kend? menjen ki — szólt az író-deákhoz.

Midőn magára maradt, erős lélekzetet vett s olvasni kezdé a levelet, mely a titkár tudósítása volt Udvarhelyről.

«Legkegyelmesebb uram és jóltevőm!

A gondviselés különös kegyelme kisért egész utamban, s azon szerencsében részeltetett, hogy nagyságodnak megfoghatatlan bőséggel rám pazarlott kegyelmét némileg meghálálhassam, és szeretett hazám s fönséges fejedelmem iránti tántoríthatlan hűségemnek próbáját végre valahára bemutathassam.»

Nagy kár, hogy ez az ember nem szokik el a hosszadalmasságtól, dörmögé Kassai, a gyertyán túl tartva a levelet, hogy jobban olvashassa.

«Az országos végzéseket, a fejedelmi aláírás és a három nemzet pecsétje által megerősített törvényeket lábbal taposó, az országtanács megújított tilalmait gúnyoló, a négy bevett vallás szabadsága eltemetésére törekvő, a közbékét gyalázatos fondorlataikkal aláásó, a szentírás értelmét hamisító s a bálványimádásnál is gyalázatosabb hitet vakmerő lelkiismeretlenséggel és a Gyehenna lángjához hasonló hévvel terjesztő judeisansok, vagyis szombatosok ördögi machinációinak Isten segítségével már sikerült meglehetősen pontossággal utánajárnom, s ha Ő szent felsége életemnek kedvez, reményilem, hogy néhány nap alatt mindenről részletes felvilágosítást nyújthatok nagyságodnak.»

Borzasztó periodus, pizsmogó modor, s ime! ez az ember előléptetését sürgeti tőlem! mérgelődött magában Kassai, s a gyertya hamván koppantott, hogy a halvány tintával írt betűket hamar kivehesse.

«Már a kincses és kulcsos Kolozsváron, mely egyébiránt az áhítatosság kincsével s a tévedéseket kizáró kulcsával az igaz hit iránti ragaszkodásnak nem dicsekedhetik, több titkos szombatossal jöttem érintkezésbe, s fájdalommal tapasztalám, hogy e rajongók, kiket az öldöklő angyal kardja pusztítson el, nemcsak nagyságodnak halálos ellenségei, de fölfuvalkodásokban merészkednek elnyomatásról panaszkodni, üldöző szellemmel vádolni magát a fejedelmet, s nyilvános helyeken, a lelkiismeret szabadságára hivatkozva, azon nézetet terjeszteni, hogy Krisztus urunknak másodszer is meg kell bűneiből a világot váltani, mintha az első váltság elégséges nem lett volna. Nagyságod tapasztalt bölcseségére bízom annak megítélését, hogy vajjon ily hazug és szemtelen állítások, melyek, mint hittudósaink már rég bebizonyították, a szentkönyv egyes sorainak rossz szándékú elferdítésén épülnek, nem teszik-e szükségessé a világi hatalmon kívül az egyházi előjáróknak is hatásos közbevegyülését? Bizonyára Calvin csak annyi okkal égettette meg Servetust, a mennyit a szombatosok ellen fölhozni lehet. Mert nem egyenlő-e a megváltó istenségét tagadni, vagy a megváltás művének elégtelenségét vitatni?»

Ez argumentum talpraesett s magam is használni fogom, gondolá Kassai, a levél másik lapjára fordítván.

«Egyházi előjáróink híven teljesítették is kötelességeiket a szombatosok megfenyítésében, kivált midőn láták, hogy a világi hatóság az országtanács újabb kiáltványa után sem nyomoz és büntet. Ko-

lozsváron versenyzett a református esperessel az unitárius a buzgóságban, s kitisztították eklesiai tanácsukat minden gyanus egyéntől, mert még az egyházi igazgatásba is betolakodának a szombatosok, sőt egy káplán a szószékből védelmezte némely tanait, a miért hivatalától fölfüggesztvén, a zsinaton be fog pereltetni. Udvarhelyszék több helységében hű prédikátoraink a templomból tiltották ki a mételes juhokat, melyek a pásztorságok alatt legelő nyáját megrontandók valának, s a szombatosság fertőjében kimult rajongókat harangszó nélkül temették el. De fájdalommal kell, kegyelmes uram! említenem, hogy az egyházi fenyítés megalázkodás helyett csak fölfuvalkodásukat növelé. A mióta az üdvösség útjára téríttetésök munkába vétették, gúnynyál válaszolnak az intő szózatokra, hangosan követelnek vallási jogokat, s nyilvános elszakadással fenyegetőznek. Némelyike szemérem nélkül küld tudósainkhoz tételeket, melyeknek megvitatására ajánlkozik, némelyike az utcán kiabálja, hogy ő szombatos és hitét kész vértanúsággal is megpecsételni. Természetes, miként ez esztelenségek és dühöngések szelleme, mely az istentelen sectariusokat magával ragadja, súlyos aggodalmat idézett elő azokban, kik a tévtanok iránt szűkeszűségüknél fogva rokonszenvet éreztek ugyan, de az anyaszentegyháztól elszakadásig még sem kívánnak haladni. Az ingatagok, a határozatlan véleményűek, s a kik csak egyes tételeket karoltak föl a szorabatosság egész rendszere helyett, most már bánni kezdik ballépéseiket, s vágnának kibékülni az egyházi hatósággal, még mielőtt a polgári hatalom,

mely a fejtelenséget sokáig nem tűrheti, a törvény éles pallosával lépne föl a hazaárulók és pártfogóik ellen. Ezeknek köszönhetem, legkegyelmesebb uram! a gazdag adatgyűjteményt a szombatosok csinyjeiről, s ezek segítségével van szerencsém, még mielőtt nyomozásomat bevégezhetném, hű másolatban levélhez mellékelni Pécsi Simon uram fölszólítását, melyet nagyságod megszerezni óhajtott, s mely a tavasz első szombatján Balázsfalvára hívja össze a judeisánsok tekintélyesebb egyéneit.»

A levél reszketett Kassai István kezében.

— Tehát hat nap múlva vége Pécsi Simonnak! — kiáltá oly hangosan, mintha az utcza népének akarná tudtul adni, hogy harsogjon a trombita, peregjen a dob, s zengjen a hozsánna.

— Pécsi Simonnak vége! — suttogá, a kígyó sziszegéséhez hasonlóan, mintha önkénytelenül sivítna ki kebléből a káröröm, s mintha szégyelné előbbi elragadtatását.

— Pécsi Deborah fejről lehull az ékköves párta s arczáról a szépség!

— A nyomor hamar rutít! — szólt ismét, mosolyra vonva lapos ajkait.

— Összeomlik a ház, melyet most erős oszlopok tartanak, s a kert szobrai sárba hevernek! . . . Hat nap múlva Pécsi Simon teste és vagyona a megsértett törvényé!

Oly elevenítő erő volt e gondolatban, hogy Kassai petyhedt izmai rugékonyakká lettek, köszvényes lába szilajon taposott a padlózaton, mankó segítségével nélkül s fél kezét alig támasztva a székkarra,

pattant föl ülőhelyéről és nagy léptekkel mérte végig a szobát.

— Nincs panaszom a gondviselésre! Az események folyama vallásosságra szoktatja az embert! A haza és hit ellenségei saját magokat semmisítik meg. Kicsoda buktatta meg Pécsit? Ne nevezzetek senkit a kicsiny eszközök közül! Csak egy rosszakarója van: bűne.

Kassai arczán a fölindulás közé bizonyos vad áhítatot vegyült.

Sokáig engedett játékot érzéseinek, s általában a legkellemesebb estéje lett volna, ha a levél többi részét másnapra halasztja. De végcseppig akarta az öröm poharát kimeríteni, s megint karszékre helyezkedett, hogy folytassa az olvasást.

«Pécsi Simon uram fölszólítása, a mint értesültem, a szombatosoknál igen kedvezőtlen fogadtatásban részesült. Boszankodtak azon, hogy a hatalmas és gazdag mágnás, kinek pártfogására támaszkodtak leginkább, úgy szól hozzájuk, mintha nem is tartoznék felekezetökhöz; boszankodtak, hogy a buzgóbbak lelkesedését szigorú szavaival hűti, s előre tiltakozik minden törekvés ellen, mely a jogok követelésére vonatkoznék. Rendkívül neheztelnek Szőke Istvánra is, kit Pécsi Simon tanácsadójának vélnek, a fölszólítás színetlen szerkezetéért. Sokan megjelenni sem akarnak a balázsfalvi értekezletre; sokan a levélből azt következtetik, a mit eddig is gyanítottak, hogy Pécsi uram csak alkalmat keres, végkép szakítani velök. Vannak, kik árulástól tartanak, s a balázsfalvi összejövotelt a fejedelem megegyezésével

történtnek hiszik, oly czélből, hogy a szombatosság a Pécsi közreműködésével törültessék el. Szóval, a mennyire én kipuhatolám, ez a veszedelmes irányú mágnás úgy elveszté népszerűségét, hogy saját hitfelekezetétől is el fog hagyatni. Egy Kádár nevezetű vén bolond, kit legelső szentjöknek hisznek, azt mondá szárdisi hallgatói körében, hogy az új Jeruzsálem diadalára szükségesnek tekintené, ha Pécsi Simont, mint régen a hamis prófétákat, kik a hazugság igéjét terjeszték, a fehérruhások egész gyülekezete az utcán kövezné meg.»

— Az akasztófára valók! a gonoszok! a tolvajok! — szitkozódék Kassai. — Gyűlöletök Pécsi ártatlansága mellett fog prédikálni. Igazságtalanul gyanusítják őt, a vakok, a háladatlanok! Addig hirdetik, he, he! árulónak, míg azután a törvény nem fogja árulónak tartani.

«Ebből is bölcsen beláthatja nagyságod, hogy az Istennel és saját magokkal meghasonlott szombatosok valódi országháborítók, de attól nem lehet tartani, hogy Pécsi uram rokonszenvökre támaszkodhassék, sőt örvendeni fognának, ha őt valami fatum érné, s ha útjokból elvitetnék a kő, melyben lábaik megbotlanának.»

— S ez az ember, ki az értelmes adatokból ily buta következtetést von, még levéltárnok akarna lenni, még előmenetelt sürget! — mérgelődött Kassai.

Kedvetlenül nyult a «fölszólításhoz», mely a titkár tudósítását bezárta, s melynek megkerftését az imént akkora elragadtatással fogadta.

Boszankodása fokenként növekedék, a mint a sorokon tovább haladott.

A kézrekerült okmány tartalma következő volt:

«Idvezlet és áldás a szombat napján imádkozóknak! Pécsi Simon hiteles egyénektől vett értesítést arról, hogy azok, kik a szentírás bizonyos helyeinek magyarázatában a többi keresztyénektől különböznek, eltérésöket külső szakadással is meg akarják állapítani.

«Hogy ez magában természetes és jogos vágy nem ütközik-e a jelen körülmények között oly akadályokba, melyek legyőzhetetlenek? — megfontolni való kérdés.

«Pécsi Simon át van hatva azon meggyőződéstől, hogy az igazság nem a számára előlegezett jogokkal terjed, hanem elterjedvén, szerzi jogait. Hatalma önmagában rejlik, nem pedig a külső körülményekben.

«Pécsi Simon e meggyőződésre a keresztyén hit forrásánál jutott, elmélkedvén és imádkozván Jordán partjain, az Olajfák hegyén, Gethsemánban, Golgothánál, . . . a szentjászol és szentsír előtt.

«Pécsi Simon reményli, hogy azok, kik a tavasz első szombatján őt Balázsfalván meglátogatnák, a barátságos fogadtatással elégülten fognak haza térni.

«Reményli, hogy a kölcsönös fölvilágosítások útján, a zavargás helyett egyezés és mérséklet fog szállani mindnyájok szívére.

«Kiadta Pécsi Simon megbízásából Laczkó István, kinek a fehérruhások közt a neve: Ananias-Azariás-Nisael-Szombaton-viaskodó.»

III.

Kassai nagy válságok közt is rendkívüli nyugalmat és higgadtságot birt kifejteni, de természeténél fogva indulatos volt, s midőn a közönség szeme nem függött rajta, midőn minden szava és tette nem lett a vele küzdő pártok ellenőrzésétől követve: akkor dühe az ő cynikus lelkének egész ferdeségével tört ki.

— Megcsaltál engemet és megcsaltad Pécsit, nyomorult «szombaton viaskodó». Hogy törjék szombaton a testedet mozsárban, hogy vettessék szombaton az örök tűzbe lelked! . . . Mit tegyek e nyomorulttal, ki egyszerre akar gaz és becsületes lenni? Csak jönne bár meg az esze, hogy ismét veszíthesse el hajdúim keze közt! Bár józanodnék meg minden nap reggelén, hogy a kín miatt alkonyra ismét örült lehessen!

E vad átok lett az elolvasott kézirat első benyomásának eredménye.

S Kassai elég gyöngye volt néhány perczig inkább gyűlölni Szőke Istvánt, mint régi ellenségét: Pécsi Simont.

A szegény szombatos pap eljárása valóban oly rendkívüli, mint megrendítő sorsa.

Erényre volt teremtve, de a viszonyok nyomása miatt bűnössé lett.

Családját a bűnnel akarta megmenteni, becsületét a bűn veszélyes eredményeinek elhárításával.

Ha Szőke soha Pécsi házába be sem lép, ez a kikelet első szombatján szintén összehívta volna ta-

nácskozásra az új Jeruzsálem hívőit, mert a thyatirai papnak megígérte, s mert politikai tekintetéből szükségeseznek tartá. Csakhogy ekkor valószínűleg saját aláírásával ellátott és sokkal compromittálőbb irányú körlevélbe teszi vala.

Szóke, midőn Kassai fenyegetésének engedve, a gyűlésre fölszólítást kieszközlé, azzal is kívánta magát megnyugtatni, hogy ha e tettnek — minden óvatosság mellett — veszélyes következményei kimaradhatatlanok, akkor azok szintűgy fogják őt sujtani, mint az áldozatra szánt Pécsit. És nem döbben-e vissza Kassai a bűnvádi kereset megindításától, midőn az egyik pörbe fogott egyén az egész ország színe előtt oly vallomásokat tehet, miknek következésében e főúr hivatala és becsülete veszendőbe mehetne? A kém, melyet Szeredi kimondott, s melyet Szóke Deborah arczáról leolvasni vélt, megsemmisíté a szerencsétlen ember álmait.

S most Kassai István, ki a vérontástól félt, fegyverrel öldökölni nem tudott, képes lett volna a tébolyodott szemét saját körmeivel vájni ki. Akkora volt az első perczekben fölindulása, hogy ha titkára jelen van, talán rendeletet ad a legvadabb kínzásokra. De csakhamar éles értelme uralkodni kezdett haragján. Érzé, hogy most nagyobb és sürgetőbb kérdések forognak fönn, mint egy elmebeteg elleni düh kielégítése.

Pécsit, ha gyűlést tart, be lehet ugyan fogatni, mihelyt tetten érik, de lesz-e az engesztelődés szellemét lehellő fölszólítás után e befogatásnak komoly eredménye?

Pécsi kezességre szabadon fog bocsáttatni.

A fiscalis director nem hajlandó a notapör sürgetésére, s ha idegen unszólások miatt szigorral lépne is föl, kevés kilátás volna a diadalra.

Mert fog-e az országgyűlés, a foganatba még soha sem vett törvény drákói betűinek hódolva, halált és birtokkobzást mondani az országnagy fejére azért, mert ez merész követelésektől, törvénytelen lépéstől, lázadási kísérletektől akart — ámbár tilalmas úton — néhány ezer alattvalót visszatartóztatni? Sőt még az is bebizonyítható-e, hogy Pécsi valósággal szombatos, holott fölszóltásának szelleme majdnem ellenkezőre látszik mutatni? Nem jöhet-e a bevett vallás leghűbb követője is azon helyzetbe, hogy a rend föntartása iránti szeretetből az általa gyűlölt szombatosokat a zavargásoktól minden eszközökkel megóvni iparkodják? S ha az országgyűlés a törvény holt betűihez viseltető tiszteletből szükségesnek találná is Pécsi elítéltetését, nem volna-e a fejedelem erkölcsi kötelessége a kegyelem jogát használni?

— Úgy van, — sóhajtá Kassai, — Pécsi az én szökött jobbágyomnak egy uradalmat ajándékozhatna. S már most mit tegyek? Jogom van elfogatni őt a tettenérés vagy a folytonos üldözés esetében. De az egybegyűlt rendek színe elébe vitetve, szónokolni fog érdemeiről. Majd még hosszasan rajzolja nemes föláldozását, melylyel a törvény betűit megsérté, hogy a hazát megmentse. A bevett vallásoktól kér halántékaira cserkoszorút, mert a sectariusok lefegyverzésére munkált, élete kockáztatásával. No! no!

s mit fog rólam mondani a hazug, a szemtelen? Hogy személyes gyűlölségből léptem közbe. De mivel bizonyítja állítását? — Nem kell bizonyítás! fogja rivalgani Szeredi és a főurak pártja, mert szól a tény, szól Kassai és Pécsi multja, szól leginkább az, hogy Elemér, a Kassai István unokaöccse és Pécsi Deborah elutasított kérője, volt az elfogatási parancs végrehajtója. Így kiabálnak ők, ha alkalom mutatkozik nyelvök megoldására. A rab hibáit a nemes szándék hazug palástja takarná be, míg a pörfolyam közé csuszott legcsekélyebb törvénytelenség meztelenül vitetnék a karok és rendek szeme elébe. Pedig mikor folyt le notapör nálunk formásági hibák nélkül? Békessi Gáspártól Zólyomi Dávidig minden elítélt honáruló némi panaszt emelhetett a mód ellen, melylyel pöre vezetteték . . . S most? ugyan mit tegyek most?

Kassai gyűlöletében főszerepet játszott az Elemér és Deborah közti viszony megbomlása miatt támadt harag. De ha a fukar nagybátya dúlt-fúlt is a falvakért s a gazdag ara-hozományért, melytől unokaöccse elesett: az még mélyebben bántá őt, hogy Elemér az elutasított ifju, Pécsit nem gyűlöli, sőt menteni is kész. Aztán Kassai, noha boszúból törekszik Pécsi megbuktatására, állhatatosan hitte, hogy ellensége a bukást megérdemli a sértett törvények és a közérdek szempontjából is. Emésztette tehát őt az a gyanu, hogy Elemér Pécsi bűnét nem hiszi, s minden szigorú eljárást a nagybátyja ellenséges indulatából magyarázna ki.

Ezért vágyott a formaságok sértésével is Elcmért

oly helyzetbe hozni, hogy kénytelen legyen saját szemével látni Pécsi felségsértését és a vétkes törvény elébe állítására közvetlenül befolyjni.

Ez volt Kassai boszujában a költészeti elem.

S most meg van tőle fosztva.

Átlátta, hogy Pécsi körlevele után Elemért a cselekménytől távol kell tartani, mert az elfogatás a boszu művének tekintetnék; mert e hangulat miatt az országgyűlés a vád alól föloldaná a vádlottat, s mert — a mi még mélyebb jelentőségű — az egész világon Elemér volna legőszintebben meggyőződve Pécsi ártatlanságáról, s ő kárhózzátná leginkább az armányt, a gonoszságot — a nagybátyát.

Kassai egy perczig le is akart mondani a törvényes föllépésről.

— Értesítem a komédia felől fiscalis directorunkat, hogy nyomozzon, ha tetszik — mormogá leverten. — De minek fáradjak ezzel is? A főispán elmozdítását fogom sürgetni, ha figyelmét a titkos gyűlés ki fogná kerülni . . . Hm! könnyű lesz az ő mentsége; hisz Székelyföldre utazott! . . . Azonban a kormányzó főbiró nem erőszakos jellemű férfiú-e, kit, mfg kerületi tiszt volt, zsarnoki eljárásaiért vád alá helyeztek? Pécsi sürgette a közkeresetet, s ideiglenesen hivatalától föl volt függesztve. Tehetek-e én róla, hogy a szigorú törvényesség szerint őt illeti a szombatosok elleni föllépés?

Kassait ez elmélkedés fölfrissíté, arcza elevenségget, kedélye ruganyosságot nyert.

Ismét elolvasta a titkár levelét, s most már nem találta e szorgalmas kutató észrevételeit sem együgyű,

sem fontosság nélküli firkanak. Különösen kedvelni kezdé épen azon sorokat, melyek Pécsinek a szombatosok közötti népszerűtlenségéről szólnak.

Azt hiszik a rajongók, hogy őket Pécsi fölládozni s mintegy el akarja árulni, s hogy a szenvedélyes követelések korlátozásával Rákóczi czélzatait mozdtja elő. Fölséges! A megaranyozni való férfiak! Csak hinnék bár ezt tántoríthatatlanúl! Mikor bukott meg egy eszme, egy párt vagy érdek más, mint a mint a túlzók heve miatt?

Kassainak, midőn erre gondolt, bizodalma az esetlegek iránt szilárd lett.

— Hadd legyen mérsékelt Pécsi, annál féktele-
nebbek lesznek az igazi szombatosok. Csak úgy nem ismeri a szenvedélyt, mint a magus a lelket, melyet fölidéz, melylyel magát akarja szolgáltatni! Keleten utazott, s no! megtanulta-e a legmélyebb értelmű meséket? Balázsfalva a könnyezésig sokra fogja őt oktatni . . . Két úton válhatik döntő eredményűvé a titkos értekezlet: fűzé tovább eszméit Kassai. Vagy a rajongók, Pécsi ellenzéseitől ingerelve, szélsőségre ragadtatnak; vagy a kormányzó főbiró, a hivatali buzgóságtól ösztönözve, a józan okosság határán túllép. S hátha ez is, az is megtörténnék? Csak rajta, csak rajta! Veszítsétek el eszeteket ti; én a szigorú törvényesség mellett maradok. Itéljen az országgyűlés, törjön pálczát a bűnösök fölött! Mi, kik a törvény őrei vagyunk, hadd szolgáltatassuk részrehajlatlanúl az igazságot! A kormánynak egyik fél részére sem szabad hajlani. Magas hivatását hogyan tölthetné be másként?

Kassai a kormányzó főbirónak hosszas levelet irt, melyben elmondá: mily tarka hírek keringenek a szombatosok szándékai felől. Lehet, hogy igazak, lehet, sőt valószínű, hogy koholtak. Főleg az látszik hihetetlennek, hogy a magyar zsidók a bevett vallások rangját és jogait követelnék; de napjainkban sok rendkívüli és megfoghatatlan történt. Példa rá Zólyomi Dávid lázadása, s a jámbor Bethlen Istvának vádaskodása a budai basánál az ország választott fejedelme ellen. Most ugyancsak szemesnek kell lenni még a falu előljáróinak is, s annál inkább az oly tekintélyes uri rendű férfiaknak, kikre egy kulcsos város vagy éppen megye kormányzása van bízva; mert a sátán nem alszik, s mentől több Istenkisértéssel jár valamely terv, annál több sikerre számíthat, a közszellem romlottsága, és a hivatalnokok erélytelensége miatt. Ki gondolta volna, hogy a szombatosok zendülés végett összegyülekezni mernének, s mégis beszélnek, hogy meg fog történni! Némelyek a pártütés helyéül Udvarhelyt, mások Kolozsvárt jelölik ki, de vannak olyanok is, kik a kikelet első szombatja körül Balázsfalván vélik az országháborítók találkozását végbemenendőnek. Csodálatos volna, ha éppen a fejedelem székvárosához ily közel szándékoznának a fölkelés zászlóját kitűzni, s éppen oly jeles főur kastélyában, ki szelid, jámbor életéről ismeretes, s ki néhai Bethlen Gábor uralkodása alatt akkora szigorral üldözte a kihágásokat, hogy buzgósa miatt gyakran az ártatlanok is szenvedtek. Valóban igen nehéz ezt az örültséget föl is tenni; de ha csakugyan megkisértetnék, s az előljáróság

behunytt szemmel elnézné, óriás eredményű hanyagságáért még a szombatosok pártfogásának vádjára és büntetésére is kitehetné magát; míg viszont, a dobra nem ütött s erélyes rendszabályok alkalmazásával, a fenséges fejedelem és a szeretett haza háláját érdemlené meg.

Ily hangon volt írva Kassai levele, melyet másnap reggel gyorspostával küldött a kormányzó főbiróhoz.

Midőn pedig ezt elintézte, mintha pihenésre volna szüksége, még hivatalszobáit sem látogatta meg. Ki sem bontá az actákat. A fejedelmi udvart is kerülé. Senkit fel nem keresett. Mentől kevesebb tisztelgőt fogadott el. Elővevé kedvelt íróját, Senecát, s mintha a világ megszűnt volna számára létezni, a bölcselkedés komoly, vagy változtatás kedvéért, a szelid muzsák társaságának szentelte óráit.

Akár tudományos foglalkozása, akár, ha inkább akarjuk hinni, a leendő notapör okozá, de annyi bizonyos, hogy mihelyt a főbiróhoz intézett levelét útra bocsátotta, többé sem Szeredi politikai ármánykodásain, sem Bodó Klárának Zsófia herczegkisasszonyra gyakorlott befolyásán, sem más apróságokon nem törte fejét, azt tartván, hogy minden időnek meg van saját igénye.

IV.

— Édes leányom! — szólt Pécsi épen azon nap estéjén, melyen Kassai a kormányzó főbirót értesíté, — kedves Deboráhm! arczodon most mindig van valami merengés, mely igen hasonlít a bánathoz.

— Csak az esik rosszul, atyám, hogy holnap nálam nélkül indulsz Balázsfalvára.

— Szépséged s nyilt háztartásunk sok vendéget vonna hozzánk; pedig teljes visszavonultságban óhajtanék pár hetet tölteni. Lásd, gyermekem! csak kétszer volt nálam György herczegfi, csak alig észrevehetőleg szaporodtak «remeteségem» fölkeresői, s mégis, mint hallom, ellenségeink politikai czélokot gyanítanak barátságos összejöveteleink okául. Hátha még Balázsfalván vendégségeket adnánk! Mit nem mondanának? Mekkora veszélyt nem fedeznének föl abban, hogy Pécsi Simon kastélya telve vendégekkel, hogy a déli lakomát este víg táncz váltja föl, és a házi kisasszony megnyerő modora elfeledtet valamit a régi viszályokból, a régi gyűlöletből?

— De miért kell neked, atyám, ellenségeink rágalmától tartani? Miért hiszed, hogy minden szájas vagy cselszövő ember minket megbuktathat? Nincs-e házunknak szilárd alapja, nem erősek-e ivei, nem nyugszik-e homloka márványoszlopokon? Én azt gondoltam, hogy magának a földnek kell megrázódnia, és midőn falvakat temetett a mélységbe, hegyeket mozdított ki régi helyeikből, csak akkor félhetsz, ha húzunk fala is repedéseket kap. Nem értem, atyám! miért hárfítod el annyi aggodalommal a befolyásra törekvés látszatát. Nem kormányoztad-e Erdélyt évekig? s miért ütközöl meg, ha valaki azt gyanítja, hogy a te engedelmes leányodon, Deboráhn, kívül még mást is akarsz vezetni? Nem azt illeti-e a hatalom, a ki hatalmas tekintélye, gazdagsága, erélye és belátása által? Miben versenyezhet

Kassai veled addig, míg a bűnnek nem fognak oltárt emelni? Miért tegyék a babérkoszorút az ő mocskos halántékaira, nem pedig a te fenkölt, nemes homlokodra?

— Mi jut eszedbe, Deborah? — szól Pécsei, keserű mosolylyal. — Még ellenségeim közé vegyülsz, kik azt költik, hogy csendes visszavonultságomat képes volnék a nagyravágyás hiú csábjainak fölláldozni!

— Ne nevezd, atyám! nagyravágyásnak a hivatást, a kötelességet. Te magasabbra nem emelkedhetel, mint a mi vagy. Hisz! a fejedelmi szék be van töltve. De többet szolgálhatsz a hazának, mint jelen körülményeink engedik. S miért ne törekednél erre? És miért titkolod előttem, hogy magad sem tartod pályádat bezártnak? Aztán ki állíthatja, hogy csak ellenségeid becsülnek meg tégedet, midőn az elviselt államférfiakhoz nem soroznak? Vannak barátaid is, kik nem bántalmaznak azzal, hogy jövődet tagadják. Mikó, Haller, s mások sokat várnak föllépésedtől.

— Vajon mi hasznuk lenne megbukásomban, hogy arra egyengetik az utat! — sóhajtá Pécsei. — Korlátnok voltam Bethlen Gábornak, s azok törekedtek vesztetre, kik most Kassai esküdt ellenségei! De mi van bennem Kassaihoz hasonló, mely a gyűlöltetésben vele egy színvonalra állítson? Elődöm szűcs, az övé erszénykötő: itt a titok... Deborah, arcodra vér szökelt! Vagy talán a kandalló lángja hevíté föl vonásaidat? Vonjuk hátrább székeinket, s beszélgesünk e szép, magányos este, midőn vendégeink nincsenek, oly dolgokról, melyeket egymás közt nem

szégyelhetünk. Vajon mi a boldogság, Deborah? Gyakran látok felleget homlokodon, s te sokszor képzelsz engemet rossz kedvűnek. Hány fényes ruha, hány bál kellene neked, hogy kerüljék az árnyak homlokodat? Hány falut vásároljak még, hány palotát építsek, hogy a rossz kedv örökre száműzessék arczodról? Nem tudnál-e hozzá vetni, vajon mennyi pénz vagy hatalom szükséges rá, hogy egészen boldogok legyünk?... Gyulai mikor volt nálad, Deborah?

— Hogy kérdezhetsz ily közönyös dolgot, atyám, midőn érdekesekekről kezdettél beszélni?

— Mert azt akartam mondani, hogy te alkalmasint legdúsabb ara volnál és szépségre, műveltségre is, úgy vélem, nem utolsó. Anyád öt évvel volt fiatalabb menyegzőjekor, mint te most vagy. Gyulai régóta nem jött házamhoz.

A büszke Deborah szemébe könny szökelt.

— Meguntál-e, atyám? El akarsz-e magadtól taszítani, hogy oly aggodalmasan keresed számomra a férjet?

— Szeretnék boldognak látni.

— S nem vagyok-e az, míg körülted élhetek?

— Azt hittem, Gyulai érdekel tégedet.

— Ha lettem volna is iránta némi vonzalommal, az inkább szeszélyből, mint érzésből támadt, s esküszöm! már rég kialudt. Hamvát sem találod meg. Bolygó fény volt, melynek nincs tűzhelye, mely nem melegít, s mely nem lévén helyhez kötve, elröppent.

— De, Deborah! Gyulai eléggé ragaszkodott hozzád, s mégis vagyonod, szépséged, elméd és jó er-

kölcsöd nem köthette le őt. Ne fordítsd el arcodat, Deborah! Miért szégyenlenéd e vereséget? Azt hiszed, hogy mivel tetszelgésedet s a hódítási vágy apró és ártatlan cseleit, melyekkel szívét be akartad hálózni, észrevettem, most kevés véleménynyel vagyok vagy búbájdairól, vagy elmédről?

— Te soha sem beszéltél velem még így, s talán ily nézeteket inkább az anya szokott mondani leányának és nem az apa.

— Anyád nem figyelmeztethet többé; engedd, hogy én tehessem. Tudod-e, Deborah, miért vonult vissza mindinkább Gyulai? miért áll ellene a varázsnak, melyet a gazdagság a szegényre, a szépség az ifjura gyakorol? . . . Mert egy gyöngeségben hasonlít természete a tiedhez, s e közös gyöngeség téged feléje vont, őt tőled távolította.

— Ugyan mit akarsz bennem fölleplezni, atyám! . . . Kezed eddig oly gyöngéd volt.

— Ne rettegj, magamat is vádoló. Leányom vagy, csontomnak csontja, véremnek vére . . . tévedésemnek folytatója és kiegészítője. Gyulai pártában hagy tégedet, mert a családrégiségről nem sokkal tart kevesebbet, mint Pécsi Deborah. Igazam van-e?

A leány lesüté fejét és hallgatott.

— De hová vezet e nagyravágyásod? Szív nélkül adod-e kezedet egy régi családunak? S lesz-e az más, mint épen olyan férfit, a kinek szemében üres előítéletként tűnik föl, a mi a te büszke nézeted szerint mindent kipótló tulajdonnak látszik? Fog-e ily férj egész életen át küzdeni, hogy a főranguk közt számodra kényelmes helyet vívhasson ki? vagy

talán jobbnak fogja tartani a szűcs unokahugát magányba vinni, és kitelhetőleg elkülöníteni saját rokonaitól is, kik épen azért, mert náladnál rútabbak, szegényebbek és szellemtelenebbek, soha sem fogják azon egyetlen előnyöket elhallgatni, hogy nemeslevelők régi? Oh, Deborah! a család régisége silány előítélet annak, ki rá nem vágyik, de a ki nem bírja és vágyik rá, az tantalusi kínra van kárhozthatva, mert elérhetetlenért eped.

— De honnan veszed, atyám! — szólt Deborah, — egy könnyüt törölve le indulattól lángoló szemeiből, honnan veszed állításodat? Nem volt-e szívem egykor Kassai Eleméré, s vonakodtam volna-e kezemmel ajándékozni meg őt? . . . Ne haragudjál, atyám! hisz én örökre lemondtam róla, s nevét csak mentességemül hozom föl.

Pécsi arcza sötét és merengő lett. — Gyermekek voltál, Deborah, midőn a piszkos zsobrák rokona érdekelt. Kevéssé ismerted akkor még a világot, jellemed nem nyert szilárd körvonalokat. S végre is csak az én indokolatlan, az én kába rokonszenvem fejtette ki kebledben azon mulékony hajlamot, melyre most hivatkozálsz.

— S hogyan tudod, atyám, hogy Elemér iránti rokonszenved indokolatlan volt? Nem nyugodott-e szintén csillagjóslaton, mint későbbi ellenszenved? Akkor az égi testek védődnek mondták Elemért, most üldöződnek állítják.

— Kebledben lehet ellenmondás, Deborah, de ne keresd azt az ég boltozatján. Elemér csillagzatának jótékony hatását az enyémmre megváltoztatta a Kassai

csillagházának malefikus befolyása. Mi van ebben összeférhetetlen? Szeretném, ha több tiszteletet tanusítanál azon tudomány iránt, melyet az ó-világ legnagyobb bölcseitől nyertek örökségül századunk kevés avatottjai.

— Atyám, egykor valami kuruzsló nő a tenyeremből olvasta ki, hogy herczegnővé leszek, s rokonaim úgy fognak tisztelni, mint Józsefet testvérei, midőn inséges állapotjokban színe elébe vezettednek. Emlékszel-e, mit mondtál nekem? «Az ember sorsa nincs a tenyerére írva.» De atyám, hátha jövendőnk csak úgy van a csillagokra följegyezve, mint a tenyerünkbe? Én, mint tudod, szakítottam Elemérrel, azonban, ha az égi testek, midőn rád nézve veszélyesnek állítják őt, azt akarják kijelenteni, hogy rossz emberré lett, akkor, atyám! inkább hiszem a mennyboltozat minden csillagát hazugnak, mint Elemért jellemtelennek.

Deborah könnyei sűrűn omlottak.

— Szerencsétlen gyermekem! hiszen te még most is szereted őt! — kiáltá Pécsi, leirhatatlan megütözéssel.

Deborah bámuló tekintetet vetett atyjára, mint szokott az, ki véletlenül új, nagy és hihetetlen hirt hall. Sokáig nézte a tisztos agg komor vonásait, sokáig küzdött vagy gondolattal, vagy érzéssel, s ajkai előbb mozdultak meg, mintsem szavát hallani lehetett volna.

— Igaz, — mondá végre, — igaz, hogy én Gyulai csillogó, de üres modorából tanultam Elemért becsülni, de mert most kedvezőbben itélek felőle, mint

akkor, mikor Mikóék házában utólszor találkozánk, következik-e, hogy szerelmem föléledt? Mintha mi leányok azt zárnók legmélyebben szívünkbe, a ki legtöbb becsülést érdemei! Mióta hisszesz, atyám! oly tökéleteseknek? Gyarló teremtések vagyunk! Az Isten a külszín imadására alkotá a némbereket. De minek is tévedtünk, atyám, ily csodálatos kérdések és feleletek tömkelegébe?

— Deborah, te soha férjhez nem fogsz menni, — sóhajtá Pécsi.

— Azt hiszem én is. De nem vagyok-e eléggé boldog melletted, atyám? Hol leszek oly szabad, oly független, mint körödben? Találok-e más hajlékot, más háznépet, melyben semmi ne hasson kedvetlenül, visszataszítóan ízlésemre, érzésemre? Ha elkényeztetett, atyám, gyöngédséged, ha nemes természeted minden közönséges és aljas látásától is elszoktatott, miért ütközöl meg, hogy pártában kell maradnom? Te rangkórnak hitted a kiváló, a megkülönböztetett iránti vonzalmamat, s kárhoztattál miatta, menj, kérlek, az új családok társaságába, s keresd az ifjút, ki leányodat boldogíthatná, és ha reá találsz, kezem az övé, csak fogadja el.

— El van tévesztve egész életünk, Deborah! el van tévesztve! Te a szenvedő vagy, én a bűnös. Rosszul neveltelek, rosszul szoktattam magamat. Mi lesz belőled, ha engem az Isten magához szólít! s ki tudja, nincs-e a halálangyal hátam mögött, és nem ereszti-e nehéz kezét épen most a vállamra, hogy összeroskadjak? Oh, Deborah, mi lesz belőled, ha életem helyett vagyonomat veszteném, s ki tudja,

— *El van tévesztve egész életünk, Deborah!*

már nem osztottak-e meg titkos ellenségeim birto-
kaimon és csak az alkalmas percze várnak, hogy
szándékukat végrehajtsák? Én voltam egyszer börtönben, és vagyonszerzési pör alatt, pedig akkor igazságos fejedelem uralkodott: nem történhetik-e másodszer is meg, s rám nézve kedvezőtlenebb viszonyok közt? Soha párttűtés nem forgott eszemben, s mégis félig lázítónak tartottak.

— Ah! atyám, nem igazolja-e ez általad gáncsolt állításomat? A kinek egyszer a hatalom kezében volt, mihelyt gyöngének látszik, megaláztatástól tarthat. Azért mondtam, használd a kedvező alkalmat, ne idegenítsd el magadtól azokat, kik most körödbe gyülekeznek, törekedjél György herceget érdekeidbe vonni, állj az urak pártjának élére, küzdjél Kassaival a palotában, a társas körökben, az országgyűlésen, s győzni fogsz bizonyosan. És ha nem is győznél, a harcz alatt annyi erőt vontál össze, annyi férfikar és rokonszenv fölött rendelkezél, hogy senki nem fog bántani; megköszöni, ha tőled békében maradhat.

— Deborah! sokszor beszéltem neked, miként vívtak a circusban a gladiatorok egymással az uralkodó és nép mulattatására, de nem jut eszembe, hogy említettem volna oly gladiatort, ki hetven éves korában vágyott a küzdőhomokra lépni. Intézzék el egymás közt a párt férfiai komoly vagy nevetséges tusáikat; az aggastyán okosan cselekszik, ha a kandalló mellett ül, mint én most, és szerencsés, ha oly kedves és szép gyermeknek, mint te vagy, dörésein mosolyoghat.

Pécsi közelebb húzódott a tűzhöz, s kezét De-

borah karjára tette. A kandalló lángja az öreg tiszteletre ragadó és a leány igézetes arczát megvilágította. Különben sötét volt a szobában, senki sem hozta be a karos gyertyatartókat, senki sem gyújtá meg a csillárt; — mert bizonyos méla érzések és eszmék a homályban szövődnek, és sem az apa, sem a leány nem gondolt arra, hogy a csengetyü zsinegét meghúzza.

— El van tévesztve egész életünk, Deborah! — szólt Pécsi, mélyen sóhajtva. — De nem azért van eltévesztve, mert a hatalomból kiestem, hanem, mert alacsony származásom mellett hatalomra törekvém, s mert ismeretek után szomjazó lelkemet kincscsel akartam kielégíteni. Átléptük a számunkra jelölt sorompót, s a világi szerencsével cseréltük föl a boldogság föltételeit. Ha nem gyűjtök mulandó vagyont számodra, ha nem veszek körül a fényűzés és választékos ízlés varázsával, kedélyed saját természetes egyszerűségében fejlik ki. Kezed és szived nem vált volna külön; együtt ment volna át egy őszinte, jámbor és hozzád hí férj birtokába. Most meghasonlásban vagy magaddal s helyzetekkel. Aztán, ha nem áhítozom emelkedés után, hatalmam a tudósok köz-társaságában lett volna nagygyá, . . . ott születésre nincs szükség, ott az ész a hatalom s nem a származás. A ki engem ott buktatott volna meg, a fájdalom helyett az öröm könnyeit látta volna szememben; mert a tudomány birodalma azon előjoggal bír, hogy a jeles csak a jelesebb elől hátrál, s a kitűnő elhomályosítása a világosság terjedését jelenti.

— Nem vitatkozhatom e téren veled, de sejtel-

mem mondja, hogy ábrándozol, atyám, s a fényes szín, mely a tudomány pályáját körülfogja, képzeletedé, nem a tárgyé.

— Ne hidd, ne hidd! én csak úgy lehettem volna igazán boldog. Ifju éveimben a föld három részén bolyongtam, küzdve szükséggel, nélkülözésekkel, kitéve vad népek üldözésének, tenger-viharnak, s a megmérhetetlen homokpuszták égető hevének. A teve kidólt fáradság és éhség miatt, de kedélyem nem tört meg. A hajó árboczát lesujtá a villám, de reményem vitorláit soha sem vontam össze, és szép partokat látott álmodó szemem, túl a fenyegető zátonyon, s fölötte a sötét felhőknek. Most, Deborah! a vagyoni kevés élvezetet ígér, a nyugalom nem nyugtat meg, a veszély nem edzi lélekerőmet. Az égen, földön és keblemben ezer jel mutatja, ezer hang sugja, hogy hazámba visszatérve, rosszul választék pályát. Nem kellett volna csekély hivatalból nagyobbra, a nagyobból a legföbbre törekednem, s világi tekintélyemet a vagyongyűjtés eszközeivel emelni, de egyszersmind behomályosítani. Az arany és ezüst, míg mértékletes vágyainknak szolgál, hű szövetséges, mely belértékünket fejleszt, és világosságra hozza; de ellenséggé válik, midőn szomjuhuzzuk, halmozzuk. Mikor nem feküdt a nagy kincsen valami átok? Vagy mások hiszik magokat általunk megfosztottnak, vagy legalább mi érezzük, hogy megfosztva vagyunk fogékonyságunktól, egyszerű örömeinktől és a gondtalan vidámságtól.

— Atyám! tudnál-e szegény lenni? tudnál-e a polgári egyszerűségben megelégedésre találni? Tud-

nád-e oly kicsiny szálláson, minő a Németországból hozzánk jött híres tanítóké, boldognak vallani magadat?

Pécsi gondolkodó homloka mélyebb redőkbe vult; kezét mélán terjeszté ki a vasfogó után, s a kandalló bikkhasábjait ütögette. A szikrák pattogtak, élesebb lángot vetett a tűz, és egészen megvilágítá a merengő agg nemes, deli és bánatos vonalait.

— Oh atyám! — folytatá Deborah, — beférhet-e a folyó, mely iszapos hullámain nagy terheket hord, azon kövecses, keskeny mederbe, honnan csörge-dezve és tükörtisztán indult ki?

— El van tévesztve egész életünk! — sóhajtá Pécsi, nem figyelve leánya szavaira, vagy nem akarva rá felelni . . . Mivé lennél, Deborah! — folytatá kevés szünettel, — ha vagyonunkat elvesztenők!

— De miért forogna a mi vagyonunk több koczkán, mint a másé?

— Mert több ellenségünk van, s mert a világ nem szokta meg hozzánk tartozónak tekinteni azt, a mivel birunk. Falvaink nagy részét a nép még a régi tulajdonos nevéhez köti. Idegenek vagyunk sajátunkban. Deborah! az üstökös néha belép a bolygó égitestek körébe, de azért nem tartozik a zodiakus rendszeréhez. Ott volt, ragyogott, eltűnt! Erdélyben az új családok nem vernek mély gyökeret. Az első fellegszakadás kisodorja alólok a földet.

— Istenem, — sóhajtá Deborah, megrettenve, — te valami veszélyt titkolsz előlem.

— Nem, leányom! — válaszolá csendesítőleg

Pécsi, — csak azt óhajtanám, hogy sorsodat biztósítva lássam. De e vágyról is le kell mondanom.

Deborah szemébe könny tolult. Az apa magához szorítá a leányt, megcsókolá homlokát, arczát, s küzdött magával, hogy könnyeit visszafojtsa.

— Atyám! te büszkének tartasz, s mégis azt véled, hogy nem tudnám elhordozni a csapásokat! Szeretem a fényt, kényelmet, a társaságot, de többre becsülöm magamat, mintsem hűgyem, hogy elvesztésökkel semmim sem marad.

— Ne hallják meg a kegyes csillagzatok e szavadat! Ne kényszerítsenek arra, hogy büszkeséged e tűzpróbára kitétenessék!

— Atyám! valami nyomja szívedet.

— Csak az a mindennapi gond, csak az az állandó aggodalom, melynek tudná Isten miért? ma adtam először szavakat.

Most a komornyik vendégeket jelentett.

E perczben e különben szokott dolog oly csodálatosan hangzék, hogy az apa és leány egyaránt meg voltak lepve általa.

Deborah szobájába, Pécsi a jövők elébe sietett.

*

A látogatók természetesen Kassaival elégületlen főurak voltak, kik a hatalmas miniser bukását közelinek tarták.

Reményeikre hozhattak kecsegtető okokat, s most többet, mint régebben.

A budai basa és a magyar király a béke megsértése felől kölcsönösen panaszkodtak. Hol török öröket vágtak le magyar portyázók, hol a szultán

alattvalói raboltak nőket, fogtak el egy-egy térítő szerzetest, s minderik fél az elkövetett sérelemért hevesen követelte az elégtételt, de eredmény nélkül.

A surlódások a budai basát mindinkább arra hangozták, hogy a temesvári basa példáját utánozva, barátságos tanácsokat adjon az erdélyi uraknak. Most volna ideje Konstantinápolyban engedélyt sürgetni a vallásos nyomásért indítandó háborúra, most a fejedelem nem kopogtatna a fényes kapunál ok nélkül — ez vala a titkos izeneteknek veleje.

Pécsi vendégei a fejedelemné buzgóságára és Szeredi ügyes cselszövényeire támaszkodtak. Nem kételkedének, hogy a háború lehetlenné teszi Kassait, s hogy ha Rákóczi saját felelősségére megkezdi az ellenségeskedést, a török hamar le fogja az álarcot vetni, s megtörve a békekötést, egész erővel vesz részt a hadviselésben.

A vendégek Pécsit szintén erélyes működésre ösztönözték.

Neki, mint egykor az erdélyi ügyek élén álló férfúnak, voltak még a portánál befolyásos barátjai, kiket a háborupárt érdekeinek előmozdítására föl lehetett volna használni.

Erre czéloztak az urak, ez volt a tárgy, melyért a fölvergődöttnél tisztelgének.

Pécsi átérté szándékukat, s úgy vezeté a társalgást, hogy mielőtt nyilatkozhatott volna, már látható volt, miként mindent megtagad, s hogy fölösleges vele részletes vitatásokba ereszkedni.

— Nemzetes és nagyságos uraimék — szól, megszorítva a távozni akarók kezét, — bizonyára dicsé-

retes dolog, egy rossz tanácsostól megmenteni a fejedelmet. Ha fiatalabb volnék, hevesen ostromolnám Kassai eljárását az országgyűlésen, az országtanácsban, s mindenütt, a hol jogom volna a közügyek felől nyilatkozni. De akkor sem vegyülnék udvari cselekbe, akkor sem mártanám kezemet titkos működések közé, mert tapasztaltam, hogy a kik Erdélyben árulásért veszték fejüket, rendszerint hűk voltak a fejedelemhez és hazához. Minden bűnök csak az udvar kegyelt tanácsosai megbuktatására forralt tervekből állott, melyek mentől titkosabbak valának, annál gyanusabb eszközök használatára vezettek. Ha Kassai becsületes ember volna, akkor elmozdítása könnyebben történhetnék. Nem volt nehéz, néhány névtelen ellenségnek engem a hatalom tetejéről egyszerre a szamosújvári vár földalatti börtönébe dobatni, de Kassai ördögi ügyességgel fogja magát védeni. Aztán, ha sikerülne is őt megbuktatnunk, nagy kérdés: vajon a felső megyék sérelméért indított háboru hasznára lesz-e országunknak? vajon uralkodónk Bethlen Gábor katonai tehetségét átvette-e a fejedelmi pálczával együtt? vajon van-e általában a vallásnak világi fegyverekre szüksége? s vajon egy szerencsétlenül végződő hadviselet Erdély önállóságának nem vet-e véget?

— Mi ez aggodalmakat Kassai uramtól is hallottuk, — válaszolák az urak gúnyosan.

Pécsi érzi, hogy szakított azon egyetlen szövetséggel, melyre, ha hatalom után vágnék, még bizonyos pontig támaszkodhatott volna, de nem vette szívére e veszteséget.

Szükség volt elvágnom a hidat, hogy azon vissza ne térhessek többé — gondolá.

Halk léptekkel, borongó arcczal ment irószobájába, elővette egy titkos szekrény kulcsát, s valami szinevesztett iratot vont ki.

Saját kérelemlevelének eredetije volt, melyet tizenöt évvel előbb a szamosujvári börtönből írt Bethlen Istvánhoz, a kormányzóhoz.

Látható elérékenyüléssel haladott a sárga betűkön tovább.

— Ez a párt vádolt azzal, hogy a pozsonyi békealku alatt a németektől ajándékot fogadtam el. S most szövetekezem velök a hatalomért? Soha! Mulandó jók miatt miért veszítenék az önbecsülésből!

Tovább olvasott, de könny tolult szemébe, midőn a következő helyhez ért: «Kivánom, hogy a mely vége volt Anamásnak és Zaphyrának az elrablott pénzért, és a mely büntetés szállott Geházyra, Eliseus szolgájára, Nanannak Cyrus királytól visszahozott kincseért, én reám szálljon az, ha bűnös vagyok, ha pedig ártatlan volnék, vegyék az átkot magokra hamis vádlóim!» Én ártatlan voltam! — sóhajtá Pécsi. — De bocsásson meg az Isten nekik, hogy életemre törtek, s nekem, hogy börtönbe és bilincs közt, a fájdalmaktól elcsábítva, az ég boszuállását idéztem fejökre!

A falszekrénybe rejté a levelet, hogy tovább ne olvashassa. Szokatlanul bús és ünnepi volt hangulata.

— A csillagzatok folyvást ellenségeim, — mintha mondanák: el van tévesztve egész életed! De hát miért mosolygottak pályám fölött? miért kísérték

kedvező sugaraikkal a fejedelmi udvarba? miért voltak az igaz utról félrevezetőim? szegény Deborah!

Pécsi hosszas virrasztása alatt elhatározta, hogy Balázsfalváról visszatérve, többé semmi közügybe nem vegyül.

E perczen még csak a szombatosok sorsa birt előtte érdekkal.

Le akarta beszélni őket a vakmerő lépésről, mely, szerinte, bukásukat idézte volna elő.

Lehetetlennek hitte, hogy a mérséklet szükségét be ne lássák.

Ha pedig túlcsapongnának, el volt tökévelve velök is minden összeköttetést megszakítani.

Egy perczig eszébe ötlött: vajon a balázsfalvi összejövetelt nem fogják-e Kassai és többi ellenségei az ő üldözésére kizsákmányolni?

De a körlevél óvatos szerkezetében bízott, a nemesi lak szentségét, megtámadhatatlanságát szilárdnak tartá, lehetetlennek képzelé, hogy valaki azért essék vád alá, mert az ország csendjének háborítatása ellen működik, s az izgatások elejét venni, a fölhevült indulatok balirányának útját akarta állani.

V.

Dajka püspök Kassai fulánkos czélzatai óta, komolyan kezdé féltetni Zsófia herczegnőt, a fejedelmi udvart és heves vérű György úrfit Bodó Klárától, a híres képmutatótól, ki az erkölcs álarczát oly jól tudja hordani.

Szívét rettegés fogta el, midőn rá gondolt, hogy

a történhető szerencsétlenség valódi oka végtére is ő, mert nem kellett volna szánalomtól indíttatva, oly némbert vezetni a nagyasszonyhoz, kinek múltjával egészen ismeretlen volt. De hisz' tévedt nőnek képzelte; s hogy teheté föl, hogy a fejedelemné az ellenkezőjének hívésére csábíttatik? E mentség mást az önvád alól föloldhatott vala, míg a jámbor püspököt nem nyugtatta meg. Szorongása óránként növekedett. Azonban azt is fontolás alá kellett vennie, hogy vajon Kassai nem unokaöcscse iránti vonzódásból képzele-e Bodó Klárát oly vétkesnek? S ekkor nem volna-e kegyetlenség a különben is szerencsétlen némbert az udvarból kiűzetni, hol az üldöztetés ellen menhelyet talált? Dajka nem tudta fejből kiverni azt a rögeszmét, hogy a gyűlölet és remegés, melyet a Kassaival társalgáskor Klára arcán észrevett, vétkes szerelmi viszonyból eredt, s negyven éves lelkészi pályájának tapasztalatai arra inték, hogy épen ily kérdésekben kell az érdeketek kölcsönös vádjait kétkedéssel fogadni, és semmi elővélemény által túlságos szigorra nem csábíttatni.

Alkalmat keresett tehát a nagyasszonynál Klárára vezetni a beszélgetést, s általános czélzásokkal óvakodást tanácsolni az idegen némbert iránt, de intései annyira nem hordák magokon a cselszövény mázát, annyira távol voltak minden rágalmazástól, hogy épen őszinteségök miatt a fejedelemné figyelmét teljes mértékben fölébreszték. Szóból szó fejlődött, s a püspök elbeszélé, a mit Kláráról hitt, s a mit az öreg Kassaitól hallott.

Rákócziné arcán ingerültség jelei mutatkoztak.

Vette észre, hogy Kassai megkezdé titkos működését a szombatosnó ellen.

Nem kétlé, hogy a gyanút benne a Zsófia hercegnőnél lefolyt jelenet idézte elő.

Lehetségesnek tartá, hogy Kassai már sejté Klárában Laczkó István nejét.

S a fejedelemné büszkeségét megtámadta azon helyzet, melyben kénytelen a gyöngédség és szánalom tanácsának engedve, elhallgatni pártfogoltja nevét.

Az első perczben már ajkain volt az egész titok, de szokott óvakodása győzött a pillanat benyomásán. — Bizonyosak vagyunk benne, szól, hogy Klára nem ismeri Kassai Elemért; s ha ismerné, csak hállával viseltetnék iránta. Egyébiránt, nem akarjuk kétségbe vonni, hogy Kassai István uramnak lehet más és talán fontos oka, azon személyről rossz hírt terjeszteni, kit főtisztelendőséged hozzánk vezetett. Mi nem vagyunk a szívek és vesék vizsgálói; de alig hiszszük, hogy a gyalázás, melylyel Klára illetetik, ne esnék vissza azokra, kiktől kerül. Az idő hamar fog mindent világosságra hozni, s addig is, míg ez történnék, figyelemre se méltassa főtisztelendőséged a kósza híreket, s maradjon szilárdul a mellett, hogy helyesen cselekedett, midőn egy ártatlan szenvedőt kegyelmembe ajánlott.

— Az Isten ő szent felsége adjon magasságodnak — szól a püspök elérzékenyülve, — hosszas életet, hogy számos alkalma legyen könnyeket letörteni, megvigasztalni a csüggedőket, bátorítani a gyengéket, kikre az életben erős küzdelem vár!

Nyugodtan távozom és semmi sem fog többé arra tántorítani, hogy kétkedjem ott, hol országunk nagyasszonyának bölcsesége csak bizalomra talál okot.

— S nincs is miért titkolja főtisztelendőséged, még Kassai előtt is, jó véleményemet Klára felől — válaszolá Rákócziné, egy uralkodónő ismét fölébredt büszkeségével. Lehet, hogy ő meg fog ütközni e híren. Annál rosszabb rá nézve. Különben Klára kiléte az én titkom, melyhez a világnak semmi köze, de ha Kassai uram ő kegyelme mégis kíváncsi volna, másnál többet tudni felőle, akkor forduljon hozzám. Neki, egyedül neki, adhatok fölvilágosítást, ámbár alig képzelem, hogy örömét lelné benne.

Dajka püspök sokkal eszélyesebb volt, mintsem e határozott nyilatkozatból bátorítást merített volna, hogy az öreg ítélőmestert bármiről értesítse.

— Minek fujjam, a mi nem engem éget! gondolá magában. Világos, hogy a nagyasszony Kassai ellen föl van ingerülve, s nem illenék papi helyzetemhez, hogy szóhordás által vizsályt terjeszsek.

Ez oly keresztyéni, mint ildomos szempontból még csak azt sem említé, hogy a fejedelemnénél volt.

*

Szeredi hamar akadt a szombatos pap nyomára.

Segíté a hirtelen eltűnt föltalálásában az a körülmény, hogy egy kis birtokrésze Rápolthoz közel feküdt, s hogy a népre nagy benyomást gyakoroltak a szökött jobbágy rejtélyes lénye, sötét, érthetetlen, de babonás félelemmel hallgatott nyilatkoza-

taí. A gonosz lélektől megszálltnak tarták, s kivált miután a boszorkányság hírében álló vén Marcsához vitetett, kerülte őt minden, s a ki csak vele találkozott, keresztet vetve tért ki útjából.

A banya azonban az egész környéken ismeretes volt gyógyításairól, s rossz hírét, üldöztetését leginkább annak köszöné, mert szerencsésebb vala, mint a hátszegi borbély, a dévai baromorvos, sőt oly betegének is visszaadta egészségét, kiről a szászvárosi okleveles orvos már rég lemondott.

Szeredi még aristokratikus gögjéből és gunyoros modorából is sokat tudott fölálldozni, midőn Kassai megbuktatását eszközözhette, s rokonának, a fejedelemnének szolgálatot tehetett. Ezért viseltetett rendkívüli részvéttel Szőke Pista és egész családja iránt.

A portusi áradatkor épen Rápolc melletti birtokából volt hazatérendő, melyet addig alig látogatott meg, de a hol most egy roskadozó, elhagyott, s minden kényelemtől megfosztott lakban huzamos ideig tartózkodott.

Visszaérkezésekor kétségkívül részletes értesítéseket hozhatott magával a szökött jobbágy felől.

Szeredi sokkal erélyesebb volt, mintsem a nyert adatokkal buktatási terveket ne kötött volna össze.

De a fejedelemné, noha nagy részvéttel viseltetett Klára iránt, s noha a vallásháborút óhajtó párt-hoz szított, férje és az ország iránti kötelességéről magas véleménynyel birt. Ezenfelül még önérzete, büszkesége sem engedte, hogy bárkivel is egy hivatalnok megbuktatására szövetkezzék. Legcsekélyebb rokonszenvvel sem viseltetett Kassai iránt, de szor-

galmáról, hűségéről és államférfiúi képességéről kedvező véleménynyel volt. Hibáztatta a hatalmas minnister elveit, keveset tartott jelleme felől, szeretete volna tisztább kezekben látni a kormányt, de mély erkölcsi érzete mellett sem élt akár azon csalálmaban, hogy a legjobb ember okvetetlenül legjobban kormányoz: akár azon balvéleményben, hogy Kassai esküdt ellenségei csak azért haragusznak rá, mert bűneitől irtóznak.

Míg tehát Szeredi Szöke Pista üldöztetését politikai czélokra akarta kizsákmányolni, a fejedeleonné elégnnek tartá, Klára családját az igazságtalan eljárás ellen biztosítani, a szenvedett méltatlanságokért kárpótolni, s Kassait — a mennyiben kikerülhetetlen volt — megszégyeníteni.

Ennélfogva nem állhatott rá Szeredi javaslataira.

S Dajka püspök látogatása után sem változtatta szándékát; csak annak, mit Klára iránti aggodalomból néhány napig még függőben akart tartani, siettetését határozá el.

A következő reggel a leányok termében egyszerre elterjedt a hír, hogy «a fejedeleonné titka» az udvarból eltűnt.

Este még intézkedéseket tőn, még utasításokat adott némely nehezebb női munkákban, de virradat után mindjárt, a Zsófia herczegnő legújabb megrendelése végett, magához hívatta Pethneháziné; azonban a nőcseléd, kit érte küldött, azon hírrrel tért vissza, hogy a kisasszony az éjjel elutazott.

Hova? s minő alkalommal? senki megmondani nem tudta.

Köz volt a meglepetés, s még magasabbra lőn fokozva, midőn Zsófi, ki Klárát minden délelőtt magához viteté, most nyugtalan arczczal, sietve jött Pethneházinéhoz, s követelte tőle, hogy az öltözködési órára okvetlenül előkerítse Klárát; különben maga fog föllelésére intézkedéseket tenni, s ha megtalálják, többé oly hanyag gondviselet alá nem bizza, mint az udvarmesternőé volt, hanem szállására viszi, és saját őrizete alatt tartja. Ezentúl a kamarása, Gyulai Ferencz, lesz Kláráért felelős.

A zenebonának a fejedelemné azon izenete vetett véget, hogy Klára az ő parancsára utazott el, rövid időre.

Gyulai örvendett, már többé nem látá a bűbajos ismeretlent, könnyű léptekkel, összeszedett arczczal, választékos izlésű s mégis oly egyszerű öltözetben, haladni el mellette, és egy alig észrevehető, de kecses bók után a herczegnő belső termeibe sietni.

Meg volt elégedve, hogy e szép kísértettől megmenekült, kinek föltünése mindig valami babonás megdöbbenést, valami badar nyugtalanságot költött föl keblében. Mire valók is voltak e haszontalan gerjedelmek, melyek a leendő államférfiú komoly czéljaival ellenkeznek, s józan eszének szégyenére válnak? Ha legalább a Pécsi Simon leánya volna Klára; vagy, ha legalább a gazdagságot régi czimer kárpótolná! De ki hozhat föl még erre nézve is kétségtelen adatokat? Milyen könnyű lesz neki egy álomképet elfeledni, mely a földhöz nem tartozik, s hasonlít a légi jelenetekhez, melyek csak pillanatig

kápráztatják a szemet, és a láthatárról nyom nélkül távoznak!

Gyulai sokért nem adta volna, hogy Klára elutazott.

De ha lassan nyílt meg az ajtó; ha halk suhanást hallott közel és távol: akkor szive összébb szorult. Ha az öltöztető két palotahölgy a kitűzött órában a belső termekbe lépett, akkor ő szokatlanul komorrá lön. Ha Anna néne, vagy akárki más történetesen Klára nevét említé, akkor ő mosolyogva, gúnyosan, de mindig megkérdezte, hogy hová illant az a kóbor lány, kit a herczegkisasszony oly nevetéségesen szeretett, mintha karácsoni ajándékban kapott báb volna?

A fejedelemné hintaja az első udvar kapuja előtt állt meg.

A nagyasszony épen sétakocsizásból tért vissza. Maga leszállott ugyan, de Pethneházinét a friss lég további élvezetétől nem akará elvonni, noha az szorosabban huzódék be a hintó szögletébe, összébb szorítá felső ruháit, és kipirult arczából gyanítva, szembetünő kedvet érezhete valamivel melegebb légmérsék iránt.

A fejedelemné szokatlan órában lépett férje lakosztályába, s egyenesen a «kék teremnek» tartott, melyet Bethlen Gábor kisebb tanácskozásokra használt; most pedig a fejedelem írószobája volt.

Ott találta Kassait, ki harmadnap óta, most először jelent meg az udvarnál.

A fejedelemné alkalmasint értesítve volt arról, hogy az ítélőmester úr még nem távozott el, sőt talán épen csak ezért lepte meg látogatásával a fejedel-

met, még a tanácskozás vége előtt; de talált ürügyet oly családi hírek közlésében, melyek Rákóczit különösen érdekelték, s csak miután vele a mellék-kabinetban néhány szót váltott, említé, hogy Kassainak is akarna valamit négyszem közt mondani.

— Nem szeretem, midőn asszonyok vegyítik a politikába magokat — szólt félig tréfásan, félig komolyan Rákóczi.

— Én az ítélőmester urammal, — válaszolá a fejedelemné, midőn már a kabinet ajtaján tartá kezét, — nem az országos, hanem csak a rápolti dolgokról akarok értekezni.

Lehetetlen, hogy a hangosan ejtett végszavakat ne hallotta volna Kassai, s ennél fogva a fejedelemné meg sem ütközött, midőn a minister arczán a zavar és átállás észrevehető jeleire talált.

— Tanácsos uram! — mondá nyájasan, de határozott kifejezéssel, kegyelmednek van egy félrefekvő birtokrésze, melyet czélszerűen nem használhat. Igen lekötelezne, ha a vételárán nekem átengedni sziveskednék. Hogy minden javítást és a gazdaság folytatására szükséges ingóságokat szintén hajlandó volnék megvásárolni, az önkényt értetik. A jószágrész, melyre czélzok, Rápoltnak alig teszi negyedét.

— Rápoltnak, — szólt Kassai erőltetett mosolylyal, — fönségednek, kegyelmes asszonyom, szintén nem esnék keze ügyébe.

— Igaz, de a vásárban nevezetes érdekem forog fönn.

Kassai kérdő tekintetet vetett a fejedelemnére.

— Szóke Istvánt akarnám a jobbágyok alól föl-

menteni — szolt ez, oly hangosan, hogy tartani lehetett, miként szavai behatnak a kis kabinetba.

Kassai meghökkenését daczczal igyekezett leplezni.

— Ha fönséged szerencsés emlékezőtehetségével birnék, meg tudnám mondani, mennyi érdek köt Rápolton egyik vagy másik jobbágyhoz. Most azonban csak annyit említhetek, hogy nem örömet válnék meg épen e birtokrésztől.

— Reménylem, kegyelmed még sem fogja kérsemet visszautasítani. Én Szőke Pistát szabaddá óhajtanám tenni, mert egészséges korában sem alkalmas a jobbágy kötelességeinek teljesítésére, s miután elméje most meg van támadva, csak gondos ápolás mellett remélhető, hogy más és hozzá méltóbb hivatásra valaha képessé lesz.

Kassai szíve meghült, tagjai átfáztak azon gondolatra, hogy a fejedelemné, a szombatosok ellen tervezett csiny előtt három nappal, ily részletes adatokkal bir egy szombatos sorsa felől.

— Ellenségeim talán fönségednek nyomós érvekkel bizonyították be, mennyire nem volt jogomban Szőke Pistát szökött jobbágynek tekinteni és letartóztatni.

— Kegyelmed e részben jogosan cselekedett, s nincs a fejedelemnek, nincs az országnak akkora hatalma, hogy Szőkét a törvényes földesúr hatósága alól kiragadhatta. De épen az ítélőmester uram érdekében óhajtanék a rápolti birtokrész földesasszonya lenni. Mert Szőkét kegyelmed kémjének tarták, bár, úgy hiszem, helytelenül.

— S ha kémem lett volna is, szolt Kassai, mit

egyébiránt senki sem bizonyíthat be, még eddigelé a kormányokat nem volt szokás azzal vádolni, hogy a dolgok fölől miért igyekeznek magoknak értesítést szerezni?

— Kétségkívül nem, válaszolá a fejedelemné. De vannak, kik azt beszélik, hogy Szőke azért követeltetett vissza, még pedig a törvényes eljárás megsértésével, mert nem akart kémné aljasodni.

— E hírt, melyet most van szerencsém először hallani, alkalmasint Szeredi ő nagysága barátságának köszönhetem.

— Kívüle még maga a beteg is néha ily czélzato-
kat ejt.

— Tehát ellenségem és egy őrült vádolnak?

— Szőke Pista neje is tényekről beszél, melyek e gyanút ébreszthetnék föl.

Kassai mintha villám által lett volna sújtva. Eddig csak csodálkozott a fejedelemné adatain; most már megrémült, midőn egy egészen ismeretlen körülmény merült föl. Hogyan értesült a nagyasszony a szökött jobbágy nevének nézeteiről? mily nagy lehet az összeesküvés, mely ily titok birtokába juttatá? minő buktatási tervet kovácsolnak az ellenségek, kik annyi alattomosággal és ügyességgel tudnak aláaknázni? S mindez a válságos balázsfalvi gyűlés előtt három nappal történik!

E gondolatok, e talányok és aggodalmak egyszerre zuhantak Kassaira, s lábai alatt ingadozni vélte a földet.

A fejedelemné emeltebb hangon folytatá:

— Tisztába hozni soha sem lehet az ily természetű vádat, de megczáfolni is szintoly nehéz.

— Hátha — szól most Kassai, egy ötlettől áthatva és fölbátorítva, — hátha mégis más okból küldöttem volna a kapa és ásó mellé Szőke Pistát, a szombatos szentet? Főnséged csak az egyik felet hallgatta ki, s reménylem, kegyes lesz a vádlott mentségeit is elfogadni.

— Részemről nem forog itt fönn semmi vád — válaszolá a fejedelemné. Én óhajtanám megvásárlani Rápoltot; mert így gondolkozom: ha kegyelmed jobbgységben tartja Szőkét, akkor ellenségei nemtelen boszú gyanújával terhelik; ha pedig fölszabadítja, akkor nagylelkűségét félelemre, egy titok felfedezésétől való megrettenésre magyarázzák. Úgy hiszem, egy fejedelemné mindig aggódhatik, ha férje hű szolgálói, bár hibájokon kívül, fonák helyzetbe hozatnak.

Ekkor kilépett a kabinetből Rákóczi.

Kassai, mintha a magas tanú jelenléte legkevésbbé sem zavarná, nyájas, mosolygó arcczal mondá:

— Tökéletesen megnyugszom főnséged kegyes ajánlatában. Rápolti birtokrészem eladásáról a szerződést még ma délelőtt a fejedelmi udvar ügyvédével együtt írásba foglaljuk!

— Kár volt itélőmester urannak az alkuval sietni — szóló nevetve Rákóczi, mert a fejedelemné bizonyosan aranybányát fedezett föl a rápolti hegyekben. Különbén megfoghatatlan, hogy takarékos létére, miként birt őt percz alatt a fizetendő összlet iránt tisztába jönni épen kegyelmeddel, kit eddigelé még rokonunk, Szeredi sem tartott javíthatatlan parzlónak.

— Részemről, fönséges uram! nem panaszkodhatom a szerződésre. A jószág és az ingóságok valódi árát kapom vissza. S csak egyet sajnálnék, azt tudniillik, ha ő magassága, a fejedelemné a jobbagység alól fölszabadítaná egyik emberemet, kit én a bitófa alól követeltem vissza, hogy életét megmenthessem. Szép eszű, mívelt férfiú; de makacs lázadó volt, ki legerélyesebben izgata a szombatosság mellett. Az Isten keze az ő bűnös fejére nehezédék, s terhes nyavalyával sujtá. Bármily gondal orvosoltattam, egészsége helyreállításához kevés a reményem. De azt bizonyosan tudom, hogy ha tébolya megszűnnék, a szombatossági őrjöngés még szilajabban törne ki belőle. Nem szeretném, ha Rápolc valaha történeti nevezetességre jutna, ha onnan terjesztene egy rajongó kanócza az egész országra szétáradó égést.

— Az itélőmester Bodó Klára férjéről beszél, szólt a fejedelemné, a magas hitvestárs felé fordítva tekintetét. Fenséged hivatalnokait szólítottam föl, hogy küldjenek hozzám kimerítő tudósítást e férfiú magaviselete felől. Ma vettem a háromszéki alkirálybíró levelét, melyben említi ugyan, hogy a kérdés alatti személyt sokan szombatos papnak tartják, de egyszersmind bizonyoságot tesz jámbor, szelid és mérsékelt magaviseletéről. Fölhozza a közsajnálkozást is, melyet véletlen eltűnése okoz. A nép kedvelte őt becsületes életéért, nejét pedig az egész vidék áldja, mert a szerencsétleneknek vigasztalója, a betegeknek ápolója, az ügyefogyottaknak tanácsadója volt. Fönséged tudja, hogy az illető tisztek megtalálására engedélyt kértem.

— Most már emlékszem. Tehát Bodó Klára, kinek szépségét Zsófia hercegnő az egekig magasztalja, a jobbágy szombatosnak hitvese?

— Megszünik holnap jobbágy lenni — válaszolta a fejedelemné.

— Ne siessen fönséged a fölszabadítással, jegyzé meg a fejedelem, mert ítélőmesterünk emberismertéről, belátásáról és tapasztalatairól többet tartok, mint egész székelyföld hivatalnokainak értesítései felől.

— Általában magam is, válaszolta a fejedelemné; de a jelen esetben kénytelen vagyok hinni, hogy az ítélőmester uram tévedt.

— Legyen bár úgy; nem örömet tűnök udvaromban szombatos. Rossz példa volna, mely keserű gyümölcsöket teremne. Fölbátorítaná a rajongókat, s félelemmel töltené be az igazhitűek szívét. A törvény hűtlenségi vád alá veti a szombatosok pártfogóit is, s alig folyt le négy hó azóta, hogy a kulcsos városok falaira szegzett rendelet által ébresztettük új életre a szunnyadó törvényt. S most már fönséged egy szombatos pártfogójává akar lenni? Kit büntethetünk meg, ha nem pöröltetjük be legelőször saját hitestársunkat, Erdély fejedelemléjét?

— Ezt ő magassága iránti gyöngédségből nem említém, noha aggodalmaim kútforrása volt — szólt szeliden mosolygva Kassai.

— Én nem a szombatos, hanem a súlyos betegségben sinylőt veszem védelem alá. A keresztyén könyörületnek nincsenek a hitfelekezetektől függő

korlátai. Alamizsnája, ápolása még a pogányokra is kiterjed.

— De hát mit tesz akkor, midőn a beteg fölgyógyul, s fönséged csak a szombatost lesz kénytelen maga előtt látni? kérdé Rákóczi.

— Azért szabadítom föl még mint beteget a jobbágyság alól, hogy midőn egészségét vissza fogja nyerni, ne legyen velem semmi összeköttetésben.

— De Bodó Klára, kit fönséged magához vett, nem látszik orvosi kézre szorultnak; ellenben csaknem bizonyos, hogy férje tévedéseiben osztozik.

— Igyekezni fogok hiteszmeit megvizsgálni, s ha azok nem volnának oly hibátlanok, mint tettei, mint egész magaviselete, akkor buzgó könyörgéssel folytatom az Istenhez a rábeszélés, az ékesszólás adományáért, hogy sikerülhessen Bodó Klárát megtérítenem.

— Mondja meg fönséged, szóló Rákóczi, ki lesz tehát már ezentúl a szombatosok pártfogója? kit büntethetünk meg vagyonkobzással e pártfogásért? s kicsoda nem hozhatja fel önvédelemül, hogy azért czimborál a «titkos secta» követőjével, mert a megtisztított evangélikus hithez akarja visszavezetni?

— Úgy vélem, akkor pártfogoljuk a szombatosokat, midőn hiteszmeik mellett szónoklunk, irunk, midőn a szombatoságért elítélteket védelem alá vesszük, elrejtjük, s a büntetés alól tilalmazott eszközökkel vonjuk ki. Ámbár megvallom, nehéz megpróbáltatásra volnék akkor is kitéve, ha egy elítélt szombatos keresne palotámban menhelyet. Azt pedig bizonyosan tudom, hogy nem szünném meg fönsé-

gednek esdekelni, sőt mint fejedelmem előtt térdre is borulnék és összefogott kezekkel könyörögnék kegyelemért, ha értésemre esnék, hogy Erdélyországban valaki a vallásáért íteltetett halálra. A megkegyelmezési jog azért adatott az uralkodóknak, hogy a törvény szigorát józan könyörület által enyhítsék.

— Ime! jegyzé meg Rákóczi mosolyogva, a fejedelemasszonytól igen épületes tanítást kaptunk a politikából! Nem szeretném, ha közelebbről valamelyik szombatost fiscalis directorunk üstökön ragadna, mert buzgóságával házi békémet háborítaná meg. Kegyelmed ítélőmester uram nőtlen, s nem lehet tiszta fogalma arról, mit tesz az, midőn feleségünk azzal fenyegetőzik, hogy kivánsága teljesítéseért térdre borulva fog könyörögni. Uram! e szelidnek látszó szavak a legerősebb vihart jelentik, a mely csak átvonulhat a házi élet egén. Egyébiránt a tréfát félretéve, úgy hiszem magam is, hogy a szigorú törvény fölélesztésével már elértük célunkat, mely a magyar király ellen indítandó háborúnak időelőtti sürgetését akarta háttérbe szorítani. Hagyjuk a kábákat négy fal közt az új Jeruzsálemről ábrándozni. Csak ne izgassanak, ne követeljenek, ne adjanak rendetlenségre, megbotránkozásra alkalmat.

Kassai helybenhagyólag mosolygott, de szive mélyen föl volt gerjedve.

Régóta nem virradt számára ily szerencsétlen nap. Terveinek egész építménye alá volt aknázva.

Ha Balászfalván zavar nem történik, ha a túlzók felül nem kerülnek, ha Pécsi mérséklete győz, akkor a kormányzó főbíró közbevegyülése oly eredménye-

ket idézhetne elő, melyek Kassai ellenségei kezébe éles fegyvert szolgáltathatnak, kivált miután a fejedelemmé mai nyilatkozata és a fejedelem zárszavai arra mutatnak, hogy az udvar neheztelése okvetlenül sujtaná azt, ki hebehurgyán engedné magát az üldözés művének megkezdésére ragadtatni.

— De nem késő-e már segíteni a dolgon? e kérdést a hazatért ítélőmester órákig forgatá elméjében.

Úgy hozzászokott a boszúhoz, annyi alakban látta a földre tiporva és összezúzva Pécsit, hogy nehéz volt e kedvencz képektől, e kielégítő érzésektől megválni.

Aztán mellőzve a belső okokat, s csupán magát a tényeket tekintve, ő a jog terén állott.

Csak az szólana ellene, ha világosságra jönne, hogy Szőke Pistát Pécsi Simonnál nem egyedül kémnek, hanem bűnre ingerlőnek is akarta használni.

De nincs-e megtévelyodva Szőke Pista? Ki adna hitelt egy örült állításainak? és végre is maga a körirat, melyet Szőke fogalmazott, nem bizonyítaná-e be épen azt, hogy ha e szombatos csakugyan Kassai kémje volt, akkor a bűnre ingerlésre nem nyerhetett tőle utasítást.

Ez oldalról tehát védve érezte magát minden megtámadások ellen.

Midőn pedig a kormányzó főbiróhoz írt sorait elméjében ismét és ismét fölélészte, szintén vigasztalást talált abban, hogy magát akármely perczben különválaszthatja e hivatalnoktól, sőt szigorú vizsgálatot is rendelhet ellene, haragja egész súlyát éreztetheti vele. Mert a levél egyetlen betűje sem fogja

a Balázsfalván történendő jogtalan vagy tapintatlan eljárásért a közös felelősséget megállapítani.

— Nem változtatok terveimen! mormogá asztal-lámpája előtt még virrasztva, de hosszas tusakodás után már egészen lecsillapult kedélylyel. Hadd görgjön a koczka! Nem lehetetlen, hogy egy napig neheztelni fog az udvar, azonban mit hozhat föl még Szeredi is ellenem sikerrel? No! meri-e elvitatni, hogy minden tettem nem folyt hivatalos állásomból? Pécsit gyűlölöm, de melyik törvényt áldoztam föl gyűlöletemnek? melyik törvény büntetését olvashatják fejemre? s nem volnának-e csak oly veszélyesek, és az ország végzéseinél fogva csak oly szigorúan üldözendők a szombatosok, ha Pécsi nem születik is? száradhat-e nevemre az ártatlanul ontott vér vádja, ha az utolsóig ki is irtatnának a rajongók? A notapöört a közvádító vinné, az ítéletet az országgyűlés mondaná ki, a fejeket a bakó vágná le. S ki foghatja rám, hogy közvádító, országgyűlés, bakó vagyok? Hadd gördüljön a koczka!

VI.

Laczkó István idegrendszerre sokkal nagyobb válságon ment át, hogyses a vén Marcsa orvosi tudománya hamar és bizton segíthetett volna rajta.

De Kassai, midőn démoni boszúból az örültet a gyűlölt Marcsa keze alá adta, bár akarata ellen, oly jól intézkedett annak ápolásáról, mintha a felebaráti szeretet legmelegebb érzése vezette volna.

Marcsa indulatos és bőszt volt a gunyolódó gyer-

mekek s az őt üldöző emberek iránt. Mondják, hogy kuruzslása miatt tej helyett vért eresztett Kata meg Jutka asszony tehene, mondják, hogy az ispánt, ki őt kalodába tétette, jó erkölcsű lova azért veté egy mély árokba, mert bal fülébe a banya taplót dugott; mondják, hogy a falusi biró háza azért égett el, mert azelőtt való nap a korcsmában esküvel erősíté, mikép az alispán ő kegyelme legfőlebb két hét mulva borsószalmán fogja Marcsát megperzseltetni; mondják, hogy a bojtár kedvencz juha épen akkor ellett kétfejű bárányt, midőn az arczul csapta nejét, mivel a szomjas Marcsának megengedte a korsóból ivást.

Szóval, sok gonosztettel vádolták Marcsát, s ha némelyike nem volt is bebizonyítható, az legalább kétségtelen, hogy midőn fölingerelték, átkozódnival hatalmasan tudott, s hogy a reá kurjongató gyerekeket, ha hébe-hóba utolérte, meg-megütögeté. E büneit némileg enyhítette, hogy szegény létére minden jutalom nélkül is örömet gyógyítá a nyavalyásokat, de a faluban ritkán volt módja tudományát alkalmazni, mert a jámbor életűek inkább akartak meghalni, mint boszorkányság által fölépülni, s a kiket Marcsa kigyógyított, azok gyakran oly rossz erkölcsű emberek voltak, hogy helyreállított egészségök miatt, a népnek új oka volt a banyát a Marosba fulasztással fenyegetni.

Szóke Pista a rettegett, de nem gyűlölt betegek közé tartozott.

Gyalázta ugyan az ördögök fejedelmét, ki őt megrottá, s világosabb perczeiben még Kassait is, de véleménye e részben Rápolttal lakosainak nézeteivel

egyezett. S ha tőle, mint megszállottól féltek is, e kényelmetlen érzést ellensúlyozá, hogy a míg csak zsebében költeni való pénz volt, a koldusnak fillért, a bénának apró ezüst pénzt adott, és soha sem bántá azokat, kik iránta igazságtalanok voltak.

S mint örült Marcsa az egészen tőle függő betegnek, kit senki számon nem kér, kit ha tetszik, kuzrusolatokkal, ha tetszik, gyógyfűvekkel orvosolhat, s ki még meg sem szidja őt azért, ha javulást érez, ha csendesen aludt, s ha ereje valamivel gyorsabban jön meg, mint a hogy természetes úton hihető volt.

Marcsa talán, mert úgy tanulta, vagy talán a titokszerű és csodálatos iránti vonzaiomból, orvosságait phantastikus szertartások közt, és holdjázat által kijelölt pillanatokban szedte, szárította, s főzte. Aztán a növények nedvének hatását fokozni akarta leéneklésekkel, bűvölt szenesvízzel, s ujja hegyében rejlő titkos erőnek, melyről korunk delejezői is oly sokat tartanak, a beteg testébe áttételével. Ez a gyógyrendszer nagy béketűrést kívánt attól, a kire alkalmazták, s nem látszott a rossz lelkek segítségére hívásánál egyébnek. Könnyen megfogható volt tehát, hogy Marcsa betegei közül sokan megtagadták tőle az engedelmességet, a kik pedig a haláltól féltőkben mindent teljesítettek, a visszanyert egészségért ellenégeivé váltak.

Szőke Pista zugolódás nélkül vetette magát alá minden orvosi kísérletnek, s valamelyik a Marcsa szereit közül csakugyan kedvező hatást gyakorolt idegeire.

Zavart eszméi tisztultak, s voltak perczek, midőn

csaknem egészen világosakká váltak. Volt huzamosb időköz, midőn egészen élvezé a jelent, s mindent, mi körülé történik, észrevett és fölfogott.

Néha a multba mélyedt be, s e zilált és összezaggatott szövetből is visszaemlékezése egyes fonalszálakat kikeresett, összefűzött, s meglehetősen hű részletté alkota.

A vén banya pedig nevetett, sírt és átkozódott örömeiben, midőn Szőke Pista feleségéről, gyermekeiről, lakáról, kertjéről és áhítatos hiveiről szépen és hosszasan regélt.

Ilyenkor aztán Marcsa is elmondá, hányan állítják, hogy saját szemekkel látták volna őt a kürtön kirepülni. Pedig az alkalmasint hazugság, tevé hozzá rejtélyes mosolylyal. Elbeszélé, hányan támadtak ellene, kik neki köszönik életüket. S kérte Laczkót, hogy ne legyen háládatlan iránta, ne szökjék meg búcsú nélkül, ne tegyen ellene hamis esküt, ne beszélje el gyógyítása módját, ne panasolja be a szolgabírónak ördögösségért és hűgye el, hogy ő tudna ugyan rosszakarói szőlőjére jégesőt idézni, tudná egész Rápoltot felhőszakadás által a föld színéről eltörölni, de tenni nem akarja, valamig csak a kétségbeesésig nem fog üldöztetni.

Laczkó homályos pillanataiban komolyan elhitte, a világosabbakban pedig szeliden megmosolygá a vén asszony dicsekvéseit.

S így éltek nagy békeségben egymással.

A banya majdnem sajnálta, hogy gyógyszerei jobban hatnak, mint maga is hivé, s pár hónap alatt talán meg kell válnia azon csodálatos embertől, ki

még soha sem fenyegette őt vízbefulasztással, s ki bár úrnak látszik, parasztruhát hord, szökött jobbágnak mondja magát, s a háznál minden terhesebb munkát úgy teljesít, mintha érette fizetése járna.

Egyszerre azonban megfoghatatlan változás mutatkozott a betegen.

Marcsa tudnillik csatangolásaiból hazatérve, egy hóvirágot hozott.

Midőn a távozó tél e jelét Szőke Pista észrevév, keresztbe fogá kezét és sokáig nézte.

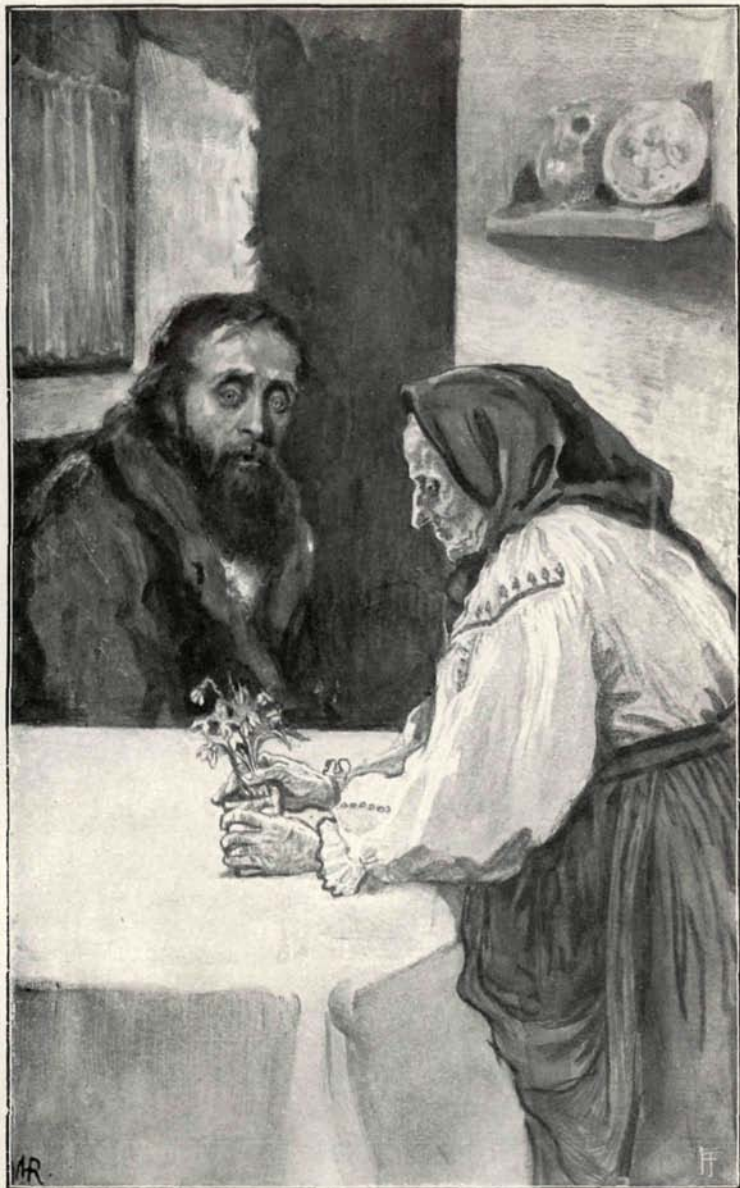
Marcsa kiment a konyhára, tűzert rakott, hogy ebédet készítsen, s legalább félóráig künn maradt.

Midőn ismét a szobába jött, Szőke Pistát ugyanazon helyzetben találta, melyben hagyá.

Mellén átkulcsolt karokkal, redős homlokkal, mozdulatlan állott a beteg. Pista szemei bőszen fénynyel, átható éllel függöttek egy ponton, mintha még mindig a hóvirágra tekintene. A magába mélyedés e csodás neme akkora fokú volt, hogy nem hallá a közelgő lépéseket, a megszólítást, s nem érzé, midőn Marcsa rá tévé kezét, mintha álomból akarná fölébreszteni. A vén asszonynak erősen kellett őt megvágni, hogy eszméletre hozza, ekkor pedig hűledezve nézett az alkalmatlankodóra, mintha nem ismerné, s midőn meglepetése szűnt, arcvonalai sötét, ravasz, rejtező kifejezésbe burkolóztak.

Hiába tudakolt Marcsa, mert kikerülő választ nyert.

A beteg később sem nyilatkozott elmélyedése okáról. Általában tartózkodóvá lett. Ritkábban mosolygott, ritkábban társalga Marcsával, szeretett ma-

— A tavasz! a tavasz! — sóhajlá végre.

gányosan lenni, s valamit forralt, valamin gondolkodott, valami fölött küzdött esze és kedélye.

— A tavasz! a tavasz! sóhajtá végre. Mit is akar tőlem ez a tavasz? Csakugyan nem szökött el? Megjelen a folyó esztendőben is? Azt véltem, föllázadt a természet ellen s nem akarja e kényúr robotját teljesíteni! Marcsa anyó, hiszi-e kend, hogy lesz valaha tavasz?

— Minden bizonynyal, fiam! hisz már kezd a hó olvadni.

— Annál rosszabb! annál rosszabb! jegyzé meg Laczkó s a szegletbe huzódott, hallgatva, merengve.

A hó csakugyan olvadt. Bő hullámokkal hőmpölyge a Maros, s medrét néhol keskenynek találá, és a rónán szétteríté árjait.

A nap pedig ragyogott, s melege érezhetőbb lett.

Minden sugár, mely a természet fejlesztésére hatott, élesíteni látszott a beteg elméjét, s nyugtalanítani szívét.

Marcsa a kis kert sövénye mögött néhány császnára és ibolyára talált. Bokrétába köté, s a még alvó Laczkó Pista ágya elé tevé az asztalra.

A vén asszonyt csakhamar egy lebetegülő nőhez hívták, s paraszt-ebéd előtt nem jöhetett vissza.

Pista kérő és parancsoló tekintettel lépett elébe.

Arcza sápadt és fájdalmas kifejezésű volt.

Gyaníthatólag nagy küzdelmeken ment át.

— Marcsa anyó! szól, megragadva a banya kezét, kend titkos mesterségből él. Mihez ne tudna tehát? Úgy-e e virágokat (ekkor a bokrétára mutatott) téli álmokból ébresztette föl? Nemde, ott vol-

tak szekrényében a száraz fodormenta, az ökörfark és méhfű közt, magok is szárazon s elfonnyadva.

— Nem, fiam! most nyitlak ki a kertsövény mellett.

— Esküdjék meg, Marcsa anyó, hogy nem ördögösség által születtek újra.

— Miért ne esküdném, fiam! Hisz annyira még nem vittem a varázslatot, hogy a tavalyi virágokból frisseket tudjak teremteni.

— Úgy hát, Marcsa anyó, hihető, hogy az idén tavaszt kapunk!

— Szépet, fiam! virágost, meleget.

— Az iszonyú volna! sóhajtá Pista, homlokát dörzsölve.

— S fiam, miért félsz a tavasztól?

— Nem tudom, válaszolá a beteg, őszintén, de csüggeteg hangon. Félek a dühös ebtől, a tavasztól és . . . és . . . kitől még? Ah! most jut eszembe, Kassaitól.

— Fiam! kettő közülök igen rossz. De a tavasz ártatlan. Megérkezésekor örvendeni szokott az egész világ.

— A boszorkány is?

— Miért kérded?

— Mert azt mondják a gyermekek, hogy te boszorkány vagy.

— Ha tudnék is azzá lenni, nem akarnék, szólt a hiú Marcsa rejtélyes mosolylyal.

— Hát a csodatételhez sem értesz, s mégis engem szeretnél kigyógyítani?

— De már miért ne értenék, fiam? Tökéletesebb boszorkány vagyok én, mint az igaziak. Hanem azért

még sem hagylak el tégedet márczius 22.-ikének éjjelén.

A márczius 22.-ikének említésére megrázkódott a beteg.

— Ne félj, szólt csendesítőleg Marcsa, száradjon el kezem-lábam, legyen egyik szemem vakká, másik kancsallá, ha akár a kürtön, akár az ablakon vagy ajtón e házból kimegyek! Pedig márczius 22.-ikén, mint Istókné beszélte, a boszorkák nagy összejövetelt tartanak épen éjfélkor, midőn a tavasz első szombatja kezdődik.

— Oh az első szombat! hörgé elképedve Laczkó István. Vér tódult arczára, s ismét sápadt lett. Melle emelkedett, szemei vadul égtek. Ki mondá neked, szólt megragadva a banyát, ki mondá, hogy ekkor árulta el Judás Iskariotes a mestert? He, he! azt gondolod, a harmincz darab pénzt én kaptam. Korbácsot ígértek feleségemnek, rongyot és éhhalál. magzataimnak. S te még állítani mered, hogy férj nem voltam. Hisz azért kárhoztam el. Miként történt ez? mondd meg jámbor jós, ki a csillagokból olvastad, hogy az Isten épen akkor fogyatozik meg irgalomban, midőn fölöttem fog itéletet mondani. He, he! úgy-e, te kacagtál? Gúnyolódol velem. Büszke vagy rá, Marcsa anyó, hogy Szőke Pista arczán elolvastad a három betűt. Ő kém, nemde? Szégyelje meg magát titkos tudományod, midőn csak azt fedezi föl, mit az egész világ untig ismert Bűnömet éles szemével leste a vakondok, fölrezzent miatta álmából a gözü, kifecsegte a hal, s most fölötte bölcselkedik a füles bagoly és azóta komolyab-

ban néz a sötétségbe, több halálról huhog, mint a mennyi bekövetkezhetik. Hamis prófétája a tollas állatoknak, ne rágalmaz engem. Csitt! ha te mindent kigondolsz, micsoda új okért kövezzenek meg az emberek?

— Csendesedjél, édes fiam! rimánkodék Marcsa, a beteg erős kezétől és szilaj szavaitól egyaránt megrettenve. Ereszsz szabadon, majd hozok oly italt, melyből néhány csepp eloszlatja nyugtalan érzéseidet.

— S ne volna valóság, hogy márczius 22.-ikét megérjük?

— Sőt tovább is élünk, még pedig egészségesen. Kóstold csak meg orvosságomat, s mindjárt jó kedved lesz.

— Tehát most a temetéseken kaczagni szokás? Eddig csak a hamis könnyek voltak divatban és a színlett gyász. Ma, gondolom, csütörtök. Holnapután temetünk. S ki halt meg, Marcsa anyó? Még azt sem tudod? Hozd hamar a hűsítő italt. A pokol agyvelőmbé tette át egyik kemenczéjét, s a póre ördögfiak gyorsan fűtenek. Nekik soha sem lehet elég nagy a meleg, de mi szegény bűnösök finom idegűek, érzékeny bőrűek vagyunk, s csak ezért kárhozunk el. Te nem ismered a lét mélyebb titkait. Éredj, hozd az italt.

Marcsa elkészíté a konyhában az orvosságot, de midőn a szobájába jött, az ablakot nyitva találta, s a kertsövényen épen átugrani látott valakit.

Maga is kinyargalt az utczára, s tele torokkal kiáltá Szőke Pista nevét.

A jól ismert hangra összecsődültek a gyermekek,

kurjongattak, útját állták, szoknyáját rángatták hátmegől.

Szokatlanul föl lévén indulva, átkok helyett kövekhez és galyakhoz folyamodott. Ez erélyesebb neme az önvédelemnek megszeppenté, s gyors hátrálásra bírta a kisdud üldözőket, de az anyáknak és nénéknek közbevegyülésre adott alkalmat. Egyik az ablakból, a másik a kapu előtt nyelvelt, némelyike a pemetét ragadá meg s az utczára nyargalt. A viszály barátjai, az ebek is, a banya körül kezdettek csoportozni, s ugatásaikkal kísérik a sivalkodásokat és szitkokat.

— Csak rajta! ti csürhék, ti pimaszok! kiabálta Marcsa, hol oláhul, hol magyarul. Üssetek, tépjetek, marjatok, rágjatok, csak rajta! Majd megfizet nektek a kis-biró, az öreg-biró, az ispán, a szolgabíró és a tekintetes vármegye, csak rajta! Lesz vessző, korbács, deres, kaloda, vallatás, ítélet, tömlőcz, csak rajta! Ne engedjétek, hogy földesurunk őnagysága szökött jobbágyát utólérjem. Majd lesz zálog, kibecslés, kobzás, kettős robot, kettős dézma, majd kihúzzák alólatok a szalmazsákot, a derékaljt, a lepedőt, elhordják konyhátokból a fazakat, a bögrét, a serpenyőt, a lábast, a vaskanált, a nyársat, csak rajta! Hagyjátok szaladni a jobbágyot, s fogjátok el helyette a banyát. Majd lesz elég csurmolya, vadlencse, konkoly, üszök, kőeső, jégeső, békaeső, nehéz nyavalya, marhadög, dögmirigy, bélpoklosság, csak rajta! He! hó! hová bújtatok, hová osontatok, hová lapultatok, hová túntetek! Csak elő! Hadd lássam, melyik üt, melyik szúr, melyik tép, csak rajta. Hol vagytok? Senki

sincs! Márton uram! jó, hogy a kuczik mellől ki-
 ütötte kend az orrát, szólt most, az ellenségeitől
 menekült Marcsa. Nagy dolog történt. Nagy vesze-
 delem érte a falut. Elszökött a szökött jobbágy.
 Kend a biró, kendnek húzzák le érte a szűrét, a
 bőrét. Keresse meg, ha tetszik. Semmi közöm hozzá.
 Haza térek, egy toppot se lépek. Kend a biró. Csak
 rajta!

VII.

A Maros jobb partján, az akkori szokás szerint,
 számos kísérettel utazott egy főuri család.

Elöl léptetett délczeg paripán a lovászmester, fé-
 ken vezetve a magasrangú egyén pompásan fölsze-
 relt almás-szürkéjét, mely fiatal éveiben a padisah
 méneivel is versenyezhetett volna szépségre s gyor-
 saságra nézve, most azonban csak biztos és nyugodt
 járásával érdemlé meg a kitüntetését.

Nyomban jött a hatlovas hintó, két csatlós fede-
 zete mellett.

Könnyű kocsi követé ezt, melyben a hátulsó ülést
 egyedül foglalta el maga a főúr, míg elöl az össze-
 töpörödött, kiaszott, pápaszemes, sasorrú, barna-
 sárga arcú férfiuban a hirneves örmény orvosra is-
 merünk, kit a fejedelmi udvar pártfogolt, s néha
 Stambulba is küldött, oly fölvilágosítások szerzé-
 seért, melyekkel csak a keleti szokásokkal, egyének-
 kel és befolyásokkal tökéletesen ismeretes férfiú bi-
 zatott meg.

A főúr fogata után ernyős szekér jött, fegyveres
 cselédekkel s egypár kedvelt ebbel.

Hátrább lovagolt a peczér, vállán a sólyommal és a potrohos udvarmester, figyelve, rendezve, s mindenben szemét tartva.

A menetet társzekerek zárták be, konyhaedényekkel, élelemmel, átalagokkal, drága asztali készlettel, házi gyógyszerházzal, málhákkal, ágyneművel, szakácskal és fehércselédekkel.

A Maros völgye keskenyebbé szorult. A környező hegyek a jobb oldalon kopasz fokukat tolták elé, míg balról az erdős vidék részletei a tavasz zöld mezébe fognak öltözni, kies, sőt néhol elragadtatásig szép tekintettel bírnak.

A hintó az országútról, melyen eddig haladt, most kitér, s egy közel fekvő révnek tart, melyben az átjáratot igen tág és kötelek kompozitumokkal.

Mindjárt a déli állomásunkon leszünk, szólt a hintó jobb oldalán ülő úrhölgy, a nálánál sokkal fiatalabb néemberhez, ki vagy szerénységénél, vagy helyzeténél fogva a társalgást csak folytatni, s nem megkezdeni szokta. A révtől, tevé hozzá, már látványosan fog a kunyhó, mert visszaélés volna, háznak mondanom, melyből férjem a patkányokat török muzsikával akarta kivándorlásra bírni, midőn észrevé, hogy a tört és csapdát hallatlan óvatossággal kerülnek.

— Nálunk is, válaszolá a fiatal úrnő, sokan hiszik, hogy ez alkalmatlan állatok egyszerre eltűnnek, ha az ember érczeszközökkel folyvást nagy lármát üt.

— Férjem látván, hogy hivatlan vendégei nem készülnek útra, maga költözött el. De előbb, mint mondá, a tisztartón és a konyhaszolgálon kívül még

a vén komondortól, a pulykakakastól, és igás barmoktól is hosszú szónoklattal búcsúzott, meg akaráván próbálni, hogy a beszédből nem jött-e ki egészen?

— S mi vehette rá ő nagyságát, kinek annyi vára, uradalma és kísérete van, a magányba vonulásra?

— Szeszélye. Egész hetet töltött a puszta birtokban és a még földesurat soha sem látott oláhok közt, pedig nyelvöket sem érti. Férjem igen szeszélyes úr, s azt kívánja most is, hogy a patkányok társaságában töltsük az éjet. Pedig sokkal helyesebb volna kegyelmednek, kedves szomszédnőm, vendég-szeretetét venni igénybe.

— Az enyémet, nagyságos asszonyom? tudakolá bámulattal a fiatal úrnő.

— Igaz, kegyelmed kastélya sincs egészen jó karban. Férjem mondá, hogy a cserépfödelet moh és moszat borította be. Az ebédlő ablakai ki vannak tördelve, a dísztermet gabnatárnak használták, s a különben csinos kert ösvényeit dudva lepte el. De végre is négy egészen ép és elég helyesen butorzott szobája van. A cselédek laka pedig kíséretünk befogadására elég tágas.

— A nagysád férje tévedett, szólt a fiatal nő. Nekem nincs itt semmi birtokom, nincs az egész világon!

— Megbocsát kegyelmed, ha állítását tréfának veszem. Miért vásárlott tőlem négy szép fejős tehent, s férjemtől egyenlő színű és évű négyes fogatot? miért vitet külön szekeren ágyneműt? miért hordoz magával ezüst asztalterítéket, ha nincs birtoka, hová beköltözzék?

— Hígye el nagyságod, válaszolta Bodó Klára élénken, hogy az csak félrevezeté, csak ámítá, ki ilyet beszélt.

— Ellenkezőleg, szólt mosolyogva Szerediné, én képes vagyok kegyelmedet rögtön meggyőzni arról, hogy hasztalan titkolódzik, mert mindent tudok. Férjemnél van az átruházási levél, melynél fogva kegyelmedet a Kassai István ő nagyságától megvásárolt rápolti birtokrészbe egész ünnepélyességgel készül bevezetni. Aztán még nem vesztém el, noha szórakozottnak tartanak, a fejedelemné őmagassága levelét, melyben említi, hogy palotahölgye, Bodó Klára, kéri udvarmesteremet a vásárolt fogat és tehének gyors átszállítására. Mi végre az ezüstneműeket illeti, azokon szintén saját szememmel láttam kegyelmed nevének kezdőbetűit.

Klára tehát egyszerre lett a fejedelem nagylelkűségéből palotahölgygyé és földbirtokossá.

— A kis Endre és Barbara, folytatá Szerediné, hogy a kedves meglepetéseket újakkal tetézze, a kegyelmed igen kedves gyermekei, ma velünk fognak ebédelni.

Mekkora öröm, mekkora boldogság! Az anya visszakapta gyermekeit, kiktől el volt választva, kiknek életéért remegett.

— Oh! azon emberfölötti lény, kinek szive végtelenül nemesebb, mint születése is, s ki a fejedelemei méltóságra több fényt vet erényeivel, min a mennyit attól nyer, oh! az én jóltevőm mily kitmondhatatlanul boldoggá tehetett volna, zokogá

Klára, ha birtok és kitüntetések helyett, elvesztett férjével ajándékoz meg.

— Ha férjét Laczkó Istvánnak hívják, mondá Szerediné, ez esetben úgy gyanítom, hogy ma este, vagy ha férjem akarátja győz, holnap reggel, közelebb leszünk hozzá, mint most vagyunk. Egyébiránt, tévé hozzá, fellegzett arcoczal és lágyabb hangrennéssel, egyébiránt önnek erős lélekkel kell birni, s bár meg vagyok győződve, hogy tartós bánatra oka nem lehet, a gondviselés megpróbáltatását egészen nem kerülheti ki. De melyikünk tud dicsekedni osztatlan szerencsével!

A hintó a révhez ért.

Szeredi a csatlósokra támaszkodva, már kiszállott kocsijából és neje felé közeledett.

— Az Istenért, édes Klárám, sugá ez, mérsékelje fölindulását, mert férjem neheztelne, ha észrevenné, hogy titka el van árulva!

*

A túlparton nagy zaj keletkezett.

Hosszú sorban nyargaltak gyerekek, vének, nők, s fustélyokkal fegyverzett férfiak.

Az előcsapattól jó puskalövésnyire föltűnt egy szaladó alakjának kétséges körvonala.

— Valakit kergetnek, nagyságos uram! jelenti Szeredi kedvelt solymárja, ki e helyzet előnyénél fogva néha szabadságot vett a közbeszólásokra.

— Alkalmasint tetten ért lator. De ne ácsorogj! Siess a nagyságos asszony hintájához. Nosza! vezesd a gyeploést! Nem látod, hogy bokrosodik?

E közben kék ruhás és csákányos férfiú vágatott el a Maros túlpartján, a rév mellett, s utolérte és csakhamar hátmögött hagyá a gyalog hajhászokat.

— No! ez nyakon csípi a latrot — szóltak Szeredi ő nagysága kísérői.

A hintó fogata sehogy sem akart a kompa lejteni, az ostorhegyes kirugott, a gyeplős hegyezte füleit.

— Szálljanak ki az asszonyok! rendelé Szeredi. Kocsis! fordulj egyet a hintóval, s úgy kerülj a révhez vissza.

— Ha nagyságod megengedni méltóztatnék, talán jobb volna előbb a könnyű kocsit helyezni a kompa, s aztán az ernyős és a nagy társzekeret. Úgy sem lehet egyszerre átszállítani mindent. S addig a zajtól megrezzent lovak le fognak csillapodni.

E nézetet megint a solymár koczkáztatta, de Szeredi nem válaszolt. Figyelmét nagy mértékben egy különös jelenet vette igénybe.

A part legmagasabb pontján keresett állást, hogy láthassa, miként fordul meg a hintó. A közben a Maros kanyarulata miatt szem elől eltűnt hajhász-csoport az előtéren ismét felmerült. Szeredi történetesen arra fordítá tekintetét, s épen akkor, midőn már az üldözött egyén háta megett volt az, ki lóháton kergeté.

— Mindjárt megfogják! kiálta Szeredi önkénytelenül kitörő örömmel, úgy vélekedvén, hogy valami híres zsvány kerül kézre, s a közbátorlét még biztosítottabbá válik, mint eddig volt.

De nem fogták el a képzelt gonosztevőt, mert gyors elszánással ugrott a Marosba.

A lovas e veszélyes útra nem merte követni a menekültet.

Tétovázva nyargalt a parton, hihetőleg dühöngött, hihetőleg szitkozódott, azonban Szeredi füleig nem hathattak káromlásai.

A nagyságos úr a kíváncsiság rendkívül fölfokozott érdekével nézett a Maros hullámaira. Szerette volna tudni: megmenekült-e, vagy elmerült a zsvány? Néha föl-fölrémlett valami alak, néha csak a sivár hullámok látszottak.

— Mi történt? kérdi Szerediné a kompra érkezve.

— Egy zsvány ugrott a Marosba, hogy el ne foghassák.

— Ah! sohajtá az asszony meghökkenve.

— Csak talán nem félsz, hogy a hideg fürdő után kedve legyen kíséretünket megtámadni?

— De hátha szegény elmerül!

— Akkor nem akasztják föl, válaszolt Szeredi.

— Ki tudja, vajon zsvány-e? jegyzé meg Szerediné a női kebel oly természetes szánalmával.

— Hát mi volna más? szólt odavetve a férj.

— Úgy tetszik, mintha még úsznék.

— Elküldöm csatlósaimat, hogy mihelyt partra ér, fogják el.

— Az Istenért, ne tedd, esdeklett a nő. Ugyan miért volna a szerencsétlen épen rabló. Nem üldöznek-e néha ártatlanokat? S ha szintén bűnt követett volna is el, ki kívánhatja tőlünk, hogy mi szolgáltassuk a hóhér kezébe? Utasok vagyunk, nem a törvény szolgálói; urak, nem poroszlók.

— Ha épen azt kívánod, miattam mehet a jámbor, a hová tetszik!

— Ah! most a partra mászik ki, szólt leplezetlen öröramel Szerediné.

— Kedvedért megfogadhatom gyermekeink mellé uszómasternek.

— Hallom, hogy zshiványt kergetnek — mondá a ponk aljához érkező Klára.

— Sőt ellenkezőleg egy talpig becsületes embert, válaszolta Szeredi, kit nőm pártfogás alá vett, s ki nek szerencsés megszabadulásáért ma fényes lakomát fogunk tartani. De már vár reánk a komp. Sies-sünk! He! mit csináltatok! kiálta most a solymárra és komornyikra riadva. Ki parancsolta, hogy a nagyságos asszony hintója helyett elébb az enyémet vigyétek a kompra?

— Könyörgöm alássan, jegyzé meg a solymár, féltünk, hogy a visszatérő hajhászok kurjongatásai megint bokrossá teszik a *Miska kocsis fogatját*.

Szeredi, bár kevésbé ingerülve volt, nem kárhózathatá e bölcs előrelátást, s annál kevésbbé, mert a kergető lovast és az üldöző karavánt visszafelé vonulásban szemlélé.

Megindíttatá tehát a kompot, az orvos és udvarmester felügyeletére bízva az asszonyságokat.

Midőn a csoport közeledék, már tisztán kivehető Szeredi a kiabálást: a kompra! hamar a kompra!

Ez ingerlé őt. Nem azért, mintha az üldözött menekülése szíven feküdnék, de mert föltevé, hogy látják a parton és kompra a főuri fogatokat s mégis kiabálni mernek és a hajóba akarnának tolamakodni.

— Sietni kell a komppal! ordítá a lovas, a másik part átjárójához érve..

— Ordítsd vissza neki, hogy fogja meg a száját, mert ebül jár — parancsolta a sólymárnak Szeredi. A rendelet egész erővel teljesítették.

Lovasunk hallván a figyelmeztetést, megtörlé bajuszát, s aztán szemét, az egyiket azért, minthogy haragszik, a másikat, minthogy élesen akart látni.

— Szeredi ő nagyságát gyanítom, mormogá magában. De én mégis nemes ember vagyok. Ebül járok! Ne, ne! hát vajon mikor járt ebül a nemes ember? Hej! ti parasztok, ti otrombák, ne kiabáljatok úgy! Fogjátok be a szátokat, mert teremtyugyse ebül jártok! káromkodék a hajhászókra, kik az átjáróhoz közeledve, szintén a kompot sürgették.

Szeredi a révhez ért.

A gyermekek és asszonyok, mint merészebb vállalkozók, körül állták a partot, részint báméskodni, részint, hogy hamar kerülhessenek a kompa.

Szándékok dugába dőlt; mert a sólymár minden ácsorgót ostorával elriasztott.

— Kend miféle ember? kérdé most Szeredi a lóháton ülő kék ruhást.

— Nemes ember, nagyságos uram! szólt a kérdett némi daczczal, de azért süvegét, mint illik, kezébe tartva.

— Van-e armálisa?

— Van, nagyságos uram!

— S régi?

— Száz esztendő, nagyságos uram!

— Jól ügyeljen tehát, nehogy valamikép oly helyre

jusson a nemeslevele, a hoi ha kiporoznák, kendnek nagyon fájna.

A kék ruhás egyén megtörülte bajuszát, férfiast és vakmerőt gondolt, de mégsem mondá meg. Egy köhögés fejezte ki egész replikáját.

S más foglalatossága nincs-e a nemeskedésen kívül? faggatózék Szeredi.

— Kassai uram őnagysága rápolti gazdaságát kormányozom.

Szeredi most már halkabban kérdé. — Kit üldöztek kendtek?

— Egy szökött jobbágyot.

A főúrban balsejtelmek ébredeznek.

— Szálljon le kend a lováról.

— A ló Kassai István uram őnagyságáé, szólt az ispán, megerősítve magát a nyeregben.

— A ló Kassaié lehet, de Rápolitot eladta, s épen azért jövök, hogy átvegyem.

Szeredi e nyilatkozata a földre szállítá az ispánt.

Most a főúr a solymárhoz szólt — fogd föl a puskádat, s mondd meg az ácsorgó parasztnak, szaladjanak oly gyorsan haza felé, hogy a nyulserét utól ne érje őket.

Az ispán is a parasztnak közé akart tartozni, s lábát a legsebesebb iramlásra készíté, de Szeredi kezét tevé a vállára.

— Kend velem marad, — szólt.

— A mint nagyságod rendelni méltóztatik.

Mihelyt a rápoltiak tőlök kitelhető élénkséggel mozdultak haza felé, Szeredi hátravonulni parancsolá saját embereit is, s az ispán azon félelmes

megkülönböztetésben részesült, hogy a nagy úrral négy szem közt társaloghasson.

(Most jól fogna nemes levelem, ha magammal hoztam volna, gondolá a letartóztatott. Ez a szörnyű úr még el sem hiszi, hogy akármikor előmutathatom.) Nagyságos uram! szólt nekibátorodva, — a volt földesúr nehéz birság alatt kötelelességemmé tette, hogy a most üldözésben levő szökött jobbágyot elszökni ne engedjem. Vigyáztam is rája, csaknem úgy, mint a nemeslevelemre, melyet kettős zár alatt tartok; de a szerencsétlenség egy boszorkány árulása vagy vétkes könnyelműsége miatt megtörtént. Azonban nagyságod bizonyosságom lehet, hogy a szökevény nyomát követtem, s ha meg nem gátoztatom, most is sarkában volnék, és ha szárnya nincs, nem menekülhetne tőlem. Alázatosan protestálok tehát, minden kár, költség és hátramaradás ellen, mely akár a volt, akár a leendő földesurat e casus miatt érhetné, s óvást teszek az iránt is, hogy rajtam, kinek ártatlanságát nagysád legjobban tudja, semmi birság ne vétessék föl.

— A felől Szőke István uram fog határozni — válaszolá szinlett közönnyel Szeredi. Mert a rápolti jószág új birtokosa, mint tudom, Szőke Istvánt fogja főhatalmazottjává nevezni — említé Szeredi.

— De talán csak nem a bolondot, nem a szökött jobbágyot! kérdi az ispán.

— A Marcsánál levő beteget, kinek egészsége rövid időn helyre fog állni!

— Boldog Isten! hisz épen az szökött el.

— Mit? Hát Szőke István uramat merte kergetni? rivalkodék Szeredi, mintha csak most sejtene először a szeme előtt lefolyt jelenetet. Szerencsétlen ember! Itt is betelik, hogy a kit az Isten büntetni akar, eszét veszti. Nosza! pattanjon kocsimra s egy óranegyed alatt Rápolton teremjen. Ott fog a Maroson átkelni, mert nem akarom, hogy valaki orrontsa a bárgyuságot, melyet elkövetett. Meg se álljon, míg Szőke István uramat be nem éri. Lovaimat ne féltse, ne kimélje. Sólymárom kenddel megy, hogy segítségére legyen. Mihelyt Szőke István uramat megtalálják, kend bocsánatot kér ügyetlen eljárásáért, s nevemben köszöntvén őt, hozzám hívja. A kocsiban természetesen a főhely Szőke uramé, s kend a bakon ül. Ha a föllelt úr nem akarná kocsimat elfogadni s általában bizodalmatlanságot tanúsítani, akkor sólymárom mellette marad, s kend hozzám siet jelentést tenni.

A túlpártiak, kik a kompra várakoztak, meg nem foghatták az átellenben történt dolgokat.

Csak azt látták, hogy a kék ruhás és rézcsákányos perzekutor a Szeredi kocsiával eltűnt.

Később sem nyerhettek e rejtély felől kellő fölvilágosítást.

Szeredi a vezetéken vitt paripára ült, s az orvos az asszonyosságok hintájában foglalt helyet, és így vonultak be a rév melletti helységbe, hol Szeredi, a nagy uradalmak tulajdonosa, a legkisebb közbirtokosok sorába tartozott.

A beteg bujdosó föllelésére küldött ispán pedig, a mint az iramló lovak Szereditől távolabb ragad-

ták, több és több büszkeséggel gondolt a nemeslevélre. «Én ülök a bakra, s a szökött jobbágy a kocsiba! ej! ej! Ó legyen Rápolton fölügyelő, s én segédje! ej! ej! A bolond uralkodjék, az okos szolgáljon, ej! ej! Furcsa világot élünk! Azt nem merem kétségbe vonni, hogy Rápolc el ne volna adva, mert egy országtanácsos nem hazudhatik, kivált ha még a fejedelemnek sógora is. Tehát én ülök a bakra, s a jobbágy a kocsiba! ej! ej! Na! ha Szóke Pista engem el nem fog, bizony én sem tartóztatom le őt! Hadd nyargaljon gyalog, én nyargalok szekeren. Ha orrom elébe bukkan is, ráesküszöm, hogy nem ő. De hátha a nagyságos úr sólymárja ismeri? Ez nagy baj volna!»

Ispánunk ily elmékedések közt bökkent arra a gondolatra, hogy illendő volna utitársával beszédbe keveredni.

— Úgy-e, maga rég nem látta, azt az «izét», azt a «hogya is hívjákot», a kit mi most keresünk?

— Neviről se ismerem — válaszolá a sólymár.

— Nem-e? Már az nagy baj, mert igazán szólván, én rövidlátó vagyok, s száz ölről még tulajdon testvéremet is bivalynak vagy medvének gondolnám. Tréfálnak is ezért velem, de csak a jó barátaim, mert a gézengúz embernek nem tanácsolnám, hogy természeti hibáimat észre vegye. Tehát fiatal uram! igazán nem ismeri maga «izénket?»

— Szavamra! nem.

— Leírom tehát egész külsejét, hogy észrevehesse, ha őkelme az országútról eltérve, erre-arra csatangolna. Nagy fekete köpenye van, olyan, mint

a garabonczás diákoké. Haja nem sokkal vörösebb a téglapornál, s orra a görbébbféle ért ugorkákhoz üt. Ezenkívül homlokán szép darab holttetem van.

— Nincs miért tovább fáradjon a leirással, közbevágott a sólymár. Mert a ki ennyi jelből nem ismer bujdosónkra, annak kár meghagyni a szemét.

Az ispán nevetett és hunyorított, mintha utitársa élczétől el lett volna ragadtatva.

— Reménylem, mondá derült kedvvel, reménylem, hamar ráakadunk Szeredi őnagysága pártfogoltjára, s beültetjük, mint illik a kocsiba; mi pedig fölkaporodunk a bakra. Csak ne feledje el, fiatal barátom, a fekete köpenyt, rőt haját, ugorka orrot és a holttetemet.

— Még éjjel is róla fogok álmodni.

Kassai ispánja tetőtől-talpig elégült volt önmagával, azon finom ötletére, hogy Szőke Pistáról hamis leirást közölt.

*

Szeredi, hogy annál biztosabban kézrekeríthesse a beteget, mihelyt nagy kíséretével a szerény igényű udvarházba leszállott, gyors postát indíta a fejedelemsnéhez, s értesíté a történetkről, hogy Fehérvár felől is nyomozók küldethessenek.

Valószínű volt, hogy Szőke, ha hamar nem tartóztathatik le, egyenesen Kézdi-Vásárhelyre megy, hol feleségére és gyermekeire vélt találni. E körülmény sem kerülte el Szeredi figyelmét, s főleg a Küküllő völgyét jelölé ki a magas rokon által intézendő kutatásra. Ő is készíté a szombatos papról oly személyleirást, a melyet csak összeállítani bírt;

de bár rajza mindenben hű volt, mégis reményét leginkább a rögtöni nyomkövetésbe helyezé, s nem kétkedett, hogy az ispán és sólymár legfőlebb ebédre megérkezik a beteggel.

A dél elmult, az alkony közelgett, az esthomályt szürkület, szürkületet sötétség váltá föl, de a kocsi nem jött. A család, a mint egy szűk lakban telhetett, lefekvésre készülődött. Szerediné, ki annyi kényelmet élvezett már, hogy számára az alkalmatlan csak az új, a szokatlan ingerével bírhatott, igen jól találta magát Klárával és e nő két gyermekével oly keskeny kamarában, melyben két ágy és egy bölcső minden közt betöltte. Éjfélig sem hunyta be szemét, mindig volt valami ötlete, valami közlendője, melyet, hogy a kisdedek álmát ne zavarja, suttogva mondott el, és Klára oly örömet folytatá e társalgást, oly csordultig volt telve szive a meglelt magzatok miatti örömmel, hogy vonakodott fejét a vánkosra hajtani, félvén az álomtól, mely ellenmondásos természeténél fogva, talán csalódásként tünteti föl a valót, s reggelig azon hazugsággal gyötörheti az anyát, hogy csak képzelte gyermekeit maga mellett.

Szeredi a hanyatló kor és beteges test miatt általában a keveset alvók közé tartozott. Nem vált tehát terhére a fejedelemtől kegyelt orvossal folytatott társalgás és poharazás közt még sokáig várni az ispánt.

— Ha nem volna vele sólymárom, azt hinném, hogy kocsimmal és fogatommal megszökött. Már most alig tudom, mi tevő legyek? Bevezessem-e Bodó Klárát a rápolti birtokba s közöljem férje el-

tünését? vagy e szajkó fészekben kínlódjunk még egy napig.

— Nézetem szerint jobb, ha nagyságod korán értesíti az ifju asszonyt a történetekről.

— Csak azt sajnálom, hogy kegyelmed gyógy módját, melyhez a fejedelemné annyi reményt kötött, nem kísérthettük meg.

— A kísérlet, nagyságos úram, már végre van hajtva — válaszolá az orvos.

— Hogyan? — tudakolta Szeredi.

— A véletlen, de nagy öröm hatásától vártam betegünk idegrendszerében a szerencsés fordulatot; a helyett a véletlen nagy ijedelem és életveszély jött közbe, hogy ugyanazon rendületet idézze elé. Lehet, hogy Szőke István elméje egész tevékenységét visszanyerte volna, midőn nejét és gyermekét meglátja, azonban Kassai uram poroszlói, a menekülési vágy, az ijedelem, a Maros sodró örvényei, a hideg hullámok, a csodálatos szabadulás szintén hasznos szolgálatot tehettek. Hatásoktól én legalább annyit reménylek, mint az általam tervezett meglepetéstől; föltéve, hogy a meghülés vagy szertelen fáradság nem vont rá új betegséget. Aztán még nincs okunk hinni, hogy a kiküldöttek nem hozzák őt magokkal, és az iszonyú meglepetést a kellemes, az elragadó nyomban nem követi.

— Én országos ügyeinkre nézve is fontosnak tartom, hogy Szőke egészen visszanyerje elméjét, s Kassai uram gonoszságairól egygyel több adat legyen birtokunkban. A vén Pécsi, mint hallom, elutasított magától minden tevékenységi ígéretet, min-

den közreműködést. Nem tudja régi nehezteléseit feledni. De másképp fog ő is beszélni, midőn meggyőződik, hogy Kassai valamit forral ellene, s hogy célját a legelső kedvező alkalomkor végre is fogja hajtani.

Másnap délután megérkezett a kocsi, de benne csak a keresésre küldött személyek ültek.

VIII.

A balázsfalvi korcsmáros sűrűen kezdé a számtartónak a vendégeket jelenteni, s ennek gyorsan szaporodott a dolga, mind a várkastélyba átszállítás, mind pedig a földesúr meghívását elfogadni nem akarók rábeszélése miatt.

— Nagyságos uram! mondá végre, ömlik a sok látogató. Többnyire lelkileg fehérruhások ugyan, de némelyiknek külső öltözete mégis csak szürke czondra, vagy szinehagyott, pecsétes és foldozott dolmány. Ezek átallják a várbaköltözést, s alázatosan kérik nagyságodat, hogy engedje a fogadóban maradniok. Jöttek olyanok is, kik a régi jó szokás szerint egészen föl vannak fegyverezve, s finom nevelésű uraknak látszanak; azonban az átköltöztetésnek ellenszegültek, mondván, hogy tanácskozni és nem vendégeskedni jöttek Balázsfalvára.

— Vitéss a korcsmába elég bort és eleséget, szól Pécsi, komor tekintettel. — Hadd maradjon ott, a ki vendégszeretetemet alkalmatlannak találja. A szombati szent napra pedig az alsó terem helyett rendezd e) a volt könyvtárt.

A számtartónak adott utasítás után a földesúr gazdasági intézkedéseknek áldozott egy rövid fél órát. Midőn legsürgetősb dolgait eligazítá, számtartója megint belép.

— Nagyságos uram, mondá ez, a fogadóba szállított fehérruhások egymással heves vitatkozást folytatnak.

Pécsi aggodalmasan kérdé, hogy mi fölött.

— Sokan, követem alásson, nagyságodat álszombatosnak és valódi evangélikus hitűnek tartják, mások meg a mellett küzdenek, hogy nagyságod ál-evangélikus és valódi szombatos.

— Ha a füledet nyitva tartod is a hiábavaló beszédek számára, zárd legalább be a szádat — válaszolá Pécsi, hideg tekintettel külsőleg, de nehezteléssel szívében a háladatlan hitsorsosok iránt, kikért annyi áldozatot tőn, s annyi gúnyt szenvedett, hogy most háladatlanságot arasson.

Aztán ő a befolyásosabb egyénekkal akart magánértekezletet tartani, s ime a csöcseléknép is kezd megjeleni.

Röviden, határozottan nyilatkozom, gondolá magában. A kinek véleményem nem tetszik, kárhóztasson saját szeszélye vagy rövideszúsége szerint.

Szekerek, kocsik dörömbölése hangzott a dobogóról, s a várkastély kövezett udvarán.

Gálfi s más előkelő szombatosok érkeztek meg, de egyszersmind a számtartó ismét jelenteni valót hozott.

— Nagyságos uram! ne méltóztassék neheztelni, ha parancsolata ellenére megint szót hordok tovább,

de a fogadóban nagy a rendetlenség. Beszállott két nyárádtói uraság, hogy abrakoltatva Gyulafehérvárra menjenek. A mi fehérruhásaink vitatkozni kezdének velök. Állíták, hogy ezentúl a balázsfalvi templom sajátjok, mert a mely hithez tartozik a földesúr, azé a templom. A nyárádtói egyház iránt is követelést támasztának, mert a falu községének többsége az új Jeruzsálemhez szft, és a mely részen van a jobbágyok nagyobb száma, annak kell a templomot átadni. Az idegen urak, kik római hitűek voltak, előbb még buzdíták a miéinket, de midőn a nyárádtói templomra került a kérdés, kardjaikat zörgeték, s Kádár uram szakálába akartak kapaszkodni, pedig egész Erdélyország tudja, hogy Kádárnál nincs szentebb angyal.

— Ezentúl mindent, kiről észreveszed, hogy nem szombatos, vezess a várba; Kádár uramat és a többi vendégeimet kérd meg nevemben, hogy a korcsmában s más nyilvános helyeken a hitágazati vitáktól tartsák távol magokat.

Pécsi nyugtalan lőn; aggodalmai tornyosultak, összetolódtak s készültek kedélyét egészen elárasztani.

Megigérte volt, hogy a kikelet első szombatján értekezeletet tart, de zárt körre és oly barátságos eszmecserére számított, mely a törvénybe nem ütközik, s a közfigyelmet magára nem vonja. S ime, népgyűléshez hasonló van keletkezőben.

Mit tegyen most?

Óvatossága sugá, inté, sürgeté, hogy az összeövetelt, miután az a helyes korlátokon túlterjedt, ne tartsa meg.

De adott szava, büszkesége, házigazdai kötelességei, a nemesi telek sértetlensége elleneztek e szándékot.

Aztán ugyanazon óvatosság mondá, hogy az összehívottak s a messze útról jövő tömeg, midőn az ígért tanácskozás nélkül szélesztetnék el, lármájával és kitöréseivel még nagyobb botrányt támaszthatna, mint bármi más fejlemény. És nem gúnyolnák-e ki őt e gyávaságaért még azok is, kik ellenségei közé nem tartoznak?

S végre, ha rosszakarói törvénysértésnek állítanak a tartandó összejövetelt, nem mondhatja-e megczáfolásukra, hogy épen az izgatásoknak akarta útját bevágni, s az ország békéjét fenyegető veszélynek anyagait törekvék széthordani, midőn a szombatosokat magához hivatá, hogy a haza alaptörvényeibe ütköző terveiket meghíúsítsa?

És a legrosszabb esetben is, ki támadhatná meg őt az új hitért, melyhez határozottan soha sem csatlakozott? E végső, de sem eléggé igaz, sem eléggé becsületes érvet, a rabulistai szellem közlé a különben nemes indulatú Pécsivel.

Megállapodott tehát abban, hogy az összejövetelt, noha máris egyébire fajult, mint gondolá, nem fogja elhalasztani.

— Nagyságos uram, — jelenté megint a számtartó — a fehérruhások már háromszázon fölül vannak. Holnap reggelig még fölösen fognak gyarapodni, s nem férnek el a könyvtárba. Különben is talán jobb volna a földalatti boltok valamelyikét választani ki, a mint az áhíthatosságok alkalmával tevők, midőn nagyságod

a szent igéket hirdeté, s erkölcsös életre vezető tanításokat közle velünk, hogy a hitben és szeretetben újjászülessünk.

— A régi templomot hozd rendbe — parancsolá Pécsi, — mert abban tanácskozunk.

— Ne vonassam-e föl holnap reggeltől délig a dobogót?

— Ne tedd. De minden megérkezőt, ki nem lát-szik szombatosnak, a vár homloksorába szállásoltass be. Ha nem lehet másként, saját szobáimból is szakíts számokra. Csak közel ne hozd őket a templomhoz. Ha összejövételünk alatt velem akarnának beszélni, mondd, hogy kilovagoltam, vagy ágyban fekszem és rosszul érzem magam.

— S hát a midőn igen sürgős dologban akarnának nagyságoddal találkozni?

— Akkor sem fogadhatok el senkit.

— S ha levelet adnak át, vagy czédulát?

— Tedd iróasztalomra, hogy a gyűlés végével föltörhessem.

Pécsi mihelyt intézkedéseit végzé, hosszú, kedélyes, s maga sem tudja, miért, igen érzékeny levelet irt Deboráhnak. Forró kifejezésekkel emlékezett meg leánya nemes tulajdonairól, szeretetéről, kötelességérzetéről, s megáldá, mint a távozáskor, vagy kórágýunknál szoktuk, szivünk kegyeltjeit.

IX.

Az az imaház, melyet zsufolásig megtöltöttek a szombatosok, több nemzedék óta állt elhagyatva és néptelenül.

Midőn oltáránál utószor mutaták föl a szentséget, a földesúr, elzárt, külön karzattól emelt buzgó fohászt az éghez, esdekelvén, hogy a villongós idők kiméeljék meg családját, várát, s különösen az egyházat, melyben annyi ős pora nyugszik, és annyi élő nyert vigaszt.

Akkor az imáját végzett földesúr a karzat lépcsőjén lehaladva, megállt és küzde magával: hogy mit tegyen?

A kis falajtó gazdagon butorzott szobákba vezetett, a fölemelhető kőkoczká pedig a kriptába, hol egy üres koporsó titkos menhelyet fedett el a szem elől. Itt biztosan lehetett lappangani, föltéve, hogy a lélekző rész, mely az idő által okozott repedésnek látszott, annyi friss léget bocsát be, a mennyire a tudónek okvetlenül szüksége van.

A földesúr, kiről beszélek, hosszas tusakodás után a kriptába vonult, s többé soha senki sem látá. Pécsi, midőn Balázsfalva birtokosává lőn, történetből az üres koporsót fölfedezte, és sokáig töré eszét azon, hogy mi ok vezethette az embereket halott nélküli temetésre. A levéltárt hasztalan kutató. Szóttan, némán maradt a történelem s nem adott sem könyvei, sem okmányai által választ a nyomozó Pécsinek. Deborah, ki az üres koporsó fölfedezésekor már serdülő volt, atyját azon phantastikus véleményre akarta téríteni, hogy a kegyetlen várúrnak leánya szökhetett el valami kalandor lantossal, s ezért lőn szükségessé a megaláztatást színlett temetéssel palástolni. De bármily elfogadhatónak látszék e megoldás, el-lene harczolt az, hogy a koporsó nem volt leszű-

gezve. Pécsi számtartója, ki a kripta titka fölött folyt vitákat hallá, egyszer csak azon hírral rontott be, hogy ő az üres koporsó halottját megtalálta, s ekkor beszélé, hogy a koporsó feneke súlyosabb érintésre felnyilik, hogy ablaktalan, sötét és dohos levegőjű szobához vezet, melynek alakos a egy pánczélba öltözött csontváz, ki, mint látszik, a védelemre szűkeséges minden fegyverrel el van látva, sőt arany serleget, boros kannát, és az edények után itélve, élelmi szereket is tartott magánál. E fölfedezés még inkább fokozta Pécsi kutatási vágyát, s midőn adatokból nem indulhatott ki, a homályos mondát választá kalauzúl, mely a várnak a templommal egybekötött, most dűledékben heverő szárnyát, földalatti járdákkal áthálózottnak festé, s arról regélt, hogy a titkos kijáratnak a Maros hajdani révéhez vivő torkánál, a martalóczok legyilkolák a vár minden cselédét és vendégeit, kik a fosztogatók elől menekülni reméltek. Csak egy szaladt el bántalanul, s többé Balázsfalvára vissza sem tért: a várúr unokaöcscse, s örököse. Élte fogytáig mélyen hathatott rá a mészárlás emléke, mert Balázsfalván udvari káplánt sem tartott többé, pusztulni hagyá a várt, s családja számára az ország egészen más részében építtetett kriptát. Azóta a templomban éjente siető lépések kopogása hangzik, gyertyák égnek és alszanak el rögtön, s ha a szél dühöngeni kezd, élesebb sivalkodásai közé szavakat és hörgéseket vegyít.

Pécsi a monda kedvéért ásatásokat tett, s valósággal megtalálta és kitisztíttatá a földalatti járdát. A hajdan titkos út az egész néptől ismertté lön. De a

kriptának mellékajtajáról, a koporsóról, s az ablak-talan szobáról, mélyen hallgatott, a mióta lehetetlen volt azon gyanúra nem jönnie, hogy az unokaöcs, kiről a nép regél, alkalmasint egy szétágazott család őse volt, melynek tagjai közé sorozni szerette boldog emlékű nejét is. S miért közlene épen ő a világgal oly gonosztettet, melyet még senki sem tud, s mely saját leányának sértené büszkeségét? Mert nem valószínű-e, hogy a talált váz Deboráhnak nagy fáradsággal szerzett őstét vádolja?

*

A templomot, melyet Pécsi csak a régiség iránti szeretetből oltalmazott a teljes összeromlástól, egészen belepte a szombatosok raja. Vásári csoportozat volt; tarka vegyüléke a különböző vidékekről összehordott arczoknak és ruháknak. A vallásos buzgóság örvendeztető, de a jelen körülmények közt egyszersmind aggasztó jelül tekinté Pécsi, hogy a hiveknek legalább fele a szabad székelyek oly osztályából került ki, mely csak nagy áldozattal lön e távoli útra képessé. Némelyike valódi koldusnak látszott, ki a várkapu előtti kerek kövön hagyta hegedűjét, hogy most a «fehérruhások» szent gyülekezetében az új Jeruzsálem ügyeivel foglalkozzék. Ezt a szemlélőre nézve sötét képet fölvilágosítá egy pár fényes ruhájú s tekintélyes állású úr jelenléte; míg viszont komoly kifejezésűvé tevé az itt-ott mutatkozó fegyver, s különösen a rézcsákányok figyelemre méltó száma. Nem lehetett kívánni, hogy a kisbirtokosok szokott viseletöktől — s ahhoz tartozott a

védelmi eszközök különféle neme is — megváljanak, de az egész csoportozat, úgy a mint alakult, sokkal inkább látszék a népgyűlés színét hordani magán, hogysen Pécsi óhajthatá, ki a szombatosságot üldöző törvényekkel összeütközésbe jönni vonakodott. Legkülönösebben meglepte pedig őt egy hosszú hósza-kálú, hófürtű alak, egészen fehér mezben, szép és szabályos arczczal, bánatos, merengő és szigorú kifejezésű vonalain félreismerhetetlen jeleivel az ihlettség ama csodálatos nemének, melyet akár őrzöngésnek, akár jóserőnek tartunk, igézete alól menekülni nem igen tudnánk.

Kádár vala ez, a Jefta atyja, ki Klára leányát másodsor megkeresztelte.

Pécsi nem képzelheté, hogy a fehér aggastyán, kit rideg kunyhójából a lelkesedés hozott ide, a szombatosok legnagyobb tekintélyévé emelkedett, a mióta Szöke Pista, a szárdisi szent, családostul együtt eltűnt. De ámbár az újabb izgatások felől értesítve nem volt, megdöbbsenték őt a mindinkább magába mélyedt férfiú agát-fekete szemei, melyek a templom mennyezetén függtek, és halkán mozgó vékony ajkai, melyek beszélni látszottak a nélkül, hogy szóltak volna, s az arcz színének élénk változatai által jelzék a kebelben támadt érzések erős hánykódásait.

— Ez a próféta, ki mint Esdrás sírni és könyörögni szokott a nép bűneiért — adá válaszul a thyatirai pap a tudakoló Pécsinek.

— S mióta vannak a szombatosoknak látnokai? kérdé ez megütközéssel.

— A mióta ellenök fegyvert köszörülnek a tévedések emberei és a hatalom poroszlói.

— És hol lakik e rajongó?

— E szentet Szárdis városába rendelé Jehova az ige hirdetőjévé, midőn az előbbeni pap családostul együtt eltűnt.

— Hogyan? hát Laczkó uram nincs Szárdisban?

— Nagyságod védszárnyai alatt hittük fáradozni őt az Úr szőlőjének művelésében, s csak tegnap tudtuk meg, hogy csalatkozánk. Talán a pogányok földjén vert magának tanyát. Próféánk, mihelyt eltűnésének hírét hallá, megemlékezett az emberi nem esendőségéről, szaggatni kezdé alsó és felső ruháját, szaggatni haját, szakálát, és leült a porba, siránkozván az Antikrisztus közelgése miatt.

— Én egészen új világba vagyok sodorva, — szólt a bámuló Pécsi. — Mi történt közöttetek, hogy nyelvetekre most alig tudok ráösmerni?

— Nagyságod Darius Longimanus udvarában maradt, míg minket az új Esdrás Jeruzsálembe vezetett vissza, hogy többé semmi hatalom által ne engednők magunkat a lélek fogságába hurczoltatni — válaszolá a thyatirai pap.

Pécsi bámuló szemeket vetett rá. Vele még így nem bántak párthívei. Soha sem mondák, hogy elmaradt az időtől, elszigetelve áll, nem fogja föl a helyzetet, zászlaja van, de kísérői nincsenek.

Kádár e közben alig mozgató ajkait, míg egyszerre halálcsend lőn a templomban.

— Már megszállotta őt a lélek — súgá Pécsi Simon fülébe a thyatirai angyal.

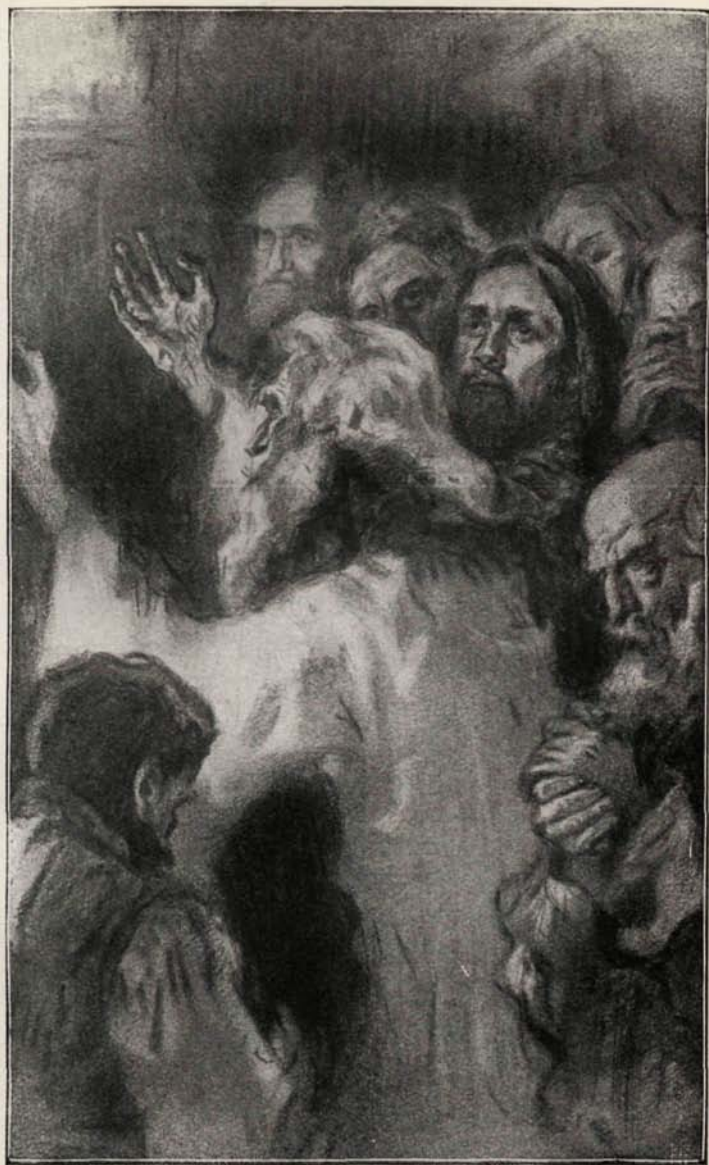
— Vándorok vagyunk, Izrael Istene! az ígéret földje felé vándorlunk — szólt imára fogott kezekkel Kádár. Saruink még ma Ramesse földjét tapodják; de holnap már útban leszünk Suchotnak tartva, hogy örökre elszakadjunk az egyiptomiaktól. Mert nem akarunk, Jehova! azokkal, kik törvényedet megvetik, együtt imádkozni, együtt temetkezni, együtt támadni föl. Kiköltözünk külsőleg is az ő templomaikból, miután szivünkben úgy sem voltunk soha velők. Segíts ez elvándorlásban, mint segített Mózes, midőn Pharaó országából kiköltözni készült. És ha minket ellenségeink üldözőbe vesznek, jelenjen meg nekik a te haragod a ragály és dögvész alakjában, s irtsa ki egy éj rövid folyama alatt a házasságok minden zsengeit, a trónon ülő Pharaó elsőszülöttjétől kezdve a tömlöczbe zárt fogoly elsőszülöttjéig. Legyen minden úgy, a mint volt Egyiptomban, midőn választott néped zsarnokai közt a kétségbeesés miatt oly kiáltás támadt, minő soha sem hallatszott többé. Amen.

Kádár imáját utánmormogák a buzgóbb szombatosok. Voltak azonban, kik nehezteltek, sőt boszankodással hallgaták a vad kifejezéseket. Gálfi leült, nem akarván elismerni, hogy az ima lehessen, mely csak a gyűlölet húrjait pengeti.

Pécsi most jogosítva érzé magát, a vendégi jog daczára is röviden végezni oly gyülekezettel, melynek többségét a rakonczátlanság igéi ragadják el.

Kezével intett csendért, de a rajongók tömege hosszasan zsibonga, s a mérsékelt érzelműek rendretasító lármája még öregbíté a zavart.

Kádár imája.

X.

Majdnem ez időben érkezett Kassai Elemér a várba.

Lova ki volt fárasztva.

S nem jött senki, hogy átvegye és megjártassa a tajtékozó állatot!

A vidék legnépesebb uriháza mióta lón ily elhagyatott? vagy talán csak öt nem akarják elfogadni? E gondolattal nézett körül Elemér azon udvarban, melynek cselédei egykor örvendő tekintettel tolokodtak elébe. Végre, miután pár arcz a folyosóról és a cselédszobák ablakaiból, hogy észre ne vétessek, visszavonta magát, egy borzasfejű lovászgyerek jelent meg.

— Vezesd a lovat körül, — szólt az érkezett. — Itthon van-e ő nagysága Pécsi Simon uram?

— Majd előkerítem a számtartót — válaszoló főnákul a fiu.

— Azt kérdem tőled, hogy itt van-e a vár ura, vagy talán még nem érkezett meg a városból?

— Miska bácsi! fusson kend a számtartó után, mert katonavendégünk van — kiáltá a gyerek a folyosón eltűnt alak felé.

— Öcsém, Jancsi, szedd föl magad s hozd el a számtartót — nógata egy láthatatlan valakit a folyosói lény, míg maga gyorsan közelít a lépcsőhöz, hol Elemér áll.

Szives mosoly deríté fel a vén szolga arczát, midőn a gyanus katonatisztben az uriház régi barát-

jára ismert, de a mosoly csakhamar aggodalmas és tartózkodó modornak adott helyet.

Míg Miska a vendégszobák helyett Pécsi lakosztálya felé vezeti Elemért, ez semmit sem kételkedik, hogy a háziúrhoz megy, de midőn a főbejáraton túlhaladtak, — hová visz kend? kérdé némi vonakodással. Talán Deborah kisasszony itt van?

— Nincs, kapitány uram! de a kisasszony szobáin át előbb jutunk a kegyelmedébe.

Mennyi eltűnt remény, mennyi széteszlott álom emlékei közt haladott el Kassai István öcsce! Mintha a kinyílt és rögtön elhervadt tavaszt látná szétszórt virágok között halottan heverni és érezné a hideg őszi szelet, mely a virágillat fellegeit hajtja tovább, hogy ne maradjon semmi jele a fűszeres, a meglelégű múltnak!

— Mióta lakik Pécsi Simon Balázsfalván? kérdé nyugtalanúl, menekülni akarva a behatásoktól, melyek keblét vívják.

— A nagyságos úr néhány nap óta van itt.

— Sietve óhajtanék vele szólni.

— Nem tudom, lehetséges lesz-e most?

— Talán beteg?

— Tüstént ide hívom a számtartót — mondá szintén kitérőleg a legény.

— Nincs semmi szükségem rá. A helyett menjen kend és jelentsen be ő nagyságánál.

Miska tétovázott s aztán rejtélyes arczkifejezéssel szólt.

— Rögtön előkerítem a számtartót, vagy legalább komornyikunkat.

Egy, Elemérre nézve rendkívül hosszú percz alatt megérkezett a fontos egyén, kit mindenki keresni indult, noha semmi okból nem látszott jelenlétének szüksége világosnak.

A máskor vidám és barátságos arcú számtartó ellenkező érzések közt lépett a szobába. Szerette volna Deborah kisasszony és az egész ház egykori kegyeltjét kitelhető szivességgel üdvözleni, de közelebbi időkben már azt hallá, hogy a régi viszony szét van szakítva s a mi még több, gyűlöletté vagy legalább kölcsönös és mély nehezteléssé fajult. Aztán, a katonatiszti rang s öltözet, mely ellen máskor semmi kifogása sem volt, most benne rossz sejtelmeket keltett.

— A várúrral akarok beszélni, de igen sürgős ügyben — mondá Elemér erős hangnyomattal.

A számtartó egészséges pozsgás pofái a közönségesnél sokkal fehérebbek lettek a sürgető szó hallásakor.

— Tüstént rendelkezem a vitéz kapitány uram számára helyesebb szállásról. Ez szűk és kényelmetlen szoba.

— Ellenkezőleg, barátom, még igen is tág és fényesen bútorozott.

— Másoknak jó lehet, de Elemér úrfi — követem alássan, a kapitány uram, házunknak régi barátja és számára a jók közül a legjobbal kell szolgálunk. (Az ostoba Miska oly helyre szállásolta őt, gondolá magában a számtartó, honnan a hívek oszlását észrevehetné.) — Tüstént átköltöztetem kegyelmedet

abba a szép terembe, . . . emlékszik-e még rá a bajnok, a hol eddig lakott?

— Köszönöm, de én már innen csak nem mozdulok. Ugyis mihelyt öngyászágával találkoztam, haza kell sietnem.

— A nagyságos úr épen kilovagolt. (Azt nem mondhatom, hogy beteg, mert a régi ismeretség jussán berontana a szobába, s orromra pirítaná a hazugságot.)

— S mikor lovagolt ki? — tudakolá Elemér kedvetlenül.

— Csak most, s csodálkozom, hogy a bajnok vele nem találkozott. De merről is tetszett jönnie?

— Radnótról. S tudja-e kend bizonyosan a Pécsi Simon uram hon nem létét? — kérdé Elemér, éles tekintetet vetve a számtartóra.

— Saját kezemmel segítém hátas lovára. Azonban míg itt ok nélkül trécselek, a bajnok kísérete talán elhelyezve sincs. Futok, hogy, a mint nálunk szokás, barátságos fogadtatásban részesüljenek.

— Szükségtelen, miután nincs kíséretem.

— De legalább huszárja, legénye? — kérdé a számtartó növekvő megnyugvással.

— Az sincs.

— Ha uram megérkezik, tüstént hirül fogom adni. (Nagy kő hullott le szívebről, gondolá magában, Elemér úrfi nem jöhetett rossz szándékból, különben háta mögött ármádia volna.)

Könnyű kedélylyel, fürgén távozott a számtartó. Elemér magára maradt.

Helyzete valóban különös volt.

Mert Kassai István titkárja őt és a nagybátyát egyaránt tartá márványoszlopnak, melyre egy subalternus előléptetési vágya és alázatos hálája, mint az indanövény, fölkúszik, hogy gazdag lombokkal csünggjön le róla. Mi volt tehát természetesen azon pontosságnál, melylyel, a titok pecsétje alatt, értesíté ifjabb pártfogóját az országháborító magyarszidóknak a kikelet első szombatján tartandó gyűléséről, megemlítvén azon még nagyobb fontosságú és a hallgatás még erősebb zárjával őrzendő titkot is, hogy e veszélyes emberek ármányának meghiusítására valószínűleg az ifjabb pártfogó leend megbízva s ez által a legszebb alkalmat nyeri hazája és fejedelme iránti kötelességének teljesítésére.

Elemér a rövid levélből rögtön fölvilágosult, hogy miért lett kapitánynya.

A nyert értesítés nyomán a valónál is sötétebb színben kellett látnia mind nagybátyja gonoszságát, mind pedig Pécsi Simonnak, ki iránt ragaszkodással lenni most sem szűnt meg, könnyelműségét és a törvények iránti tiszteletlenségét.

Elhatározá, hogy nagybátyja boszujának eszköze nem lesz, ha a fejedelmi parancs végre nem hajtásáért halállal büntetnék is. Elhatározá, hogyha engedetlensége nem fejezné be életét, mihelyt szabadságát visszanyeri, örökre kiköltözik az országból.

Elhatározá, hogy saját mentségére nem fog fölhozni semmit, mi nagybátyját a világ és birák előtt váddal terhelné, de vele minden viszonyt megszakít s inkább koldulva vándorol ki, mintsem utolsó fillérig vissza

ne fizesse azon segélypénzt, melyet előléptetésekor kapott.

Volt a megoldásnak könnyebb módja is.

Tehette volna, hogy midőn a fejedelmi parancsot veszi, teljesítse és játssza ki azt egyszersmind. Vagy nem volt-e Pécsi kéz alatt értesíthető? s nem jelenhetne meg a katonaság akkor, midőn Balázsfalváról a szombatosok már elszéledtek?

De ha ily alakoskodásra Elemér képes is lett volna, visszaborzadna azon eszmétől, hogy a világ szeme előtt úgy tünnék föl, mint a ki a boszuállás művére vállalkozék, bár sikertelenül.

Kínos feszültségben tölté a napokat, várva: mikor érkezik hozzá a végzetes parancs? De az mindig késett. Mi lehet a halasztás oka? vagy talán hamis volt a titkár értesítése? Azonban, miért akarta volna e jámbor ember őt fölültetni?

Elemér tünekezései közt gyakran tért át azon véleményre is, hogy nagybátyja a döntő perczben elállott szándékától, vagy pedig a fejedelem sejté és leálczázá a törvény köpenyébe burkolt boszuállást.

Mily boldog volna ő, ha e két esetleg közül az első, s mily nyugodt, ha legalább a második megtörtént volna!

S hát Pécsi nem mondhatott-e le a veszélyes merényről?

Fájdalom! ez iránt rövid ideig ringatta magát Elemér családlomban!

A mint tudniillik ablakán kikitekintett, annyi kocsit látott Balázsfalva felé haladni, mintha ott országos vásár tartatnék.

Más, ki a titokba nincs avatva, talán észre sem venné az élénkebb mozgást, de ő megdöbbent azon, s nem tartá, a mit egész pénteken folyvást tapasztalt, a már virradó szombatra kecsegtető előjelnek.

— Ah! — fölillant ekkor elméjében, — ha helyettem másra bízták volna a befogatásokat! Nagybátyám ellenszegülésemtől félt; ime, az ok, a miért noha hajnalodik, még sincs kezeim közt a rendelet. Más bizatott meg a végrehajtással, . . . s a bakó bárdjához viszik Pécsit; — de miért? Mert leányát nem adta nőül nekem! Lovat! lovat! — kiáltá Elemér és egyedül száguldott azok közé, kiknek életét minden áron meg akarta menteni.

*

A cselédség kitérő válasza s különösen a szám-tartó magaviselete növelték Elemér gyanuját.

Csakhamar odahagyta a szobát s egy melléklépcsőn lekerült, hogy körültekintsen.

Minden zugot ismert a várban! hisz annyi boldog órát töltött ott!

És ez incselgő, csábító órák, a folyosók oszlopai mögül, az ablakok leeresztett függönyei közül, a még lombtalan fák távoli körrajzaiból, az egész láthatár keretéből kilépve, könnyű szárnyakon lebegtek elébe, körül táncolták őt s bűvös tükreiket csillogtatták, melyekben a múlt árnyai éltek, mosolygottak, összeölelkezének és együvé olvadtak, hogy egy nagy emlékképpé váljanak s megfoszszák az ifjut, kit játszva üldöznek, a szív hajótöréséből

megmentett egyetlen kincstől, — a lemondás erélyétől.

Ah! Elemér, midőn Pécsit akarta fölkeresni, észrevétlenül mindig csak azokon a helyeken bolygott, hol Deborahval találkozott, úgy mint akkor, midőn e látomány nem volt csak üres ábra, de boldogító valóság.

Ah! mennyi változás történt három év alatt, s mily átok a képzelődés, mely minden fegyelem mellett sem tud lemondani azon jogáról, hogy a gyöngé pillanatokban a jelen ellen lázítson.

Végre a kísértés ördögein, a mult emlékein gyözedelmeskedett az ifjú.

Letörlé szeméből az utolsó könnyet.

Megint férfiúvá lett.

Észlelőn, figyelve tekintett maga körül.

A várban minden arra mutatott, hogy Pécsinek sok vendége van.

A fogadó is kocsikkal rakva.

De hol van e sok nép?

Soha csendesebb nem volt az udvar, mint most.

A folyósok üresek, az ajtók nem nyílnak meg.

Egy-egy cseléd kukkan ki, s az is többnyire gyanús szemmel látszik őt kísérni.

— Okvetlenül kell Pécsivel beszélnem s ha sokáig késem, körülfogják és veszve van. A vár csendje mutatja, hogy a szombatosok gyűlést tartanak. Csak tudnék egy perczig magára lenni Pécsivel! Komor tekintetem meggyőzné, hogy élete forog kérdésben. De talán azt fogja hinni, mintha segítve rajta, Deborah kezéhez akarok magamnak új igényt sze-

rezni. Miért tartoznék ő büszkeséget tenni föl bennem? Hadd higyen, a mit tetszik! Már holnap a fejedelemnél lesz elbocsáttatási kérelmem. Sürgetni fogom szabadulásomat; s azon rövid idő alatt, míg hazánkban élek, ügyelni fogok arra, hogy béketűrősemm legyen még a kinevettetést is közönnyel venni. Németország nagy táborhelylyé változott s annyi ezer fegyver közé befogadják az én kardomat is. Örökre kibujdosom hazámból.

Ily gondolatokkal tépelődve kutatá Elemér a vár urát és a szombatosok gyűlhelyét.

Mi a templomba térünk vissza.

XI.

Kádár imájának hatását Pécsi abból is megítélhette volna, hogy a mérsékelték legerősebb mellű férfiai kifáradtak, míg a csendet helyreállíták.

— Sajnálom, — szólt hidegen, majdnem megvetéssel, — igen sajnálom, hogy találkozott egyén, ki a vendégi joggal visszaélve, eléggé vakmerő volt az én házamban oly kifejezéseket használni, melyek országunk törvényes fejedelmének, a mi kegyelmes urunknak személyét sérthetik. Sajnálom, hogy számos vendégeim között kevesek arczán láttam azon méltó boszankodást, melyet a rakoncztalan szavaknak elő kellett volna idézni. Kedvetlenül vagyok meglepetve, midőn tapasztalom a vak szenvedélyeséget, melylyel a szombatosok, mintha elátkozva volnának, önkezüleg akarják saját hitvallásokat összerombolni. A történt nyilatkozat s a rá következett

hangos helyeslések után, már fölmentve érzem magamat a részletes tárgyalástól s csak egyszerűen fogom kegyelmetekkel tudatni változatlan véleményemet. Ha azok, kik az új Jeruzsálem hívői, szükségesnek gondolják a mostani körülmények közt vallásuk országos elfogadása mellett izgatni: ám! cselekedjenek szabad tetszésök szerint. De ne számítsanak reám. Én azon férfiakhoz csatlakozom, kik kezökbe veszik az 1622.-diki törvényt és fölolvassván a szigor szavait, halált, birtokkobzást fognak a lázítókra követelni. Én kegyelmetek vérén is meg akarom menteni a szombatosságot, melynek minden egyes híveit ki fogná irtani a Kádár uramhoz hasonló rajongók által fölköltött üldözés szelleme.

— Oh! mily rövidlátók a világi ismeretek emberei, — sóhajtá Kádár s kezével Pécsire mutatva, kenetes hangon szólt: Ime! ez még azt sem tudja, hogy velünk egyszerre fog meghalni. Járt Egyiptomban, vizsgálta a kövekre írt olvashatatlan betűket, titkokat keresett a földalatti templomokban lakó bálványisteneknél és a bepáczolt halottaknál, s bár többet tanult, mint a mennyit a rosszlélek segítségére nélkül lehet, még sem sejtí, hogy vértanuságra van kijelölve. Tagadd meg csillagaidat, Pécsi Simon, ha számodra éveket jósoltak! Látom a bilincseket, melyeket kezedre fognak verni, és hallom, a mint fejedre olvassák az 1622.-iki törvényt. Ne minket fenyegezz tehát e törvényt, oh Pécsi Simon, de magad rettegj tőle, mert szereted a világot. A mi lelkünk Jeruzsálembe áhítzik, a te szemed a világi javak felé van fordítva. Földiségek embere! csak

azért nem veszed észre a halál angyalának közelségét. Bizony mondom, meg fogsz lepetni általa!

Pécsi tetőtől talpig átfázott. Vagy nem jósoltak-e ilyesmit az ő csillagházai is? nem ömlött-e ismeretlen forrásokból keblébe megnevezhetetlen bánat, mely az élet biábalóságának fölismerésére kész-teté? nem merengett-e darab idő óta az ő lelke homályos aggodalmakkal, sötét sejtelmekkel, Deborah képén, mintha örökre elválni kellene e kedves, de eltévesztett életnézetű magzattól, ki magára fog állani a világban s gazdagsága mellett is minden kilátás nélkül a megelégedésre?

Oh! Kádár fenyegéseiben sok való lehet! Hátha ő csakugyan látnok? Hátha a választottak rejtélyes adományával bir? E kérdés villámként czikkázott át Pécsi elméjén s homlokáról veríték gördült le.

A tömeg pedig különös mozgásba hozatott valami ismeretlen körülmény miatt.

Az ajtó körül férkezni kezdének a szombatosok, s a mint nagy erőlködéssel rést nyitottak, a közel-állók ajkain rendre fölkiáltás hangzott, elfojtva, vagy élesebben kitörve, de mindig ijedelemmel.

— Ah! hát ez a szárdisi angyal volna? Lehetetlen! De mekkora hasonlatosság, mily iszonyú változás! Hát csakugyan a «szombaton viaskodó» van itt, a nagy szónok, a nagy szent? Helyet! helyet! Kicsoda lehet? . . . Maga a szárdisi pap.

Míg a szombatosok e kérdéseket veték egymás elébe s csodálkozásuk fokozódott, — egy rongyba takart, sárral fedett, zilált külsejű, dúlt arcú alak bontakozott közülök ki.

— Te vagy, Laczkó István? — tudakolá leírhatatlan megütközéssel Pécsi.

— Árnyéka vagyok annak, ki voltam, . . . testemnek sorvadt darabja, lelkemnek ördögi része jött hozzátok. Röviden szólok, minden percz drága, . . . mellem nem győzi a lélekzést, . . . röviden szólok. Simítsátok le fürteiteket, hogy ne emelkedjenek föl tüskeként, . . . a borzadástól. Szemeitek töre éles . . . , de lelkem át van már szurdalva a gyilkoktól s nincs azon több hely új sebek számára. Nézzetek rám! . . . Mit vétettem? tudakoljátok. Megmondom. Kassai István terveit segítém elő. S mely okból? Ah! nincs mentő ok a bűnre! Lakoljon, a ki vétkes. És meglakoltam-e? . . . Mekkora díjt vontam az árulásért? Számoljunk. Elvesztém eszemet! ez még csekélység. Egész életem folyama alatt a becsületesek körében nem jelenhetek meg! ez a soknál is több. Ha a halál rám ront, lelkem irgalom nélkül a kárhozatra vitetik! Ez nagy szerencsétlenség. Gyermekeim és nőm pirulni fognak nevem hallatára! ah! ez a valódi kárhozat. Hátra van még a ti átkotok. Keressétek ki a legsujtóbbat, . . . hogy hamar zúzzon össze. Legyen az egyetlen villámcsapás! Siessetek. Nincs veszteni való időnk. Nekem meghalni, nektek menekülni kell. Kassai István tudja összejöveteleteket. Ő Pécsi Simonra tör, de a többieket is örömmel vezetné a bakó elébe. Láttam e bakót. Azok közt volt, kik a Maros terén hemzsegték. Ah! nehéz volt menekülnöm, hogy hírt adjak jövetelökről. Már készültem másodszer is átuszni a hideg folyamot, de a parton

egy lélekvesztő hevert. Megragadtam lapátját, . . . a víz engedelmes volt és elhoza az átok elébe. Áldás legyen a könyörülő hullámokon! . . . Most már vessétek a fejemre az átkot s fussatok! Míg közületek a vénebbek, mint a varangy, a rom kövei mögé lapulhatnak, míg az ifjabbak, mint a fűrge gyík, átcsúsznak a kert kerítésein, míg Pécsi Simon a díszteremhez érvén, szokott karszékébe leül, már a vár körül fog vétetni, a kapun és a nyílt részeken betolakodnak a katonák, a poroszlók, porkolóbak és bakók. Fussatok! fussatok!

Laczkó István a fejedelemné által az ő felkeresésére küldött hajdukat vélte a szombatosok ellen rendelt seregnek.

Ezek követék egészen a ladikig.

S valószínűleg át fognak kelni a Maroson.

Nem lehetetlen azonban, hogy a Pécsi várába ért szombatos pap, a Küküllővölgye felől is látott fegyvereket villogni, s így támadt lelkében azon erős hit, hogy a várat minden oldalról körül akarják fogni.

— Meneküljünk! meneküljünk! — hangzék a templomban, s többen a szombatosok közül a padokon átugráltak, hogy a mellékajtón a romok között észrevétlenül tűnhessenek el.

Voltak, kik a főbejárás felé nyomultak, de föl tartóztatá őket a tyathirai angyal, s néhány rézcsánkányos székely, a fehérruhások rajongó színezetéből.

— Gyilkosok, utonállók, pénzhamisítók, vagy vérfertőztetők vagyunk-e? Mi bűnünk van, ha az Istent imádni és az igazság vallását hirdetni nem vétek? — kiáltá a megrémültek zugása közé a thyatirai angyal.

Várjatok legalább addig, míg el fogjuk dönteni, hogy mitevők legyünk a hatalom zsoldosai ellenében?

Pécsi, midőn a tolokodás elkezdődött, csendesen huzódott a kis karzathoz, honnan több századdal előbb Balázsfalva földesura a kriptára vivő koczkakőre lépett, hogy az üres koporsó segítségével az ablaktalan szobába érhessen.

— Oh! hályogos szemű és rövid elméjű halandó! minő rejteket kutatsz, hogy a végzet ne keressen föl? — sóhajtá Kádár a hátráló Pécsi felé fordulva. — Bizony mondom neked, hogy velünk együtt fogsz az Úr színe elébe járálni. Hol van a zár, hol van az üreg, hol van a mélység és magasság, hová utánad ne mehessen a halál? Térj vissza, mert a ki sorsát kerüli, bujkálva még biztosabban talál rá.

Pécsit borzadály környezé. Eszébe jutott a pánccél csontváza; hagymázos eszméi a rettentő éhhalálnak bolyongtak képzelődésében; zörögtek koporsóikban a rég eltemetettek csontjai, fölszállongottak az árnyak, a kripta kisértetei, azon társaság, melylyel együtt akart lakni, s az egész szellemvilág fenyegetve tiltá őt vissza az ablaktalan, a sötét szobától.

E közben a már kevésbbé zsúfolt templomban helyreállott a csend.

A tyathirai angyal most a hívekhez intézé a főkérdést:

— Mit cselekedjünk, ha valósulna az a hír, hogy a vár körül fog vétetni? Oszoljunk-e el, hogy egyenként kerítsenek kézre? Vagy együtt várván be a történendőket, bilincsekkel terhelve lépünk az ország-

gyűlés elébe, mentve összejövetelünket, oltalmazva vallásunk érdekeit?

— Miért ne szegülnénk megtámadóink ellen? — mormogá daczoló arcczal egypár fegyveres.

— Polgárai az ezer éves városnak! — közbeszólt Kádár. — Mielőtt a bűn elítelné az ártatlanságot, illő és jogos, hogy az ártatlanság lásson törvényt a bűnre. Van valaki közöttünk, ki magáról azt állítja, hogy Judás Iskariotes. Hajmeresztő, lélekfagyaláló vád! De nem láttátok-e az összeroncsolt testet, mely az ajkakra vett igéekkel maga ellen látszik dühöngeni? Nem gyanítjátok-e a dúlt vonalokon a beteg lelket, mely szenvedései közt elvesztette a mértéket saját tetteinek megbírálásában? Én egyetlen gyermekemet, Jeftát megtagadtam és elátkozám. Rám nem foghatjátok, hogy engedékeny volnék. De a szárdisi angyal egész élete oly tiszta, oly szeplőtelen volt, hogy az antikrisztus közelgését kellene hinnenem, ha csakugyan igaz volna, a mit e jámbor férfiú magáról állít. Jer tehát, oh fehérruhások eddig legbecsültebbje, s térdelj le a gyülekezet előtt! Gyónd meg vétkeidet s a kísértéseket, melyek körülfogtak, erővel letérítendő az igazak útjáról. Tégy őszinte vallomást, mert hitünk érdekében áll, hogy jelek által győződjünk meg: ha vajon távol van-e még az idő, midőn az emberiség negyedrésze * fegyverrel, éhséggel, halállal és fenevadak által irtatik ki? távol van-e a földindulás és csillaghullások napja, s ama végetlen nyomor, mely a Megváltó másodszori eljövetelét, a

* Lásd a *Mennyei Jelenések* VI-ik részét.

gonoszság elvének bukását, és az ezer éves boldogság kezdetét előzi meg? Mondom neked, szárdisi angyal, térdelj le tüstént, s öntsd előttünk ki szivedet. Ha bűnöd akkora, mint állítod, akkor megátkozlak azon kézzel, melylyel gyermekedet kereszteltem újra és feleségedet áldottam meg. Mély keservemben vigasztalásomul leend, hogy sülyedésed a közsülyedés jóslata. Ha pedig csak képzelődésed teremte a vádakát magad ellen, akkor köznyilatkozatunkkal megnyugtatjuk lelkiismeretedet. Látod, hogy veszélyben forgunk mi is, de testünk ügyénél többre becsüljük lelkednek ügyét. Térdelj le a gyülekezet előtt.

Kádár szeméből könny csordult ki, midőn e szavakat mondá.

— A szent Istenre! — rimánkodik Laczkó István, — távozzatok, fussatok, meneküljétek!

— Engedelmeskedjél rendeleteinknek. Mi meg akarjuk vizsgálni bűneidet.

— Nincs idő arra most, — kiáltá Laczkó, ki elméje éberségét azon mértékben nyerte vissza, a mint Kádár rajongása hasonlóbbá vált az örültséghez. Elárultalak titeket, megátkozom helyettetek magamat, csak távozzatok már innen.

— Térdelj le rögtön és vallj!

— Oh! hogy aludnék ki a nap szeme, mielőtt a végjelenet tanuja lennék! Gyilkosotok vagyok: ez bűnöm. De, az Istenért! meneküljön, a ki közületek még tud.

A nép egy része a kis ajtó felé nyomult, a másik rész a főbejáratra veté szemét.

S ime! megnyilt az ajtó, belépett Elemér.

Oldalán kard volt, jobb karján vaslemez, egyéb-
iránt minden fegyver nélkül.

— Pécsi Simon urammal akarok szólni — mondá
előbbre törve.

— Ez Elemér, Kassai István unokaöccse! —
kiáltá aggodalmaktól szorongatott kebelrel Szóke, a
szökött jobbágy.

— Oh! a csillagzatok nem csálnak! Ők előre
megmondák, hogy veszedelmem tőle jön! — sóhaj-
totta Pécsi önkénytelenül, de halálsárga arczczal.

Melyik igében feküdt a bősztító hatás? Pécsi vagy
a szökött jobbágy meggondolatlan nyilatkozata ve-
tette el a koczkát a szombatosok sorsa fölött? hasz-
talan volna vizsgálni.

Elemér alakja bemerült a hömpölygő sokaság ár-
jában.

Pécsi tüvöltést és kardcsattanásokat hallott.

A rémület visszaadta az agg erélyét. A küzdők
közé rohant. — Le a fegyverekkel! senki se merje
bántani őt, rivalgá. Lökdöste a közelállókat, s midőn
rést nyitá magának, elébe hullott a legyilkolt Elemér.
Piros vér fecskendé be a tisztos főúr mocsoktalan
öltözetét, azon ifjué, kit egykor leánya kezével vá-
gyott boldogítani.

— Mit míveltetek esztelenek, gonosztevők? kiáltá
az indulat miatt reszkető hangon.

— Nagyságod mondta, hogy tőle jön a veszedelem.

— S nem vagyunk-e körülvéttetve?

— Ők a megtámadók.

— Védjük utolsóig magunkat a templomban.

— Ki kell rontani. Hadd nyisson a fegyver utat.

E zavart rivalgások közt rohant némelyik a fő kijáratnak, más Elemér holtteste mellett huzódott a kis ajtó felé, hogy a romok közt keressen búvóhelyet vagy szabadulást, míg viszont többen az Elemér kardját kezében tartó tyathirai angyal vezénylete alatt, védelmezni szándékoztak életöket és a hitet.

— Ugyan miért ölték meg kegyelmetek azt a derék Elemér úrfit? szólt a karzatról alá kiabálva és egészen rákvörös arczzal a számtartó, kinek kötelessége lévén a várban a vendégek elhelyezésére ügyelni, csak az imént csúszott lopvást föl a magasba, hogy észrevétlenül fülelhessen a szombatosok szent gyülekezetének tárgyalásaira. — Ugyan miért végezték ki őt, hisz a légynek se ártott volna! Magam láttam, midőn egyedül jött a várba, én nyitattam számára szobát Miska által, épen Deborah kisasszony lakosztálya mellett. Még csak legényét sem hozta el, pisztolyait is az asztalon hagyá. Aztán nincs is körülvéve a vár. Bizony kár volt Elemér úrfit megölni. Már hova dugjam el a holttestét? Boldog Isten! de hát minek hebehurgyáskodtak az urak! Nyakunkra jön az investigatio. Majd még engem és a nagyságos urat is belekeverik a bírák ebbe a rút történetbe. Mit csináljunk a holttesttel?

— Imádkozzunk a halott teste előtt Izrael Istenének, hogy öntsön mindnyájunk szívébe elég erőt a vértanúság kínjainak elhordozására, szólt égre emelt szemmel Kádár.

— De nekem bizony nem imádkozik kegyelmed Elemér úrfi tetemeinél — kiáltá a számtartó a kar-

zatról leugrálva. Tüstént a kriptába hurczolom a halottat s lefektetem az üres koporsóba. Ha csak három napig titokban marad a dolog, majd talál a nagyságos úr valami okos mentséget, s a fejedelem ő magasságánál kendtek számára is eszközölhet kegyelmet. Futok a kriptakulcsokért. Csak ne kellene vesztegetni az időt három nagy lakat fölnyitásával!

— Megállj! szólt Pécsi bódultságából magához térve s a templom kis ajtójához tántorogva, hogy megkeresse azon koczkakövet, melynek titkát egyedül ő ismeré, s melynek segítségével az új halottat a a régiek közé le lehetett volna sülyeszteni.

Ah! a rejtett rugók mily nehezen engedelmessékedtek az ő reszkető kezének. Végtére sikerült az előkészítés. Még csak a kellő súly, még csak a holttest volt hátra, hogy a gyilkosság nyoma eltűnjék, míg nem következményei enyhítésére mód és eszköz található.

Pécsi fülét ekkor nagy zúgás csapta meg.

Visszasietett a templomba, s azt megint zszufoltan találá, mint a tanácskozás kezdetekor volt.

— Minden kijárat el van foglalva, fegyverre! fegyverre! hangzott azok ajkairól, kik hogy megmenekülhessenek, az imént eltávoztak volt.

A thyatirai angyal támadásra vezette embereit, Kádár imádkozásra és nyugodt vértanuságra nógatá.

A főbejárat előtt harcz ütött ki, benn a templomban félkört alkotának az imádkozók, s letérdeltek.

Az egyenetlen küzdés csak rövid perczekig tartott.

Pécsi látta a thyatirai angyal és Laczkó holttestén

át a templomba lépni a felbőszült megyei nemeseket és fejedelmi hajdukat.

Ekkor maga is a félkörbe térdelt.

Már az Elemér holtteste előtt imádkozók elhurczoltatására került a sor.

— Ne féljete! szólta Kádár, midőn a hajduk a térdeplőkhöz közeledtek. Mienk az élet s nem azoké, kik életünket ki akarják oltani. Ők sok századdal ezelőtt már el voltak ítélve. Halljátok mit mond rólok Zachariás próféta: «Az Úr megver minden népeket, melyek Jeruzsálem ellen hadakoznak, megsenyved azoknak húsok, mikor az ő lábukon állanak és az ő szemeik kijárnak az ő helyökből, és az ő nyelvök megrothad az ő szájokban.» Melyik volna közületek oly rövidlátó, hogy a vértanuság szenvedései közt az elátkozottak sorsát irigyelné? Ne féljete!

Az első imádkozó, kire kezét tevő a hajdu, sóhajtá:

— Ime, Izrael Istene! úgy vagyunk mint a Ptolemeus elébe hurczolt zsidók, kiket a kegyetlen király töménnyel és erős borral lerészegített elefántok által akart összetiportatni. De te Mindenható akkoron elvevéd az ő emlékezetét, hogy megfeledezvén kiadott rendeletéről, a zsidók helyett Hermont, az elefántok mesterét büntesse. Újítsd meg e csodát és fordítsd rólunk a fejedelem haragját Hermonra, kit nálunk Kassai Istvánnak neveznek!

A második imádkozó mondá: — Küldj, mennyei atyám, mint Eleazerhez két angyalt oltalmazásomra, mert én is a te szent neved dicséretében vénültem meg.

— Tápláld a bosszú tejével, övezd a vitézség fegyverével utódaimat, oh Jehova! hogy mint a Machabeusok, állandó hévvel irthassák az én hitem irtóit! esdeklék a harmadik elhurczoltatott.

— Add, Uram! mondá a negyedik, hogy veszély nélkül szabaduljak ki az oroszánok verméből, hasonlón Dániel prófétához; mert, ha rendkívüli eszközökkel nem mutatod meg szeretetedet irántunk, a tévedések emberei még azt fogják hinni, hogy ők járnak az igaz uton.

— Megtelt örömemnek pohara, foháskodott teljes önátengedéssel Kádár, és ujong az én szívem a vigasság miatt! Hála neked, örök hála, seregeknek Ura, hogy milliók közül, kik nevedet hirdetik, rám fordítád szemedet és méltónak találtál a vértanúságra! Mily édes lesz a kín, melyet igéid hirdetéséért fogok szenvedni. Jutalmaztass meg, kegyelmek osztója! tántoríthatlan hűségemért. Engedd, hogy még nagyobb fájdalmak közt ajánljam kezedbe lelkemet, mint az olajba főzött szent János.

Pécsire került az elhurczoltatás sora. A hajduk megdöbbentek a magas rangú úrhoz lépve, s új parancsra vártak, hogy tisztöket teljesítsék.

A kormányzó-főbíró bilincseket hozatott.

— Verjétek kezére! mondá kérlelhetetlen szigorral.

— El volt tévesztve egész életem! sóhajtotta Pécsi Simon, s átnyujtá karját, hogy lánczokkal terheljék.

XII.

A rossz hírek, ha közfontossággal birnak, alig képzelhető gyorsasággal szoktak terjedni.

— Mintha a szél hordaná szárnyain, mintha azon titkos közlekedési eszköz szállítaná tovább, mely a járványokat röpíti egyik helyről a másikra.

Még talán nem is verték bilincsre Pécsit, még talán a vértanuság ajándékát kérte Istentől Kádár, midőn megdöbbenés, szokatlan izgatottság és heveség volt a fehérvári polgárok arczán észlelhető.

A szombatosok Pécsi vezérlete alatt föltámadtak, s Balázsfalván összeütköztek a fejedelem csapataival — e hírt vevé ajkaira mindenki. Elmondá annak, a kivel találkozott, s megerősödött hitében, midőn ugyanattól hallá saját szavait ismételtetni.

Minthogy pedig épen hetivásár volt, a jelen levő balázsfalviak is növelték a rémületet képzelődéseikkel és rokonszenvökkel. Egyik házát vélte égni, mert a hadviselet nem folyhat le tűz nélkül, a másik ifjú nejét félté, mert a katonák ilyenkor az idegen tulajdont magokénak tekinthetik — mire a tatárjárás alatt is elég példa volt — a harmadik jó földesurát kívánta oltalmazni, mert a jobbágnak, zsellérnek és haszonbérlnöknek, törvény és igazság szerint, mindig azon félhez kell tartozni, melynek élén a birtok tulajdonosa áll. S nem elég példa-e erre a megyei karhatalom visszautasításakor és az erdőfoglalások alkalmával támadt sok csata, küzdelem s vereség?

A balázsfalviak tehát hirtelen fölszedték a sátor-

fát s nem csekély zajjal törekedtek az embertömegből kibontakozni.

A piacon a félelem táplálta a zavart, a zavar a félelmet. Mindenki tartott valamitől, haragudott valami miatt, értesült valami felől. Az ablakok fölnyitva, könyöklő és letekintő alakokkal teltek meg, a házkapukon forrt ki a bámész nép, s a legkisebb utca sem volt vészjóslók, tarka híreket regélők s izgatott, hívékeny tömeg nélkül.

A Mikóék palotájába — hová Deborah az apa távolléte alatt átköltözött — a legferdebb nagyításokkal tört be a szombatosok lázadásának híre. Az egész — úgy a mint előadatott — magán hordá a valószínűtlenség bélyegét. Mikó rossz szándékú koholmánynak tartotta, melyet Kassai emberei terjesztenek.

De más nézetben volt Deborah, kit a kandalló előtt folyt beszélgetés után többé senki nem látott mosolyogni, s ki már csak azt is, hogy atyja nélküle ment Balázsfalvára, aggodalmat ébresztőnek tekinté. Ő, ki álmatlanul töltötte az éjt, a sötét merengést tanusító levél miatt, melyet atyjától a mult nap vett, ő, a ki már egyszer a szombatosság elleni düh kitörését közelről szemlélhette, s tudta, mily könnyen támaszthat e kényes kérdés vihart s égést, ő nem ringathatá magát azon csalálomban, hogy minden, mi az utcáról szobájáig hangzik, minden, mi zajt és félelmet támasztott, a jövő perczen megszűnik hatni, mert alappal nem bírt s csak a rosszakarók nemtelen koholmánya volt. Deborah visszaemlékezve atyja hangulatára, állhatatosan hitte, hogy

ez a szombatosok miatt ment Balázsfalvára, s hogy nagyfontosságú dolognak kellett ott történnie.

Tüstént rendeletet adott, hogy fogják be a lovakat. Egy percz alatt készen állott.

S miután minden tanács és visszatartóztatás hasztalan volt, Mikó fegyvert véve magához, s két csatlóst töltött karabélylyal lóra ültetve, Deborah mellett foglalt a kocsiban helyet.

Balázsfalvára indultak.

A Mikó-ház a piacszögleten fekszik, közel a jézus-rendüek volt templomához. Nagy tolongás közt kell tehát utat törni. Néha a kocsi megáll, hogy a csatlósok kéréssel és fenyegetéssel szerezzenek szabad tért. Deborahnak alkalmá van hallani atyja és a szombatosok elleni bős kitérőket és vad káromlást. A hangulat ugyanaz, a kitérés szintoly lehetséges, mint akkor volt, midőn Deborah a «betegasszony» ágyától rohant az utcára. Oh! mit nem forralhat, mit nem hajthat végre a buta gyűlölet, a féket vesztett szenvedély! S nincs-e most a boszúra nagyobb oka vagy ürügye?

Midőn Deborah erre gondol, lehetetlen, hogy fátyolát arczára ne vonja.

Félelem volt-e ez?

Ah! talán csak könnyeit nem akarta a közszemlére kitéve, megszentelteleníteni.

A fátyol egyébiránt eléggé gyér arra, hogy néhány arcot, a megtámadhatástól tartó lány emlékébe rég bevéssett bős vonalakkal, ismét elébe tűnni engedjen.

Vagy nem az iskolamester volt-e, ki fürkésző te-

kintetet vetett a kocsiba? s nem Panna asszony szidja-e, öklével fenyegetődve a szombatosokat?

— Oh! ezek dühétől oltalmazta Kassai Elemér Deboráht.

Pécsi leánya maga előtt látja az akkor lefolyt jelenetet.

S mily kedvező benyomás az, melyet a nemes ifjú fölládozása most rá gyakorol! Oly jól és oly rosszul esett Deboráhnak Elemér minden mozdulatát elméjében megeleveníteni és követni. A jelen veszélye közt Gyulai finom, urias modora homályba borult, míg a bal kézzel küzdő ifjú erélye és életmegvetése ragyogó képpé alakult.

Panna rikácsoló hangja a kocsi ajtaja mellett izgatott a szombatosok ellen.

— Ah! ki fog most engem védeni! sóhajtott föl Deborah merengőn és magát feledve.

Mikó, ki a vásári tolongás- és zajban komoly félelemre még okot nem látott, bátorító tekintettel fordult Deboráh-hoz.

— Úgy-e nyomorult teremtmény vagyok, szólt ez a szégyentől kipirulva. Magam miatt aggódom, a helyett, hogy atyám szerencsétlensége töltené be egész lelkemet.

Ezzel letépte arczáról a fátyolt, s előrehajolva nézett Pannára, az iskolamesterre, a népsöpredékre s mindazokra, kiktől undorodott vagy rettegett.

Mikó nem érté a küzdést, mely szép rokona keblében lefolyt.

— Úgy tetszik, folytatá Deborah, úgy tetszik bátyám, hogy a kocsink körül tolongók atyám nevét

említik. Ah! őt szidalmazták, s én elég szívtelen voltam magamra gondolni! Ezek az emberek egykor rólam akarták a ruhát letépni s én hihetőleg csak öltözetemet féltettem durva kezeiktől, különben megszabadításomért több köszönettel viseltettem volna Elemér iránt. Hogy nevezik a háládatlanságot, bátyám! midőn udvariasságból kimélni akarják? Önzés, feledékenység, erkölcsi érzék hiánya, vagy mi más neve van? Ah! Istenem, mily lassan halad kocsink. Ha még soká tart így, meg leszek kimélve azon lealázástól, hogy egy szerencsétlen kezét megcsókoljam. Igaz, e szerencsétlen tulajdon atyám; de a fölfuvalkodásnak mindig az irigylett helyzetűekkel kell tartani. S miért tette atyám magát szerencsétlenné, ha még leányától is akar szerettetni. A háladatosság nem a már elvett, de az ezentúlra reménylett ajándékokért van szíviünkbe oltva. Ah, bátyám! vannak-e, kiknek önbecsülésök nem apad éveik szaporodásával? Úgy hiszem, gyermekkorunkban kellene meghalnunk!

Oly keserű gúnynyal kelt ki Deborah saját maga ellen, hogy Mikó a rémes hírek előidézte láz jelenségének tartá azt, nem pedig a véletlen csapás erkölcsi hatásának.

Csendesíté, biztatá őt, de minthogy alig képzelte, hogy Pécsit komoly veszedelem fenyegetné s a rebesgetett lázadás ne volna gonosz vagy bárgyú koholmány, a czifra megnyugtatóknál czélszerűbbnek tartá, mentől gyorsabban érni Balázsfalvára, hogy Deborah saját szemével láthassa, mi a való, mi a költemény.

Kocsisát nógatá, rá-rákiáltott a kitérni késlekedő népre, s meglehetősen zaj és czivakodás közt hagyták hátok mögött a belvárost.

Már a vár sánczai elmaradoztak, már az Ompoly fűzese, mely sokadalmak alkalmával bormérés és laczikonyhák számára vert sátorokkal van behintve, gyérülni kezdett, már csak egy-egy kolduló hegedűs éneke juttatá a távozók eszébe, hogy még nincsenek messze a város határától; már a Tövis felé vivő útról jobbra kellett fordulni s egy gübbenőbe ereszkedve, a balázsfalvi vonalra átcsapni, midőn a Mikó kocsi-jával majdnem összeütközött egy társzekér, melyet lándzsások fogtak körül.

Mikó fölkelte az ülésből s parancsolá, hogy a társzekér huzódjék a tarlóra, mert különben az ő kocsija küllőjébe ütközik.

A lándzsások felelék. — Mi halottat viszünk, s kegyelmeteknek illik előlünk kitérni.

— Deborah megborzadt.

— Miféle halottat? tudakolá Mikó, félrébb tereltetve lovait.

— Egy mezei kapitányt, kit az istentelen szombatosok meggyilkoltak.

Deborah ki akart hajolni, de az iszony miatt nem volt ereje. Szemhéjai összecsucódtak, hogy ne lássa a társzekeret, mely atyja ellen viszi magával a vádat.

A halott nyugágya széles tengelyű jármű volt, s hogy össze ne ütközzék az élő utasok fogatával, néhány lépéssel hátrább kelle vonszolni a kocsit. E végett a Mikó csatlósainak segédkezést nyujtottak a

halott lándzsásai. Egyik a horkanó gyeploást, másik a kirugó ostorhegyest tartá.

— Szálljunk ki, Deborah, szólta Mikó!

— Nem, nem! tiltakozék a Pécsi leánya, verdeső szívvel, hunyt szemekkel.

A fogat nyugtalanabb lett, s Mikó derékon fogva Deborahát, kivonni kezdé a kocsiból.

Ez most szégyelvén gyávaságát, szégyelvén remegését, kétségbeejtő eltökéléssel ugrik le a lépcsőn, s a keskeny útarcon átlebbenve, a tarló szélén megáll.

Idegei feszülve vannak, szemei mintegy kiemelkedtek helyeikből, s kezét fölemelve a társzekérre mutatott és kiáltá: — Érzem, hogy ama halott Kassai Elemér! Ki is halhatott volna meg más, midőn házunkat az Isten büntetni szándékozik. Látni akarom a halottat!

A társzekérhez nyargalt s Mikó utána.

— Látnom kell őt, mielőtt a föld a legnemesebb vonalakat örökre elrejtí a világ szeme elől! Ah! nem, . . . nem akarom látni, mert akkor nem maradna elég könnyem atyám számára . . . Oh! Isten! mily nyomorult ajándékok az élet!

A halottas szekér mellette vonult tovább.

Deborah szoborként állt az út párkányán. Csak ajkai mozogtak, s arcának átlátszóan sápadt vonalai áhitatot fejezének ki. Úgy látszott, a halott lelkéért imádkozik.

*

Mikó hajtató, üzeté a lovakat, s azok ügetésből iramlásba mentek át s végre fékeresztve vágattak.

A nép félénken tért ki, vagy a lovak elébe akart állani, vélve, hogy elragadták a kocsit.

A hidashoz éppen akkor értek, midőn fegyveres embereket szállta az innenső partra.

Ez is igen rossz jelenség volt.

— Prédikáltak-e kegyelmetek vagy . . . csak gyilkoltak? kérdé fagyos gúnynyal Deborah.

Egy fiatal nemes, ki őt ismerni látszott és a kised csapat vezetője, nem udvariatlan, de kedélytelen hangon válaszolá: — A szerencsétlenségnek mindig volt joga a keserű szavak használatához. S nagysád e jogot igénybe veszi. Egyébiránt nekünk, kik igen kedvetlen kötelességet teljesítünk, még az a fölösleges mentségünk is van, hogy nem mi valánk a megtámadók.

Ezzel az ifjú lovag csapatostól elszárguldott.

A révészek időhaladék nélkül láttak munkához.

Mihelyt a kocsi bement, eltaszták a hajót a parttól, nem akartak senkit fölvenni, s oly gyorsan forгатák a lapátot, mintha díjért versenyeztek volna.

És arczukon annyi levertség.

— Atyámat minden jobbágya szerette! szólt zokogva Deborah.

A Mikóhoz intézett halk megjegyzést nem hallák ugyan a révészek, s talán a könnyet sem látták, de szívök már jobban hullámozott, mint a Maros, melynek sodró árával épen most küzdöttek leginkább.

— Az Isten is megveri azokat, kik ránk hozták a tekintetes vármegyét! sóhajtá az egyik.

— Csak szólított volna föl minket a nagyságos úr, csak gyűjtötte volna össze a helységet, úgyse-

géljen! fustélyainkkal magyaráztuk volna nekik, hogy benn szoros, künn tágas — mondá a másik.

— Bizony akkor pozdorjává törjük . . . kivált a hajdukat.

— Magát a megyét is.

Mind haragosabban ütötték lapátjaikkal a habot.

Mikó tudakolni akart a történetek felől, de Deborah merev, halvány vonalai visszadöbbenték.

A hajó kiköt.

Megint vágatnak a lovak és szélgyorsan érkezik a kocsi a vár elébe.

S ime, a kapu zárva, a dobogó fölvonva.

Mikó kiabált, hogy ereszsék be.

Az ablakokban póriás és idegen arcok! senki sem mozdult.

Félttasok szemtelen danája hangzék a melléképületekből, fegyverzörejjelel vegyülve.

Éltették a «kopasz Pécsi Simon borát».

Deborah egészen másvilágba volt áttéve, abba, hol lélekzeni nem lehet, hol a fojtó gőztől elalszik a pislogó mécs és az élet.

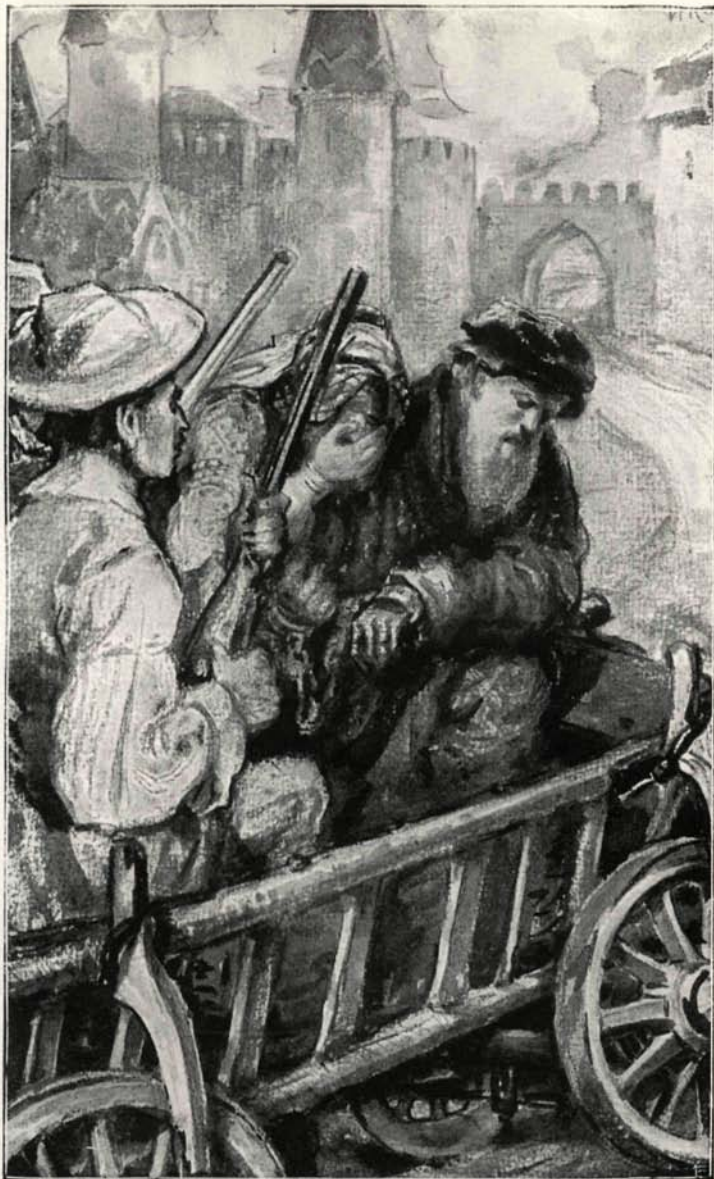
Trombitarivalgás rázta föl dermedtségéből.

A dobogó recsegve hullott le. A kapu megnyílt.

Négylovas fakószekér jött ki, szalmazsupból rögtönzött üléssele.

A lánczokkal terhelt Pécsi ült hátul s vele szemben két darabont, a lőfegyvert előre tartva, hogy az első gyanus jelre vagy mozdulatra véget vethessen a fogoly napjainak.

A szekeret fedező órség a szolgabiró által vezetett.

— Van-e szerencsétlenebb nálunknál?

— Atyám! atyám! kiáltá Deborah a bársonyvánkosu és czímeres kocsiból kiugorva, veled akarom megosztani a lealáztatást. Ah! bár átvehetném békőid felét is, azon súlylyal együtt, mely lelkedet nyomja! . . . Uraim, én a fogoly leánya vagyok s ki oly lovagiatlan közületek, hogy atyámtól erővel hurczoljon el? . . . Meg kell állítani a szekeret! Atyám mellé ülök.

Ha a kocsis rögtön nem tartja vissza a fogatot, Deborah széttapodtatik, mert a lovak elébe lépett, s onnan intézé a fedezethez kérelmét, parancsát, büszke szellemének, mely maga ellen támadt fel, sivár erélyével.

Hasztalan tartóztatá vissza Mikó és az apa.

Fölvéteték a szekérbe.

— Ah! kinek vére van ruhádon? kérdé, midőn atyja mellé ült, . . . kérdé reszketve, suttogó és elhaló hangon.

Pécsi tisztos arcza hamusötötté lett.

— Meg ne mondd! meg ne mondd! — kiáltá Deborah leirhatatlan szorongás közt . . . Hagyjuk nyugodni a halottakat!

Pécsi arcza mellére hanyatlott; a leány fuldokolva tördelé e szavakat: — Bocsáss meg, oh! bocsáss meg nekem! Látod, már félőrült vagyok . . . Csak az Istenért! egy nevet ne említsünk soha! Vajon van-e szerencsétlenebb nálunknál?

— El volt tévesztve egész életünk! — sóhajtá Pécsi.

A nap végsugarai éppen akkor ragyogtak Pécsi Simon palotája fölött, midőn a foglyot vivő szekér a Miklós-kapu felé fordult, hogy a vársánczi börtönhöz érjen.

Tehát el kell válni a fényűzés büszke emlékétől, hogy a törvény kezébe szolgáltatott egy földalatti szoba sötét üregéből vagy soha sem, vagy a bakó elébe lépjen ki.

Pécsi, bármennyire le volt verve, nem állhatá meg, hogy szemét föl ne emelje.

Szétzúzott szobrokat, kivágott élőfákat, betört ablakokat, ledöntött márványoszlopokat, félig leszagatott házfödelet, dűlást, romokat látott.

— Az állam jobban gondoskodhatott volna saját vagyonáról! szólt Pécsi hideg mosolylyal; de egyszerre fájó húr rezdült meg keblében: — Boldog Isten, mi lesz belőled Deborah, hiszen már koldus vagy.

— Azon különbséggel, atyám! válaszolá Deborah, hogy a koldus fillért és szánalmat követel a világtól; én csak feledtetést.

— Ej, ej! — nógatta fejét Pécsi, mint látom, szétépték drága könyveimet, . . . ni, ni! ott egy tört darabja a zodiakusnak, . . . s hát ez nem a nagyobbik távcső burkolata-e? . . . A tolvajok, a zsványok, kiszurták lelki szememet! Elsötétül előttem az ég, homályban fogok bolyongani, . . . ők megfosztottak világomtól!

Deborah szívében törszúrás volt atyjának minden szava.

— Oh! én hóborzós vén ember! — sóhajtá Pécsi

magához térve, — silány papirtekercsek, tört üvegdarabok, s a holt tudomány elszórt részecskéi miatt kesergek, a helyett, hogy élő kedves gyermekem szerencsétlensége töltené be egész valómat. Megbocsáthatsz-e együgyűségemért, Deborah?

— Imádkozni fogok, atyám! hogy legyen még valami, a mit éretted fölálldozhassak! — szólt a Pécsi leánya méla bánattal.

Ekkor a szekér már a börtönhöz ért.

Deborah börtöne tágas volt: az egész világ ellenben a Pécsié egy földalatti keskeny üreg.

*

Ósi székely szokás volt, hogy a honárulók házát a nép a földdel egyenlővé tegye.

Egyébiránt gyakran megtörtént nálok — s ez a politikai nézetek változandósága mellett természetes is, — hogy a mit közérővel szétbontottak, azt szintén közérővel újra fölépítették.

A szombatosok üldözői Pécsinél e szokást akarák majmolni, s már jó messze haladtak a rombolás művében, midőn Kassai István, ki nem szerette volna ellensége bukását magánboszú eredményéül tekinteni, fegyvereseket küldött, szétugratá a rombolókat, s egypárt közülök, mert fosztogattak, rögtönítélőszék elébe hurczoltata.

Még csökönyös gyűlölői is dicséretre méltónak találták ez eljárását, melynek érdemét emelte, hogy épen legközelebbi rokona s örököse meggyilkoltása miatti bánatja közt védelmezé ekkora erélylyel

a rendet, feledvén, miként Pécsi a borzasztó merénylet okozói közt említették.

Kevesebb ügyességet tanusítottak a megyei tisztviselők és városi hatóságok.

A balázsfalvi befogatások tudniillik nagy ellenhatást gerjesztének a szombatosok iránt.

Kivált a Székelyföldön a tömeg némelyiknek vagyonaát dulta föl; másnak személyét is bántalmazta. S miután a szombatosok inkább titkos társaság voltak, mint bevallott hitfelekezet, el lehetett képzelni, hány ártatlant gyanúsítottak, s hányat károsítottak csupán csak magánboszúból.

Voltak, kik hogy védelmet nyerjenek, a hatóságnál sürgették saját elfogatásukat; voltak, kik magok is szombatosok lévén, hogy a multat feledtessék és a figyelmet másfelé irányozzák, bujdosó hitsorsosaik ellen vezérlék a poroszlókat.

Szóval, megtörtént mindaz, mi hasonló alkalomkor rendesen szokott. Bár kétségkívül a sötét képnek fényes ellentétei is mutatkoztak egyesek nemeslelkűségében.

Hiszszük, hogy volt, ki e terhes napokban a szentkönyv parancsai közül arra emlékezett leginkább: szeressed ellenségeidet is.

A deési országgyűlés kihirdetése a balázsfalvi zavarra rögtön történvén, az igazgató főbíró a megyei börtönből igyekezett mielőbb odaszállíttatni a bűnösöket, kik fölött az országgyűlésen a törvény-széki tábla vala ítéletet mondandó.

Deésen nem volt hely és bilincs annyi fogoly számára.

A nagy templomot jelölték tehát ki börtönül.

Ez közbotránkozást szült.

S különben is már lázzá fokozódott a szombatosok elleni düh, és e járványos láz épen akkoi bírt legnagyobb belerővel, midőn a legveszélyesebb szombatos, Kádárt kísérte két ór a börtönből az egyházba.

Az új Jeruzsálem látnoka büszkén, ragyogó arccal ment az utcán. Szerette bilincseit, örvendett a gúnynak, áhitozá a szenvedést.

A nép fenyegetve közeledett felé.

Kádár megáldá szidalmazóit.

Ezek a látnok csodálatos modora miatt még bőszebbé lettek, s már nemcsak nyelvökkel, hanem kezeikkel is akarák bántalmazni.

Tódultak hozzá, de a két ór egészen át lévén hatva a kötelességérzettől, puska-agygyal kezdé hátraterelni az igen közel lépőket, miből huzalkodás támadt.

Ekkor a hátul állók kövekkel hajigáltak az örökre, s főleg Kádárra.

Nő sikoltása hangzott a közzajon át.

Egy gyászba öltözött fiatal és igéző szépségű asszony bontakozott ki a csoportból, nyargalt, a merre a kövek repültek.

Egyik őrt a nép lefegyverzé s elfogta, a másikat megszalasztá.

Kádát rendre áldotta a köveket, melyek homlokát, mellét, arczát érték. Képéről folyt a vér, ajkáról az áldás.

Utóbb szédülni kezdett, s csodálatos ábrák rémezttek szeme előtt.

Mínta valaki átkarolta volna térdeit, s mínta hallaná: — Atyám! a te kegyelmedtől én is várok annyi áldást, a mennyit egy kőre adtál, mely téged megsebzett! . . . Fuldoklok, tűnik eszméletem, . . . atyám . . . ah! elkéstél a bocsánattal!

Kádár még nyögésről, hörgésről álmadozott; még bolyongtak zúzott agyában homályos eszmék s körülle Jefta alakjához hasonlító képek; még bírt erővel, hogy egy lihegő nesz, egy szellemsohaj felé mozdítsa meg kezét, de új kő hullott rá s összeroskada épen a templom csarnokánál.

XIII.

Deboráhn kívül, kit a megtagadott, de a válság pillanatában egész jogát ismét visszakövetelő szerelem, éleslátóvá tőn, — volt még más is, ki állhatatosan hitte, hogy Kassai Elemér a Pécsi-ház iránti rokonszenvnek lőn áldozatává, . . . s ez maga a nagybátya, ez Kassai István, a Pécsi Simon esküdt ellensége vala.

A régi gyűlölet és boszú a legtörvényesebb formában nyert kielégítést.

Ki hihette volna, hogy a sors, mint a vadász jól kitanfott vérebe, Kassai számára oly biztosan vegye üdözőbe Pécsit?

Nagy volt a diadal, nagy.

Kassai épen ennyit remélni nem mert.

Összeomlott a Pécsi-ház, nemcsak falai dőltek le, hanem alapköve is kifeszítettett, s a föld, melyen feküdt, hamuval van behintve . . . a gyalázattal, a

megvetéssel; de a Kassai-ház sem épülhet föl. Nagy halommal gyűjtettek anyagszerek, roppant sok téglá, mész, faragott kő van együtt — értjük a zsugorgatott pénzt, az érdemmel és fondorsággal szerzett tekintélyt, a vásárlott és kipörlött uradalmakat; — de mit érnek ez anyagok, ha nincs pallér, ki századokkal daczoló épületet teremtsen belőlök? mit ér az, hogy a Kassai-család hatalmasabb lehetett volna a lenézett, gúnyolt, s talán irigylett aristokratákénál, mit ér a nélkülözésekkel és kapzsiságokkal sokra jogosított kilátás, ha Elemér meghalt, ha nincs fiörökös?

A cynikus, a családgőgöt megvető, a polgári származását hánytorgató Kassai István, ki Pécsit fölfuvalkodásáért kárhoztatá, az unokaöcs halála után érzé, hogy végtére sem lett volna sem nevetséges, sem megbélyegző, ha a történetkönyvekben gyakran fordult volna elő e név: Kassai.

Ennél még szomorftóbb tény volt az, hogy az öreg úr a temetéskor érzé határozottan a kimult iránti vonzódását.

Alig tudott megválni a koporsótól, pedig haragudni akart a bezárt tetemre, s volt is oka rá bosszankodni.

Elhagyatva érezte magát, noha azelőtt sem volt sokat Elemérrel.

Most már pusztának hitte lakását, pedig épen annyi ember él nála, mint eddig, hisz' Elemérnek, bár unokaöccsésül tekinté, soha sem adott szállást.

Tünődik, hogy már Elemér nem kér tőle pénzt, ámbár ezt a szegény ifjú eddig sem tevé.

Fölforr minden vére, ha meggondolja, hogy Pécsi Deborah annyi kecsgetetés után visszautasította Elemér kezét, s mégis Deborah csak koldussá lön, de Elemér, a megbántott fél, halottá.

Minő példátlan igazságtalanság ez!

Hát ilyen a boszú?

A Pécsiéknek sírni kellett volna, neki nevetni.

S most ő erőltetve kaczag föl, s megijed saját hangjától.

És oh! mily dühössé teszi Kassait, hogy az a nagy harcz, mely az erszénykötő- s a szűcsivadék közt folyt, tulajdonképen a legerősebb lendületet Elemér miatt nyerte, s mégis ez egész életében az ellenséghez szított, s halálával csalhatatlanul bebizonyította, hogy csak nagybátyját kárhoztatja.

A botor ifjú, a háladatlan rokon!

Mint szerette volna Kassai saját tíz körmével kikaparni a földből a halottat, mint szerette volna bár egy perczig a végzettől életengedélyt nyerni a holttest számára, hogy maga elébe állítsa s fölemelt ökölrel magyarázza meg neki: — Te ostoba voltál, midőn nem láttad be, hogy Pécsi Simon az ország törvényei szerint rég megérdemelte a halált, és az én boszúm jogos volt. Te bárgyú birka voltál, midőn Deborah miatt a halálba rohantál, mert a szíve gyökeréig romlott leány, kineveti ábrándozásodat, hiczogva megy egy lágy kezű, sima modorú, régi családú úrfi-bábhöz nőül, s a mennyasszonyi ágy élvei közt, mosolyogva regéli el, hogy egy holdkóros ifjú érette elárulta nagybátyját, érette megöleté magát, holott szerelme vissza volt utasítva, holott oltározá-

sáért galléránál fogva dobták ki a házból. He! He! elbeszél mindent. Vagy talán azt hiszed, hogy, mert szegényenyé lett, nem kap férjet? Szép hús, csábító alak, ért a tetszelgéshez. Azzal ne biztasd magad, hogy pártában marad. Férjhez megy és elmeséli örültségedet. Én is kaczagok rajtad; he! he! majd én is kaczagok... Ej! azt sem érdemled meg. Mi közöm hozzád! Kitagadlak, mást nevezek örökösömmé, ... nem ... ha haldokolni fogok, fölnyittatom a ládákat, kiszóratom az utcára aranyaimat, ezüsteimet, minden filléremet, hogy szedjék föl a koldusok, s legyen belőlök úr, részeges úr, dobzódó úr, nagy úr, erdélyi fő-fő ember. Szétszóratom összes vagyonomat. Egy batkát sem kapsz tőlem többé, ostoba fiú! S már most tüstént takarodjál innen. Bújj be a koporsóba! Mit bánom én, ha meghaltál is!

A szombatosok ellen folyt elővizsgálatokból kitűnt, hogy Elemér magára ment Pécsi várába. Kassai igen könnyen meggyőződhetett, hogy a főbiró nagy titokban intézte a szükséges lépéseket, s hogy Elemér ezen az uton nem értesült a történendőkről.

Dühe, haragja iszonyú vala.

— Csak azt tudhatnám meg, ki figyelmeztette Elemért! Csak azt tudhatnám meg! sóhajta Kassai oly baljóslatú arcczal, melyre minden kigondolható veszély volt az ellen fölírva, a ki a titkot az unokaöccsel közlé s a szerencsétlen válság okozója volt.

— Csak azt tudhatnám meg! tört ki még leg-szorgosabb foglalkozásai közt is a vén Kassai, s ilyenkor eldobta a tollat, fenyegetőzött öklével, s erős álla mozgott a fölindulás miatt.

Néha az ebéd alatt kikönyökölt, magába mélyedt, s ajkáról ellebbent e sóhaj: — Csak azt tudhatnám meg!

A szegény titkár a pörre vonatkozó adatokkal terhelt kocsival még Fehérvár határához sem ért, midőn meghallá védurának csodálatos és fölötte veszedelmes sóhaját.

Nem is volt többé kedve a kocsist nógatni, sőt eddigi szokása ellenére sajnálkozott a kifáradt lovakon, s maga említé, hogy helyes volna még egyszer abrakoltatni.

— Minek, nemzetes uram! hisz' már orrunk előtt a város.

— Dehogyan van, atyafi, dehogyan van! válaszolta a gyanús sóhajról értesült férfiú, ki most már sokkal inkább félt a nagybátyától, mint a mennyire az unokaöccsét, az ifjú patronust sajnálá.

— Félóra alatt otthon leszünk — mondá a kocsis.

— Isten mentsen! rebegé a titkár, de magát kiigazítva folytatá: — Ha az Isten megsegít, jókor leszünk Fehérváron. Azonban a lovak párolognak s ő nagysága haragszik, ha a szegény állatokat elcsigázzuk. Hajtson be kend e korcsmába, hogy harapjanak valamit.

Midőn pedig a titkár az ivószobába lépett, fölfedezé, hogy ő éhes, mint a farkas, s azt is állítá és semmi ellenvéleményre nem talált, hogy kocsisa szomjas, mint a gödény.

E megállapított tények eredménye roppant elkésés vala, s Kassai már rég aludt, midőn óhajtván várt titkára megérkezett.

De a mi halad, azért még nem marad el.

Reggel a subalternusnak találkozni kellett főnökével.

— Jó hogy itt van, domine frater. Egyébiránt megoldhatta volna elébb is a szekérekereket. Nem látom át: mi szükség volt annyit időzni szanaszét. Ha négy kézzel fáradnánk kettő helyett, úgy sem győznők a sok munkát.

— Okiratokat kellett, nagyságos uram! a szombatosok működéseiről szerezní, s annyit hoztam, hogy a birák többet fognak e lázadók tetteiről tudni, mint saját magok.

— Tűzbe vetheti kend azokat. Utolsó tettökön kívül másról hallani sem akarunk. Rémítő dolgok történtek Balázsfalván . . . Csak azt szeretném tudni, hogy ki figyelmeztette Elemért a titkos gyűlésre, he! csak azt mondaná meg valaki nekem!

A titkár tapogatódzva szólt: — Talán véletlenül ment ifjú urunk a várba.

— Bolond beszéd! Csak ügyesen kell nyomozni, s fogadom, hogy kikerítjük a bűnöst. Lepecsételtem Elemér iratait, s még ma átvizsgáljuk. Ha a zsebében czédula vagy levél volt, az már a törvényes vádlónál van. A katonák általában közlékeny természetűek, s Elemér nyílt jellemű vala. Lehetetlen, hogy ne fecsegett volna poharazás közt . . . mert ők unatkozásból is ittak, s rajta hamar kifogott a bor. A legényét is lehetne vallasni. Általában az ügyes fürkésző ezer módot talál a való földerítésére. E percztől fogva tehát kend egyeben se törje fejét, mint Elemér gyilkosának kézrekerítésén. Mert nem

a szombatosok ölték meg őt, hanem az, a ki közéjük csalta. Mihelyt fölfedezi kend a bűnöst, száz aranyat fog tőlem kapni. Érti-e? száz aranyat! Ne aludjék többé éjjel, ne legyen nyugta nappal! Csak rajta, csak rajta! Száz aranyat kap... tőlem kap. Mondom, száz aranyat... még meg is toldva egy-párral, tízzel, hússzal... megtoldva sokkal. Csak azt tudhatnám meg, ki figyelmeztette Elemért!

A titkár iszonyú kinokat szenvedett.

Mit használt, hogy Elemér lezárolt papirjai között nem találtatott meg a szerencsétlen levél, melyet túlbuzgóságból irt az ifjú pártfogónak!

Hisz' a katonatisztek archivuma a tarsoly és dolmányzseb szokott lenni. Gondolnak is ők arra, hogy szeleverdiségek miatt más járhat pórul! Még a szerelmesleveleket is ide s oda dobják! Ki tudná, honnan jön egyszerre napvilágra a bőszen titok, melynek birtokáért a fukar Kassai száz aranyat s még többet ígért?

Elárulhatja azt egy még nem használt lőportöltény, vagy egy véka zabról adott nyugta, melyet Elemér, nem lévén kéznél hirtelen más papirja, a levél hátára irt.

S minő átkozott helyzet, midőn valaki száz arany díj mellett saját maga ellen nyomoz és nem hagyják pihenni, mindig nógatják, mindig kergetik!

Aztán mondaná bár valaha Kassai, hogy kilenczvenkilencz aranyat ad, s ezzel bizonyítaná be, hogy kedélye csillapult, de mindig az a rémítő száz hangzik a szerencsétlen titkár fülébe! Ettől végre is lehetetlen meg nem örülni!

Valóságos aranyiszonyba esett.

Még az ajtósark nyikorgását is aranypengésnek hitte, s e szerencsétlen érczet nem merte volna szobájában tartani, ha rudakkal hozták volna is ajándékba.

És a mi legrémstőbb, Kassai nemcsak reá bizta a bűnös kutatását.

Ő nagysága minden ebéden elsőhajtozza: — Száz aranyat, s még sokkal többet is adnék, ha megtudhatnám, hogy ki figyelmeztette Elemért!

Ezt naponként hallják a papirok közt turkáló irnokok, kiknek zsebök üres, lelkiismeretök nincs, s darab idő óta nem akarnak henyélni, és mint a molyok örökké csak a betűkön rágódnak.

A titkár látva e gyanus szorgalmat, hallva, hogy a száz arany nem akar apadni, kétségbeesésig gyötri magát. Nyílt ellenséget lát minden olvasóban, s a ki csak egy perczig pihen, azt alattomos leskedőnek véli.

Fél az idegenektől, a háziaktól, az uri rendtől, a cselédektől, s félni, rettegni kezd saját magától.

Arczát hol igen pirosnak, hol igen halványnak véli, s aggódik, mert legkönnyebb a gyanút színekkel ébreszteni föl.

Ha kaczag, tettetésnek gondolhatják, ha komor, akkor lelkének állapotját árulja el. Mit tegyen? S bár legalább, midőn alszik, bátorságban lehetne! De hátha álmában beszélni fog? Hátha egész éjjel a szerencsétlen levél tartalmát szavalja el? Ki járhat utána, hogy nincs-e úgy? Ki biztosítja őt, hogy nem alvajáró, s hogy nem megy be Kassaihoz megvallani azt, mit ébren titkol?

Eszébe jutott a régi írókból és a régi mesékből az a számos eset, midőn a nők hallgatóztak férjeik álmára, s reggel elmondák a baktriai, árméniai s más eféle királynak, hogy mily veszélyes titok nyomára jöttek.

Szerencséjére neki nincs ugyan neje, s nem is fog lenni... de nem tarthat-e attól, hogy valaki az ágy alá búvik, a szekrényben lappang, az ajtónál, ablaknál hallgatózik éjfélről hajnalig?

A titkár alig merte szemét behunyni.

Aggodalmai, álmatlansága elronták étvágyát, könnyű kedélyét, s munkára képességét.

Kassai mindig butábbnak tartá őt, s méltán.

Egészsége is szenvedett.

— Helyzetem elviselhetetlen! sóhajtá a ritka esetekben, midőn mert sóhajtani.

*

Kassai sem birt igazán örülni.

A fejedelem lefoglaltatta Pécsi birtokait, de már melyiket kérje ő királyi adomány mellett?

Most először kezdé gyanítani, hogy tulajdonkép halála napjáig megérheti a vagyonnal, melyet magáénak mond.

Ha cselédei lopnának, ha a rablók fölfeszítenék a pénzes ládákat, ha a zálogban tartott arany- és drágakövek véletlen háborúk alkalmával Krimbe vagy Prágába vitetnének is, ... talán ki tudna jönni uradalmainak jövedelméből. S kinek hagyja, ha meghal, földjét, pénzét? Talán a leányágnak? Nem

tagadhatni ugyan, hogy a nők is emberek, de ő még sem gondolt nőrokonaira s azok rája.

Igaz, hogy élvezet volna Pécsi tulajdonába behelyezkedni, . . . kivált ha még ez a vén gonosztevő lefejeztetése előtt történhetnék. Megpukkadna Pécsi mérgében. De más oldala is van a dolognak.

Miután a fejedelelné Szőke Pista életéből néhány körülményt ismer, nagy óvatossággal kell lenni.

Való ugyan, hogy a szökött jobbágy a szombatosok gyűlésén semmi határozottat nem mondott, s már most a halál által gátolva van a kiegészítő vallo-mások tételében, de ha Kassai mohón kapdos a Pécsi vagyona után, a fejedelelné még elhitetheti Rákóczi Györggyel, hogy nemcsak a törvény, hanem magánboszú, magánérdek is járult Pécsi megbuktatásához.

Ez mérsékletet javasolna a martalékból osztakozásnál.

De hogy kívánjon valaki keveset, ha sokat is nyerhet?

És a törvények szerint, nem kell-e az elítélt honárulók birtokát a hű alattvalóknak adományozni? S ha Kassai nem áll a folyamodók közt első sorban, majd föllép Szeredi vagy más gyűlölt főúr, s magához ragadja az oroszlánrészt.

Ily küzdelem, ily habozások járultak még az unokaöcs kimulta miatt támadt bánat mellé, s keseríték a vén Kassai István napjait.

A tevékenység enyhített szenvedésein, de a bosszú nem nyújtá azt az élvezetet, mélyet ígért. Pécsi letiportatása után, ő a vetélytárs, ő a halálos ellenség,

hanyatlani kezdett egészségben. Inkább érzé, mint azelőtt az aggkor terhét. Teste még összébb esett, nyaka még inkább meggörbedt s kedélye még zuzmarásabbá lőn.

XIV.

Pártusa nélkül folyt le a szombatosok pöre.

Hagyták a birákat itélni.

Semmi vélemény nem tört lándzsát Pécsiért.

A szép s most a megaláztatásban magával kiengeztelődni áhító Deborah, kért, esdeklett mindenütt, hogy enyhíthesse atyja sorsát. Sajnálták őt, s részvéttel voltak atyja iránt, még azok közül is sokan, kik az új és gögös családot, míg a szerencse által elkényeztetve vala, ritkán látogatták meg, s leszólani szerették. Pécsi nem nagyon panaszolhatott egykori irigylőinek gúnyaira, nem a sárra, melylyel a törpék a bukott nagyságot dobálják. Kimélettel viseltettek iránta, de tévedéseit kellő szempontból felfogni, magas szellemét, nemes indulatját a mérlegbe vetni és a szigort ez által ellensúlyozni senki sem tudta. Külső szerencsétlenségéért sajnálták, a békóért, a börtönért, a kikerülhetetlen büntetésért; sajnálták úgy, a mint a koldust, a nyomorékot, az égetteket szokás. A könyörület játssza a főszerepet s nem azon mély megilletődés, azon megdöbbenéssel vegyült szájalom, mely a hatalmasok bukását kíséri.

Kassai érezvén, mekkora értéktelenítés rejlik az ilynemű részvétben, elégült vala a közhangulattal, kivált miután sem azt nem remélhette, hogy az arisocratia Pécsi védelméért a politikában hamis hely-

zeteket foglaljon el; sem arra nem számíthatott, hogy egyes dühönczök megkövezzék Pécsit az országos teremben, mint Kádárt a nép az utcán.

Kassai éles-látását lángoló bosszuvágya nem homályosítá el. Ő sejté, miként a pártok egyértelmű kárhoztatása, épen azért, mert az erősebb szenvedélyeket nem hívja küzdőhomokra, Pécsi életét megmentheti.

— Vagyona okvetlenül elvesz, de feje nyakán maradhat — gondolá. A fejedelem meg fog neki kegyelmezni. Hadd, tegye! Van a mi inkább fáj a bárdnál. Miért ne engedjük, hogy Pécsit a szégyen és szűkölködés döntse sirba. Neje bírtoka leánya alsó-szoknyáira is aligha elég. Mikótól talán kap néha alamizsnát, de hová lesz büszkesége? Egy ország ügyeit vezette, he! he! s most az ügyefogyottakkal együtt várja-e másoktól a jóllakhatás kedvezményét? Minden aranyat, melyet a többi urak dobnak neki, egyenesen a porból kell fölvennie. A születés gőgje nem tagadhatja meg magát, midőn a felvergődöttek gőgjét megszegyeníteni alkalmat talál. Pécsi tapasztalni fogja ezt. Hadd éljen tehát!

Kassai e nézetből elhatározá, hogy nem fog azok útjába állani, kik az ítélet kihirdetése után, Pécsi lefejeztetését a fejedelmi kegyelem által óhajtják eihárítani.

Nemcsak finom sophismák, hanem más tekintetek is hathattak a korlátnok engedékenységére.

A pör folyama meglehetősen bebürkolta mindazt, a mit ő bosszúból tett, miért ébreszteni tehát ismét föl az alvó gyanut? Vagy nem visszatartózkodó-e

még most is a fejedelemné? Ha a nagy úr Pécsi meghalt, miért ne éljen a koldus Pécsi? Miért ne szerezne meg Kassai a fejedelemné teljes bizalmát ily olcsó áron?

*

Ütött az ítélet kihirdetésének órája.

Mindenki tudta, hogy halál és jószágvesztés vár a szombatosokra.

S mégis lázas izgatottság uralkodott a karok és rendek közt.

A királyi tábla tagjai a felperes fiscus teljes kérésén marasztván a szerencsétlen vádlottakat, a törvénykezési teremből az országosba léptek, hogy az eredmény nyilvánosságra hozassék.

Előbb a vádirat olvastatott fel, hogy az ítélet értelme világosságra jöjjön.

Kassai szerénységből ítélőmesternek hivatta ugyan magát, de ezen alárendeltebb állás terhétől rég föl volt mentve.

Ő is csak mint országgyűlési tag jelent meg a teremben s nem nagyon figyelt a vádiratra, mint a melyet már többször volt alkalmá olvasni. A helyett inkább Pécsi arczán legeltette szemét, inkább azt akarta ellesni, mily vászonfehér lesz ez arcz, mint rezzennek meg az izmok, midőn a vádirat végén a director jószág- és fővesztést kér.

A felolvasó ítélőmester épen e csattanós pont-hoz ért.

Mély csend volt a teremben, a lélekzés is elállott. Kassai kettős éllel szegzé a rab Pécsire szemét.

Nem volt miért átalja e vérlázító kíváncsiságot, mert egy oszlop árnyában foglalván helyet, a közönség elől fedve vala. Merőn nézett, kéjelgve nézett a vén emberre, ki Elemértől megtagadta leánya kezét s most saját kezén elég súlyos bilincset hord.

Pszt! már következik a határozó szó.

Bozontos szemöldei alól villogott szürke szeme.

«A fejedelmi fiscus, olvasá az ítélőmester, támaszkodva az idézett törvényekre és országos határozatokra, a vádlottakra külön és általában mindenikre kivétel nélkül, jószág- és fővesztési büntetést kér... de a fővesztésre nézve megválthatólag.»

Kassai vissza rántá Pécsiről tekintetét s haraggal fordult az ítélőmesterhez, mintha ez rosszul olvasta volna el a közvádló kíváncságát.

Hiszen tegnap nem volt benn az életet biztosító záradék.

S hogyan szúrta oda a közvádló, a törvény szigorát kijátszva?

A foglyokról tüstént leveretett a bilincs.

Kiki a szombatosságért csak vagyonát ejté el, de fejét szabadon vihette azon bizonytalan helyre, hol mások kegyéből hajlékot és tápot kap.

Pécsi hetvenegy faluval s temérdek ingóvagyonnal lett könnyebbé.

S többet ennél tulajdonkép nem is akart Kassai elérni.

De mégis lehangolta őt a mód, melylyel történt.

Rebesgették, hogy a Fehérvárról véletlenül Deésre jött György urfi erélyes közbenjárásának köszönhetni a fordulatot, biztos forrás után állították, hogy

a fejedelem épen a végperczen hívatta a directort és saját kezével jegyezte föl a szelidebb követelést.

Mindenesetre Kassait senki sem kérdezte meg. A hallgatag Rákóczi először bánt vele úgy, mint elviselt tanácsosaival általában szokott.

Valami előérzet mondá, hogy most az ideje koczkáztatni helyzetét, mert különben a kivétel szabálylyá válik, s kegyelmet veszthet, midőn a bukást nem is álmodja.

De annyi ellenség közepett visszavonulással fenyegetőzni istenkísértés volna — gondolá érettebb megfontolás után.

S neki szüksége van a hatalomra.

Neki egészség a munkásság, éltető levegő a parancsolás!

Mit tegyen azon izgatások nélkül, melyek a magas polcz veszélyeivel és dicsőségével, ármányaival és sikerével járnak? A régi családúakat az előítélet a henyeség párnáján, a poharak közti átvirrasztott éjek alatt sem tartja tiszteletre érdemetleneknek, de a porból kiemelkedetteknek szüntelen kell ártani, használni, hogy tekintélyök ne csorbuljon.

Aztán hátha a fejedelem csak mulékony behatást követett? hátha minden utógondolat nélkül mellőzte őt?

E szempontok súlyát többre becsülte Kassai, mint az óvó-intő sejtelmet.

S valóban Rákóczi öreg szolgája iránt egyenlőn nyájas vala.

Nem emlegeté a szombatosok elleni pör fejlődését s Kassai sem pendítette meg e kérdést.

Óvatosan hailgatott az uralkodó és kedvelt tanácsosa.

XV.

Az elkobzott birtokok összekuszált gombolyékhoz hasonlítanak.

Rendezésök igen nehéz.

A Pécsié különben sem volt tiszta vagyon, melyhez senki ne formálhatott volna igényt.

Többnyire szerzemény lévén, a legtarkább jogcímek és feltételek mellett bíratott.

Mihelyt tehát az állam hatalmába került, száz meg száz család indíta pört, tiltakozott az adományozás ellen, tagadta a királyi jog főnforoghatását és a fiscusra szállás esetét.

Legterjedelmesebb urodalmi közül néhány épen nem tartatott zsiros koncznak, melyért marakodni lehessen.

Maga Balázsfalva is a kétségesek közé számittatott.

Kassai nyugton várta be a perczet, melyben a zsákmány felől biztosan lehetett eligazodni.

Engedte, hogy Pécsi barátjai törjék meg a jeget, hogy ők adjanak előbb kérelmet hűségöknek az elítélt vagyonából díjazására.

Midőn ezek zörgetni kezdettek, körülnézett, s úgy találta, hogy az andrásfalvi urodalom volna számára a legczélszerűbb, mert sem adósság nem terheli, sem jogigények nem ostromolják.

Továbbá, nem oly nagy kiterjedésű, hogy Rákóczi a haza törvényei ellenére a fiscus kezei közt tartani akarná s nem oly kevés jövedelmű, hogy a legdúsabb

ember se örvendhetne, ha többi birtokaihoz csatolnia sikerülne.

Ez urodalom jövedelme a kényelmes, a tekintélyes közepszerűség vágyaihoz volt szabva.

S Kassai kedvelte az andrásfalvi tág kastélyt, mely legkevésbé sem hasonlított az aristokraták büszke váraihoz, kedvelte a kert vén árnyékos fáit, a hatkerekű malmot a kristálytisza pataknál, a legeltetésre alkalmas pagonyt, a fekete szántóföldeket, a jámbor népet, mely szorgalmas hétköznap és áradozó kedvű vasárnaponként.

Az öreg úr, ismert rondasága mellett is, legalább elméletileg tudta, mi egy kies idylli kép? mi a csendélet? mi a takarékos bőség?

Szóval, szerelmes lett Andrásfalvába.

— Oda fogok visszavonulni, ha hivatalomat leteszem, gondolá s az adományozás kieszközlésének könnyű és biztos módján kezdé fejét törni.

Segélyeszközökben gazdag elméje hamar eligazodott a teendők iránt.

Tudta, mennyire szeretné Rákóczi a közóhajtás által magát arra vétetni, hogy fiát a váradi kapitánysággal ajándékozza meg.

Ezt akará tehát Kassai kieszközölni.

Csak azután folyamodott volna Andrásfalváért.

Tervét elősegíté az ifju herczeg menyegzőjének közlgése.

Nem kétkedett, hogy a fejedelem az első kihirdetéskor, ősi magyar szokás szerint, kérni fogja mind az arát, mind a vőlegényt, hogy adjanak alkalmat valami óhajuk teljesítésére.

S ha Rákóczi e kedélyes szokásról meg is feledkeznek, könnyű volna számára, bizonyos óvatosság mellett, a titok leplét egy kevésbé szellőztetni.

Csak Báthori Zsófia ne vonakodjék, csak ő engedjen befolyást szívére, csak ő győzze le szeszélyét, csak ő hozza elő, hogy igen óhajtaná vőlegényét a nász napján váradi kapitánynak üdvözölhetni s bizonyosan Erdély összegyűlt főurai hangos éljenzések által fogják tanusítani helyeslésöket.

De a makacs Zsófia meggyerése volt a gordiusi csomó.

Kassai a régibb tapasztalás után magát képtelennek hitte a hercegkisasszonynál bármi beszínlésekre.

Talált azonban a kitűzött czél végrehajtására más és csalhatatlannak látszó módot.

E percz óta a váradi kapitányság kérdése össze volt fűzve az andrásfalvi uradalom sorsával, és Andrásfalva adományozása visszariasztotta volna a megint hetvenkedni kezdő Szeredit, s az aristocratákat, kik a török portánál ármánykodnak s a fejedelemnénél gyakrabban jelennek meg, mint kellene.

*

Siessünk Kassai rideg szobáiból a hercegkisasszony dísztermébe.

Báthory Zsófia már virágzó szépségű hajadonná serdült fel. Kedélye azon gyermekded és szeszélyes maradt, mi eddig volt, idegei oly fogékonyak, szemekben az öröm és bánat oly hamar cseréli a könnyeket, szándékai oly döntők és mégis fontolatlanok, akaratja oly makacs és hajlítható, mint a mult tava-

szon; de termete teljesebb, igézőbb s megtartva az eszményi formákat, földi vágyakra gyulasztóbb. Eljött az idő, hogy a párta helyett menyasszonyi koszorút tegyenek fejére.

Az első kihirdetés a legközelebbi vasárnap történik, hosszú ima és még hosszabb prédikáció után.

Szükség volt pedig, György urfi bosszúságára, hogy az esküvőt három kihirdetés előzze meg.

A legmagasabb helyzetűek sem vonhatták ki e szokás alól magokat. S Rákóczi különösen kedvelte az egyházi szertartásokat egész szélességökben. Nem engedett volna el belőlök semmit, s takarékosága mellett is ily alkalmakkor nagy áldozatokra volt kész, sőt még a fitogtatási vágyat sem győzhette le egészen. Most a menyegzői ünnepélyt több mint fejedelmi pompa által akarta emlékezetessé tenni. Korán láttak az előkészületekhez.

Minden az óramutató pontosságával haladt. Még Petneházinének sem volt ideje zsémbelni, még Anna néninek sem hizelkedni, s oly szigorú vala a rend, hogy a herczeglány kedvelt ruhái közül egynek sem történt baja s annál kevésbbé lehete számítani akár egy filigrán mű széttörésére, akár egy drágakő elveszésére.

Végre a fény, ragyogás, élénkség, siker egyforma-sága untatá Zsófit. A megelégedés lehangoló hatását érezé s vágyódott valami, habár kedvetlen után is, mely őt felelevenítse.

Ekkor hallá meg, noha csak kéz alatt, annak ne-szét, hogy a fejedelem minden kikötés nélkül fogja teljesíteni egy kívánságát.

Agyában tüstént a legtarkább álmok és vágyak rajlottak.

Egy különben fősvény ház elkényeztetett bábja lévén, a mit csak a pénz, a kényelem és fényűzés számára előteremthetett, azt ő vagy már bírta, vagy rendes úton, minden ünnepi alkalom felhasználása nélkül, megszerezheté.

Csipkék, ékszerek, pompás fogatok, bibor és se-lyem minő ingerrel hathattak volna rá, ki máshoz nem is szokott s ki e téren versenytársat Erdély úrnői közt nem találhatott.

Gyermekéveiben már a bőség finnyássá tette s eltompítá a rendes, a megszokott iránti fogékonyságát.

Zsófi, mihelyt a teremben gyorsan járva, keresni kezdé, hogy mit kívánjon, tüstént az elérhetetlen álmok tündérországaiba lépett, s oly követeléseket gondolt ki, melyeket csak a varázsvessző és a magiai tudomány bírt volna létesíteni, pedig Rákóczi eléggé prózai kinézésű s jellemű férfiú volt arra, hogy benne Salamon király emberfölötti tulajdonait még Zsófi sem vélje megtalálhatónak.

A szép leány egészen a képek és ábrándok világában ringatá magát, mint a könnyű ezüst légben a paradicsommadár, mely a keleti néphit szerint, soha a földet lábával nem érinti.

Egymást válták fel röpke, csillogó vágyai, melyeket csak azon erőtlén és mindenható szellemek teljesíthettek volna, melyek néhány bűvös szó által a varázslók rabjai ugyan, de különben az elemeknek is feltétlenül parancsolnak és az anyag, a tér, az idő korlátait nem ismerik.

Zsófi a bizarr vágyak, a csapongó ötletek miatt előbb kifáradt, elkábult s aztán, mintha a szenvedésért, melyet neki okoztak, büntetni akarná őket, hideg közönynyel, csaknem megvetéssel emlékezett vissza rájuk.

— Inkább szeretném, ha helyettem más gondolna számomra valami helyest, valami kielégítőt. Mily kár, hogy az a makacs Klára mindig siratja férjét! Ha most ő itt volna, eredeti elméjével segítene a gondolatszegény Zsófin! Engem magamra hagynak. Engedik, hogy unatkozzam. Még jegyesem is, kinek kötelessége lenne finomnak, gyöngédnek, figyelőnek lenni, már három perczczel . . . boldog lsten! öt perczczel késett el!

A herczegleánynak ideje sem volt e panaszt egy sohajjal fejezni be, midőn György urfi belép.

XVI.

Az ifjú szivekre nézve érdekes fecsegések közt jutott a vőlegény eszébe Kassai terve.

— Kíváncsi vagyok, kedves herczegnőm! szólt nyájasan, hogy mit álmodtál az éjjel?

— Eddig soha sem kérdezted álmaidat. Ne csodáld tehát, ha e részben feledékenységhöz szoktam. Épen a ma éjjeli az, melyre legkevésbbé emlékszem.

— Pedig úgy hiszem, hogy már megálmodtad, a mit holnapután reggel fogsz a fejedelemtől kívánni.

— S miért kívánnék valamit?

— Mert teljesítését atyám előre megígérte.

— Tévedsz herczegem! erről szó sem volt köztünk.

- Hogyan? S a fejedelemné se említette volna?
Zsófi tagadólag billentett fejével.
- Úgy ma fogják előhozni.
- Miből gondolod?
- Atyámtól tudom. Nekem is szintén kell valami óhajtást felhoznom.
- S készen vagy vele?
- Sok habozás után.
- És szabad-e tudnom kívánságodat?
- Inkább szeretnék az utolsó perczen lepni meg azzal. De . . .
- De, természetesen a titok pecsétje alatt, előre is sejtetni fogod, úgy-e?
- Ha tenném, csak azért történnék, mert nagyon fájna, ha a te izléseid, a te vágyaid szerint nem a legjobbat kívánnám.
- Igen szép, hogy ennyi figyelmet mutatsz. Egészen az vagy, a minőknek, mi leányok, jegyeseinket, s mint nők, férjeinket óhajtjuk. S tehát kívánságod?
- Kívánságom, hogy a fejedelem kösse le neked jegyajándékkul a fogarasi uradalom jövedelmét.
- Örömtől sugárzott a herczegkisasszony szeme, arcza.
- Szégyelném, szólt behizelgő hangon, igen szégyelném, ha annyi hatalommal sem bírnék szived felett, hogy tüstént megtudhassam, mit akartál volna kérni a fejedelemtől, ha a szegény Báthori Zsófiáért meg nem feledkezel ifjabb Rákóczi Györgyről?
- Ne kívánd herczegnőm! ezt ne kívánd! Parancsolatod törvény, de most az egyszer engedet-

lenségi büntetésre tenném ki magamat. Szabad és független úr vagyok. Egyedül csak te fenýíthetsz meg s hatalmadban, szerencsétlenségemre, igen erős kín eszköök vannak.

— S mindeniket fogom ellened használni, vakmerő lázadó, szólt hamisan mosolyogva a hercegleány. Tudod-e, mit tesz az, ha a nők fölébresztett kíváncsisága nem elégítetik ki? Tudod-e, mekkora veszélylyel jár nemünk közös gyöngeségei ellen indítani háborút? Úgy a mint magad előtt látsz, én a kíváncsiság vagyok. Természetes tehát, hogy mihelyt valamit elhallgatsz, nem engem szeretsz.

— Ha téged kíváncsiságnak hívnak, hercegnöm! akkor legrútabb alakú lehet halálos ellenséged, a titkolódzás. S én a szépségnek emeltem oltárt szívemben. Hódolatom csak az övé. Ezennel bevallom neked, hogy mire vágytam volna, ha téged nem ismerve, magamra gondolhattam volna. De egy feltelet kötök ki.

— Engedd hamar hallanom.

— Azt kötöm ki, hercegnöm! hogy legkisebb vágyadat becsüld többre s csak akkor kérd a fejedelemtől az én kívánságom teljesítését, ha más óhaj-tani valód nem volna.

— Szeretnék egy ékes koronát tenni a fejedre. De a koronát nem női kezek szokták megszerzeni. Így tehát semmi különös vágyam nincs. Azonban, ha akadna holnaputánig, a te követelésednek engedve, azt fogom előhozni.

Ifjabb Rákóczi György boldog volt, mert állhatatosan hívé, hogy a diplomatiái ügyességgel a lova-

giasságot remekül tudta összeolvasztani s hogy célját elérte minden rábeszélés és erkölcsi kényszer nélkül. Az öcscsét, Zsigmondot tartják a tudomány emberének, ellenben őt csak harczfinak.

S mégis most oly nehéz kérdést oldott meg, melyhez Zsigmond, bár latin értekezéseket ír, hozzá sem mert volna fogni.

Közelebb húzódva jegyeséhez, félsuttogó hangon mondá: — Kedvesem! őszintén bevallom, hogy egy kevésbé vágnám a váradi kapitányságra.

A herczegleány megütközéssel tekintett rá.

— Csodálatos! valóban különös! szólta Kassaira gondolva, ki már egyszer e kérdéssel hajótörést szenvedett s ki az ő túlzgatag idegrendszerére külsőjével, hangjával visszataszítón hatott, nem is említve, hogy még gyermekkorában, még az atyai háznál, mint veszélyes rossz embert hallá említettetni.

— Milyen eredeti ötleteid vannak, herczegem! folytatá gyermeteg arczkifejezés alá rejtve a gúnyt. Nekem, hidd el, soha eszembe sem ötlött volna a váradi kapitányság. Már most kibeszélhetlen vágy gyötör, sok szépet és mulatságost hallani Váradról. Mondd, herczegem, mivel fogod ott az idő eltöltetni?

A szeszélyes Zsófi a divánon térdére támasztá könyökét, s tenyerére arczát, hogy föl-föltekintő szemekkel, melyekben mosoly és ámulat játszik, hallgassa a harczfi sima és nyájas szavait.

György pedig, ki e fordulatára a társalgásnak nem számított, Várad magasztalásánál, a diplomatiái szerepet feledve, mindinkább kezdé daliás jellemét kitüntetni.

— Várad, hercegnőm! Erdély kulcsa. A fejedelmi süveg Várad nélkül becsének felét veszti. Kardjaink nem bírnak többé igazi éllel, ha Várad akár a magyar király, akár a török császár hatalmába kerül. Erről öcsém, Zsigmond, igen hosszú értekezést készített. Magam is akartam értekezni Várad hadtani fontosságáról; de időm igen el van darabolva.

— Herczegem! ezen nehéz kérdést, fájdalom! én is ismerem. Rákóczi bácsinak van egy nagy földabrosza. Abban megnéztük Váradot, s mondhatom, hosszasan elméltünk arról, hogy mily oldalról jöhet az ellenség? melyek a vár gyöngye részei? s mennyi erővel tudnók megvédeni? Jól emlékszem, épen akkor akartunk kikocsizni, de a magyarázat miatt elkéstünk. Kérlek tehát, édes hercegem! beszélj el minden hadtani bevezetés nélkül, hogy mi csoda időtöltések várnak reánk Váradon?

— Elfogadjuk a nemesség hódolatát.

— De közülök a főbbek itt laknak.

— Maradt otthon is néhány. Aztán gyakran tartok szemlét katonáim felett, s te velem lovagolsz ki, azon a szép almásszürkén, mely oly engedelmes, oly értelmes!

— Ne bizzál benne, hercegem! A trombitaszóra tüszkölni szokott.

— Nagy vadászatot tartunk a rengetegekben, el-ejtjük a szarvast, vadkant, medvét és a bölényt. Ve-lünk jössz te is, szép amazonom!

— Gyakran megyek-e?

— Mindig, hercegnőm.

— Míg végre a régi szittya nőkhöz fogok hasonlítani, kik férjeiket a táborba is kísérték.

— Az felséges volna, herczegnőm!

— S ha a többi katonák közt engem is elfogna az ellen?

— Az utolsó emberig oltalmazunk téged.

— De ha mind a mellett rabbá lennék?

— Kiváltanánk atyámnak sárospataki kincsével.

— Vagy pedig a vezér, kinek kezébe estem, sátrával és szerelmével ajándékozna meg. Ez is hadi szokás.

— Az Istenért! Hisz, akkor inkább tört döfnél szivedbe, herczegnőm!

— Úgy-e, mint Virginia, vagy talán mint Lucretia, kikről Csulai uram mesélt nekem?

A herczeg döbbenéssel tekintett arájára, s ez enyelegve kérdé: — Micsoda időtöltésünk lesz még Váradon? Remélem, fényes udvart tartunk.

— Okvetetlenül, herczegnőm.

— Tánczolunk.

— A mikor csak kedved lesz rá, kedvesem!

— De te azt mondád, hogy ott kevés főúr lakik.

— Nem tesz semmit. Derék várőrizetem van, hires bajnokok, csatában edzett férfiak. Azok is értenek a palotáshoz és a friss magyarhoz.

— S még inkább, úgy-e a Kinizsi tánczhoz, melyben nőkre nincs is szükség, mert helyettök egy-egy török testét kell, nem átkarolva, hanem a foggal tartani? . . . Egyébiránt én szeretem a vad embereket, mert keveset láttam még közülök, s az ujdonság, ránk gyalgó lényekre, kiváló érdekl. bfr.

Csak azt óhajtanám még tudni, hogy Fogaraszvár, melyet jegyajándékkul fogok nyerni, bir-e annyi kecsgető tulajdonnal, mint Nagyvárad?

— Kicsinyben ugyanaz, mi Nagyvárad.

— Ah! — sóhajtott hamis mosolylyal Zsófi, tölt-sük ott a mézesheteket, herczegem, mert Anna mondja, hogy akkor a boldog pároknak magokon kívül nincs semmire szükségök.

— Elfogadom, herczegnőm, javaslatodat, de azon kikötés megújítása mellett, hogy ámbár én számodra Fogarast fogom kívánni, te ne érezd magadat lekötve óhajtásodra nézve.

— Értem, herczegem!

— Csak ha szeretnél váradi kapitánynyá tenni, akkor parancsolj rám, és én engedelmes leszek.

— Jól megjegyeztem, herczegem! kívánságodat. De miért akarsz már távozni?

— Egy szerencsétlen főurat kell meglátogatnom. Minden jószágát elvesztette s nagy nélkülözések közt élt eddig. Most azonban a fejedelemné, az én nemes lelkű anyám, kieszközlé, hogy a lefoglalt birtakok legkisebbike, az ebesfalvi rész, valami őrügy alatt visszaadassék. Alig negyven jobbágy az egész, de a szegény öregnek ez is jól fog esni. Sietek, hogy értesítem őt a fejedelem kegyelméről?

— S hogy hívják a főurat?

— Pécsi Simonnak, herczegnőm!

— Ah! a Deborah atyja. Furcsa, tevé hozzá némi ingerültséggel a herczegnő, igen furcsa, hogy ti fiatal urak Deborah kisasszonyt, a mióta nincs miből öltözködjék, Erdély legszebb leányának hirdetitek.

Addig mindig volt kifogástok ellene, most a ti szemetekben istennővé lett. Hát csakugyan a szépítő eszközök közé tartozik a szűkölködés?

— Nem, hercegnőm! de a panasz nélküli szenvedés ígézetét lehetetlen elvitatni.

— S Deborah békével tűri a csapást?

— Büszke a szegénységben. Királynénak vélnéd, ki fogadást tőn, hogy házi szövetet hord.

— Egészen lelkesülve vagy, hercegem!

— Csak a mások véleményét mondtam el.

— Tudod-e, hogy nekem nem tetszik Deborah?

— Most hallom először, hercegnőm!

— Hiszem, hogy van oly lovag, ki úrhölgyeink közt ismer nálánál szebbet is.

— Az én vagyok hercegnőm! kinek egyedül szabad szépségedet bámulnom.

— A bámulás közös joga a nemes izlésűeknek — szólt ingerülten Zsófi. Egyébiránt nem magamra czéloztam. De eredj, hercegem! Pécsiékhez, nehogy más megelőzzön az örvendetes hír elbeszélésében.

— Zsófi! te kegyetlen kezdesz lenni irántam.

— Betanult szavak, hercegem! . . . Csak azt akartam mondani, hogy magam is ismerem lovagokat, kik, mint remélem, nem Deborahát tartják a legszebb nőnek, s kik a lovagjátékokban nem az ő színét tűznék mellőkre.

— Rendkívül kíváncsivá tettél, szép menyasszonyom — szólt György fölgerjedve. S lehetek-e oly szerencsés, hogy ez általad ismert lovagok közül valamelyiknek nevét megtudjam?

— Majd máskor, herczegem! Az idő telik. Nekem a fejedelelemnéhez kell mennem, s neked is, mint mondád, sürgető dolgod van.

— Nem képzem, hogy . . .

— Csak folytasd, kérlek!

— Hogy . . . féltékeny volnál, herczegnőm!

— Nevetséges ötlet! De te talán . . .

— Csak folytasd, kérlek!

— Talán . . . azt véled herczegem, hogy a lovagjátékokra czélozván, a magam színére gondoltam? S ez nyugtalanít téged?

— Nevetséges ötlet! Még rám fognád, hogy . . .

— Hogy a féltékenység bánt. Ne hidd, herczegem! Tudom, hogy semmi okot nem szolgáltattam rá.

— Remélem, herczegnőm! rólam sem teszed föl a könnyelműséget? Nem adtam-e elég jelét hűségemnek?

— Úgy gondolom, igen fiatalok vagyunk még e komoly kérdés vitatására — szólta Zsófia. Halaszszuk a tapasztalásokkal gazdagabb időkre.

— Bölcsen mondod, herczegnőm! Hogyan is tudánk ily szerencsétlen ötletekre tévedni! Isten ved, kedvesem!

— A viszontlátásig, herczegem!

Zsófi, midőn magán maradt, összecsapta kis kezeit, s nevetve ismétlé: — Csakugyan féltékeny! S vajon kitől félt? . . . Lehetetlen kitalálnom. Nem tesz semmit. Bárki legyen képzelt vetélytársa, elég szép tőle, hogy félt . . . S hát én miért haragudtam Deboráhra? Ah! az egészen más eset. Hallom, hogy kamarásoimat udvarlói közt említik, pedig én tudnék,

nőül szebbet, jobbat tanácsolni; de nem akarja czélzásaimat érteni.

— Ekkor lépett be Anna.

A herceglány tánczolván sietett elébe. Oly sok és furcsa elbeszélni valója volt: de visszedöbbenté az udvarmesterné komoly, ünnepélyes magatartása.

— Mit látok, Anna! hisz, szempilláidon valami olyas van, melyre rá lehetne fogni, hogy könny.

Az udvarmesterné zokogni kezd.

— Csakugyan sírsz, Anna? Az Istenért, mi lelt.

— Hogyne sírnék, kis tündérem, drága gyémántom! holott én hordoztalak keblemen, karjaim közt szépültél meg és nőttél föl?

— S ezért panaszolsz, Anna?

— Dehogy panaszolok, angyalom, hercegnőm! hanem mert elvisznek tőlem, maholnap elvisznek.

— De csak nem lehetek feleséged?

— Nem lehetsz, drága gyöngyöm! nem is az a baj; hanem hogy én nem lehetek többé udvarmesternőd. A régi szokás hozza ezt magával. Új személyzettel kell körülvenni magadat.

— S hátha a szokás ellenére is meg akarlak tartani?

— Az igen nehéz volna, hercegnőm!

— Ellenkezőleg, csak kívánnom kell, s tüstént teljesül. Jogom van bármit követelni; mert Rákóczi bácsi leköté szavát. Ha tetszenék, mondhatnám, hogy a dombra, mely hálószobám ablakára néz, építtessen kápolnát aranykeresztes kúppal s homlokzata előtt szent szobrokkal. Neki szoros kötelessége volna engedelmességednek; hisz! zálogba veté szavát. Ha ked-

vem jön rá, kívánhatom, hogy Csulai uramat, az udvari papot, öltöztesse fel meztlábos barátinak, . . . mi egyébbiránt nem is rossz ötlet.

— Az Istenért, herczegnőm! ne beszélj ily hangosan. Meghallhatja palotahölgyed vagy komornád!

— Hadd hallja! Hisz, jogom van az ország főrendei előtt is ezt kívánni, miután Rákóczi bácsi, mint Györgytől tudom, szavát feltétlenül elzálogosftá.

— Te talán, még sem fogsz, angyalom! a puska-poros toronyban tűzzel játszani? Úgy-e okos léssz és megfontoló?

— Csak példaként hoztam föl, a mit mondék, csak azt akartam megfoghatóvá tenni, hogy egyedül tőlem függ hivatalban maradásod.

— De lásd, én már vén és beteges vagyok. Nem viselhetném el egy új és fényes háztartás terheit.

— Fényes? kérdé sóhajtva Zsófi. Miért gúnyolsz minket? Vagy nem akarja-e Kassai, hogy szabad választásomnál fogva, férjestül egy végvárba zárkózzam el? György herczeget már rá is beszélte.

— Mikor jegyben jártam, vőlegényem azon üvegen át nézte a világot, melyet én raktam szemére.

— Igazad volt, Anna! . . . S jó tanácsodért megmarasztalak udvarmesternőmnek.

— Segíts inkább, herczegnőm, unokaöcsém, mert, lásd, az is lemond a kamarásságról. Helyét idegen foglalja el, ki, ha ragyogóbb tulajdonokkal bírna is, hűségben őt soha felül nem fogja múlni. Mihelyt mellette szót emelsz, a fejedelem ő magassága bizonyosan kamarásai közé sorozza.

— Ő ne legyen utánam senkinek kamarása. Hogy

is gondolhatád, Anna? Hisz! új viszonyai változtatnák kötelességeinek természetét. S a mit tisztje volt elhallgatni ma, nem lehet-e holnap vétke?

— Igaz, hercegnőm! . . . Magammal viszem Gyulait, s ha unni kezdi a falusi életet, vegye elő kardját, s nézzen körül, hogy hol toborzanak katonát.

— Azt megtiltom, Anna! Báthori Zsófiára hívei mindig számíthatnak. Egész életére védelmem alá veszem Gyulait. Ah! felséges ötletem van, . . . nem is egy, . . . van két ötletem. Küldd hamar hozzám unokaöcsédet.

A kamarás, ki az előszobában volt, tüstént megjelent; de már a Zsófit összeszedett arcczal találta a mennyezetes bársonyszéken, melyen az ünnepi szertartások alatt ült. Körüle palotahölgyek állottak.

— Valamint a hercegek és uralkodók, szólt a szeszélyes leány, titkos megbízásokat ruháznak hű alattvalóikra, s olyankor az udvari személyzet közül senki sincs a teremben; szintúgy tulajdonstjuk mi hercegnők is magunknak e jogot, s midőn ezennel gyakorlatba venni szándékozunk, parancsoljuk palotahölgyeinknek, hogy vonuljanak vissza.

Az összecsengetett nők, kik lelkendezve szaladtak vala a terembe, most csodálkozás közt távoznak.

— Kamarásunk, Gyulai Ferencz vegye át tőlünk e gyöngysort, melyet Laczkó Istvánné, született Bodó Klára asszony, mélyen tisztelt fejedelemnénk palotahölgye, a boldogabb napokban rendkívül kedvelt, s minden ékszereink közül a legtöbbre becsült.

Midőn Gyulai hallá Klára nevét, sápadtabbá lett, s midőn a gyöngyöt kezében tartá, úgy tetszik,

mintha alkalmatlan érzések benyomásai miatt szenvedne.

A hercegleány folytatá: — Kamarásunk a gyöngy által éppen úgy igazolhatja küldetését, mint szokták a többi titkos követek, uralkodójuk pecsétgyűrűjével, vagy más csalhatatlan jelekkel.

Zsófi, hogy a kellő méltóság ne szenvedjen semmi hiányt, egy perczig szünetet tartott, s aztán emel-
tebb hangon szólt:

— Kamarásunk Rápoltra megérkezvén, díszruhában teendi udvarlását a háziasszonynál, igyekszik minél megnyerőbb modorral hatni czélunk elérésére, s nem feledi, hogy minden küldetésekben az ügyesség próbaköve az eredmény, s a sikertelenség mindig vád, ha nem is a szándék, de a képesség ellen.

Gyulai nem tudta, minek vélje e hosszas szónoklatot, azonban mélyen bókolva, hallgatott.

A hercegnő folytatá:

— Kamarásunk özvegy Laczkó Istvánnának nevünkben így szól: Elég volt már a gyász és fájdalom, melylyel néhai férje emlékének áldozott. A jó Isten nem akarja, hogy egyetlen érzés rabjává tegyük magunkat. Az emlékezés mellé a feledést, a bánat mellé a vigasztalást küldi, s nem szabad e szelid nemtőket visszautasítanunk.

Most Zsófinak a szertartásos modor iránti türelme kifogyott. Zsebkendőjét rángatva mondá: — De tulajdonkép a férfiaknak volna kötelességök szép eszméket gondolni ki, s nem nekünk, szegény nőknek. Kegyelmed tehát Rápoltig csak azon törje fejét, a mi által Klárát vigasztalhatja. A bölcs nem szorul

utasításra. Akarom, hogy Klára udvarmesternőmmé legyen. Ha önként nem jön, hozza ide csellel vagy erővel. Eleget könnyezett már, ideje, hogy mosolyogjon is. S én nem fogom túrni, hogy virágzó ifjuságát epedések közt töltsse. Ezt ne feledje kegyelmed, kamarás úr, s Klára szívét ostrommal úgy fogja körül — tudniillik az én nevemben, — s oly vitézül vívja, hogy a bánat fekete serege, mely azt mostanig megszállva tartá, a fegyvert letévén, szabad kivonulásért könyörögjön, mint a legyőzött várórség szokott.

— Igen nehéz szerepet bízott fönséged rám. Életemet inkább veszteném el, mint kegyét; de fogok-e birni azon ékesenszólással, mely a lemondásban gyönyörködő szívet, földi vágyak felé téríthesse? Az özvegy, úgy hallom, egészen megholt a világra nézve.

— Mít is tehetett volna mást, míg a gyászruhát hordozta? Ő nem tartozik azon nők közé, kiknél a gyász csak az öltözék egy külön neme . . . Én bízom az ön szerencsecsillagában.

Gyulai a titkos küldetésre saját maga előtt is rejtélyes érzésekkel indult.

Zsófia pedig az élénk képzelődés legragyogóbb színeivel rajzolgatá minden részleteit azon új háztartásnak, melyet finom izlésű udvarmesternője segítségével fog elrendezni.

XVII.

Kassai titkárja e közben válságos időket élt. Az imént látta tulajdon két szemével a felterjesztést,

melyben védnöke őt a levéltárnoki állomásra ajánlotta.

Máskor mint repesett volna örömeiben a szíve! De, fájdalom! éppen aznap reggel, kérdé tőle tréfásan egyik irnok: — Uram bátyám! vajjon nem kegyelmed értesítette-e a megboldogult Elemér úrfit a szombatosok gyűléséről?

És szintén aznap délben sóhajtá Kassai: — Százötven aranyat adnék, a ki nekem fölfedezné az árulót!

Tehát ötven arannyal van felebb fokozva az öreg úr dühe!

Borzasztó emelkedés! S bár legalább ne volna a fiatal ember, ki gyanakodni kezd, valóságos betűmoly és actákon rágcsáló egér? Ki tudja, hová nem üti be az orrát? s mit nem szaglál meg?

A szerencsétlen titkár nem is kételkedett többé, hogy a végveszély torkából csak nagy elhatározás által menekülhet.

Kassai egy egész nap nem látta őt, sem az író-, sem az ebédlő-asztalnál.

Kérdezősködött felőle, szüksége volt rá; de nem kapták otthon, a hivatalban, a korcsmákban.

Másnap reggel Kassai István, országtanácsos és ítélőmester, díszruhába volt öltözve, s éppen templomba készült, a kihirdetés miatt.

Képe elégült vala. Andrásfalvát már zsebében hitte, s mi kedélyét kedves derűvel és meleggel tölté be, azon tapasztalat vala, hogy ifjabb Rákóczi Györggyel is, okkal-móddal, ki tudna jönni, s így hivatalát és politikai befolyását semmi esetleg nem fenyegeti.

Kassai éppen fölkelt a karszékből, s a mankó he-

lyett épen elefántcsont pálczáját vette kezébe, midőn nem is derült, nem is zavartalan arcczal belépett a titkár.

— Domine frater! kendet rég nem láttam: szólt Kassai, szokása ellenére, harag nélkül.

— Nagyságos uram! ez irat fogalmazása rabolta el minden időmet.

Ekkor egy kérvényt nyujta a korlátnok felé.

— Megint sürgeti előléptetését!

— Isten őrizzen, nagyságos uram! — hebegé a titkár.

— Mi baja van hát?

— Lemondásomat kérem kegyesen kieszközöltetni.

— Kassai csodálkozása fölülmulta a titkár rettegését is.

— Hát miért mondunk le, domine frater?

— Magam részéről csak azért, mert más kenyeret kaptam — szólt elégtelenül a titkár.

— Zabkenyeret-e vagy mazsolás kalácsot? kérdé rossz humorral Kassai, s eszébe jutottak a torzsalakodó pártok, a cselszövő nagy urak, a megvesztegetés, a följelentések és árulás, minden más bűn lehetőségével együtt... S kihez szegődött kend? kérdé epés mosolylyal. Talán épen Szeredi uramhoz?

— A nagysád ellenségeinél szolgálni, oly gazság volna tőlem, — szólt a titkár mély felindulással, — a minőre talán a világtörténetben sincs példa. Én Széles Márton úr szolgálatjába fogok lépni.

— De hát, ki az a Széles Márton?

— Nógrád-megyében compossessor, kegyelmes uram!

— S kend fejedelmünk országából ki akar költözni?

— Állhatatos szándékom.

— És mit fog tenni Széles Mártonnál?

— Részint számtartói hivatalt viszek, részint az urfiakat tanítom.

— Kend vagy leitta eszét, vagy engem akar ámfítani. Hisz! talán csak nem bolondult meg, hogy díszes állását ily silány helyzettel fölcserélje.

— Nem a helyzet teszi az embert, nagyságos uram! s alázatosan esdeklem, kegyeskedjék elbecsáztatásomat sürgetni, mert egy más jelölt is van, ki még a lovak idomítására is ajánlja magát, és Széles Márton uramnak, mint hallám, gyöngé oldala a ló.

— Pihend ki csak magad, jó emberem, nem aludtál az éjjel, lemondásodról majd beszélünk máskor — szólt Kassai, a titkárt ittasnak hívén.

— Ne máskor beszéljünk, nagyságos uram. Méltóztassék csak átvenni a kérelmet. Ide leteszem az asztalra.

— Jól van, tedd le!

— Nem «tedd le», nagyságos uram! hanem méltóztassék kegyesen nem neheztelni rám, ha a kényszerűségnek engedve, még felmentetésem előtt Széles Márton uramhoz találnék utazni; mert vetélytársam van s az a lovak neveléséhez is értvén, a pædagogusi állomást könnyen elcsipheti előlem.

— No! ne fecsegy már többet. Feküdjél le s ha kialudtad magadat, mehetsz Széles Márton uramhoz . . . Látják kendtek, szólt oktatólag Kassai az irnokokhoz, minő rossz hatásai vannak a mérték-

telen italnak. Ez az ember most az egyszer talált eltérni a józanság útjáról s mégis mekkorát botlott. Legjobb szomjoltó a friss, tiszta víz.

A titkár alig várta, hogy védnöke a templomba menjen.

Ideiglenes távozás ürügye alatt még aznap néhány mérfölddel távolabb volt az őt fenyegető százötven aranytól.

XVIII.

Az isteni tisztelet után a fejedelem kisebb elfogadó-termébe összegyülekeztek a magas család tagjai s a tekintélyesebb főurak.

Midőn Báthori Zsófia herceglány, feszes udvari öltözetben és komoly palotahölgyektől kísérve, megjelent, az öreg Rákóczi az ajtóig ment eléje s kart nyújtva vezeté a trón zsámolyáig, hol balra egy a fejedelemasszonyénál valamivel törpébb ülés várt számára, míg szintén a trón mennyezete alatt, de jobb felől, György úrfinak vala hely jelölve.

Kedélyes szónoklat után, Rákóczi a szép ara homlokát megcsókolá s lekötelező nyájassággal buzdította, hogy fejezze ki valami óhajtását s adjon neki alkalmat, a gyors és feltétlen betöltés által, atyai szeretetét és lovagi buzgóságát megmutatnia.

A lány rezzelve hordá végig szemét a kis, de fényes csoportozaton.

Látszik, miként keblében küzdés foly és akarata ingadozik.

— Mit tegyek? rebegették alig hallhatón ajkai.

— A váradi kapitányságot kell kérni — sugá oly

finom és halk hangon Kassai, hogy Zsófi előbb kétkedett: vajon, nem csak képzelődésének játéka-e a mit hallani vél s ámult és kémlő tekintetet vetett az öreg korlátnokra, ki most egy alig észrevehető fejbólintással bátorítá szónoklatra a szép hercegisasszonyt.

E tény véget vetett a habozásnak.

Zsófi ajkszögletein negédes gúny és fanyar mosoly lebbent el.

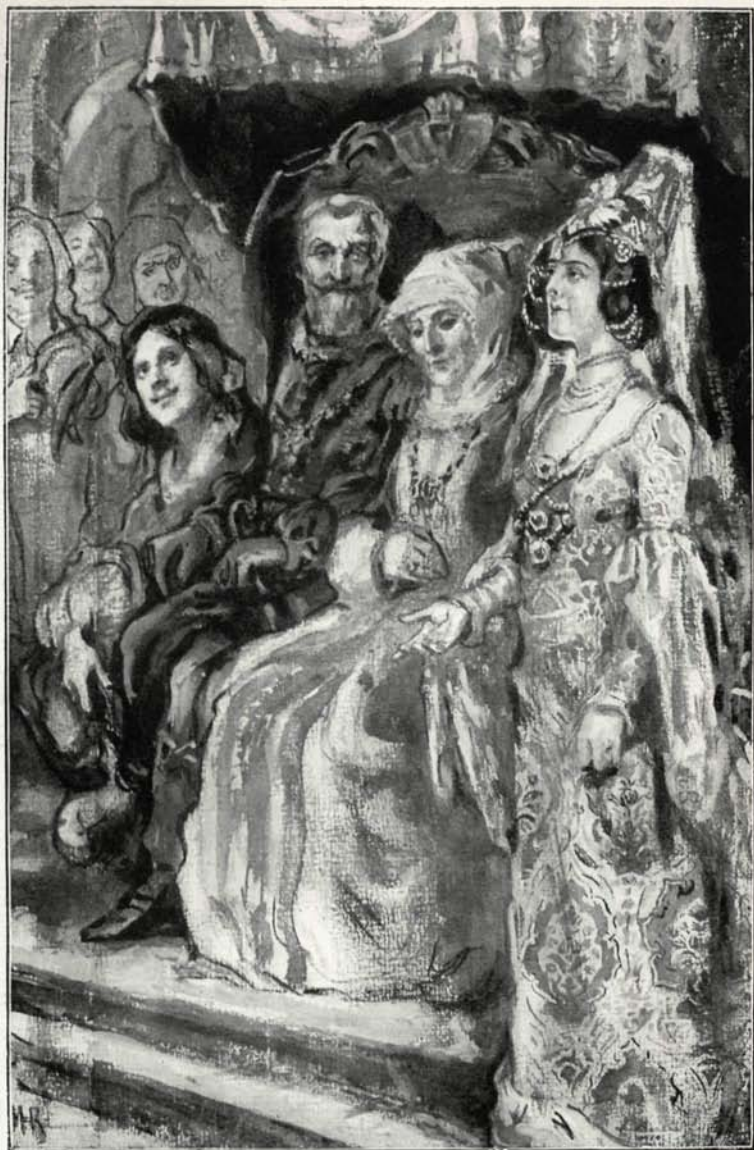
— Minthogy, szóló Rákóczihoz fordulva, mint-hogy én minden vágyamat fenségednek fejedelmi házában annyira kielégítve találom, hogy semmi személyes óhajtani valóm nem marad fenn, legyen szabad nem drága érzeket, keleti szövöeteket, elefántcsontból és borostyánkőből készült remek műveket kérni e nap emlékét fentartó jelül, legyen szabad, minthogy rólam elegenden gondoskodnak, nekem ma a más örömeire gondolni.

— Szépen beszél — sugá Szeredi Kemény Jánosnak.

— Jól informálta György herceg — elmélkedék magában Kassai.

— Szólj bátran, leányom! mond a fejedelem. Szívünkben örvendünk, sőt büszkék is vagyunk rá, ha mind azt, a mit vágyaid kértek, betöltve találtad nálunk. Mélyebb hatásúvá nem tehetted volna a mai nap emlékét, mint épen e nyilatkozatod által. Köszönjük szíves elismerésedet s azon leszünk, hogy az előzékenységben adósod ne maradjunk. Ohajtjuk tehát mielőbb hallani az egyén nevét, kire gondoltál s a kívánságot, melylyel neki örömet szerzeni akarsz.

— *Legyen szabad nekem ma a más örömére gondolni.*

Zsófi mosolyogva, de a szeméremtől, vagy az átallás más indokai miatt, kipirult arczczal folytatá: Szándékom volt György hercezet a váradi kapitánysággal lepni meg, azonban szívem nyugtalanul vert, midőn e szép eszmét elmémben forgatám. Ne indulj eszed után Zsófi! súgta szívem. Miért válnál meg a háztól, melyben annyi elnézéssel, szeretettel találkozál és azon jó emberektől, kik leányukká fogadtak s kik bizonyosan sajnálnák távozásodat? Miért okoznál egy örömnapon kellemetlenséget nekik. Aztán ne feledd Zsófi! súgta ismét szívem, hogy Váradon vetélytársad akadna s György birtoka fölött osztozni kellene mással . . .

— Mit mondasz, herczegnőm! kiáltá György.

— Igen, Váradon szivednek felét a tevékenység, a dicsvágy foglalná el, s mi menyasszonyok féltékenyek vagyunk az ily vetélytársakra is. Később változnak szokásaink. Majd akkor sürgetni fogom számodra a váradi kapitányságot.

Rákóczi elnevette magát. — Nem szeretném, leányom, ha valaha ez állomásért folyamodnál fiam számára. Egyébiránt, tevé komolyan hozzá: még eddig példa nem volt rá, hogy legfontosabb végvárunk más, mint tapasztalt kezekre bízott volna.

Helyeslés sugárzott az országnagyok szemeiből.

Csak Kassai volt komor, sötét és gondolatokba merült.

— Nos! mit kívánsz hát, kedves leányom! kérdé a fejedelem.

— Az andrásfalvi uradalmat, mely Pécsi Simon nótáján esett vissza az államra, Gyulai Ferencz hű

szolgámnak kivánom adományoztatni, szól, zsebkendőjének csipkéit tépdelve a herczegnő.

— De csak oly föltétel alatt, kiáltá puzduri hévvel György úrfi, hogy tüstént vigye oltárhoz Pécsi Deborah kisasszonyt, az elitélt egyetlen magzatát.

Közcsodálkozás követé e szavakat.

Kassai elejté az elefántcsont gombú pálczát kezéből, s az agg kor szokott reszketegségénél többel nyúlt utána.

Rákóczi homlokát redők fellegezték be.

Most a fejedelmné veté közbe magát s nyájas hangon mondá: — Örvendek leányom, hogy fiatal éveidben már érzed, miként nem azért szerencsések a magas helyzetűek, mert joguk van parancsolni, hanem, mert alkalmuk van az érdemet megjutalmazni. Gyulai Ferencz valóban derék fiatal ember, kitől házunk és a haza kitünő szolgálatakat várhat. Szivemből örvendek, kedves fiam György, hogy benned, kit a világ harczias hajlamaidért és erélyedért dicsér, oly mélyen él a szájalom a szerencsétlenek, a kegyelem a tévedtek iránt. Óvd e szent, e nemes érzéseket egész frissességökben s hidd el, hogy ha a halandóknak nem lehet néha a mértéket el nem tévesztetni, sokkal jobb, ha tetteink által az igazságos szigor, mint az irgalom szenved csorbát. Egyébiránt Pécsi Simon háza valóban megérdemli a részvétet. S fenségedhez, folytatá Rákócziné a férjhez fordulva, ezen örömnapon én is kérelem járulok. Teljesítse gyermekeink kívánságát, de egy kikötéssel. Az andrásfalvi urodalomról szóló adománylevélben Gyulai Ferencz neve mellett említ-

tessék a Pécsi Deboráhé is. Birják ők egyenlő joggal a szép uradalmat, önként értetvén, hogy Deboráht rangjához méltólag, én fogom kiházásítani.

— A legkellemesebben vagyok meglepve, válaszóla Rákóczi, midőn két kivánság helyett hármat kell teljesítenem, s midőn e kivánságok, bár külön nem valának rám nézve megnyugtatók, együtt a legtökéletesebben összhangzanak óhajtásaimmal. Csak egyet kötök ki, hogy Deborah kisasszony kezét én kérjem meg Gyulai számára, önként értetvén, miként egyedül én fogok arról gondoskodni, a mi csak fiatal kamarásunk háztartására az ő részéről szükségeltetnék.

Ezzel fölkelvén trónjáról, megcsókolta neje arczát s aztán fiának és szép menyének homlokát.

A főurak lelkesedése harsány éljenben tört ki.

Kassai arcza hamusötétté lőn.

— Hű országnagyjaim! szólt most a fejedelem emelt hangon. Biztató előjelnek veszem, hogy családom örömnapja hajnalán érkezett hozzám azon fontos tudósítás Stambulból, melyben védurunk, a szultán, lemondott a magyarországi evangélikus rendek sérelmeinek orvoslásáért indítandó hadviselet ellenzéséről. Segédét nem ajánlja ugyan fel, de jó kivánságával kíséri vállalatunkat. S nekünk egyébre szükségünk sem volt. A hit és lelkiismeret szabadságának zászlóját ezennel kezembe ragadom tehát. Keljen fel az ország, üljetek mindnyájan lóra. Hat hét mulva ötvenezered magunkkal leszünk Morva és Szilézia határánál!

— Én, fenséges uraim! szólt a dühtől reszkető

Kassai, én nem tudok lovagolni s minthogy ezentúl a politikát csak lóhátról fogják intézni, alázatosan esdeklem a hivatalomtól föloldoztatásért.

— Teljesítjük uraságod alázatos kérését, biztossítván ezentúlra is kegyelmünk iránt, — válaszolá hideg, kimért hangon Rákóczi.

— Örömmel teszem lelkemet kezeid közé mennybeli atyám, mert e dicső napot megérnem engedted! szólt könnybe lábbadó szemekkel Dajka, a püspök.

Harsány és szünni nem akaró éljenzés közt távozott a hadpárt.

Kassai nem soká élte túl e rettenetes perczet.

XIX.

Rápoltról a herczegnő kamarása később tért vissza, mint várták.

Még ott meghallhatá, hogy nagy uradalma és szép arája van. Még ott értesülhete Zsófia herczegnő rendkívüli kegyéről és sejtethé, hogy emelkedése már csak a Rákóczi-család iránti hűségétől függ s hogy becsvágyának minden álmai valósúlnak, ha a hálát választja vezércsillagul és a legnagyobb befolyást, eszmék helyett, feltétlen ragaszkodás által akarja kivívni.

Minő érzések ostromlák keblét? az a világ előtt titok maradt.

A kik vele megérkezésekor mindjárt találkoztak, búskomolynak vélték.

A hercegnő nyugtalanul várta s nehezteléssel fogadá.

— Nem azért küldöttem kegyelmedet Rápoltra, szólt élénken, majdnem hevesen, hogy tagadó választ hozzon. Ezt mások is megtehették volna. Én öntől a nehezet, a rendkívülit vártam. Szükségem van Klárára s most szokjam-e meg, hogy kívánságaim rendre meghiusuljanak?

— Az a nő, kit fenséged ismert, nem él többé. Találtam Rápolton egy özvegyet, ki betegeket gyógyított, alamizsnát osztott, gyermekeit tanftá, szörruhát hordot s a kit a vidék őrangyalának neveznek. Találtam egy tiszta kis épületet, mely az egyszerűség, a lemondás és a magát feláldozó erény jeleivel volt csak fölékítve, találtam egy sírt, mely azzal a joggal birt, hogy virágait az ég cseppjein kívül a fájdalom harmatja is folyvást üdítse. A szomorúfüzek közül, a kórágymellől, vagy a gyermekszobából hozzak-e fenségednek udvarmesternőt? Herczegnőm! Laczkó Istvánné külön világot teremtett magának, melynek kötelességeit, szokásait, örömeit, elégtételeit csak azok tudják egészen fölfogni, kik oly jók voltak mint ő és oly szerencsétlenek.

— Ah! nekem egészen más tervem volt vele! sóhajtá Zsófi. E bánat, e visszavonultság alá fogja ásni egészségedét, s tán már el is rabolta arczának színét.

— Nem hittem volna, ha nem látom őt, hogy a bú annyi igézettel birhasson.

— És még mindig oly szép mint egykor? tudakolta a hercegnő.

— Talán kevésbé szép, de sokkal vonzóbb, szólt Gyulai rosszul leplezett megindulással.

— Egészen más tervem volt Klárával — ismétlé a hercegleány. De úgy-e Pécsi Deborah . . . ?

— Jegyesem! szakítá félbe a hercegleány kérdését Gyulai, megrettenve azon szavaktól, melyek Báthori Zsófia ajkán rebegtek.

TARTALOM.

	Lap
A RAJONGÓK — — — — —	1
Harmadik rész — — — — —	5
Negyedik rész — — — — —	159

KÉPJEGYZÉK.

	Lap
1. Klára, a szombatos neje.	41
2. — Hisz ez Kassai!	50
3. Lorantffi Zsuzsánna	58
4. Különböző, többnyire fiatal és kecses arcz fordult felé	65
5. Régidő óta szebben és szebb pár nem tánczolta a kettőt	86
6. — El van tévesztve egész életünk, Deborah!	192
7. — A tavasz! a tavasz! sóhajtá végre	223
8. Kádár imája	254
9. — Van-e szerencsétlenebb nálunknál?	285
10. — Legyen szabad nekem ma a más örömeire gondolni	328

